הצפה

ב"ה, יום שישי, י"ב מרחשון תשמ"ז (14.11.1986) • שנה נ' • גליון 14240 • המחיר: 0.80 ש"ח, כולל מע"מ

עתון התנועה העולמית של המזרחי והפועל-המזרחי ✱ מייסד ועורך ראשון: הרב מאיר בר-אילן ז"ל

היום — **פרשת לך לך**

	יום ששי	יום שבת
הפרק:	שופטים טו־טז	שופטים יז־יח
המשנה:	פרה א, ג־ד	פרה ב, א־ב
חדף — בבלי:	בבא קמא נג	בבא קמא נד
ירושלמי:	יבמות מג	יבמות מד
ההלכה:	או"ח רמה, ב־ה	או"ח רמה־ו, רב
רמב"ם:	גזילה ואבידה ד־ט	גזילה ואבידה י־יב
הזריחה:	6.02	6.03
השקיעה:	4.44	4.44
סוף זמן ק"ש:	7.57	7.57

הדלקת הנר

	ער"ש	מוצ"ש
ירושלים	4.05	5.18
תל־אביב	4.21	5.20
חיפה	4.13	5.17
אילת	4.24	5.24
באר־שבע	4.20	5.17

משכנתאות לזכאים
ומשכנתאות חופשיות
בנק כפחות

לראשונה — הנשיא רייגן מאשר:
ארה"ב מספקת נשק לטהרן

משלוחי נשק מוטענים בימים אלה על אניות באיים הכנריים ✡ משלוחי הנשק מוטסים גם ע"י ישראלים והמטוסים נוחתים בארץ ✡ הנשיא רייגן פנה הלילה בנאום לעם האמריקני ✡ ישראלי העומד לדין באשמת עסקת נשק דורש מבוש להעיד

מאת כתבי סוכנויות הידיעות, בוושינגטון, קופנהאגן, כהן והתין

הנשיא רייגן אישר אתמול בפעם הראשונה, כי אכן נשלח ציוד צבאי אמריקני לאיראן. הוא הבהיר כי זאת כאמצעי לקשירת יחסים עם יסודות מתונים בגייגה זו.

פקיד בכיר בממשל שביקש את רייגן, מסר מפיו, כי הוא רואה תקווה מבוססת שהמגעים הסודיים הכנים יוליכו לשחרורם של שני בני ערובה אמריקנים נוספים. ה-עתון כמסס את דבריהם של ה' פקידים אשר סיפרו, כי רייגן טען שארה"ב פתחה במגעים חשאיים עם טהרן, כשום שסיבות מפורשות במדינה זו נחשבות כמתונות ר-בעלות אינטרס גדול יותר בקש-רים עם ארה"ב.

דובר הבית הלבן לארי ספיקס אמר לכתבים: „אין אנו בני חו-רין להסביר בשעה זו חלק מן הפעולות שעשינו, עד אשר נוכל לתת הסברים כאלה ועד שכל הי-עובדות יצאו לאור, ברצוני להד-היר את העתונות. את הקונגרס ואת כל הגורמים האחרים שלא להיגרר בהסקה מסקנות ולא לערוך משפט על בסיס דברים שנשמעו או פ-פורסמו בכתבי.

הנשיא רייגן פנה בנאום לעם האמריקני אור ליום ו', כדי להב-היר את קשרי ארה"ב—איראן ונוש-אים הקרובים בנושא זה.

ה„ניו־יורק טיימס" אישר כי משלוחי הציוד הצבאי לאיראן החלו לפני 18 חודש, והתבצעו באמצעות שורה שלמה של גופי-ביניים, ל-רבות אניות דניות וחברת תעופה ניגרית מסתורית, שהתפרקה כבי-תיים.

לדברי העתון, אספקת הנשק — שקיימה אך במעט לשחרורם של שלושה בני ערובה אמריקנים ש-הוחזקו בלבנון — הצריכה שימוש

(סוף בעמוד 2)

ראיות חדשות למעורבות סוריה בטרור

אתמול האזו, אחיו של ה-מחבל ניזאר הינדאוי, אשר עליו נגזר בלונדון בחודש שעבר עונש מאסר כבד על נסיון לפוצץ מטוס „אל על", פיגוע חבלני במועדון של אי-ציגוע חבלני במועדון של אי-גוד גרמני—ערבי, אשר בו נפצעו שבעה בני אדם.

ושינגטון ובון יעקבו בענין רב אחרי המשפט, אשר ייערך תחת אמצעי בטחון חמורים — עקב טענות כי המודיעין הסו-רי היה מעורב גם בפיגוע זה. חאזי הודה בביצוע הפיגוע לאחר שנעצר במערב ברלין ב-חודש אפריל. הוא טען כי ה-שגרירות הסורית בבירה בר-לין סיפקה לו את חומר הנפץ לפיצוץ. חאזי נעצר בביתו ב-עקבות מידע שנתקבל ממשט-רת בריטניה. בון הודיעה כי היא משנה את החלפתו של ש-גרירה לדמשק, עד לבירור מ-שפטו של חאזי.

צה"ל חיסל 2 מחבלים

שני מחבלים נהרגו אור ליום אתמול בהיתקלות עם חיילי צה"ל מצפון לרצועת הבטחון לבנון. אין נפגעים לכוחות צה"ל.

כתב צתי"ם מוסר, כי כח צה"ל נתקל במחבלים, פתח באש והרגם. ליד המחבלים נמצא נשקם. רובי קלשניקוב ואמצעי לחימה.

בריטניה דורשת תשובה „לא סודית"

ממשלת בריטניה מבקשת לא לקבל תשובה ישראלית שהוגדרה כ„סודית" והמפרטת כיצד הובא ועונו ומדוע לא הופר החוק הבריטי — משום שעליה לענות לשאילתות בפרלמנט

מאת סופרנו המדיני בירושלים

נוסח התשובה לממשלת בריטניה בענין הבאת מרדכי ונונו לישראל עדיין נמצא בדיון, זאת מפני שממשלת בריטניה אינה מוכנה לקבל את איגרת התשובה שהוגדרה כ„סודית" ובה פרטים על הדרך בה הובא לישראל, אלא היא דורשת הסבר גלוי משום שהיא צריכה ל-השיב בפומבי לשאילתות בפרל-למנט הבריטי בענין זה.

שגריר בריטניה בישראל הזכיר פעם נוספת לד"ר יוסי ביילין, המזכיר המדיני של משרד החוץ, שהוא מחכה לתשובה.

השגריר ביקר אתמול במשרד החוץ, אבל נפגש רק עם מנהל מחלקת אירופה בענייני הפיק וה-משותף.

(סוף בעמוד 2)

צה"ל ערך תרגיל בהיקף חסר תקדים

בתרגיל יושמו לקחים ממלחמת של"ג בנושא השליטה בכוחות

מאת סופרנו הצבאי

תרגיל מפקדה גדול, ש-ארך כשבועיים הקיף את כל גורמי המטה הכללי מפ-קדות הפיקודים, וההודעות, מפקדות העוצבות מעקר ה-פיקוד השלישה בצה"ל, הבי-היינו.

בתרגיל, בהיקף שבמהותו לא היה בצה"ל מעולם, נבחנו עבודות המטה הכללי ומנהל קרב ותפעול המלחמה. הודגש שלוב של שילוב בין זרועות ובין חילי, ישמעו בו לקחים מכל-חמות ישראל מהעבר, ובעיקר ממבצע של"ג, אחת הנקודות החשובות של הלקחים, שנלמדו בתרגיל, היה נושא הקשר וה-שליטה, אלה מרכבים ממלח-מה מודרנית.

הקצינים הבכירים תרגלו ב-„מלחמה" זו כמו במציאות — התגובה הנגדית יהודית, נפגי עים ובדיוק. התרגיל היה כפי שהדברים קיימים במציאות. מערכת גדולה של בקרה השי-פוט הופעלה בעיקר באמצעות קציני המילואים כולל אלופים רבים.

את התרגיל המסובך והמורכב בהכין במשך כחצי שנה אלוף משה בר כוכבא („ברילי"), ה-עבודה היתה יסודית. לפי הלקחים הראשונים היה מוצלח מאד.

„בין השורות"— העימות הבא בממשלת האחדות

מאת שאול שיף, סופר „הצופה"

„בין השורות" — חוברת ה-נושאת את השם זה אשר יצאה לאור על ידי תנועת התורה, מעורר תסיסה במפלגה הקיבוצית והיא עלולה לגרום למשבר ביחסי ליכוד־מערך.

החוברת בגלה למעשה את כל ה-אשם של מחדלי המדינה והפליטות בה על מפלגת העבודה ועל העומד בראשה, שמעון פרס.

את החוברת ערכה לימור ליבנת, שהיתה בעבר היועצת של שר האוצר לשעבר יורם אורידור, ותקופה כשהיא היתה מקורבת אף לשר ה-בטחון התעשייה אריאל שרון.

חלק מחברי המשלחת לרומניה סירבו להיחקר

ארבעה חברי משלחת השמאל לרומניה נחקרו אתמול במטה המרכז של המשטרה בירוש-לים. רק שניים מהם הסכימו להשיב על כל שאלות החוקרים.

בבאתם מבנין המשטרה מסרו ה-ארבעה: לטיף דורי, יעל לוטן, אליעזר פיילר וראובן קמינר שהם חתמו על ערבות עצמית בסך 500 ש"ח.

„החקירה היתה חברית וידידותית ולא להוציא, אמרו, וציינו כי היא נסובה בעיקר על פרטי המפגש ש-היה ברומניה. קמינר אמר שניצל את זכותו לשתוק וסרב להשיב לכל שאלה שהשיב שאת שיש לו לומר הוא שומר לבית המשפט, אם יוע-בר לדין. פיילר אמר שהוא סרב לזהות אנשים בתמונות שהוצגו ב-פניו מן המפגש. יעל לוטן ולטיף דו-רי אמרו שהשיבו על כל השאלות שהוצגו להם, במשך לבלה מש-לוש שעות.

שר המשפטים אברהם שריר אמר אתמול לטלוויזיה בערבית כי: „ב-עיני, מפגשים פומביים עם אנשי אש"ף הם חמורים ביותר ונוגדים את החוק. השר הדגיש, כי החוק אוסר את כל סוגי המגעים, בין חש-אים ובין פומביים. המשטרה צרי-כה לחקור את המקרה של הנסיעה לרומניה, והפרקליטות תיעזץ המש-פטי לממשלה יצטרכו לקבוע אם הם ה-ביהו החוק ולקבוע את עבירתם.

העדויות שנשמעו בוועדת ייגר יישמרו ב„בר אילן"

חלק מהעדויות שהביאו לשיקום המפד"ל יישארו חסויות

מאת שאול שיף, סופר „הצופה"

כל החומר הכתוב והמוקלט של הוועדה לשיקום ה-תנועה הדתית לאומית („ועדה יגר") יועבר למשמרת ולמפלגות המכון לציונות ה-דתית של אוניברסיטת „בר-אילן".

לסופרנו נמסר, כי חלק מה-חומר כבר הועבר למכון, ויתר יישלח אליו בימים הקרו-בים.

הלק מן החומר יוכרז כחסוי במשך מספר שנים לבקשת יו"ר הוועדה יצחק יגר, והוא יישמר בכוח במקום מיוחד. ב-חומר הנוסף עדויות שלאישים מפעילי התנועה שהעידו בפני התנועה, התבטאו בחופשיות על כוחלי התנועה וגורמיה ד-ביקשו שהדבר יישמר בסודיות לבל יבולע להם. על כמה ע-דויות אלו שהלוקן אף ניתנו ב-ארבע עיניים בלבה „ועדת יגר" את מסקנותיה.

שמיר ל„גוש אמונים": הקמת יישובים — רק במסגרת התקציב

מאת סופרנו המדיני בירושלים

ראש הממשלה יצחק שמיר אמר אתמול למשלחת של „גוש אמונים" שביקרה אצלו ודרשה חידוש ה-התיישבות ביו"ש בקצב הדרוש, כי יש לדון בבעיה זו במסגרת התקציב, במסגרת ההסכם הקואליציוני.

הוא ביקש להגיע לתוכנית ש-תוכר בידי עבודה בבסיס לדיונים בנושא יו"ש וההתיישבות בו. חברי המשלחת בינהם הרב משה לוינגר, דניאלה וייס, עתניאל שנלר ואחרים אמרו שיש החוגים שאפשר להמשיך בעיבוי ישובים קיימים ובבי-חודש ישובים. המשלחה התריעה על שהפסקה הפעילה להכרזה קרקע ביו"ש.

רבין: אנו מסייעים בשחרור בני ערובה

אולם שר הביטחון טוען: „ישראל לא מכרה אף פעם נשק אמריקני או נשק המכיל מרכיבים אמריקניים"

מאת סופרנו הצבאי

אם מדינה מבקשת לעזור לה בנושא החזרת בני ערובה אנו עושים זאת, אנו נעזור לה — אמר אתמול שר הביטחון יצחק רבין, בהרצאה שנשא בפורום הכירה הביטחונית.

לדבריו אלה של שר הביטחון התייחס כנראה לידיעות שישראל עזרה לארה"ב בשחרור בני ערובה שלה. הוא הדגיש אם יש אפשרות להציל בני ערובה במצ-בים צבאיים יש לעשות זאת, כפי שישראל עשתה בשחרור החטופים באנטבה אולם אם אין אפשרות לכך אפשר לפעול גם בדרכים אחרות.

בדרכים אחרות. בהקשר לכך ציין כי גם בשחרור נתן שצרנסקי ניתנה תמורה.

שר הביטחון אמר, שלישראל יש זכות למכור נשק לכל שהיא רוצה ואיננה צריכה לתת דין וחשבון לאף אחד. כאשר לא מוכרים נשק אמריקני. הוא הקף את „יסוד ה-נפש" בשלום כולל ארצות „המת-חרות על מכירת נשק למדינות שכנות — לא מפקים משמע ומוכ-חזי", אמר.

שר הביטחון אמר, כי ישראל לא מכרה אף פעם נשק אמריקני או זה שיש מרכיבים אמריקנים בתוכו. אין ברירה אלא ללכת

אליהו שרייר לא התאושש מאז הניתוח ואתמול נפטר

שרת הבריאות: השתלות הכבד יימשכו — — חולים נוספים ממתינים כעת ברמב"ם לתורמים

מאת מאיר יפשטי כתב „הצופה"

אליהו שרייר, מושתל הכבד השני, נפטר אתמול בשעות אחר הצהריים במחלקת ההתאוששות הטיפול הנמרץ שבבית החולים רמב"ם בחיפה.

אליהו שרייר, ממושב שורש, בן ה-זמן ימים ספורים לאחר השתלת הכבד הראשונה שבוצעה בגופה של כירה שיכמנסר ז"ל, בעת הניתוח

שנמשך שעות רבות, איבד החולה כמות דם גדולה שאילצה את המנת-חים להפסיק את הניתוח טרם השי-למו; כדי לאפשר לחולה להתאושש. רק לאחר יממה הבליגו הרופאים את הניתוח, לאחר השתפר מצבו.

הכבד שהושתל בגופו של המנוח נקלט החל לתפקד. אך החולה לא התאושש מהניתוח. במשך ימים רבים הנשם באורח מלאכותי, כשה-רופאים נאבקים על חייו.

בני משפחתו של המנוח חיזקו את ידיו של הד"ל יגאל קם ואמרו ש-לדעתם „יהיה זה פשע שלא להמ-שיך בפרויקט החלוצי של השתלות הכבד".

שרת הבריאות שושנה ארבלי-אל-מוזלינו אמרה אתמול כי יימשך פרויקט השתלות כבד ויש עתה צורך לחזק את ידי הרופאים. היא א-מרה כי היה ברור לרופאים שהמ-קרים שנותחו לא היו מן הקלים ו-הרופאים לא בחרו לניתוחים הרא-שונים את המקרים, אשר הצלחתם מובטחת מראש. כה שעמד לנגד עיני הרופאים היה נסיון אחרון ל-הציל את חייהם.

גם מנהל בית החולים רמב"ם ד"ר אליגרט סטינגר אמר אתמול כי פ-רוייקט השתלות הכבד יימשך בבית החולים רמב"ם בחיפה כמתוכנן, על פי הנחיות שרת הבריאות.

כתב עתי"ם מוסר, כי חולי כבד אחרים הממתינים להשתלות ממתינים עתה לתורמים.

אם המדד שיתפרסם היום יהיה גבוה מ־2.2% תשולם תוספת יוקר

מאת כתבנו הכלכלי בירושלים

אם עליית מדד המחירים לצרכן בחודש אוקטובר אשר תתפרסם היום תחייב השלום תוספת יוקר, היא תשולם ע"י הממשלה במסגרת הקפאת עליית העבודה.

הדבר ייעשה ע"י תשלום דמי ביטוח לאומי על ידי האוצר. מדד המחירים לצרכן עומד להתפרסם היום בצהרים ע"י הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה. אם הוא יעלה ב-2.2% ויותר, יהיה צורך בתשלום תוספת יוקר.

שאול יהלום דורש לקבל את פסיקת הרבנות הראשית לגבי „היתר המכירה"

עלון פרשת השבוע היוצא לאור בסיוע המועצה הדתית של בתי־ים הכולל כסיוע שעבר עמדה הלכתית המנוגדת להודעת הרבנות הראשית לישראל שפורסמה בימים אלה. המזכיר המדיני של המפד"ל, שאול יהלום, פנה בעניין זה אל יו"ר המועצה הדתית יצחק בהרק וביקש לתקן את ה-נושא.

בעלון פרשת השבוע — „מן הבאר" — לפרשת „נח" כלול מאמר העוסק בבעיית היתר המכירה בשנת השמיטה. כותב ה-מאמר, ששמו לא מוזכר, מציין אמנם את המחלוקת שקיימת בהלכות בין גדולי ההוראה אם מותר לבצע מכירה זו, ואם יש למכירה תוקף, אולם בעוד שעמדת הרבנות הראשית לישראל שפורסמה לקראת שנת השמיטה קובעת שאפשר לנהוג עפ"י היתר המכירה וכי יש לקבוע תוצרת מההודים שמכרו אדמותיהם עפ"י הוראות הרבנות הראשית, הרי שב„מן הבאר" מובאת בהרחבה היקא השיטה האוסרת מבלי להזכיר כלל את מרן הראי"ה קוק זצ"ל, פסקיו ושיטתו.

במכתבו מדגיש יהלום את הצורך להקפיד שנושא זה ייכתב ע"י רב ציוני המכיר ברבנות הראשית ומקבל את פסקיה — דבר שלפי הנכתב בעלון לא נעשה (י"ר).

אצבעו של הבכיר באש"ף נשלחה לאינטרפול

אצבעו של מפקד בכיר באש"ף נכרתה ונשלחה לזיהוי — כך מסר העתון הלבנוני „אל־שראע".

העתון מספר כי המקרה אירע בעקבות הריגת חבר המועצה הבצאית הפלשתינית המפקד הכוחות היזימים הפלשתיניים ע.ר מבעל אבו גואלה באתונה. שלטונות הבטחון היוונים כרתו אחת מאצבעותיו ושלחו אותה לאינטרפול כדי לברר לפי טביעת אצבעותיו אם היה לו עבר טרוריסטי. כזכור, מסרו פרשנים בחו"ל כי „המוסד" התנקש בחייו של הטרוריסט הבכיר אבו־גואלה. (עתי"ם).

ברוך דיין אמת

בצער רב אנו מודיעים על פטירתו בשיבה טובה של יקירנו

אליעזר (אריך) לוין ז"ל

הובא למנוחת עולמים בקרית־שאול ביום שלישי, ט' חשון תשמ"ז, 11.11.86.

האבלים:
שולה בונה
וכל שאר המשפחה

אמונה — תנועת האשה הדתית לאומית

אנו מודיעות בצער על פטירתו של היקר מפעלנו

ר' אליעזר לוין ז"ל

בעלה של חברתנו היקרה

מרים לוין ע"ה

תנצב"ה

אמונה — תנועת האשה הדתית לאומית — ההנהלה הארצית

לחברנו בעבודה

מר משה בינן

תנחומינו העמוקים והשתתפותנו בצערך הגדול בהילקה ממך אמך היקרה באדם

מרת רבקה קאפמן ע"ה

בנהמת ציון וירושלים השלמה תבהם ולא תוסיף לדאבה עוד

בנק המזרחי המאוחד
חיפה הדר
הנהלה וצוות העובדים

טקס גילוי המצבה

של ראש משפחתנו האהוב חברנו היקר

ר' מרדכי רסל ז"ל

יתקיים ביום ראשון, י"ד במרחשון (16.11.86), בשעה 15.30 — בבית העלמין בקיבוץ ניר עציון.

(נוסעים לטקס בבית העלמין)

לאחר הטקס התקיים אזכרה בבית הכנסת בניר עציון

המשפחה
ומשק ניר־עציון

תחבורה מהכביש למשק ומהמשק חבורה לרשות הבאים.

דרוש

רב - חזן - שוחט

למושב אחיסמך בין לוד ורמלה

מגורים במקום — בית 5 חדרים

• תנאי משרד הדתות •

פרטים נוספים, לפנות ליו"ר הועד, עמרם גידייה, 220151—08

אספן יודאיקה

מעוניין לרכוש ספרי קודש וכתבי יד יהודיים עתיקים, תשמישי קדושה וחפצי אמנות יהודיים עתיקים.

כגון: חנוכיות, קופסאות בשמים, רימונים וכתרים של ספרי תורה, גביעים, פמוטים, מגילות, הגדות של פסח, פרוכות וכל פריט יהודי עתיק.

טל': 03-708565

אבלים אנו על פטירתו הפתאומית של עובדנו המסור, נעים ההליכות

ר' יצחק גולדורט ז"ל

ומביעים את תנחומינו העמוקים לרעייתו ולמשפחתו הנכבדה

בנהם בין ירושלים וחבבם ולא תוסיפו לדאבה עוד

בנק המזרחי המאוחד בע"מ
סניף בורסת היהלומים רמת גן
המנהל ועובדי הסניף

בס"ד

קרן המילגות שע"י ישיבת בני עקיבא כפר הרואה

מתנצלת

בפני ידידיה ובוטריה אשר לא הצליחו לרכוש כרטיסים לסעודת הערב „דינר" שנערך במלון הילטון

ועדת מארגנר

1 = 2
2 = 3

כובע אחד
שני תשלומים

שני כובעים
שלושה תשלומים

„סטייל"

רחוב עקיבא 43 ב"ב

כתיבה במכונה

שיטה עוורת

תלמידי הוטב ב-12 שעות בבית־הספר למסחר

„רימון"

תל־אביב, דיזנגוף 85
טל. 281985

עמותת בית הכנסת „שערי שלום"
רח' הרמב"ם 24 ראשון־לציון

זר ברכות

למכובדנו, יו"ר ההנהלה

החבר **יצחק נוקיטן** נ"י

לרגל הבחרו לסגן יו"ר המועצה הדתית ראשון־לציון

ברכתנו הנאמנה להצלחתך בתפקיד

ההנהלה וציבור המתפללים

מרכז הישיבות המקצועיות בישראל

למכובדנו הנכבד

הרב **אביעזר בורשטיין** שליט"א

ורעיתו תחי'

ולהוריו

הרב איבי (אברהם) בורשטיין שליט"א

ראש ישיבת מקצועית כפר סיטרין

ורעיתו תחי'

ברכת מזל טוב חמה ולבבית

להולדת הנכדה־הבת

יהי"ר שתגדלו רוב אושר ונחת ממנה ומכל יוצ"ח וזרכו שמחות במשפחה

הרב מ. צ. נדלנסקי
הרב שאול שלומן
מר יוסף גוברלמר
הרב ק. מרבר

ההנהלת מרכז הישיבות
המקצועיות בישראל

בית הכנסת המרכזי
רח' הרב הרצוג 3 ראשון לציון

שפע ברכות

לר' **יעקב זילברשטיין** נ"י

גבאי בית הכנסת

להיבחרו כגזבר המועצה הדתית

יתן ה' ותשרה הברכה במעשה ידיו למען תרומה קרן התורה חזרת בעירנו.

יצחק שלינקה — יו"ר

ההנהלה וציבור המתפללים

התנועה הדתית לאומית
חזית דתית לאומית — הסתדרות הפועל המזרחי
ב"ה, י' חשון תשמ"ז — 12 בנובמבר 86'

לשכת המזכיר הכללי

לכבוד
חברי הלשכה בתנועה
שלום רב!

לקראת בחירת ראשי מחלקות יוכל כל חבר לשכה החפץ בכך להגיש מועמדים לכל אחת מ-12 המחלקות.

הגשת המועמדים תעשה בכתב, בצרוף מכתב הסכמה של המועמד ובציון לראשות איזו מחלקה הוא מועמד.

על כתבי המועמדויות וכתבי ההסכמה להגיע ללשכת היו"ר 24 שעות לפני הישיבה.

לא נוכל לקבל מועמדויות בעל פה ו/או תוך כדי ישיבת הלשכה.

בברכה
הרב יצחק לוי
מזכיר

תל־אביב, רח' אבן גבירול 166, ת.ד. 22233 מיקוד 61-021 טל' 444151 — 440316

על המצפה

עיסקות מפוקפקות

נשיא ארה"ב רונלד רייגן פיזר את הערפל שכיסה על עיסקות נשק עם איראן. בכל זאת יש להבדיל בין פרסומים המפלגות, תחילה כי אכן ארה"ב סיפקה נשק לאיראן, באותה הזימנות השף את המדינות שוואשינגטון הסתייעה בשרותיהן. בין היתר הצביע על ישראל כאחת מהן שבאמצעותה סופק הנשק לאיראנים.

הודעתו של ריגן, למרות שלא היה בה משום חידוש, שהרי זה למעלה משנה מתפרסמות ידיעות מפי מקורות מוסמכים על עיסקות נשק עם איראן, בכל זאת יש להבדיל בין פרסומים המוגדרים על־ידי פוליטיקאים כ"ספקולטיוויים" לבין הודאה של נשיא ארה"ב, כי אכן נעשה הדבר.

נשיא ארה"ב הסביר צעד זה בשיקולים פוליטיים אסטרטגיים ואנושיים כאחד. אספקת הנשק לאיראן — אמר — באה "למנוע השתלטותם של גורמים קיצוניים על מדינה זו בעת המאבקים הפנימיים, מי יירש את מקומו של איטוללה חומייני. כן זו באה לסייע בשחרורם של בני ערובה אמריקניים שנתפסו על־ידי אנשי חיזבאללה בלבנון שלאיראנים השפעה רבה עליהם.

אם לשפוט לפי התגובות הראשונות בוואשינגטון ספק רב אם אמנם יתקבלו דברי הסבר של הנשיא על דעתו של חברי הקונגרס והסנט האמריקני. כך שלפנינו משבר פוליטי שיפסיק את ידי ארה"ב. יש להניח שגם בני בריתה בעולם המערבי יבקשו הסברים בנדון.

עם חשיפת עיסקות הנשק על־ידי נשיא ארה"ב גם ממשלת ישראל עלולה למצוא את עצמה במצב מביך במקצת, כידוע, עד כה נמנעו גורמים ממשלתיים מוסמכים בירושלים מלאשר את דבר עיסקות הנשק. אולם, עתה אחרי ההודעה הרשמית שפורסמה בוואשינגטון קשה לעניה שישראל תוכל לעבור לסדר היום. היא זקוקה ליתן דין־וחשבון, הן כלפי פנים והן כלפי חוץ. אמנם ראש הממשלה ושר החוץ שמעון פרס התגיבו על הידיעות הללו רמז באמרו כי ישראל היא מדינה הומאניטרית ולא אחת בעצבים הומניטריים היא נהגת לסייע בשחרור שבויים וחטופים שבידי גורמים עויינים. עם זאת הקפיד פרס שלא להוסיף דבר על מה שאמר.

עלינו לזכור שהודעתו של פרס בניו־יורק קדמה לפרסומים על הודעת הנשיא רונלד רייגן בה הודה בגלוי על משלוחי נשק לאיראן בשיתוף עם ישראל ואיטליה. כך שתמונת המצב השתנתה לחלוטין. הלכך גם בישראל צפוי ויכוח נוקב מסביב לעסקות הללו.

רצה המקרה שביום בו נתפרסמה הידיעה המאשרת את עיסקת הנשק עם איראן נמסר כי שגריר איראן בבירות השתתף יחד עם ג'ורג' חבש בתכנון הטבח בבית־הכנסת "נווה שלום" באיסטנבול. פרט זה יש בו כדי להטיל צל כבד על עסקות הנשק עם איראן. בה גם שהן עומדות בסתירה מוחלטת להתחייבויות הבינלאומיות שלא לספק נשק למדינות השותפות לטרור ולרצח אויבים הדבר מפיעע.

סיבכים של דברים, עתה יותר מבעבר דרוש הסבר מוסמך מצד כל הגורמים המעורבים באספקת נשק לאיראן. מחובתם ... השאלה הנוקבת: מה נשתנה, האין במתן נשק לאיראן מיבום פרס לרוצחים ולמחבלים המשבשים סידרי חיים ופוגעים בשליש העולם.

לא לסגור!

החלטת ועדת השרים לעניני כלכלה למנות כונס נכסים למיפעל המנועים בבית־שמש, אפילו אם מבחינה כלכלית היתה מחוייבת המציאות היא טעונה בדיקה חוזרת. המפעל שהוקם היה מכיר גאוותם לא רק של היזמים, אלא גם של ראשי המדינה שראו בו שלב נוסף בקידום והתפתחות הטכנולוגיה בישראל.

מפעל מסוג זה אין איפוא למדוד על־פי שיקולים כלכליים בלבד שהם בדרך כלל פרי סיכומים לטווח קצר; יש לדון אותו על־פי היעדים שלו וסיכויי הצלחתו לטווח ארוך.

המפעל כמלא תפקיד חשוב בפרויקט "הלביא" כך שעם סגירתו יצטרכו לחפש דרכים חלופיות להשגת המנועים וכל יתר האביזרים ... לחידוש החדש.

יותר על כן ... המנועים בבית־שמש הוקם בעיירת פיתוח. ... עם המפעל. סגירתו תביא עמה לא רק הרס ... אלא ... החיים בעיירת בית שמש.

יש בו ניסיונים יוספים נגד סגירת המפעל ואלה קשורים בין היתר ב"בריחת המוחות" שיתפגע בהתפתחותה הטכנולוגית של מדינת ישראל.

ברגע שהמפעל ייסגר מאות מהנדסים, בתוכם אנשים צעירים אחרי השרות הצבאי ימצאו את עצמם מחוסרי עבודה ובמקביל גם תלמידי אוניברסיטאות המכשירים את עצמם בתחום הטכנולוגי יחושו כי אין להם סיכוי ממשי להקלט במפעלים הישראליים. דבר זה סופו לעודד ירידה, בלא שיהיה פתרון פה נגד היורדים.

לאור האמור אין איפוא לגזור את דינו של מפעל המנועים בבית־שמש על סמך נתונים של רווח והפסד בלבד חובה יש לראות את התמונה הכוללת — את הנזקים החמורים שתביא עמה סגירת המפעל.

יש לתמוה על אלה שספק, בצחוק, ספק ברצינות אמרו: כדאי לשלם משכורת לעובדים שישבו בבתיהם, על פני אחזקת מפעל כושל. דיבורים מסוג זה אף הם מעידים על אי־ראיית הנולד ועל הרס לין האמיתי של אלה שמעדו בניהול המפעל ופגעו בסיכויי התפתחותו והתקדמותו.

הטרור המשתולל

הפצצה שהוטלה השבוע בפתחו של בית־הכנסת הגדול באנטוורפן ודקירת יהודי בעזה מורים לנו מחדש כי לא חל שינוי במדיניות הטרור של אנשי אש"ף והארגונים המסייעים בידיהם.

הקו שהינחה אותם בעבר — מנחה אותם גם בהווה: להכות ולהרוג יהודים. לבעשה דבר זה אף ניתן ללמוד מתוך מישאל שנערך על־ידי כלי התקשורת הערביים באחת מנסיכויות המפרץ הפרסי לפיו 86 אחוז מכלל האוכלוסיה הערבית בארצות ערב רואים במאבק המזוין נגד ישראל את הפתרון היחיד לסכסוך הישראלי־ערבי. ובכן, אין פניהם לשלום, אלא לפעולות טרור נגד היהודים ומדינת היהודים.

הפגיעה בבית־הכנסת הגדול באנטוורפן אמנם נסתיימה ללא פגיעות בנפש אף על פי כן אין להקל ראש במה שאירע, בפרט ... את ההתקפה השלישית במספר שבוצעה בעיר היהלומים נגד מיסדות ותושבים יהודיים.

בחירת בית־כנסת כיעד להתקפה אינה מותירה מקום לספק בפניהם של המחבלים לרצח ממש.

הפיצוץ אמנם אירע בשעות לילה, אך לא מן הנמנע שהמטען התפרץ מוקדם מדי בטרם הגיעו המתפללים הראשונים אל בית התפילה. כך שאין להוציא מכלל אפשרות שהמטרה היתה להרוג ממש.

גם דקירת היהודי בעזה הינה המשך למה שאירע בשבועות האחרונים באזור זה כאשר שני יהודים נרצחו בדרך וו ועוד אחד נפצע קשה.

מסתבר, שבעזה שורצת קבוצה של מחבלים הנהנית מחסות מלאה מצד האוכלוסיה המקומית שהרי בלעדי הסיוע מצדה לא היו מצליחים לבצע את זממם.

הפיגועים האחרונים מחייבים הגברת העירנות מצד הגורמים המכונים על־כך לא רק בארץ אלא גם בעולם.

יש לתבוע מהממשלות השונות לנקוט צעדים ממשיים כדי להביא פעילות חבלנית לרבות הצבת שמירה על המוסדות היהודיים על כנת לחשוף בעוד מועד את המחבלים הבאים לזרוע הרס והרג במיכדות יהודיים.

המלחמה במחבלים חייבת להימשך במלוא הכוח והתנופה — עד חורמה!

פרשת ועננו

(סוף מעמוד ראשון)

חוגים מדיניים סבורים שלא יהיה משבר עם ממשלת בריטניה, אבל תהיה הסתבכות ויהיה צורך בניסוח דיפלומטי זהיר בתשובה שינתנו ע"י ישראל. חוגים אלה אמרו שישראל הקפידה במקרה זה ... לפגוע בבריטניה ולא לגרום ל...אך בינלאומי אלא להשיב עקרונית שלא היתה כאן הפרת חוק.

שר האוצר משה נסים ביקר אתמול בבנק הפועלים ונפגש עם חברי הנהלת הבנק בראשותו של עמירם סיון, יו"ר הנהלת הבנק ועם איתן ברגלס, יו"ר מועצת המנהלים של הבנק.

במגע קשר הוצגו נושאים ... המשק והבנקאות, ... נסאי, פעילותם של ... אליים בחו"ל והמשבר על שמירה הבנקאות.

שר הבטחון: לצה"ל יש פתרונות טובים מה"לביא"

מאת סופרנו הצבאי

לצרכי צה"ל יש פתרונות יותר טובים מאשר ה"לביא". יש לראות את ייצור המטוס כפרוייקט לאומי.

"חצי מיליארד הדולר ל"לביא" הם תרומה למדינה כולה יותר מאשר לביטחון. אין לכן לקחת סכום זה מתקציב הביטחון — אמר שר הביטחון בהרצאתו בפורום חברות הביטוח.

ההוצאה של כחצי מיליארד דולר ל"לביא" נתרמה לכלכלת המדינה וקידום הטכנולוגיה בה ולכן אין להטיל את ההשקעה לכך על מערכת הביטחון.

שר הביטחון ציין, כי משרדו קיצץ את ההקצבות לצה"ל ו־8,000 איש פוטרו, כולל אנשי צבא קבע ועובדים אזרחיים במערכת הביטחון. פיטורים אלה גרמו גם ל־פיטורים של 4,000 איש במפעלים העובדים בשביל מערכת הביטחון.

שר הביטחון הדגיש כי זו הפעם הראשונה בתקציב המדינה שכן הקצבה לרווחה גדולה יותר מתקציב הביטחון.

בדבריו על התעצמות אויבי ישראל ציין כי ההוצאה של סוריה לביטחון גדולה במיליארד דולר מזו של ישראל.

לנו יש מיליארד דולר לשנה כתוצאה על הסיוע של ארה"ב.

הוא הוסיף, כי נוסף לקיצוצים בציוד צה"ל, פורקו גם יחידות.

פא"י "מצעירה" את גילם של ממלאי התפקידים

מאת שאול שיף, סופר "הצופה"

מזכירות הוועד הפועל של "פועלי אגודת ישראל" החליטה להצעיר את גילם של ממלאי תפקידים מרכזיים בתנועה זו.

באחרונה בחרה מזכירות הוועד הפועל של פא"י במאיר חלחמי לכהונת מנכ"ל הוועד הפועל ואת שלמה ליינר כגיזבר הוועד הפועל. יו"ר פא"י ח"כ אברהם ורדיגר, אמר כי הוא מתכוון לפעול לשילובם של צעירים נוספים בהנהגתה של פא"י ובדרך זו להבטיח פעילות נמרצת יותר ומאומצת יותר בסניפיה של פא"י ובמוסדותיה.

בישיבת מועצת סניף לוד שהתקיימה ביום שלישי האחרון נבחר חיים פרץ ליו"ר מועצת הסניף וליו"ר המזכירות.

נמצא סודר השייך לתיירת שנרצחה בדרום

אשה, תושבת הדרום, מסרה למשטרה סודר, שהיה שייך לתיירת הגרמניה כיים שטקה, שנרצחה באיזור קיבוץ רביבים לפני כמה חודשים.

האשה זיהתה את הסודר בשידור הטלויזיה על מעשי האונס ועתה בודקים חוקרי המשטרה כיצד הגיע אליה.

חברתה של התיירת שנרצחה זיהתה את הסודר כשייך לחברתה.

למשטרה ממשיכות לזרום ידיעות שונות על מקרי האונס והרצח והפעילות בנושא נמשכת.

רייגן: ארה"ב מספקת נשק לטהרן

(סוף מעמוד ראשון)

בדרכונים מזוייפים, בנסיעות של פקידים אמריקנים בשמות מזוייפים, ומספר טיסות הלוך וחזור של מטוסים אמריקנים וישראלים בין אירופה, ישראל ואירן.

משלוח הנשק הראשון שנשגר לאירן, הגיע לשם, לדברי הטיימס, ב־14 בספטמבר 1985 — הוא היום אשר בו שוחרר הכומר בנג'מין ויר. מטוס ה"די.סי.־8", שהעביר את המשלוח, חזר לאחר מכן לספרד, עם תעודות ... בלתי צפויה בישראל.

המטוס נרכש בהתחלת ספטמבר בפלורידה על ידי החברה הניגרית "אינטרנישנל אייר טורס" שבסיסה מבריסל — על כך מסר ה"טיימס", בצטטו את דבריו של סוכן אשר ביצע את מכירת המטוס.

ואילו שבועות מעטים לפני שחרורו של הכומר מארטין ג'נקו, ב־26 ביולי השנה, הובריא מטוס "בואינג 707" מריקה שביוגוסלביה בדרכו לטהרן, ובו 23 טונות של ציוד צבאי.

איגוד היומאים של ... לאחרונה כי — כפי שפורסם ביום ו' שעבר ב"הצופה" — העביר לאירן ציוד צבאי מישראל, על סיפון האניה הדנית "מורסוי". אחד המשלוחים שבוצע בחודש אוקטובר, קדם במעט לשחרורו של דויד ג'יקובסן, ב־2 בנובמבר השנה.

איש העסקים הישראלי גורי איזנברג, הנאשם בגיבוש תכנית למשלוח בלתי חוקי של ציוד צבאי לאירן, ביקש אתמול משופט אמריקני לזמן לעדות את סגן הנשיא ג'ורג' בוש, ופקידים בכירים אחרים בממשל רייגן, איזנברג ביקש לזמן כעדים גם את ג'ון פוינדקסטר, יועץ לביטחון לאומי לבית הלבן, את היועץ לשעבר לביטחון לאומי רוברט מקפרלן, וכן את הקולונל אוליבר נורת, חבר בסגל המועצה לביטחון לאומי. זאת, כדי לאושש את טענת הסניגוריות, שממשלות ישראל וארה"ב אישרו את העסקה עם אירן.

מספר רב של אניות דניות עסוקות בימים אלה בהובלת משלוחי נשק מן הנמל הסקנדינבי לאס פלמאס באיים הכנריים לעיר הנמל האיראנית בנדר עבאס.

נשיא איגוד היומאים בדנמרק הנריק בולר האנסן, מסר כי מדובר בין השאר בהובלת טילים, והאניות עושות את דרכן דרך כף התקווה. הסיבה משום שחל איסור על הובלת טילים דרך תעלת סואץ.

משגבי איגוד היומאים הדניים נודע, כי גם נמל ספרדי אחר, נמל אלג'זיראס בקרבת גיברלטר, משמש להעברת משלוחי נשק אמריקניים לאירן.

"לפי המסמכים הרשמיים נועדו המשלוחים לבסיסים צבאיים אמריקניים באירופה, אולם למעשה הם מועברים למחסנים ומשם הם נשלחים באניות לנמל בנדאר עבאס באירן", מסרו מקורות האיגוד הדני.

מה בדיוק הוא אמר

זה לא היה "כתוב בעתון" וספק אם רבים הקשיבו לרדיו — אבל התוכן היה קשה מאד והתעוררה סערה. קטעים מתוך תעתיק התכנית, שהם כלל לא "קריאה נעימה"

מאת גונן גינת

ספק אם רבים הקשיבו לתוכניתו של מאיר שלו, אבל תחושתם הקשה של המעט ששמעו זאת, עוררה סערה בציבור הדתי. סופר "הצופה" השיג את התעתיק המלא של התוכנית והוא נמצא בידינו. ציטוט מלא של התוכנית, הוא "בעייתי" בכמה קטעים מבחינה הלכתית, ומשעמם למדי בקטעים אחרים. הציטוטים שלהלן, לפיכך, אינם מלאים.

צריך לציין בהקשר זה את תגובתו של יו"ר רשות השידור מיכה ינון: "אם הוא ימשיך כך, הוא ימצא את עצמו מחוץ לרדיו".

המשך קוסק בציטוט העיתונאי המתנזם בחייו האישיים של בן־גוריון, וקובל על ההתעלמות מיום פטירתו של משה־קוביסקי. מזכיר המפד"ל, שאול יהלום, מתכוון לערוך רישום של חברי תנועה שנפגעו מתוכן הדברים, ... להם להגיש תביעת נזיקין אזרחית בגין ... נפגעת נפש והפרת קשר חוזי בין האזרח, משלם האגרה, לרשות השידור.

האליפות

● "...חודש שבתחילתו ראיתי את השכנים החרדים שלי מתחרים על אליפות השמונה בידיי תרנגול...".

אין חקלאים דתיים

● "...זה מה שקורה, כשואק השיטה שניתן לעובדי אדמה בחברה חקלאית יצרנית, מיושם, אחרי 3000 שנה בידי אנשים שהקשר שלהם לאדמה מוצע ע"י חברה קדישא...".

קשה לראות דתיים

● "...יום כיפור הייתי השנה בת"א, בשכונה שלי בירושלים זה מתחיל להיות עניין קשה. אתה קם בבוקר ורואה שכל השכנים יוצאים בחולקים לבנים ונעלי אדידס. כאילו מתקיים שם קונגרס של רופאים חובבי טניס. אבל ת"א בערב יו"כ נראתה כמו סט של סרט מדע בדיוני...".

לא הפראים היחידים

● "...הרהרתי גם השנה בגורלם המר של תרנגולי הכפרות המסכנים. גם הם לוקחים על עצמם חטאים של אחרים, אבל להם הנשיא לא נתן חנינה. טקס הווידוי של הכפרות, הוא מן השרידים המוזרים... עדות מרגננת לעובדה שעם ישראל אינו כפי שמנהיגים לטעון נגוד, עם סגולה, מתנשא, שוכן בדד ובגויים לא יתחשב. להיפך, הוק מאתנו יש עד היום עוד הרבה שבטים פראיים בכל העולם... שבטי הסאמפרים במאה שערים...".

במהלך השידור ישנה השוואה בין טקס הכפרות וטקסים דתיים אחרים לטקסים של שבטים ברחבי העולם. ההשוואה נקטית לגבי המנהגים, באופן המגמתי מהקשר שאליו מתבוננים מבצעי הטקסים. תוך כדי כך, ישנם ביטויים כמו:

"...שומרי המצוות של בני שבט הבונגה ——— ביעזות חוף הזהב במערב אפריקה (הכוונה כי נראה לחוף הזהב — ג.ג.) ——— רבני שבט בורו במדינת אסם בהודו... בקיבוץ חברים, אין ספק שמנהג הכפרות מכניס אותנו לחבורה נאה של שומרי מסורת נאמנים בעולם הנאור כולו...".

מיהו יהודי

● "...אבל יהדות גיניאה החדשה באי הוק, התושבים יוצאים בהכנתיהם אל חוף הים... אני לא בטוח שהם גם אומרים ותשליך במצולות ים כל חטאתינו (הטעות במקור — ג.ג.) או שהם אלי־פשרת השפטים האבודים...".

מיהם עובדי האלילים?

● "...אחרי התשליך והכפרות בתחילת החודש, מקבלים עובדי האלילים טקס נוסף בסוכות. ומבקשי הורדת הגשמים מוזמנים לחבושת ענפי ערבה, זכר לנוהג הפגאני של טקס ניסוך המים מימי בית שני. מי שלא רוצה לעשות את זה פה, יכול ללכת אל השבטים באוסטרליה...".

ומה עם האינטליגנציה של הרדיו?

● (הנושא: ניסוך המים) — "...התורה שבכתב, מן הסתם רצתה להתרחק ממנהגי עכו"ם, אבל אלה חזרו אלינו בדרך האחורית ——— בספרות המדעית קוראים לזה מעשי קסמים של חיקוי. הקוסם שמוריד גשם הוא אישיות חשובה בקהילה... ניסוך המים ניצר מי המאמינים אינם מוסמכים על האינטליגנציה של... צריך להראות לו בדיוק למה מתכוונים, להשתמש באמצעי המחשה כמו לילד שלא מבין מה רוצים ממנו... בחוקרים משוכללים, יוצר הקוסם ל"מיצב מטאורולוגי שלם... בטקס ניסוך המים לא תוטפר על קומקומים, אבל הדליקו אש ויצקו מים...".

לחבוש בפסלים

● "...ובאירופה, בכפר פולסקה, עוד בשנה שעברה היו נערות עירומות הולכות בסתיו אל גבול הכפר ושופכות שם מים, וזה נשמע לא פחות נחמד מכפיפות הגו של רבן גמליאל..." (הטעות במקור. הכוונה לרבן שמעון בן גמליאל ש"היה מרקד בשמונה אבוקות"... וכו')... "...כזה היה גם המזבח בבית המקדש... כידוע, זה לא תמיד עוזר. יש אנשים שאתה מרטיב אותם והן לא שופת עליך... הסיציליאנים נהגו גם לחבוש בכמה פסלי קדושים, ואני מציע שמשיב הרוח ומוריד הגשם יקח את האפשרות הזו לתשומת לבו. השנה אנחנו עלולים להיות הרבה פחות נחמדים מאשר בבצורת של שנה שעברה...".

מסכת מכות

● (הנושא: ארבעת המינים) "...צריך לזכור, שגם בזה, במנהג להתרוצץ בסתיו עם כל מיני ענפים ולהפגע אותם... אנחנו לא מיוחדים... בוודאי תשמחו לשמוע על שבט הוליקה... לפחות במנהג חבטת הערבות אנחנו מתקדמים. החל מהשנה, לפי מנהג ירושלמי חדש, לא מוכרחים לחבוט בסוכות בערבות, אפשר לחבוט גם במתפללים רפורמים...".

...ועכשיו, התור של פרס

● "...לפי הדיווחים פרס עישן בתיכונאה נרגילה, ואפילו לעם עלי גת. אני מבין שזה היה מטוך לרוטציה. ימים לא קלים. הבן אדם רוצה לשכוח מכל זה ולעשן קצת...".

ב"ה

ברכות מקרב לב

לבננו ד"ר ליפא בודנר הי"ו

רופא שיניים,

מומחה לניתוחי פה ולסת

לרגל פתיחת

המרפאה החדשה

רח' רש"י 3 בני־ברק

שתהיה בעזרת ד'

שליח טוב לכל הזקוקים לעזרתך

מאחלים ההורים

1 = 2

2 = 3

כ.בע אחד

שני תשלומים

שני כובעים

שלושה תשלומים

"סטייל"

רחוב עקיבא 43 ב"ב

הסתדרות הפועל־המזרחי בארץ־ישראל

הנהלת הקרן ע"ש עמינוח

ההנהלה מכריזה על

חלוקת פרסים לשנת תשמ"ז

הפרסים מחולקים ליצירות וחיבורים:

א) במשנת תורה־ועבודה שיש בהם תיאור וביטוי לחיי תורה ועבודה בעיר ובחקלאות, אירועים ותיאורים מחיי ראשונים מיוסדי התנועה;

ב) דברי הגות ומחשבת תורה־ועבודה.

המועמדים מתבקשים להעביר 5 עותקים להנהלת קרן־עמינוח, לפי הכתובת: רח' אבן גבירול 166 ת"א 62052 לידי י. גואלמן — עד יום חמישי ב' בסלו תשמ"ז — (4.12.86).

ב"ה

לבית־כנסת ומרכז קהילתי באיזור תל־אביב

דרוש רב

תפקידי הרב:

• פסיקה הלכתית לחברי הקהילה.
• העברת שיעורים למבוגרים ונוער.
• ייזום פעילויות תורניות.
• העמקת התודעה הדתית של תושבי הסביבה.

מועמדים מתאימים ישלחו תולדות חיים בכתב יד ל־ת.ד. 11333 ת"א מ. 61112. (עבור מרכז קהילתי)

אין להכביד על הממשלה

מדובר, כמובן, בפרשת ועננו: עתונאים הכריזו מלחמה נגד הממשלה, שומו שמים, הייתכן שממשלת ישראל לא תדווח להם, במשך כמה שבועות, מה קרה עם ועננו? כיצד מעיזה ממשלת ישראל לפעול כפי שפעלה, ללא ידיעתם?

הם דוגלים בסיסמה הקדושה ש"זכות הציבור לדעת". אולי כן ואולי לא. ה"מתקדם" הגדול בדורנו, השופט לשעבר בבית המשפט העליון חיים כהן לועג ל"זכותו" זו, כשהיא מיוצגת, כביכול, על ידי עתונאים. מי בחר בהם לייצג אותי ואותך, הקורא? האם נבחרו בבחירות דמוקרטיות — המלה החביבה עליהם? לא מיניה ולא מקצתיה! על מה בעצם יצא קצפם של העתונאים בהקשר לעניין ועננו? ראשית, הם רצו לדעת בדיוק כמרוץ איך הוא נמלט מלונדון. כלום יש נושא יותר פיקנטי במסיבה של לילות שבת שנתית, מה קורה אתו עכשיו והיכן הוא נמצא?

קשה להלוק על העתונאים שאכן נושא זה מעורר סקרנות גדולה ונהוג גם שכתורת צנק עשויות להגביר את תפוצת עתוניהם. אבל כלום אין, הם, כמי שמתיימרים להיות חכמים מכל אדם, מבינים שמלבד הסקרנות הטבעית, יש גם אינטרס של המדינה והיבטים שונים המנעים ממנה להרצות לאינטרס של העתונים והעתונאים?

אני מניח — וכמוני יכולים להניח גם הם — שאותו ועננו לא הגיע לישראל בהליכים נורמליים. הגירסה שיצא לטייל באיקסה עם חברה שלו ושם נתקל בספינה ישראלית היא גירסה אפשרית אבל איננה היחידה ואין צורך בדמיון ספרותי רב, כדי לדמיין אפשרויות שונות, פחות רומנטיות. פרסום רשמי שוועננו נמצא בישראל, לא מעורר הצבון, שההכרה שיעורר מיד את השאלה: כיצד הגיע אלינו? הווי אומר שהשלושות שלנו היו זקוקים לדיוות זמן, כדי לטפל באותם גורמים שעלולים להרגיש אי־נעימות מסויימת להסברת קפיצת הדרך של גיבורנו.

רצתה ההשגחה ונשיא המדינה מבקר בימים אלה באוקיאניה. לכבודו הוסר יתמול, עשה ביכים הסוערים מסביב לוועננו באוסטרליה, היא המדינה שבה התנצר ודעת הקהל ערה במיוחד לגורלו. רק לפני שבועיים עשה אצלנו הכומר האוסטרלי שהכניס את ועננו תחת כנפי הברית החדשה. יש גם מרבנים שפוד בעת שוועננו עבד בכור בדימונה — כבר היה קשור לאישים באוסטרליה וקל המזימה הוכננה קודם. כלום היה הכרח להביך את הנשיא, כלא ידע מההשתלשלויות ה... ולהפגן חומר להגברת ההסתה נגד ישראל?

מה שחשוב ביותר, הוא שהבוגד הזה נמצא בידי ישראל. מעתה כל מה שקדם לכך אין לו עוד חשיבות. על פי דעתם של משפטנים אין לכך כל קשר למשפט עצמו, שייערך, כנראה, בקרוב.

כמה ימים אחרי הודעת־הודאת הממשלה שוועננו נמצא בישראל — הסתננו ידיעות בעיתונות שלא יישפט על בגידה אלא על מסירת סודות ממלכתיים. אפשר שהדבר קשור עם פתרון בעיית הגעתו לישראל והרגעת העתונות הבריטית.

מסתבר, איפוא, שהבעיות הקשורות לוועננו, הולכות ונפתרות אחת־אחת ואין צריך להפכן לפרשה חדשה. אנו שבעים פרשיות ואין צורך להציק לממשלה ולהכביד עליה בניהול המדינה.

לציבור יש לא רק זכות לדעת אלא גם חובה להאזין בסבלנות ולא לגלות התערבות יותר בדברים שהצנעה יפה לפתרונם. בעיתוי הנכון יתברר ויתלבן הכל.

בקצה העט
מאת צבי

ההלכה והרפואה

בהקשר לוויכוח בין הרבנים נושאי ההלכה לבין הרופאים, שהתעורר עם השתלת שני הכבדים בקש נתן רוטנשטרייך (ב"דבר") לקבוע הבחנה ברורה בין קביעת נורמות הת הגות והתייחסות של אנשים לבין קביעת עובדות (כגון בתחום הביולוגי) המבוססות על עובדות ומציאות שאין בידי אדם לשנותן. בעברית פשוטה: ההלכה יכולה להתייחס כפי שהיא מתייחסת לגבי שמירת החיים אבל אין היא רשאית להגיד או לקבוע מתי החיים מסתיימים מכיוון שזו אינה בעייה הלכתית אלא עובדתית שהרופאים מוסמכים יותר לקבוע מציאות זו. לדעתו של נתן רוטנשטרייך "ההלכה אינה קובעת מה הם סימני החיים ומה הם סימני המוות" אף שהיא מתווה לפעמים כיוון כי הכרעה בבקרה שצריך להכריע החיים של מי משנים יש להציל (אם לעומת העובר שלה).

לכאורה — יש בהבחנה הזאת מידה רבה של סבירות, אולם היא מתעלמת מעובדת יסוד והיא שההלכה הישראלית כוללת גם ידע רפואי שיש בו גם קני מידה לקביעת סוף החיים. לעתים אנו נזקקים ללמוד מתוך ההלכה על הידע העצום שהיא אוצרת בתוכה מכל תחומי החיים — שלא לדבר על כך שבין מורישי הידע, היו גם מומחים לרפואה, מלבד ידיעתם העמוקה הרחבה בעניני ההלכה כפי שהיא נתפסת בידי פשוטי עם.

אם נדרשת הוכחה לכך — הרי סיכום הדיון במועצת הרבנות בנושא השתלות לב, קבעה עקרונות והתוותה הליכים שבמעט שאינם שונים מזה שקובעת הרפואה המודרנית היא שהפסקת החיים נחשבת מאז הפסקת פעולתו של גזע המוח. התגובה השלילית מצד אי אלה חוגים לסיכומי הרבנות הראשית, היתה מכוונת בעיקר נגד הסעיף לפיו צריך שנציג הרבנות ישותף בהחלטה על ביצוע כל השתלה. ולכן ניכרול ההלכה בבעיות רפואיות אינה מוצדקת.

יפי נפש גם בגוש אמונים?

באחרונה מבחינים באי שקט, אפילו במתיחות, ב"גוש אמונים" עקב חילוקי דעות שנתגלעו בין מייסדיו ומנהיגיו. בנוהג שבעולם במפלגות ובתנועות אחרות במדינה נודעים דברים כאלה, מתוך הדלפות של חוגים מעוניינים בתעמולה עויינת. ב"גוש אמונים" נכתבים האותות ב"נקודה" הירחון המציין של גוש אמונים (פורמאלית — של "האגודה לקידום האכלוס והקליטה ביש"ע ובבקעת הירדן"). פתיחות זו יש לשבח.

אפשר להבין את התסיסה לאחר ש"גוש אמונים" עבר מטמורפוזה הפך מתנועה חלוצית לגוף מבוסס. הלהט והקנאות עברו לכמים של שגרה קמחית. השנים הראשונות של פעילות הגוש, שנות הנחת היסודות להתיישבות מעבר לקו הירוק — כתנגו ממד של עשרות ישובים המצריכים עיסוק יומיומי לביסוסם ולקידומם. אמנם, קיים גוף מיוחד ("אמנה") למטרה זו אבל אלה אותם האנשים שהם "גוש אמונים", מועצת הישובים המרכז להתיישבות זו. בעיות היומיום הצריכו כוחות אדם ואנרגיה נפשית רבה — על חשבון האידיאולוגיה של הגוש. נשמת אפו של גוש אמונים היה טמון בתנופת ההתיישבות. מאז פתחה, גם מסיבות של מחסור במשאבים כספיים, הדאגות המעשיות זכו, מאונס או מרצון, למרבית הפעילות.

פרשת "המחתרת" או "ארגון הסידרה" חשפה חילוקי דעות פנימיים המחלחלים עד עתה במעמקי הנפש של הגוש. אין זה סוד שהעמדה הרשמית של הגוש, לאנשים שנעצרו בעוון מעשי נקמה בערבים — ערבים בתור שכאלה או אנשי אש"ף מובהקים — היתה דו־משמעית. פעם הסביר ופעם אחרת הצדיק, כשאהדה מבצבצת מבין השורות. אין כלא שהיתה האמביוולנטיות ליזבה, שאילולא היתה נעצרת על ידי השלטונות היה בה משום סיכון גדול למדינה ואף היו בכעשים פגימות מוסריות עמוקות — אין פלא שאנשים כאנשי הגוש, המצטיינים ברמה מוסרית גבוהה, נפגעו קשות מהסטיות של אי אלה מראשי הגוש.

עם זה, "זר" לא יבין שההתפרצות הגלויה של הביקורת באה דווקא בנושא של החנינה לעצורי המחתרת. אינני מדבר על הטקטיקה ועל האמצעים שאנשי הגוש נקטו כדי להשפיע על הנשיא שיעניק את החנינה. אני מתכוון לדבריו של הרב ... פורסמו (ב"נקודה" מס' 104): "איזה עתיד יהיה לעם הזה אם לא נלמד את הלקח מן הנפילה שנפלנו; אם לא נקום ממנה בשבועה ... על שפתינו שכאן לא תהיה לבנון שנייה, שכאן לא ישנו מי שבטוח בצדקתו את הנשק לידו. מי שלא מדבר על זה — אומר את ההיפך. הוא תומך בשתיקתו ביודעין ובלא יודעין במחתרת עצמית".

החנינה לעצורי המחתרת היהודית איננה "נחלת" "גוש אמונים" בלבד. רבים רבים שאינם קשורים עם הגוש או אוהדיו, סבורים כי המבצעים שהמחתרת הזאת עשתה — מהווה אפיזודה עצורה במדינת ישראל. המחתרת נקבצה, משוכנעים שכבר לא תתקיים עוד. חבריה שילמו מחיר כבד על השגיאות שעשו. חלק מהם אף הביעו חרטה על מעשיהם אבל כלום כל אלה שקיבלו חנינה (ואינני מתכוון לרוצחים הערבים ששוחררו) הכריזו בפומבי על חרטתם וביקשו — בפומבי — סליחה? כלום כך נהגו אנשי השב"כ שחוננו? עתה מדובר בסך הכל במבנית הזמני התחבצה מאחדת, דומני, את הציבור לכל גווניו (למעט חוגים שמאליים מובהקים). אין בדרישה הגינה משום הזדהות כלשהי עם גוש אמונים אף לא הצלחתי להבין מדוע מרמז המשפט "הצבי כלביא יקום" על דבקות במעשי ה"מחתרת" "כיצד ההפגנה למען חנינתם (שאינני שלם איתן ... יצירות מחתרת?

לא ידעתי שבגוש אמונים נמצאים יפי נפש אשר, במשתמע, מתנגדים לחנינת האסירים מבין אנשי המחתרת.

מה, אין להם קרניים?...

במוסף הספרותי של "ידיעות אחרונות" מספר המשורר איל מגד, על מיפגש שלו עם "נוער חרדי", ביוזמת "גשר" הגוף הפועל בחסות משרד החינוך והתרבות לקירוב דתיים־חילוניים. אינני יודע אם מר מגד משתמש בכוונה בהגדרה "חרדיות" שלפי הז'רגון המקובל הוא חל על דתיים הנתפסים כקיצוניים בלבד או שהוא מתכוון פשוט לצעירים וצעירות דתיים.

מהזווית ניכר שמר מגד הופתע לטובה מהמיפגש עם אנשים שאינו רגיל בהם — משל הוא היה סבור שיפגוש אנשים המצמיחים קרניים... הקרח בינו לבין החרדים נשבר מיד כאשר הבהיר להם שאין לראותו כ"יוצר חילוני" ושירתו נובעת לא מהצורך "למלא את החלל שנוצר בהעדר אלוקים, אלא דווקא מיראת שמיים" ושום יוצר אינו יכול שלא לחוש ב"נוכחות שמעבר לו" כאשר הוא זוכה לחסד "הכוונה השראה".

המשורר אומר שהמיפגש לא היה "מושב לצים". הוא מצא במשתתפיו ציבור שאינו צריך זמר או קוסם שימשכו אותו לשמוע שירה "הם הבריחו אותו לקחת את עצמו ברצינות" בניגוד לקליינטים הרגילים שלו שמצליאים אותו להציג בדרנות. אל השירים התייחסו כמו ל"תחליף לתפילה", אחד הנוכחים אפילו אמר לו ש"שירה בגיבסבריא שווה ל"תפלה".

הבאים שאלו אם אפשר לכתוב שירה מתוך שלמות האם המשורר חייב "להתייסר" או שמותר לו גם להיות מאושר ובעיקר — כהו אותו יוסר שהשירה באה למלא, תמיהני, אם לא שאלתי. מדוע השירה המודרנית היא כה בלתי מובנת.

את הצימאון של אנשי שיחו מסביר המשורר בכך שקיימים בקרבם כוחות יצירה השואפים לפרוץ החוצה, לביטוי אישי. לדעתו "העושר הלגיוני העצום של כתבי הקודש, המדרשים והפיוטים" עלול לשתק את "היצירה האישית". הוא מציין שבאותו ערב ניגשה אליו צעירה ואמרה לו ש"מאז והתכידי" כתבה, אך לאחר החזרה בתשובה היא באושר ובשלמות עד שחדלה לגמרי לכתוב. עם זה אינה מוכנה לוותר על המשך הכתיבה.

במיפגש השתתפו כ־150 איש ואשה וכל אחד מהם שילם עשרים שקל, דמי כניסה. אין ספק ש"גשר" ראוי לשבח על מיפגש כזה אבל הייתי רוצה לראות 150 איש וכו' במיפגש באותה מתכונת, בין אישיות דתית לבין נוער חילוני.

מאיר שליו מחרף ומגדף

מאיר שליו מוכר לנו מספרו "תנ"ך עכשיו" שפרקים מתוכו נתפרסמו בעתון "הארץ". נתבשרנו שהוא מתחיל לעבוד ב"קול ישראל" בשידורי סטירה. שידור ראשון שודר לפני שבוע. לא אוכל להגיד שלא הפתיע אותנו — משום שהשידור צלה (או אולי יותר נכון ירד) כמה שעורנו שכר שליו להגיע. הפיק לא היינו יודעים על השידור משום ששודר בליל שבת אך מנהל קול־ישראל זיכה אותו בשידור חוזר ביום חול.

לטעון האמת: כשאינו כמחרף ומגדף, נתגלה לא רק לגבי ערכים קדושים של העם; הוא חורף לעינו גם בנושאים אחרים שהעלה באותו משדר "בן־גוריון, כשרביה בסקין. לא אוכל להעלות בטור זה את "מיטבי הלצג ואפילו כלפי נצחיה!) שהדברן לא בא כבחשם הזה כאז קימת רשות השידור. דברי עתק כאלה כלפי אמונת ומסורת ישראל, זוכים שלא נשמעו בעולם אפילו על ידי שונאי ישראל מובהקים.

בציטוט הוראות בענין סכך לסוכות מכתיר ש. את "החפץ חיים" כאנרים ...: בהרו תרנגול לכפרות משום שקשה לסובב פרה על הראש; ישראל אינו עם סגולה "יש היום עוד הרבה שבטים פראיים בכל העולם ולהם מנהגים דומים" והכוונה לכפרית "תשליך"; חבטת הערבות — "זכר לנוהג הפגאני של ניסוך המים בבית המקדש; הסיציליאנים נהגו גם לחבוש בכמה פסלי קדושים. הוא מציע ש"משיב הרוח ומוריד הגשם" יקח את האפשרות הזו לתשומת לבו. השנה אנו עלולים להיות הרבה פחות נחמדים מאשר בבצורת בשנה שעברה"; החל מהשנה לפי מנהג ירושלמי חדש לא מוכרחים לחבוט בסוכות בערבות — אפשר לחבוט גם במתפללים ריפורמיים".

אין פלא שמחלק "הדתי" באותו מישדר עורר סערה והעניין הועלה בכנסת על ידי ח"כ פיוש שאקי. מנהל "קול ישראל" גדעון לב־ארי הסתייג בפני עו"ד מיכה ינון, יו"ר רשות השידור, מכמה מההתבטאויות במישדר והבטיח שינויים במשדרים הבאים של שליו. אך בו בזמן התבטא בפני אחרים שאינו רואה במישדר פגמים שייחסו לו.

כל השאר — כבר ידוע לקוראים מהכרוניקה העיתונאית.

המפגשים איכזבו

זוכרים עדיין את המהומה שהתחוללה לפני כשנה, נוכח ההתנגדות למיפגשים של תלמידים דתיים עם נוער ערבי? מה לא נאמר בגנותם של החוגים הדתיים שהתנגדו למפגשים אלה?

עתה מתברר שהתקוות כי פגישות מסוג זה, יחוללו נפלאות מרקיעות שחקים ביחסים בין שני העמים הולידו כמעט אפס. כך מכל מקום עולה מהמחקר שערך פרופסור יוחנן הופמאן מאוניברסיטת חיפה (שהוא גם יושב ראש המועצה של בית הגפן בחיפה — זה המרכזון היהודי ערבי בעיר זו).

לפי פרופסור הופמאן המיפגשים אינם משפיעים על ההשקפות הפוליטיות של הנפגשים משני הצדדים. הנכונות לקשרים חברתיים גברה בעקבות המיפגשים בעיקר בצד הערבי. חילוניים או אנטי־דתיים נטו יותר להכיר את השכנים. הדתיים והמסורתיים התלהבו פחות. בני עדות המזרח בכללם נדרשים יותר לפגישות אלה מאשר ילדי הארץ או יוצאי אירופה.

לפי המחקר, נושאי תערובת שהפחידו מאד את המתנגדים למיפגשים — אינם מלהיבים את הנוער, אדרבה, החשיפה ההדדית אפילו חיזקה את הדעה שנישואים כאלה אינם רצויים והם מוגבלים בשלבות הלאומית והדתית.

"סגנון" שכזה

"במבנון", אחד המוספים של "מעריב" קראתי לאמור:

"עכשיו משנסתיימה שמחת תורה והחרדים גברו להרבין לרשורשים אפשר סוף סוף לדבר על ענייני חולין".

מדוע בגד ועננו בעמו ובארצו?

ב"יהר באמך" קראתי את הדברים האלה על מרדכי ועננו שלפי דעת המערכת גרמו לבגידה הגדולה. הסכיתי ושמעתי מה גרם להתדרדרותו: הכל מקיים שעבר מהחינוך העצמאי של האגודה ל... ישיבת בני עקיבא בבאר־שבע.

ובכן, מספר "יהר באמך" בבואו לארץ (ב־27.6.63) החל ללמוד בבית הספר של האגודה בעיר העתיקה בבאר־שבע. כשסיים חוק לימודיו בבית הספר הזה — נשלח לישיבה קטנה מחוץ לעיר אך לא נקלט ביוזהם ואז החל ללמוד בישיבת בנ"ע בעיר ומאז: "מרדכי קיבל בכל שנות ילדותו חינוך חרדי אמיתי. הן בבית והן בבית הספר, קיבל בצורה קשה מאד את המעבר החדש מחינוך חרדי, לחינוך כיהוסטי, ומאחר הנביא כשישראל יורדין, יורדין עד עפר ... התגשם אם אם אבל בפטוח".

هكذا من الأصل

مكرر من الاصل

21/11/86

הצופה

מוסף של שבת

חופש עתונות ואחריות עתונאית

מאת משה אישון

פרשת ועננו חידשה את הוויכוח הישן־חדש על „זכות הציבור לדעת". ושוב שואלים ודורשים בסוגיות של חופש עתונות ותפקידה כשליחת ציבור.

הוויכוח חריף מאוד. בולטים בו ניגודים וניגודי אינטרסים בין המושכים בעט לבין האוחזים בהגה השלטון. אולם במוקדו ניצבת השאלה: מהו סולם העדיפויות בשעה שהם עומדים זה מול זה: חופש העתונות וצרכי הבטחון של המדינה. למי זכות הבכורה?

ציבור העתונאים חלוק בדעתו בנדון. יש אשר מרוב דבקותם ב„חופש העתונות" דוחים במחי יד את הטיעונים הבטחוניים, ויש המוכנים לוותר על „חופש העתונות" בשעה שבעניני בטחון עסקינן, אפילו אם אינם משוכנעים שפרסום זה או אחר אכן יפגע בבטחון, אולם הם מהווים מיעוט בקרב אנשי התקשורת. הרוב גורס, כי „חופש העתונות" הוא מעל לכל...

כאשר ניגשים לברר את הסוגיות הללו, מן הדין לבחון תחילה: האמנם לפנינו ויכוח חסר פניות שכל כולו מוקדש לשמירה על ייחודה ועצמאותה של העתונות, או שמא מסתתרים מאחוריו שיקולים אחרים שאין להם כל קשר עם „זכות הציבור לדעת".

כדי להשיב על שאלה זו נקדים בסיפור על ויכוח שהעסיק בזמן האחרון את קהיליית העתונאים בארצות־הברית. עתונאי שנפגע מהחלטת העורך שפסל את מאמרו שעסק בעניינים פוליטיים, וניתוחם הציג שאלה נוקבת: האין בהחלטתו של העורך משום פגיעה בחופש העתונות?

העתונות בארצות־הברית, כולל ה„ניו־יורק טיימס", נדרשה לסוגיה זו, וכן דשו בה המוסדות העתונאיים המשפטיים. לבסוף גברה דעת אלה הסבורים שזכותו של עורך לקבוע מה יתפרסם ומה לא יראה אור בעתונו, בפרט כאשר דברי הכותב אינם עומדים במבחן הקריטריונים שהעתון קבע לעצמו.

למעשה כלל זה מנחה את העתונות בעולם. לא כל הרוצה לטבול את עטו בדיו העתונות יכול לפרסם דברים כאוות נפשו. יש עין רואה ויד עורכת ויותר ממה שמתפרסם בעתון נשאר תקוע ב„סלים של המערכת". כך דרכה של עתונות חופשית, אם כי גם כלי התקשורת בארצות שבהן מושלת הדיקטאטורה של הפרולטריון אף הם נוהגים כך על פי שיטת המכבה בי־מצלה. לפי זה ניתן ללמוד שחרף הדיבורים הרמים בדבר „חופש הביטוי" — בעלי הדעה ובעלי המאה המושלים בתקשורת בעצם הם הקובעים, כל אחד לפי שיקוליו המקצועיים, הפוליטיים ולפעמים סתם על־פי שרירות לבו, מה זכותו של הציבור לדעת ומה לא יובא לידיעתו.

פירושו של דבר, שאין חופש מוחלט בעתונות ולא אחת — כאמור — יותר ממה שיש בה אין בה...

אם נבחן את הוויכוחים לסוגיהם המתלווים למאבקים על חופש העתונות והביטוי, נמצא כי לרוב לא מדובר במלחמה על „חופש הביטוי", גם לא בהגנה על „זכות הציבור לדעת". מדובר במאבקים פוליטיים מובהקים על־ידי אינטרסנטים המסתייעים בתקשורת לשם הפצת דעותיה של קבוצה זו או אחרת בשלטון, או... באופוזיציה.

גם אם לעתים לכאורה במוקד הוויכוח סביב פרסום או אי־פרסום של ידיעה בעלת אופי אינפורמאטיבי, ראוי לבדוק בשבע עיניים האין מאחוריו שיקולים פוליטיים מובהקים.

עתונאי מטבע בריותו הוא אדם ולא מכונה, הלכך טבעי הדבר שכתיבתו מושפעת מדעותיו — מה„אני מאמין" הפוליטי או החברתי שלו. ממילא אין להתייחס לדבריו כאל „תורה מן השמים", שהרי „השמים — שמים לה' והארץ נתן לבני אדם...". וברגע שבבני אדם עסקינן חובה לזכור את דברי אבות החכמה שקבעו כי בני אדם „כשם שפרצופיהם שונים — כן דעותיהם שונות...". ניתן איפוא להקיש מזה לגבי העתונות, כשם שפרצופה החזותי שונה, כן דעותיה שונות, כולל דיווחיה, תגובותיה ומסקנותיה. הדברים בלטו לעין בימי מלחמת לבנון שהיתה שנויה במחלוקת קשה בין מחייביה ושולליה. שוללי המלחמה מקרב העתונאים הקפידו להבליט ידיעות בגנות המלחמה, לרבות את נזקי המלחמה ומספר קרבנותיה, בעוד המחייבים אותה הדגישו את הישגיה ואת תרומתה לביצור בטחון ישראל. כתוצאה מזה — הדיווח בתקשורת הישראלית והעולמית כאחד היה סלקטיבי מאוד ורחוק מאוד מלעמוד בקריטריונים „המקודשים" המבוטאים ב„זכות הציבור לדעת".

ראה דוגמה אחת מני רבות שיש בה כדי להפנות את הזרקור למתווכחים ולמתנצחים בסוגיות העוסקות בחופש העתונות. מובן שניתן להוסיף עליה כהנה וכהנה על־ידי ניתוח אובייקטיבי של הדיווחים מישיבות הממשלה, מדיוני הכנסת וועדותיה, מהנעשה ברשויות המקומיות, אכיפת חוקים וכיו"ב, כפי שאלה משתקפים בראי העתונות.

לכן יש לקום ולאמר לכל אותם גיבורי כוח המתהדרים כנושאים את חופש העתונות, ליטול קורה מבין עיניהם. יש לקרוא להם להימנע מלהופיע בלבוש של ל"ו צדיקים כאילו אין להם דבר בעולם הזה מחוץ לד' אמות של חופש עתונות וכל מה שהם עושים מכוון לשם מצווה, כדי להגן על „זכות הציבור לדעת".

ברגע שיוסרו המסכות מפניהם של העתונאים המתחזים כצדיקי עולם — הוויכוח יהיה אמיתי יותר. כל עוד זה מתנהל באווירה קרנבלית של „נשף מסכות" הוא מוציא את המסורה ומסלף את האמת.

לאמיתו של דבר, גם מאחורי קולות ה„מחאה" העולים מחוגי התקשורת הישראלית — הכתובה והאלקטרונית — נגד ההגבלות שהוטלו על הדיווחים שעסקו בפרשת ועננו, החל בפרסום הסודות שסיפק ל„סאנדיי טיימס" הלונדוני ועד להבאתו לישראל, מסתתרים פוליטיקאים וכן שיקולים פוליטיים שאינם מצטמצמים בשאלה: האם יש או אין לציבור הישראלי הזכות לדעת, מה שיודעים בחו"ל בסוגיה זו?

דומה כי אילו שאלו את דעת הציבור בנדון, רובו היה משיב: מחול סובות. אין לנו עניין בחשיפת פרטים העלולים לפגוע בבטחון המדינה.

אם תרצו — זה פטריוטיזם ציבורי, ואם תרצו — זוהי אדישות. בין כך ובין כך, לא נגזים אם נאמר שדעת הרוב אינה נוחה מהמאבקים האינטנסיביים על „זכות הציבור לדעת".

רוב הציבור נכון לוותר על יצר הסקרנות שבו שלא לגרום מכאוב למדינה מרוב הוספת דעת...

וכבר אמר החכם באדם: יוסיף דעת יוסיף מכאוב...

הלכך מקבל האזרח הישראלי מתוך הבנה גם את ההגבלות שהצנזורה מטילה על העתונות, בפרט שהמופקדים על מלאכת הצנזור הם אנשי צבא ולא פוליטיקאים והם אמינים יותר מהם לקבוע מה טוב ומה עלול להזיק לבטחון המדינה.

כל עוד המדינה במיצר מבחינה בטחונית אין מנוס מקיומה של צנזורה בטחונית. היא מהווה חלק בלתי נפרד מהמאמץ הבטחוני שכלל ישראל מצווה לשאת בו.

*

הוויכוח על זכות הציבור לדעת

אינו המצאה של התקשורת הישראלית. ויכוח זה קדום ביותר. הוא מלווה את התקשורת מימי הראשית שלה. חובה להודות כי קיים ניגוד אינטרסים כמעט מתמיד בין השלטון — הממשלה — לבין העתונות. הממשלה מטבע הדברים, גם אם היא מגלה טפח היא מכסה טפחיים. לעומת זאת העתונות ברגע שהיא מצליחה לגלות טפחיים, היא רואה לעצמה אתגר להפור עד לעומק של עשרה טפחים לפחות. זאת חובתה המקצועית — אומרים — וזו מעוגנת, יש מוסיפים, בכללים המנחים את חופש העתונות. על כך אין עוררין.

השאלה הנתונה בוויכוח היא: אימתי צריכה העתונות להגביל את עצמה מרצון שלא לפגוע בבטחון המדינה?

אמנם לא תמיד קל להגדיר: מה פוגע בבטחון ומה אינו פוגע.

במקרים כגון אלה אין מנוס מלקבל את חוות דעתם המקצועית של הממונים על ענייני בטחון. אולם ברגע שמדובר בבטחון, מי שמרבה להחמיר עם עצמו הרי זה משובח, אפילו אם זה פוגע ביצר הפרסום הרגעי והסנסאציה העתונאית.

שורשם של חילוקי הדעות — כאמור — נעוץ בחילוקי דעות מהותיים בקביעת סולם העדיפויות: מי בראש הסולם — האם חופש העתונות או בטחון המדינה חייב לתפוס את המקום הראשון במעלה?

כל אימת שלא הוכרע ויכוח זה נוסיף להיות עדים להתנגשויות מתמדת בין התקשורת לבין אלה הרואים בבטחון את הערך הראשון במעלה בסולם הזכויות והחובות המוטלות על אזרחי המדינה.

מובן שאין העתונות צריכה להפוך ל„אומרת „הן" אחרי כל מוצא פיו של הממשל. יש דרכים לבקר תופעות שליליות גם בתחום הבטחון, עם זאת עליה להימנע מחשיפת דברים שעלולים לפגוע בבטחון.

זה לא יפגע בכבוד העתונות, גם לא באמינותו של העתונאי.

התנהגות אחראית תעלה את קרן המקצוע בעיני הציבור הרחב הרגיש מאוד לנושא הבטחון, בפרט שהוא עומס על שכמו עול הבטחון — בשירות סדיר ובמילואים.

יתר על כן, גם מדינות גדולות בעולם, שבעיות הבטחון שלהן הן כעין וכאפס לעומת בעיותיה הבטחוניות של מדינת ישראל — מדי פעם בפעם נוהגות להגביל מה שנקרא „זכות הציבור לדעת", שלא לחשוף תכניות אופרטיביות, או פרטים בטחוניים אחרים בפני גורמים שכל מלאכתם היא — איסוף מידע על הנעשה והנשמע אצל השכן הקרוב והרחוק.

לא אחת, העתונות מקבלת על עצמה את ההגבלות מרצון. כך, למשל, בימי משבר הטילים בקובה, ה„ניו־יורק טיימס" הסכים להסתיר מקוראיו ידיעה חשובה ביותר שעסקה בסוגיה זו. העורך שהסביר את הצעד הבלתי שגרתי אמר, כי עשה זאת בהתחשב בשיקולים בטחוניים שלא לגרום למשבר עולמי.

ויש מקרים שהשלטון מפעיל את „יד הברזל" שלו כדי למנוע פרסומים אשר לדעתו עלולים להזיק לבטחון. כזכור, בריטניה הגדולה בימי מלחמת פוקלאנד, ארצות־הברית בימי פלישתה לגראנאדה והצרפתים בניסויים הגרעיניים שביצעו אי שם באוקיאנוס הקרוב ליבשה האנטארקטית — אסרו כל פרסום ואף מנעו מעתונאים את הגישה למוקד האירוע. אמנם העתונאים מחו אז נגד הפוגעים ב„חופש העתונות" ו„זכות הציבור לדעת", אך לא הרעישו עולמות. לא כן אצלנו — בישראל. המאבק התקיף על „חופש העתונות" לעתים חורג מגבול הטעם הטוב והאחריות האזרחית.

חובה לזכור שעתונאי הוא גם אזרח. אמינותו המקצועית לא תיפגע אם בראש סולם הערכים המנחים אותו — יציב את ענייני הבטחון. זאת לא בושה. זוהי — כאמור — חובה.

בטחוניסט במדינה במיצר לא בהכרח יש להוותו כפאשיסט, כפי שחוגים מסויימים מנסים להציגו. בטחוניסט — לא פחות דמוקראט מאלה שרוממות הדמוקראטיה בגרונם, בהבדל אחד: בעלי תודעה בטחונית יודעים את סוד השילוב בין בטחון לדמוקראטיה. המזלזלים בבטחוניזם — חרב פיפיות בידם. ומרוב דבקותם בדמוקראטיה לא אחת הופכים אותה לאנרכיה.

עתונות במדינה במיצר, המקבלת על עצמה מגבלות בטחוניות, אינה מאבדת מעצמאותה במילוי שליחותה. לעומת זאת עתונות הפורקת מעצמה את עול הבטחון ומגבלותיו עלולה לערער את היסודות הקיומיים של המדינה.

הלכך, כאשר דנים בסוגיית „חופש העתונות" ו„זכות הציבור לדעת" אין להתעלם מצרכי הבטחון. ברגע שהצרכים הללו יהיו נר לרגליהם של המתווכחים — הוויכוח ילבש צורה שונה לחלוטין, הוא יהיה שקט יותר, גם ענייני ותכליתי יותר. דבר שיאפשר לציבור העתונאים למצוא את שביל הזהב בין הרצוי והמצוי ובין המותר והאסור...

*

סוף דבר: עתונות אחראית אינה עתונות מסממת. עתונות המגלה רגישות יתר לבעיות בטחון ומעמידה אותם בראש סולם העדיפויות אינה פוגעת בחופש העתונות. אולם כדי להסיר מקום לספיקות מן הראוי שהעתונות תבחן את עצמה. על מוסדותיה והמוסמכים והמנחים לאזור עוז להודות כי בנסיבות הקיימות, כאשר המדינה נתונה במצב מלחמה קרוב לארבעים שנה, אין מנוס אלא להעמיד את ענייני הבטחון בראש סולם העדיפויות, אפילו אם זה בא על חשבון „זכות הציבור לדעת".

בכלל, אם נבדוק היטב את הדברים נמצא, כי התקשורת נושאת לא במעט באחריות לכך שחלק מהציבור ובמיוחד הדור הצעיר החל מאבד את רגישותו ואת מודעותו לצרכיה הבטחוניים של המדינה. היא נתפסה לאווירת הזלזול המושלת ברחוב בכל הקשור בצרכים ובצרכים בטחוניים החל נוהג בחופזה כאילו לשווייץ היינו ולארצות שלא ידעו מלחמות דמינו.

ולא במעט — כאמור — אשמים בכך חלקים נכבדים בתקשורת הכתובה והאלקטרונית, שכתביה ועורכיה אמנם נמנים עם אזרחי המדינה. אולם אם לשפוט לפי הגותם ודיווחיהם המקצועית מתקבל הרושם שהם מנותקים לחלוטין מבעיותיה הבטחוניות של המדינה שהם חיים בתוכה.

הם מביטים על המדינה מלמעלה למטה, כ„מוכיחים בשער" ומאמינים שתבונתם המקצועית עולה לאין־ערוך על שיקוליהם של אנשי בטחון ושהלכה היא כמותם.

הגיע הזמן שכלי התקשורת ירדו מהאולימפוס ויתקרבו יותר למציאות החיים, כדי לפעול כיאה לעם ולמדינה המאבקים על הקיום ועל החיים.

עתונות — אמר אחד המהפכנים הגדולים — היא הנשק החזק ביותר שבידי אנשי המהפכה, אבל אם אין מפעילים אותו כראוי הוא עלול להפוך לקטלני ביותר לחברה שהיא פועלת בתוכה.

המסקנה המתחייבת היא: על העתונות להיות חזקה, אך לא קטלנית.

סערת ועננו...

מכת מוות לטירור הערבי

מאת יעקב אדלשטיין

אירופה נכנסה למלחמה נגד הטירור הערבי, שהפך אותה לזירת קרבות, לפעמים בשיתוף עם גורמי טרור פנימיים. החלטת מדינות אירופה השבוע להטיל סנקציות על סוריה יש בה משום צעד חשוב במלחמה נגד הטרור, אבל גם הוכחה לחולשת אחדותה, כאשר יוון הודיעה שהיא אינה תומכת על ההחלטה להטיל סנקציות על סוריה. גם יפאן הודיעה שאינה רואה את עצמה קשורה להחלטה של מדינות אירופה.

ועידת שרי החוץ של השוק האירופי החליטה השבוע בכינוסה בלונדון לאסור מכירות נשק לסוריה, להשעות ביקורים בדרג בכיר בסוריה וממנה, להגביל את הפעילות הדיפלומטית הסורית ולהגביר את אמצעי הבטחון סביב חברות תעופה סוריות. החלטות אלה אינן מרחיקות לכת כפי שדרשה בריטניה, כמו ניתוק היחסים הדיפלומטיים של רוב מדינות אירופה עם סוריה. הצעדים הללו יפגעו בסוריה, אבל לא יפריעו את עיסוקה בטירור, שהפך כבר לחלק ממדיניות הסורית.

סוריה נתפסה „על חם"

סוריה נתפסה „על חם" בלונדון, כאשר ניזאר הינדאווי, שליח המודיעין הסורי, ניסה להחדיר פצצה למטוס אל על בלונדון, באמצעות חברתו האירית, שנשאה ברחמה את ילדו. החשבון הסורי נגד ישראל היה חשבון ישן — נקמה על הפלת כמה מטוסים סוריים ע"י ישראל בקרב אווירי מעל לבנון. ישראל העבירה בשעתו מסר לסוריה, באמצעות גורמים אחרים, שהפעולה הזו לא היתה מדיניות ישראלית מכוונת. אלא החלטה של הטייסים בשטח, כאשר ראו על המסך מולם את מטוסי הקרב הסוריים. סוריה סירבה לקבל את המסר השיבה כי היא תפעל בדרכה. מסתבר שהסוריים הכינו במשך זמן רב את מכת הנקמה. אלא שעשו את זה בצורה שלומיאלית. את המכה האמיתית קיבלה סוריה, כאשר ניזאר הינדאווי הפליל אותה בעדותו במשפט. הוא ברח מידי אנשי המודיעין הסוריים בלונדון שביקשו להחביאו, מחשש כי אלה יחסלו אותו. כאשר ביקש להסתתר בבית מלון הציר בלונדון שנמצא בבעלות ערבית הוא הוסגר על ידי בעליו לידי השלטונות הבריטיים. לפי ידיעות מודיעין, בשירות מדינת מזרח אירופה היתה מעורבת בפיגוע. טרוריסטים ערביים מגיעים לפעמים לברלין, ומשם הם מועברים לברלין המערבית שהיא השער לאירופה. בשעתו נמצאו הוכחות שנשק לובי סופק לערבים האדומים באיטליה באמצעות אש"ף. השליחים נתפסו בשעת מעשה. דבר זה לא מנע את „חימומי" היחסים בין אש"ף לבין איטליה. למדינות אירופה יש שיקולים משלהן במלחמתן בטירור.

החלטת הקהילה האירופית להטיל סנקציות נגד סוריה היא יותר מעשה של הזדהות עם בריטניה כאשר רצון להעניש את סוריה. לא היה זה של להעביר החלטה כזו וצריך היה להבין אותה היטב. בשו"ב הראשון נכשלה בריטניה בנסיונה להעביר החלטה על ניתוק יחסים דיפלומטיים עם סוריה. אינטרסים שונים הכתיבו את המדיניות של מדינות אירופה שלא היו מוכנות להקריב אותם על מזבח הקהילה בטירור. יוון, שהיא חברה בשוק האירופי, קשורה מאז ומתמיד לעמדה הערבית. היא עמדה כאן לצד המדינות שהציבו בין הקשרים שלה עם מדינות ערב לבין קשריה בקהילה האירופית. לבסוף החליטה שלא לחתום על ההחלטה. אך הודיעה כי תקיים את מה שנאמר בה. זוהי החלטה פסולה במישרין, אך לוכיחה שאין אחדות דעים ואין אחדות אינטרסים בין מדינות הקהילה האירופית, אף במישור של מלחמה בטירור.

צרפת ניסתה לטרפד

ראש ממשלת צרפת, ז'ק שיראק, ניסה לטרפד את ההחלטה. בראיון לעתון „וושינגטון טיימס" הוא אמר כי „המוסד" הישראלי ביים את הצגת הפצצה בלונדון כדי לשבש את היחסים בין סוריה לבין בריטניה ומדינות אירופה. הוא הלך בזה באמירותיו של ראש ממשלת גרמניה, הלמוט קוהל, ושל שר החוץ הגרמני גנשר. אלה הכחישו זאת. שיראק טען שהראיון בעיתון שיבש את דבריו. אך בידי הכתב יש הקלטה של הדברים. שגריר ישראל בפאריס, עובדיה שפר, הודיע להגן על שיראק. במשרד החוץ בירושלים תמהו על כך. אך לא נופר כי שיראק בהיותו בעבר ראש ממשלת צרפת ניהל מדיניות פרו ערבית. הוא החם על עיסקה נשק עם עיראק וזה לא ממנו להקמת כור אטומי צרפתי בבגדד. בבקשה האחרונה שינה את טעמו. הוא נוכח שאפשר להגיע לתמיכת מיעוטים, עם תמיכת הציבור היהודי בצרפת, שכנראה למדיניות הפועלת בין פרו ישראלית ופרו ערבית. גם הוא מנסה ללכת בדרך זו. ואם כבהיותו לתפקיד מסר כמה הצהרות אוהדות לישראל. לדעת הנגררים סופר, אין להפריע לו בדרך זו.

המבחן של הקהילה האירופית איננו רק ביחסי בשיתוף של יחסי מסחר וכלכלה, אלא גם בעמידה מלוכדת בשעת סכנה. השבוע הועמד מבחן זה בנסיון. הוא הצליח רק בחלקו, כאשר מדינות אירופה הסכימו רק לחלק מן הסנקציות שביקשה בריטניה להטיל על סוריה. מדינות בסוריה כיצד שיש להן יחסים הדוקים עם הערבים לא רצו לבלוע החלטה זו. אך המבחן האמיתי יהיה בביצוע ההחלטה. במדיניות קשיית הטירור הגדולה, תוך מתן פירושים שונים להחלטה המבוססות בצורה גמישה. אולם אם במבחן כזה לא עומדות מדינות הקהילה האירופית, מה יקרה כאשר הן תעמודנה במבחן של נשק, שקיומו של עולם חופשי יהיה תלוי בו!! הרעיון של הקהילה האירופית לא היה רק רעיון מסחרי, אלא רעיון של איחוד וליכוד, לפחות מבחינה מדינית וכלכלית. בריטניה הקריבה הרבה כדי להיכנס לארגון מדינות אירופה וויתרה על הסכם עם מדינות חבר העמים הבריטי, המתפקד היום בצורה סמלית בלבד.

צרפת ניהלה בחשאי מו"מ עם איראן על שחרור בני ערובה צרפתים בלבנון, תמורת שחרור חוב של 330 מיליון דולר שאיראן חובעת מצרפת. זהו שליש מההלוואה שהשאה הפרסי נתן לצרפת בשנת 1975, במסגרת תכניותיו הגרעיניות של אירן באותה תקופה. חוטפיהם של הצרפתים התנו את שיחרורם בהחזרת החוב אלא אשר שר החוץ הצרפתי סירב להציג את ההסכם בצורה זו. אבל זוהי האמת שאין להכחישה. צרפת נכנעה לתכתיב הזה של הטירור החומייניסטי. הטירור הפך להיות נשק בניהול מדיניות חוץ. סוריה ניסתה אף היא לסייע בהשגת ההסכם הזה כחלק מנסיונה להציג את עצמה בצורה חיובית בפני דעת הקהל באירופה.

הטירור הערבי ספג הפעם מכה עם החלטה כדי נות השוק על צעדים נגד סוריה. אך קיבל גם פיצוי עקיף על ידי כניעת צרפת לתביעות חוטפי בני הערובה הצרפתיים בלבנון.

סטטיסטיקה עם פעמוני אזעקה

מאת יצחק דויטש

השנתון הסטטיסטי הוא ספר יבש, גדוש מספרים ולוחות, אבל מאחורי המספרים היבשים הללו מסתתרות עובדות חיים המשקפות את פניה של המדינה, החברה והכלכלה. בספר עב הכרס בן 735 עמוד שהופיע בימים אלה, כמדי שנה, יש לא פחות מרבע מיליון נתונים על כל שטח החיים במדינה — יש להם משמעות רבה. אבל, מבין כל אלה ראוי שיעוררו עניין מיוחד מספר נתונים טכניים, כביכול, על מה שנקרא בשפה מקצועית מאזן ההגירה.

סטטיסטיקה זו המופיעה אמנם באותיות של „פיל ומטר" בסקירה קטן צריכה להפעיל את פעמוני האזעקה במדינה. היו אמנם אומדנים מוקדמים בכיוון זה, אבל עכשיו זה רשמי ובדוק: מאזן ההגירה בשנת 1985 היה שלילי ב־4,700 נפש. באותה שנה נוספו לאוכלוסיה כ־10,600 עולים בלבד, לעומת כ־20,000 בשנת 1984. לעומת זה נגרעו מהאוכלוסיה כ־1,530 תושבים אשר הצטרפו לישראלים היורדים בחו"ל שנה ויותר ברציפות. בשנת 1984 הסתכמה התוספת נטו לישראלים השוהים בחו"ל שנה ויותר כ־10,400 נפש.

במלים אחרות: מספר העולים הנמוך ביותר מאז קום המדינה, כמספר היורדים הגדול ביותר מזה זמן רב, והוא מוכר ימי משנית המיתון אי שנת מלחמת יום הכיפורים.

אוכלוסיית המדינה גדלה בשנת 1985 ב־1.6 אחוז בלבד, לעומת 2 אחוזים בממוצע שנתי בכל אחת משלוש השנים הקודמות ו־2.4 אחוזים בעשור הקודם. הגידול הכללי איננו משקף את המציאות היהודית במדינה. האוכלוסיה היהודית גדלה ב־1.3 אחוז בלבד, כאשר האוכלוסיה הדרוזית גדלה ב־2.9 אחוזים והאוכלוסיה המוסלמית ב־3.2 אחוזים. מובן מאליו שנתונים אלה מתייחסים לאוכלוסיה בתוך מה שנקרא „הקו הירוק", ואילו הנתונים לגבי יהודה ושומרון וחבל עזה שונים.

בין עליה לירידה

ההשלכות של נתוני הירידה בעליה והעליה בירידה אינה מקרית. נכון שהצעירים אינם בתאמים את מהלכיהם עם היורדים. אבל, העולם קטן, והיום ישנם גורמים המשפיעים בשני הכיוונים. העליה מארצות המערב היא זעומה ביותר, אבל כאשר בניו־יורק, לוס־אנג'לס, מונטריאול וטורונטו צצים לרוב „חדש של ישראלים — שגת יצירה אהרונה, כולל „התכנית הכלכלית" — אין הדבר מעודד עליה. אפילו לא את הקליטה הזק שבדקים כפי שהיתה בשנים הקודמות. המציאות, גם אם אינה נעימה, היא ברורה למדי: פחות עולים מעשי מישותפת ציונית. עדיים יותר את המיקול של רבה חיים מרודים בעבודה ואיכות חיים. כך גם היורדים.

אין מטילים היום ספק בחיוניותה של התכנית הכלכלית. אבל היא גבתה את מחירה בתחום הדמוגרפי. במידה רבה, שלא בצדק. ההשקפה כפני אבטלה וירידת רמת החיים מעיקרת הם אשר הכתיבו את דפוסי ההתנהגות.

(סוף בעמוד 11)

נשיאים ורוח ו...גשם יש

מאת חיים פיקרש

לפני חצי יובל שנים, כשהיו יורדים הגשמים, היתה תוקפת חרדה את תושבי שכונת מונטיפיורי במזרחה של תל־אביב, שכן חזיון ההצפה הכללית של השכונה היה חוזר על עצמו כל חורף, ולעת כזו היו נאלצים התושבים, על ילדיהם הקטנים, לברוח מבתיהם כדי למצוא מחסה בבניין ציבורי כלשהו. כשהיו שבים לבתיהם היו חוזרת שבות עליהם — הרס מוחלט שרר בדירות, רהיטים צפו על פני הבית והבוץ הסמיך השאיר סימניו עוד ימים רבים.

הרשות המוניציפלית לחמה בזרמי המים הבאים והקימה סוללות סכרים. היא הרחיקה עד לאיטליה כדי להביא משם את „מפלצת האבנים" שנקשרו ברשתות ברזל והוצבו על גדות אפיק האיילון האימתני. שומרים היו ניצבים שם בכל חודשי החורף כדי לעקוב אחרי זרימת המים אל הים...

•••

השבוע, כשירדו גשמי הזעף והרוחות העזות מלכלך צצים העיפו אנטנות מעל הגגות, ישבו תושבי שכונת מונטיפיורי בבתיהם שלווים ורגועים. פרוייקט אפיק האיילון, שעל שתי כתפיו נעים כיום אלפי כלי רכב, ייסט כראוי את כמויות המים הגדולות, ושוב לא מרחפת סכנה שהמים יעלו על גדותיהם ויציפו את השכונה. „זה היה מראה מרגש ביותר לראות את המים זורמים באפיק המיוחד" — מספר לנו מר זאריק, תושב השכונה, שהוא מראשי גבאי בית הכנסת של יוצאי עדות לוב בשכונה. גם הוא נזכר, כמו רבים אחרים בשכונה, את „סיוט החורף הנורא"...

לתושבי שכונת מונטיפיורי בתל־אביב חודשי החורף אינם כבר בבחינת סיוט, אך רבים אחרים עדיין יראים את החורף, כל אימת שהשמים מתקדרים, ברקים ורעמים מבשרים בחלל, וגשמי זעף יורדים ללא הפוגה. האוחזים בהגה יראים מהצפות בכבישים שמשמעותם — סכנה לנסיעה, יצירת פקקים מתמשכים וכלי רכב „תקועים".

•••

חקלאים חוששים, ובצדק, מהצפת שדותיהם ומפגיעה חמורה ביבולים. הם מתקשים בימים אלה לנהל מערך שיווק מאורגן, ומחסור צפוי בשווקים מעלה מיד את מחיר תוצרת הירקות בשכונות אחרות. כך שפגעי הטבע משמעותיים למדי צבורים.

הגשמים של השבוע הוכיחו שוב, שגם מערך התחזוקה של רשת הטלפונים לקוי. אלפי קווים נותקו, עמודים קרסו, חוטים התעופפו ברוח, ואנשי חברת „בזק" אובדי עיצות, כיצד להתגבר על כל כך הרבה תקלות. אזרחים רבים נותרו ימים רבים ללא קשר טלפוני. ביניהם אנשי עסקים, זקנים ואנשים חולים.

עובדי חברת החשמל, חרף נסיונות העבר, אינם מצליחים למנוע את ניתוקי הזרם, ואלפי בתים שרויים שעות ארוכות בחשכה מוחלטת. צוותים מוגברים מנסים עדיין לאתר את מקור הפגיעה, אך כאן כמו יודעים מראש שעוד גל חורפי כזה יגרום שוב להיתקות זרם החשמל. השאלה, איך מתגברים על תופעה אלה, זוהי שאינה [illegible] על אספקת החשמל, שכן מהודעת הדובר של חברת החשמל נמצאנו למדים, שבימים אלה עוסקים עובדי החברה בלימוד קורס מיוחד, המכשיר אותם לאתר את „גנבי החשמל"...

•••

בתל־אביב ממשיכים להבהב האורות הצהובים בצמתים המרכזיים, משמע שעדיין לא הצליחו לתקן את הרמזורים המקולקלים. מסתבר שבמשך שנים מתריעים „מביטים" לגבי השימור והליקוי של מערכת הרמזורים, שכל אימת שיורדים גשמים, הוא גם מפסקים ראשונים. מיד מתקלקלים הרמזורים. כל קלקול כזה גורר אחריו שיבושים חמורים בסדרי התנועה, יוצר פקקים ארוכים ומותיר נהגים עצבניים, המכבדים את זעמם ומתאוותם ב...צפירות [illegible].

•••

החורף השנה מבחינת הנזקים הנלווים לירידת הגשמים אינו שונה מחורפים אחרים. המאמצים שהתבקשו בקידום פרוייקט אפיק איילון „הצילו" את שכונת מונטיפיורי. אך במקומות אחרים, דבר לא השתנה. ובכל זאת חורף תשמ"ז, שפקד אותנו בימים הראשונים לראשונה, הפתיע בבחינת היקף הגשמים שירדו. בעוד שחזאי מזג האוויר צפו לנו חורף שחון, נפתחו ארובות השמים, והחל גשם ירדו ללא הפוגה, ברוב המקרים, גם במקומות שבהם נגרמו נזקים, קיבלו כולם את בוא הגשמים בברכה... כי מזה שלוש שנים ברציפות שהגשמים לא ירדו בעיתם, ולא ירדו בכמות מספיקה. את שדות הנגב צריכים היו להשקות בימי החורף המתחשבים כבימי הקיץ החמים. מפלס ימת הכנרת המשיך לרדת פלאים וחייב את הממשלה לדון בהיערכות למצב החירום, ובארות לאורך מישור החוף הומלחו כבר בגלל שאיבת יתר ויצאו מכלל פעולה.

החורף ירדו הגשמים בעיתם, ובכמויות משמעותיות ביותר. לפי ההערכות ירדה כבר בכמה מאזורי הארץ, כמחצית מכמות הגשמים הרגילה בעונת החורף — והחורף רק התחיל...

לפי דובר חברת „מקורות", מרדכי יעקובוביץ, גשמים אלה הם גשמי ברכה, הן לחקלאות הן למשק המים. הכנרת ירדה, בינתיים היו כצל המעבר לכל הציפיות, ומקווים כי הגשמים ימשיכו לרדת, בשפע במשך כל החורף.

•••

משק המים בכל רחבי הארץ נתעשר, איפוא, בכמויות גדולות. המים נקווים באדמה ומעשירים את מאגרי מי התהום שנמצאים על סף סכנת הכלהה. גם החקלאים מרוצים, כי הם יכולים עתה בספר שבועות של הבקיה. כשתבוא השמש ותייבש את המים שבקרים בשדות ניתן יהיה להספיק ולאסוף את היבולים, בטרם יתקלקלו.

אך כאן בעצם הבים, ביסק איש הכית „בקד־רוהי". עדיין עלילי. כי בכמויות המים ההסרים במאגרים בציפעות לטיליונים רבים של מים, וידרבו עד בספר שנים של ירידה בשנים כדי לספר והבסיה מצב התקין של מסורת הבים, מה גם שמצדו הפיתות הנפטים מכירים בעצב את בירירות בים מספים!...

אלא שבמציאות אדירות של מים זורמים אל הים שהוצבו. אפיק האיילון, לדוגמה, בימים במשך שלושת ימי הגשמים כמויית גדולה בביותר, ואלה זרמו באין אל הירקון — ומשם אל הים.

אכנם בבריכה השנים במצב עבודה פיתוח רבות כדי „להפיס" את כל הגשמים ולהביע את זרימתם לים. סכרים ומאגרים מלאכותיים הוקמו בהבלי הארץ השונים. בישת הגולן „בכסיפי מאגרים איה שטח קרקע מלעי גדול, המבקרים את המים היורדים ממורדות ההרים, והמאגרים היישובים בשליהם להסיף כל טיפה הזהובה חמם בהם במצב בכל חודשי הקיץ. אך הבגאי הוא — כמובן — גשמים.

•••

כך גם בפתחי הנגב מספר מאגרים מלאכותיים, שהוקמו בהשקעה כספית ניכרת, מפעלים עתה אך הקמת מקימיהם יעלים על גדותיהם בשפע המים שנקוו אליהם. לעומת זה, במישור החוף, שבו יורדים כמויות גשמים נגדיות, מספר המאגרים מצומצם. הבריכה בקריית גנותה מאגרים על הילות פרדס חנה וראשון לציון, ואילו הגשמים היורדים בגוש דן — מבוזבזים. חבל!

אם יש כי הנותן דעתו להקריבה הגשמים האחרונים, ראוי שיתשוב גם על הובת „תפיסת" מים יקרים אלה לבל יתבזבזו. סיסמת „חבל על כל טיפה" עדיין לא איבדה ממשמעותה...

כסף קל

המכנה המשותף בין מרדכי וענונו לרפי לוי, הרופא שגנב קרניות והמנכ"ל שהבריח מיליונים

מאת נ. גולן

צרות, אומר הפתגם העממי, באות בקבוצות: בוגדים, ומועלים במרכאות ו־בלעדיהן, באים כנראה בגדודים, ואין כוונתי למרדכי וענונו בלבד. גם השוחד: מעילה בעיקרים החברתיים־מוסריים אל־מנטריים, כמו זו של מנתח העיניים ה־בכיר החשוד בגניבת קרניות להשתלה בשביל חוליו הפרטיים — מעילה היא. גם החשדות על הברחת מליוני דולרים לחו"ל (מנכ"ל דובק, מנכ"ל בנק צפון־אמריקה, קבלן הבניין הירושלמי) ש־תוצאתה החלשתה הכלכלית של ישראל, היא סוג של מעילה, שלא לומר על ה־חשדות מכירת תעודות זהות ישראליות לערבים תמורת בצע כסף, זו בוודאי בגי־דה.

האם אינכם חשים בחוט הקושר רופאים העושים מעשים שלא ייעשו (יש גם ארגון רופאים שהעביר ביופסיות של חולים מצונזנות פרטית למעבדות בית החולים ביילינסון כדי שיבוצעו בהן בדיקות „חינם" על חשבון הציבור); לח"כים שעל אף האיסור, ממשיכים לקבל הכנסות ממשרד עריכת־הדין שלהם, למנכ"לים בכירים המועלים בסכומי עתק דמיוניים, לקבלנים המוכרים מגרשים הקיימים על הנייר בלבד ועד אותו מרדכי וענונו שמכר את סודותיה הכמוסים ביותר של המדינה תמורת שלוש מאות אלף לירות שטרלינג?

בינינו, האם אין מכנה משותף מסויים בין המעשים הללו לבין מעשיהם של אלפים רבים המעלימים הכנסות, מנסים ל„סדר" את המעים ונצמדים לקונצנזוס הלאומי החדש לפיו אם „מרמים" את המדינה, האוצר, מס ההכנסה, בהרי אתם בהתנהגות הרצויה לכם, — „אז זה לא נורא".

הנורא הוא שאנשים מתנהגים כך כנראה כאשר הם מאבדים אמונה במסגרת שבתוכה הם חיים. איך נאמר שם בספר שופטים, „בימים ההם אין מלך בישראל, איש הישר בעיניו יעשה".

מהו אבדן הקונצנזוס הלאומי אם לא הרגשה של אבדן המלך, של חיים בתקופת השופטים? איזו אמונה אבדה לישראלים? האם בציונות? האם בצורך הקיומי לקיים מדינה יהודית? כש־קודחים חורים בקרקעית של ספינה מפליגה, כש־לאיש לא איכפת שהוא עצמו נמצא (בינתיים) על סיפונה, האם זוהי שאיפת התאבדות קולקטיבית?

באיזה מישור אפשר להתמודד עם התופעה?

במישור הפסיכולוגי? הסוציולוגי? הכלכלי? ר־אולי הפילוסופי?

שוחחתי על שאלות אלה עם הרב מ' צ' נריה, עם פרופ' דניאל אלעזר, פרופ' נתן רוטנשטרייך, פרופ' דוב רפל ופרופ' אליעזר שביד. איש מהם לא הגיב כאילו שאלה זו חדשה באזניו.

יש להבדיל, אמרו לי, בזהות אופיינית, בין משבר מוסרי למשבר חברתי. המשבר המוסרי — קשה ומדאיג יותר.

ואנחנו — במשבר מוסרי סובלים היום.

מה זה משבר מוסרי?

א. אבדן המשמעות המוסרית למעשים, מה ש־נחשב לרע — לא רע עוד, דוגמא: המתירנות המינית.

ב. העדר משמעות מחייבת לקריטריונים המוס־ריים. אני יודע שזה רע, אז מה? אותי זה לא מחייב. רצח מלבסקי, למשל, וכי רוצחיו לא ידעו שהן מבצעות פשע? ולהבדיל, מנהל דובק, זרח גהל, הממונה על מתן ירושלים רפי לוי.

ובעבר הלא רחוק, מיכאל צור, אשר ידלין, מנהלי בנק א"י—בריטניה, מנהלי הבנקים שדרדרו אותנו למשבר המניות, ואודי אריב, המקרים של מרדכי וענונו, האם עשו מה שעשו בלי מודעות לרע? ודאי שלא. הם ידעו, וזאת בלי להיות עבריינים מועדים ומחברים (מה שנקרא פושעים) כי הם עברו על הרבה לאוים ובכל זאת חשבו: „אותי זה לא מחייב".

דווקא בחינת התופעה לאורך שנים מוכיחה ש־מדובר בתהליך ומה שקורה היום הוא לא אוסף מקרי של מעשים פליליים, המתרחש בעשירון ה־עליון.

ג. מעשי העשירון העליון הם רק קצה הקרחון של המשבר המוסרי כאשר משווים אותו לתופעות ההמוניות של העלמות מס, ירידה מן הארץ, פרי־צות והתכחשות לתרבות היהודית (שותפות הגורל, ישראל ערבים זה בזה).

מה הביא אותנו, בארבעה עשורים קצרים מאז קום המדינה, מפסגת השמחה של תש"ח אל התהום בה אנו שרויים, לפי מצב הרוח הלאומי, ברגע הזה?

אי אפשר להניח אצבע על אשם אחד ולומר: זהו, זהו, זה הגורם.

הסיבות מורכבות ומגוונות. אמנה לפחות עשר. אבל לפני כן — מלת אזהרה. איש לא אומר שכולנו עבריינים, „חיים בחטא". המשבר המוסרי נובע מן המינון, באחוזים, מן הפרופורציות המקו־בלות בחברה מתוקנת.

אם, נניח, מקובל, שבחברה תקנה יש תמיד שני אחוזים של אנשים מושחתים, אצלנו, היום, מספרם הוא פי חמישה, או פי שמונה. עדיין מיעוט, אבל כשמגדילים את מינון ההשחתה מן המכסה המקובלת הוא מתחיל שמות. הוא מרעיל את האווירה גם לכל היתר.

ועכשיו — נחזור אל הסיבות.

הסיבות להשחתה

1) מיסוי גבוה. נטל המיסים בישראל הוא הגבוה ביותר בעולם. כל התקציבים והמשרדים מוכיחים שנטל מיסים כבד מעודד המצאת שיטות לקיצור, להעלמת הכנסות וכדו'.

2) התנהגות הבכירים הכבירים: (מה שמכנים הדג מסריח מן הראש), כשחבר כנסת המשתמט משירות מילואים אינו הופך, אוטומטית, למנודה חברתי, כשמשכורות השרים והפקידים הבכירים בכל השלום הופכת לנורמה. ולא רק בממשלה. שנת הלימודים באוניברסיטה העברית בירושלים לא נפתחה במועד בגלל בעיות תקציביות. בבדיקה נמצא שההוצאותיה של האוניברסיטה גדלו ב־24 אחוז למרות שקיצצו בתקציבתן של כל המחלקות. איך זה קרה?

הבזבזנות הממשלתית: וטיולי פרוטקציונרים (קוראים לזה רשמית נסיעות לקונגרסים מדעיים) — עולים הרבה כסף.

3) ניהיליזם חינוכי: פילוסופים של החינוך כמו פרופ' צבי לם או הסופר יזהר סמילנסקי מלמ־דים: לא צריך לחנך לערכים, צריך לחנך למחשבה.

ואז אומר בוגר תיכון אופייני: „אני יודע הכל ואין כאשר איך להתנהג".

4) חיקוי אורח החיים האמריקני: שימו לב, הישראלים רואים בארה"ב רק את סגנון החיים ורמת החיים. הם אינם רואים או אינם רוצים לראות את מוסר העבודה של האמריקנים.

5) הבלטת העבריינות ע"י אמצעי התקשורת. מתנדבים למעשים טובים, אנשי צדקה וחסד אינם זוכים לכותרות. הפושעים, האנסים והשודדים הם מלכי העתונות. הם זוכים להרבה מאוד אינצ'ים חינם (שעה שאתה אם תרצה לפרסם מודעה תשלם כסף טוב). מה זה עושה?

נותן הרגשה שכולם כאלה או מה נורא אם גם אני?

6) מתח בטחוני מצטבר: האמרו: גם בתש"ח היה מתח כזה ובכל זאת אנשים לא הידרדרו למשבר מוסרי, נכון. אבל מה שנוצר באנשים החיים עשרות שנים במתח. ההצטברות — מעוותת את אישיותם.

7) סלחנות בתי המשפט: לא מענישים בארץ בצורה מרתיעה אפילו בהשוואה לארצות כמו אנ־גליה או ארצות־הברית. על מעשים הנחשבים בארץ בקושי לשטויות (כמו העלמות מס) מושיבים בארה"ב בבית הסוהר. על אדם הנתפס בהעלמות מס, אוסר החוק להיבחר לתפקיד ציבורי.

ואשר לאנגליה — שם עברייני תנועה נענשים חמורות.

סלחנות החברה

8) סלחנות החברה: לא מוקיעים עבריינים אם הם בעלי ממון ומוכנים לתרום תרומה יפה למפלגה. שרים ותיקים מצטופפים בחתונות ובבריתות של אנשים כאלה (ביניהם מי שכלול ברשימת ה־11 של לוויתני השוק האפור והפשע המאורגן).

9) גיבוי פוליטי לעבריינים: זוכרים איך ה־תביעה צריכה היתה לעשות שמיניות באוויר עד שהצליחה להעמיד את אשר ידלין לדין? ראינו איך עושים תרגילים מתרגילים שונים כדי למנוע ממנכ"ל שמר להתיישב בבית המשפט?

10) התפרקות משלוש האידיאולוגיות המעצבות העיקריות: סוציאליזם, ציונות והדת. האנשים הללו לקיים מצוות בגלל „ההתנתקות" מהאמונות מתם העתיק.

לפני ארבעים שנה נהג הישראלי לומר: אני סוציאליסט לכן אני מתנהג כך וכך. או: מכיוון שאני ציוני עמדתי בשאלה זו היא כך וכך. כנ"ל — לגבי יהודי שומר תורה ומצוות.

מאז — מספר שומרי המצוות פחת בישראל (כן, כן, למרות החוזרים בתשובה), מספר הציונים פחת עוד יותר, והסוציאליסטים — עוד יותר.

אז איך יוצאים מזה? כמספר הסיבות — מספר התרופות. אין תשובות קלות.

ברור של כל מנים שאם לכמה אלפי נהגים, בפרק זמן קצר, ישללו, הפגנתית, את רשיון הנהיגה אחרי עבירת תנועה — מספר התאונות בדרכים ייפחת באופן דרמטי; אם המכנה התקציבי של המפלגות יוקטן — פחות יחזרו אחרי בעלי הממון וממילא יחול מפנה באווירה הפוליטית; אם שר החינוך יעמוד על כך שלא ייתכן לחנך בארץ שאין טוב ואין רע אבל העיקר לדעת להחליט — גם בחינוך תיעשה רוויחה.

להרים ידיים ולומר: אין מה לעשות, זה גם פסול וגם לא מדוייק.

אנחנו לא ייחודיים

האם אפשר ללמוד מנסיונם של אחרים? פרופ' דניאל אלעזר, כשמכנע שאנחנו „לא ייחודיים". ישראל היום, מתנהגת כמו כל חברה בשלב של התפכחות מאידיאלים מוסכמים. אין כוונתו לומר, שהוא מקרה חריג. ברגורים מסוגו — יש בכל תקופה ובכל עם. הכוונה היא לתהליך, מצער, אבל אנושי; שבעצם כמעט בלתי נמנע.

מסביר פרופ' אלעזר: בכל מהפיכה שהתחוללה בהסטוריה, הדור הראשון, דור החלוציות, דור המהפכנות, גילה דבקות בערכי המהפיכה ואילו הדור השני, דור הבנים, נטש אותם.

להט מהפכני, מצב נפשי מתוח (מתח אידיאולוגי) לא יכול להחזיק מעמד יותר מדור אחד, מקסימום שניים. בכל המהפיכות זה קרה. האבות — מכורים לאידיאולוגיה. הבנים — מתגעגעים ממנה. מדוע?

משום שלהט אידיאולוגי אי אפשר להנחיל. ערכים אפשר להעביר. להט מהפכני — אי אפשר. הוא נולד מתוך אנרגיות נפשיות עצמאיות, בדרך כלל אנרגיות של מרידות בדור הקודם.

וכך קרה גם למהפיכה הציונית.

להט מהפכני מסוגל להזיז אנשים לוותר על אמביציות. (להיות חיים נזיריים, לא לרדוף אחרי רווחה חומרית, בחזות וכדו'). כשאין להט כזה — בוקעת ועולה הנטיה הטבעית של הבריות, כלומר, האנוכיות, ההנהגות וכדומה.

הערתי: והלא אצלנו לא רק דור הבנים שינה פרופיל. חלק מדור האבות עצמו נתגלה במערו־מין...

פרופ' אלעזר: נכון, אבל זה נובע מאופייה של המהפיכה הציונית־הסוציאליסטית. בואי נשווה אותה לרגע למהפיכה האמריקנית.

באמריקה, לאבות המהפכנים לא היו שאיפות חדבקות עולם. הם לא דרשו אידיאליזם אישי. היו להם ציפיות גבוהות מן הציבור כציבור, אבל לא מן האנשים כפרטים, יכולת להיות אידיאליסט לאומי מושלם (וכך זה עד היום) בלי להקריב את נוחותך או רמת חייך האישיים.

בסוציאליזם, בקומוניזם, בציונות — הציפיות ה־אישיות כה גבוהות עד שאם אתה נוטה לרגע, אתה רואה את עצמך כעבריין גמור ואז כבר לא אכפת לך להמשיך ולחטוא. ידועים הוויכוחים במפא"י בשנות ה־40, די שצעיר טפח סטייה קטנה בין הנורמה החברתית כדי ש„יוקיעו" אותו בתנועה, בסניף, בחברה שלו. ואז — הדרך לוויתור גמור על הדרישות ההתנהגותיות הנישאות — קלה וברורה.

ליהודים יש עוד בעייה

לנו, כיהודים, יש עוד בעייה. אנחנו עם המאופיין בהמון אנרגיה. רצון עז להתקדם, להתעשר, להשיג הישגים גדולים במדע, בתעשייה, בכלכלה, בבנייה. ועם כל המרץ הזה אנחנו כלואים במדינה קטנה עם מעט משאבים ומעט ממון. תבית תומר נפש.

אז מה עושים?

אלעזר: בונים מערכת אידיאלים מציאותית יותר. כשם שהיום מבינים שכדי להיות ציוני אתה לא מוכרח להיות בקיבוץ אלא שגם אם אתה קפיטליסט הבונה בארץ מפעל תעשייתי משגשג אתה עוזר למדינה ונאמן לציונות, כך צריך ליצור מערכת הבנות חדשה בכל התחומים.

זה לא ויתור על אידיאלים אלא ויתור על ציפיות מופרזות מן ההתנהגות האנושית.

היהדות יודעת תמיד את תכונות האנושות. יש שמיטה ויש גם פרוזבול.

הציונות, הן זו הסוציאליסטית והן זו הדתית, לא השכילה לפתוח הבנה שכזו, ולכן הגיעה עד משבר.

אבל — בזה שאני אומר שאי אפשר לדרוש מכולם, פרט ליחידים, להיות צדיקים, עדיין אינני אומר שמותר להיות רשעים. יש גם אמצע הדרך.

המכנה המשותף: חטוף ואכול

פרופ' נתן רוטנשטרייך, מוביל את השיחה מהצד הסוציולוגי־פסיכולוגי, אל המישורים הפילוסופיים. הוא מדבר על מכנה משותף של „חטוף ואכול" שנולד כאשר נותקו הקשרים ויחסי הגומלין בין הפרט לכלל. הוא מדבר על הצטמצמות אופק העתיד של הישראלים.

חינוך, אני שואלת, לא, — עונה רוטנשטרייך פסקנית. חינוך הוא רק אספקלריה. כשיש סתירה בין מה שמחנכים לו לבין מה שעושים בפועל, החינוך אינו אשם אם הנוער מפתח גישות ציניות.

כל הזרמים הרעיוניים, הן תנועת העבודה והן הפלג הדתי — אבדו את הרעיוניות שלהם, אומר רוטנשטרייך, ומי שמחפש דרך לתיקון, צריך לחפש אותה באיזון מחודש של היחסים בין טובת הפרט לטובת הכלל וגם בדה־אקונומיזציה של השאיפות. לא הכל מתמקד סביב הכלכלה. לא את הכל אפשר להסביר בנטל מיסים, משבר מניות, מאזן התשלו־מים או רזרוות המטבע של המדינה...

גם הרב משה צבי נריה — ראש ישיבות בני־עקיבא אינו מאבחן את המחלה במישור הכלכלי. חברה הדרושה באידיאלים וערכים, לא רק יוצרת טובה וברכה, לא רק גורמת ל„עשה טוב" אלא גם ל„סור מרע" — אומר הרב. אבל בחברה מתירנית ומשיגנית, בבולמוס של רדיפת טובות הנאה וכסו־פים, האווירה הכללית מעבירה אנשים על דעתם. נאמר: „השוחד יעוור", כשאדם מסתנוור ע"י כספי השוחד, גם סכנות בטענויות חמורות, אפילו כאלה שמסכנות אותו ואת סביבתו הקרובה — הוא אינו רואה עוד ואז הוא מסוגל לעשות כל מעשה של נבלה או נבלה.

תופעות חולניות

בפרשת השבוע, כמו בפרשות קודמות (ארז אריה שריגל למען סוריה) בסחר בנשק והעברות תעודות זהות ישראליות לערבים וכדומה, רואה הרב נריה תופעות חולניות, אבל גם חידקי מחלה זקוקים לרקע מתאים כדי שיצליחו לפגוע בגוף.

בגוף בריא הנוגדנים עוצרים אותם. ישראל היום היא גוף חולה ולכן מתרבות בה התופעות החולניות. תרופה?

התרופה תמצא באותה מידה שנוכל לחזור לימי הצנע ולימי השמירה, לערכי התורה והמצוות.

קודר וקשה לא פוחת ב„בגואתו" הוא גם פרופ' אליעזר שביד: הבריחות מטבע, העבירות של כס־פים לחו"ל בכמויות מסוכנות, ובצורות שתלולות להעבירן, בקלות, לידי אש"ף (הוא לא מפרט, אבל המבין יבין).

ירידה מן הארץ, עבריינות המקבלת לגיטימציה גם בחוגים ה„בוחנים". לפי פרופ' שביד הציבור עדיין בדיספוזיה שהחלה במשבר מלחמת יום הכיפורים.

מן הקוטב ההוא — עוד לא התאוששנו.

אי־אמון במנהיגים

ויש גם תחושה כללית של אי־אמון כלפי המנהי־גות הפוליטית. במפד"ל דיברו שנים רבות על אי־האמון במנהיגות. פרופ' שביד מכביס את כל המנהיגים וכל המפלגות לאותה קלחת ואומר שה־ציבור בישראל משוכנע שמנהיגיו פועלים כל ה־זמן להשגת הרווח הפרטי שלהם, שמרמים אותו, שרוצים לקחת ממנו את רווחיו וחסכונותיו (משבר הבנקים, האינפלציה) שאם כולם לוקחים ורק אתה לא — אין זה אלא שאתה שוטה גמור ומי רוצה להיות שוטה בעיני עצמו?

במציאות שבה הכל משוכנעים שאחזקה כמבצע או „מתנות לבלוטות" על שמירת הכסף בבנקים בחו"ל היא המעשה הנבון, וכאשר מתברר שדווקא המעשה הנבון הוא לא חוקי, הנכונות לחיות באופן לא חוקי, על התחום האפור שבין מותר לאסור, הופכת למצב נפשי כללי...

כך מגיעים להסכמה שלהבריח דרך המכס בלוד זה לא חטא, שאם תשקיע באופן „בלדי" במניות הבנקים — תפסיד, שהמערכת עצמה דוחפת אנשים לרמאות.

צודק פרופ' עזרא זהר — אומר א' שביד: השיטה החברתית הכלכלית שהתפתחה בישראל היא עצמה משחיתה את האזרחים.

זוהי שיטה המשלבת ביורוקרטיה נוראה עם צנטר־ליזם המעניק את היצור או את היוזמה הפרטית. והיכן התיקון?

פרופ' שביד: בשינוי יסודי של המערכת. אנחנו זקוקים לתנופה, לבחירות אישיות־ייצוגיות, לדיסוק הביורוקרטיה, לעידוד יוזמות כלכליות פרטיות. האם יש סיכוי לרפורמות הללו?

בטון רחוק מאוד מאופטימיות, אומר שביד: „אולי... יכול להיות שלאט לאט יצטבר לחץ ציבורי שיאלץ את המערכת להשתנות. אישית — יש לי אי־אמון עמוק מאוד בכל המנהיגים של המפלגות הגדולות. לא אלה האנשים שיוציאו אותנו מן הבוץ".

חבל. חבל שעלי להיפרד מכם עם מלה כמו בוץ — אבל, זה מה שיש.

לומדים יהדות במיאמי

מאת יונה כהן

לשיבולים בריאות וטובות בשמחת שדה מצאתי את בית הספר היהודי בעיר מיאמי ביץ' שבפלורידה, ארה"ב. באנגלית נקרא המוסד „היברו אקדמי". למעשה הוא מוסד חינוכי מן המסד ועד הטפחות, מגן ילדים, שבו רוכשים הילדים משפטים ראשונים ב־עברית ומנהגי יהדות יסודיים: תפילה, ברכות, שבת ומועדים, ממשיכים ב־חטיבת ביניים ומסיימים בבית ספר תיכון. העיניים נשואות, ויש תכניות, גם לאוניברסיטה יהודית בעיר זו.

בית הספר היהודי במיאמי ביץ' נושא את שמו של הרב אלכסנדר גרוס ז"ל, שנפטר לפני כשבע שנים. בשנה הבאה יחוג בית הספר ארבעים שנה להיווסדו. תחילתו בי"ג תלמידים, וכיום לומדים בו כשבע מאות תלמיד ותלמידה. תעודות הצטיינות והוקרה ממשלתיות וציבו־ריות מעידות, כי בית ספר זה נחשב לאחד המצטיינים שבכל מוסדות החינוך בארה"ב כו־לה. והוא המוסד היהודי החינוכי הוותיק ביותר באמריקה שהוקם מחוץ לניו־יורק.

אבי המוסד, מנהל חטיבת הביניים והתיכון של ה„היברו אקדמי". הוא הרב יוסף הייבר, אישיות דינמית, תושב המקום, תלמיד חכם מובהק שלמד שנים מספר גם בישיבות ירו־שלים.

לימינו עומדת המחלקה לחינוך ותרבות תור־ניים בגולה שעל יד הסוכנות היהודית ב„א־שותו של יצחק מאיר. בסיועה של מחלקה זו בחר הרב הייבר, בביקורו בירושלים בקיץ שעבר, בשני זוגות מורים־שליחים. אחד מהם הוא מיכאל שכטר מאשקלון, תלמיד חכם בעל ידע רב בחינוך ובהוראת יהדות. המנהל וה־מורים ציינו באוזני את גישתו היעילה של מיכאל שכטר, שאין הוא אומר לתלמידים „יהד־דות זה לעשות", אך מביאם לכך ומסייע להם לשפר את עבודת החינוך ולהתגבר על מכשו־לים. עליו הוטלה האחריות להוראת נושאי היהדות, בחטיבת הביניים ובתיכון. נושאים אלה מהווים מחצית הנושאים הנלמדים בבית־הספר. כארבעים מורים עבריים מצויים בחטי־בת הביניים ובתיכון.

הרב הייבר ציין את חלקה של המחלקה ל־חינוך ולתרבות התורניים בגולה בביסוס והגברת החינוך היהודי במיאמי: ביצירת גשר־קשר בין תלמידים, בוגרים, מחנכים. היהודים בארה"ב עם מדינת ישראל; השתתפות בנשיאה בעול החינוך על ידי שיגור שליחים להוראה. חינוך וניהול; יצירת מרכז חינוכי ארצי המספק ומסייע בה־דרת נושאים יהודיים.

אין לשכוח, שמחצית התלמידים בבית ספר יהודי זה הינם בבתים שאינם דתיים. נקל להבין מה רבים הקשיים בהוראה וחינוך ליה־דות בסביבה רחוקה מיהדות. בגולה, בכלל, וכן בארה"ב מתייחסים ללימודי יהדות בזיל־זול. ולכל היותר לדבר שבמסורת. כדי „להס־תדר בחיים" וכדי לרכוש עמדה מתמסרים ל־לימודים כלליים אקדמאיים. בלא הפרזה ניתן לומר, שב„היברו אקדמי" שבמיאמי עמלים ומצליחים לשנות תפיסה זו. בעזרת המרכז ה־חינוכי בניו יורק, ובסיועם של המורים מארץ ישראל, בונים תכניות הוראה ולימוד חדשניות. הורים והתלמידים מייחסים ערך רב ללימודי היהדות כציוד לחיים בעתיד.

הדבר מתבטא גם ביחס התלמידים לתורה ומצוות, אם כי אין ביהיים בהדק בציצות ההל־מידים והוריהם. המחנכים כאן מגדירים את ה־שיטה החינוכית שם כחינוך בנוסח „ארבעת המינים". לפיכך תמצא שם תלמידים אדוקים במצוות, הם והוריהם, בצד תלמידים שהוריהם אינם דתיים כלל. תלמידים, מגיל הרך, מבי־אים הביתה מנהגים ומצוות ואת רוח היהדות ומקרבים לכך גם את המשפחה כולה.

לזה השלכות חיוביות, אם כי עדיין בהיקף מצומצם, ליחס התלמידים לארץ ישראל ולמדי־נת ישראל.

לימודי היהדות מתנהלים בשני מסלולים: המסלול הרגיל: נושאי יהדות רגילים ויסודיים, לימוד תורה שבכתב ושבעל־פה. נוסף לכך ניתו־חים בקרב בנושאים יהודיים אקטואליים, כמו היהודי וסביבתו (בגולה), כדי לחזק את התלמידים בהתמודדותם היומיומית עם בעיות החברה והסביבה שבה הם חיים. המסלול השני הוא המסלול הישיבתי. כשבעים תלמיד לומדים תלמוד ברמה גבוהה (בהדרכתו של הרב ספק, שלמד בחבד"ר בארץ ישראל), מתעמקים בדברי מפרשים, ראשונים ואחרונים. רבים מהם ממ־שיכים את לימודיהם בישיבות בארץ.

הן בתכניות הלימוד, והן במסגרת החינוך הבלתי פורמאלי, מחדירים המורים מהארץ, שליחי המחלקה לחינוך, ואחרים אווירה של ארץ ישראל ומדינת ישראל. מארגנים סיורי תלמידים וסיורי הורים בארץ ישראל. מהם לומדים שנה־שנתיים במכון גולד או במוסד אחר של המחלקה בארץ.

התלמידים והוריהם נושאים בכשישים אחוז מההוצאות. שכר הלימוד מהווה אחוז ניכר מה־הכנסה החודשית של ההורים. בחלק מההוצאות משתתפת הפדרציה הציונית, וחלק אחר מגב־ביות שהמוסד עורך בציבור.

בימים אלה ייקרא ביה"ס התיכון על שם משפחת הולץ, שתרמה מאתיים וחמישים אלף דולאר — „הולץ היי־סקול".

יש גם משפחות שאין ידם משגת לשלם את מלוא שכר הלימוד, אך אין בכך כדי לדחות תלמיד מללמוד במוסד זה. כמיליון דולאר ל־שנה מקציב המוסד למלגות לתלמידים.

מרבית התלמידים והתלמידות הם ממשפחות אמידות. יש תלמידים המגיעים ללימודים ב„מרצדס". מעשה ברבן שביקש להפסיק את לימו־דיו בבי"ס זה יען [illegible] על ידי אביו להי־זור ללימודים בה[illegible] „נוער ההיה" שהבטיחו האב. [illegible] גם במיאמי ביץ' מצויים כאלה שעליהם אומרים „היזהרו בבני עניים".

סטטיסטיקה עם פעמוני אזעקה

(סוף מעמוד 3)

אבל עכשיו שהניתוח העיקרי (בהורדת רמת החיים ובאבטלה שבגל הראשון) כבר נעשה, זהו אתגר לטפל בהיצאות בתחום הדמוגרפי. פעמוני האזעקה בתחום זה מצלצלים היטב. לכן גם בהיערכות ובתכנון של מהלכים כלכליים ואחרים אי־אפשר שלא להאזין לצלצול זה.

המסר יכול להיות עכשיו חיובי דווקא. אותן הסיבות שהביאו למאזן ההגירה הקריטי של 1985 הן נחלת העבר. דווקא עכשיו אפשר לצפות לחידוש צמיחה. יש גם יתרון בבלימת האינפלציה. מכאן ניתן לשנות את המגמות בהגירה. אפשר לקרוא לזה „כלכלה ציונית" ואפשר לקרוא לזה בפשטות מילוי יעדיה של המדינה. שכן מאזן הגירה שכזה משמעו דלדול וניוונה של המדינה באיטיות, אבל בשיטתיות גמורה.

הגידול הזעום באוכלוסיה

הגידול הזעום באוכלוסיה בישראל נובע מה־ריבוי הטבעי, אמנם המשפחות היהודיות עדיין שומרות על „אופנת שני ילדים", כאשר ממוצע הפריון לאשה, הוא 2.8 ילדים, ובקרב ילידי ישראל ויוצאי אמריקה אף 2.5 ילדים ואף 2.3. אבל מי שחושש מהפריון הגבוה של האוכלוסיה הערבית במדינת ישראל ושינוי היחס המספרי בינם לבין היהודים, יכול להירגע. מספר הילדים לאשה מוסלמית בישראל, שעמד על תשעה לפני 15 שנה, ירד כדי חצי בקירוב ומגיע היום ל־4.9, כאשר מגמת הירידה נמשכת. בהשפעת העלייה ברמת החיים ובהשכלה. מגמה זו עדיין לא דבקה באוכלוסייה הערבית ביהודה ובשומרון ובחבל עזה.

ברם, השינויים הקיימים בפריון אינם יכולים להשפיע בממשיות על מצב האוכלוסיה והרכבה במדינת ישראל, אם מאזן ההגירה יוסיף להתי־פתח על פי הדגם העצוב של השנה הקודמת. מה גם שהנתונים המוקדמים לשנת 1986 אין בהם בשורה חיובית יותר, ואולי גם להיפך.

שיחות השבוע

*

מאת מוטי זפט

ד"ר זרח ורהפטיג על התבטאויותיה של גאולה כהן

כל הטלת אשמה אינה גורמת לאהבת ישראל

הכנסת שוב סערה השבוע. הרקע — לא היה הסכם שלום או משהו רב חשיבות, אלא הכרזתה, או שמא פלי־טת פיה של ח"כ גאולה כהן מהתחיה, מול מצלמות הטלוויזיה, שיש לטהר את שירותי הבטחון מגורמים התומ־כים במדינה פלשתינאית, הבאים מה־שומר הצעיר ומ„שלום עכשיו"

רבים סבורים שגאולה כהן חרגה מהטעם ה־טוב. גם חברה לסיעת התחיה רפאל איתן ש־רבים מחבריו הלוחמים הם מחוגי השמאל וכמו־בן אינם חשודים בעיניו באי־נאמנות למדינה.

על ההתבטאות החריפה ומה שגררה, פנינו לפרלמנטר ותיק שהיה ידוע כמגשר בין סיעות ויריבים אידיאולוגיים, השר וח"כ לשעבר ד"ר זרח ורהפטיג:

ש. התבטאותה של ח"כ גאולה כהן, כלום לא חרגה מגבולות הטעם הטוב?

ת. אין ספק שזו התבטאות חריפה. היא פס־לה אנשים בצורה המוגזמת. אם ויכוח מדובר רק על פרט מסויים, — אני יכול להבין, אבל להתבטא כך כלפי תנועה ציונית — זה פסול. ידוע שיש חילוקי דיעות בין תנועות ציוניות שונות, אך הבסיס של כל אותן התנועות הציו־ניות; הוא נאמנות למדינה.

ש. אחר הסערה שקמה בעקבות התבטאותה, טענה ח"כ גאולה כהן, שהתכוונה בדבריה למי שבעד מדינה פלשתינית. כאלה, ככל הידוע, רבים בחוגי השמאל. כלום לדעתך אין מקומם בשירותי הביטחון?

ת. אינני יכול לנתח את דבריה. ללא ספק הסבר התנבזויות ואינה בתוך המגמה הציוני. צריך להשתדל יותר בקירוב לבבות. מה נתנו לה דבריה?

השאלה שצריכה להיות היא המעשה. יש כלל שהקב"ה מצרף מחשבה טובה למעשה אך אינו מצרף מחשבה רעה למעשה. השאלה היא אם אותם אנשים רוצים בטובת העם היהודי. אם חושדים במישהו שיבגוד במדינה — זה ענין אחר, אבל אני יודע שיש בעלי דיעות קיצו־ניות שאינן ברצוני, אך הם נאמנים למדינה ואף חושבים שבדרכם הם מבטאים את נאמנותם לה.

ש. מה עושות התבטאויות כמו אלה שראי־נו השבוע בכנסת, לדימויו של המוסד המחוקק בקרב הציבור?

ת. כל הטלת אשמה אינה גורמת לאהבת ישראל. גם כשהייתי בכנסת השתדלתי שיהיה יותר יחס של אהדה וכבוד בין איש לרעהו. ודאי שההתנהגויות אינן תורמות לאהדה ולדימוי.

ש. כפרלמנטר ותיק, כיצד זה שיום אחד מתנצח חבר כנסת קשות עם עמיתו, ומוכן „לא־כול אותו" ולמחרת כבר הכל כשורה?

ת. אני יכול להצטער על כך שח"כ מוכן „לאכול את עמיתו", אבל אח"כ שהם אוכלים ביחד, — על זה אני דווקא שמח.

פרופ' ש. ז. פלר, מומחה למשפט פלילי:

וענונו הוא בוגד ולא מרגל

ל„פצצה" שהטיל מרדכי וענונו ב־חלל העולם ישנן השלכות על אין ספור תחומים: יחסי ישראל—בריטניה, ה־הרתעה הגרעינית של ישראל, דרישות לפיקוח על מתקני הכור בדימונה ו־עצם העסקתו של מחבל וביכולתו לצ־לם מידע כה רגיש ועוד כהנה וכהנה.

מטבע הדברים, גם הצד המשפטי נוגע ל־ענין. לא הרבה משפטי ריגול ע"י יהודים ידעה המדינה ב־38 שנות קיומה. גם דרך הבאתו לארץ. (באיאכטה? בתוך ארגז?) הוא סיפור ב־פני עצמו. חוגים פוליטיים שונים כבר מצאו להם בקעה נוספת להתגדר בה.

על הצד המשפטי של הנושא, שוחחנו עם פרופסור שניאור זלמן פלר, מומחה למשפט פלי־לי.

ש. וענונו טוען כי גם אם ביצע את מה שחוש־דים בו, הוא עשה זאת לאחר שוויתר על אז־רחותו הישראלית, באמצעות העבירות באוס־טרליה. האם ויתור שכזה מפקיע את האזרחות האם יש לשאלת האזרחות השפעה על הסמ־כות לדון אותו בעבירות ריגול?

ת. אפילו היה ויתור כזה, זה עדיין לא תו־פס כאפקט משפטי, אלא אחרי ששר הפנים מאשר את ביטול האזרחות. וככל הידוע, שר הפנים לא עשה זאת.

באשר להשפעת האזרחות על הסמכות לדון: אינני יודע מהם הסעיפים שבהם יואשם. אם מדובר בעבירות נגד בטחון ה־מדינה. ובכן יכול אדם לבצע עבירות מחוץ ל־גבולות המדינה, הוא יכול להיות אדם בעל אז־רחות זרה או אף ללא אזרחות כלל, — כל אלה אינם משפיעים על אחריותו מבחינת הדין ה־ישראלי, שהוא תופס לגביו.

מעבר לכך, עפ"י התרשמותי, במקרה הנו־כחי יש היבטים פליליים שהושלמו כאן בארץ. וענונו אסף מידע במתקני בלי להיות מוסמך לכך, הוא צילם, החזיק והסתיר את הצילומים כאן בארץ, וכל הטענות תלוה את זה שמה ש־ביצע, ביצע כנוצרי, לא כאזרח ישראל ובחו"ל, — אלה לא יעמדו במבחן. יש כאן עבירות טרי־טוריאליות. המידע לא נפל לו מהשמיים, לא כאן ולא באוסטרליה.

ש. פורסם בעתונות כאילו וענונו יועמד לדין על ריגול חמור ולא על בגידה. מה ה־גבול הדק שבין השניים?

ת. יש אלמנטים שמרכיבים את עבירות ה־בגידה ויש אחרות של ריגול. לדעתי זו חלו־קה מורה. בשיטות משפט אחרות — ריגול מב־צע רק זר. אזרח שלך שעשה דברים כאלה זה בגדר של בגידה, שכן ריגול ע"י אזרח שלך הוא בגידה במולדת.

במצב המשפטי שלנו, — בוגד הוא מי שעו־שה מעשה שיכול לפגוע בעצם קיום המדינה או השלמות הטריטוריאלית שלה. לעומת זאת, רי־גול מצטמצם לענינים שתוכנם הוא אספקת מידע.

לפי השקפתי ריגול, כשהוא מתבצע ע"י אזרח המדינה, הוא בגידה ככל בגידה אחרת, ואילו ריגול ע"י אדם שאין לו זיקה למדינה — זה ריגול רגיל.

לגבי וענונו, — זוהי לדעתי בגידה ממדרגה ראשונה וכל מי שרוצה לכרוך את הענינים האלה למדיניות של המשטר בישראל הוא מח־בל באושיות החברה. וענונו אינו איש השמאל. הוא מרגל, בוגד, צעיר שנטרפה דעתו בגלל בצע כסף. השמאל הוא גם עניין של מהימנות ונאמנות למדינה. ספלו אלפי אנשים מתוך נא־מנות למדינה ומעולם לא אמרו עליהם שהם מהשמאל והשחיתים באי־נאמנות.

ש. וענונו לא הגיע ארצה מרצונו במטוס „אל־על". האם תפיסתו בידי זרועות הבטחון בחו"ל והבאתו בכח ארצה, — מותרת?

ת. אני איש משפט ואינני יודע אם לזרו־עות הביטחון מותר הכל. זה ענינו של הריבון אשר משכור בעלם וענונו. ראה, כשהובא ל־כאן אייכמן, — בבדק אמרו השופטים שאותם לא מעניין כיצד הובא לישראל. להם די שיש סמכות לשפוט אותו. כך אמרה גם הרשות ה־שופטת בצרפת, כשבארבי הובא בפניה.

שני דברים מפריעים לי בכל העניין. אחד שדבר כזה ניתן היה להיעשות, שנמצא אדם שיעשה זאת והדבר השני — שבאים ומשייכים טירוף כזה, להשקפות פוליטיות, כאילו כל־אחד מסוגל לעשות דבר שכזה.

יהודה בן־זאב — יו"ר מועצת בית שמש:

סגירת המפעל — פגיעה בעיירות הפיתוח

קשה להתרגל להודעה החוזרת ב־אחרונה בתדירות גבוהה יחסית: „כו־נס נכסים ימונה למפעל"... ודאי ש־קשה לעכל זאת כשמדובר במפעל עתיר מדע בעיירת־פיתוח.

השבוע הגיע תורו של מפעל מנועי בית־שמש. ועדת שרים החליטה למנות כונס נכסים למפעל. המעסיק כ־700 עובדים (לאחר שקיצץ כ־400 משרות), מהם כ־350 מבית־שמש עצמה. החובות תפחו למאה מיליון דולר. ייצור מנוע הלביא מתעכב (יש אומרים שבשל סבות פוליטיות) ולא נראה שום שפור בדרך.

שרי האוצר והבטחון הציעו לקבל החלטה לסגור את המפעל. ועדת השרים היתה „עדינה" יותר והחליטה על מינוי כונס נכסים זמני. על־סמך ניסיון „אל־על" ניתן לקבוע שלפעמים כונס נכסים אף מטיב עם המצב. כעת על הכונס יהיה לקבוע אם יש להמשיך בהפעלת מנועי בית שמש או לסגור אותו. בבית שמש שבלאו הכי מוכת אבטלה צופים בחרדה לבאות. העובדים איימו כי לא ישלימו עם הגזירה לסגור את המפעל, שהוא מהמתוחכמים שבמפעלים שב־אזורי הפיתוח. נראה שטרם נאמרה המלה ה־אחרונה.

על המצב בבית־שמש שוחחנו עם יו"ר המועצה המקומית יהודה בן־זאב.

ש. כמה תושבים יש בבית שמש ומה היקף האבטלה בה?

ת. בעיירה גרים כ־16 אלף איש. מספר המוב־טלים, כולל אלה הנמצאים עתה בקורסים להכ־שרה מקצועית, מגיע ל־650 איש. אם ייסגר מפעל המנועים נגיע ל־900 מובטלים, מתוך 4,400 דורשי עבודה.

ש. כמה מתושבי המקום עובדים במפעל?

ת. כ־250 תושבי בית־שמש ועוד 100 כאלה מה־אזור.

ש. והיה אם יוחלט לסגור את המפעל, יש מקומות תעסוקה חלופיים?

ת. לא בטווח ה־3 השנים הבאות. אנחנו בו־נים כעת מפעלים ומכינים גן לתעשיות עתירות ידע. העניין נעשה ביוזמת השר שרון והחברה למבני תעשייה. בחודשים אלה אנחנו עורכים „לובינג" בארצות הרווחה ומנסים להביא משם יזמים לפרוייקט. יהיו במקום בעיקר תעשיות בתחומי האלקטרוניקה והמחשבים.

ש. במפעל מנועי בית־שמש כבר בוצע תהליך פיטורין כואב. איך השפיע הדבר על העיירה?

ת. בעקבות הפיטורין ההם עזבו את המקום כ־50 משפחות אולם אלה קוזזו עם משפחות א־חרות שהגיעו. גם לפשיעה הדבר לא „תרם". שכן העבריינים הם בד"כ כאלה שכלל לא עוב־דים. אולם בנושא החברתי היתה לדבר השפעה שלילית, בעיקר ביצירת משבר אימון עם ה־ממשלה.

ש. עם היד על הלב, — מה בעצם נותר לע־שות עם מפעל שצבר הפסדים של 90 מיליון דולר ולא נראה שמצבו ישתנה, האם אין הכרח לסגור את שעריו?

ת. אני חושב שהממשלה לא קיבלה את ההח־לטה בזמן הנכון. מרבית חובות המפעל הם כתו־צאה ממצב פוליטי שהיה בממשלות. התחלפו שרי בטחון וכל־אחד מהם התחיל להיערך מחדש. דבר זה עיכב את תהליך הייצור בארבע שנים. עבודות התשתית לקליטת מנוע הלביא הן שגב־רו את ההפסדים.

נוסף לכך, הממשלה שקיצצה תקציבה, הפסי־קה להזמין במפעל שיפוצי מנועים.

ש. גם „כור" וגם השותפים האמריקנים לא מתלהבים מהענין?

ת. האמריקנים נכנסו לשותפות על תנאי שה־ממשלה תטול את החובות ותעביר את הבעלות לידיים פרטיות. האמריקנים השקיעו 10 מיליון דולר ויותר והתנו זאת שאם הממשלה לא תעשה את שהתחייבה תוך שנתיים, — האמרי־קנים יראו עצמם משוחררים מהענין. הממשלה הצביעה להחזיר להם את השקעתם.

ש. ועדת השרים החליטה על מינוי כונס נכסים. מה בידיהם לעשות עתה?

ת. יש אפשרות שהכונס יפעיל אמצעים ש־יאפשרו למפעל להמשיך לחיות. אנחנו מנסים להשפיע על הממשלה לשנות ההחלטה ולהביאה לדיון חוזר. אנחנו מקווים שהשרים יבינו, שזהו המפעל הראשון מסוגו בארץ. ראשון בטכנולו־גיה ובעיר פיתוח ולכן לא יכול להיסגר. סגירתו אינה מתיישבת עם ההצהרות של הממשלה שפניה לעיירות הפיתוח.

صورة عن الأصل

היקפו של היתר המכירה לשמיטה עם תקומת המדינה

מאת הרב שלמה גורן

המאבק ההלכתי שניהל מרן הרב הראשי הראשון לא"י הגראי"ה קוק זצ"ל, להתרת איסורי שמיטה ע"י מכירת האדמה לנכרי, היה מוצדק בזמנו, כאשר היישוב היהודי בארץ היה עדיין בחיתוליו. רוב אדמת א"י היתה בבעלות ערבית, ומספר היהודים לא הגיעו בימיו לחמישים רבוא. ומעל כל זה השלטון בא"י היה בריטי ולא היתה ריבונות יהודית על שטחי א"י. במצב זה היתה בין כך רובה של הארץ מופקעת מאיסורי שביעית לפי הפוסקים הסוברים ששמיטה בזמן הזה אינה מן התורה, כי אם מדרבנן. ובאיסורי דרבנן פוסקים שיש קניין לנכרי להפקיע את הארץ מקדושתה למצוות התלויות בארץ.

כן יש ללמוד מסוגיית הגמ' במס' גיטין מ"ז א', שם מקשה הגמ' על רבה שסובר אין קניין לעכו"ם בא"י להפקיע מידי מעשר, מהברייתא ששנינו: ישראל שלקח שדה מעכו"ם עד שלא הביאה שליש, וחזר ומכרה לו משהביאה שליש, חייבת במעשר, שכבר נתחייבה. נתחייבה אין, לא נתחייבה לא? משמע שאם הביאה שליש ביד העכו"ם פטורה ממעשרות, משום שהופקעה קדושתה, ומתרצת הגמ': הכא במאי עסקינן בסוריא וקסבר כיבוש יחיד לא שמיה כיבוש. ופירש רש"י שם: בסוריא דמעשר דידה מדרבנן ושם יש קניין ביד עכו"ם להפקיע, והוא הדין בא"י עצמה, גם במקום שקדשו עולי בבל. לדעת הרמב"ם הסובר שתרומות ומעשרות בזמן הזה מדרבנן יש קניין לעכו"ם להפקיע מידי מעשרות. כמו שנפסק בשו"ע יו"ד סימן של"א סי"א, שכתב „ונראה לי דהאידנא, שאין חיוב תרומות ומעשרות בא"י, אלא מדרבנן גם בא"י חלקו של עכו"ם פטור מכלום". ולזה הסכים הגר"א בביאורו שם בס"ק כ"ח. וכן כתב שם בביאור הגר"א בשלהי ס"ק ו' ובס"ק ח'.

מבלי להיכנס לבעיות ההלכתיות המיוחדות הנוגעות לשמיטה בזמן הזה מדאורייתא או מדרבנן, ובאיסור מכירת אדמת א"י לגוי מטעם איסור לא תחנם, ושאר הבעיות שכבר נדונו ונתבררו בין המצדדים בהיתר המכירה של שמיטה לבין החולקים עליו, כפי שכתבו שני החולקים הגדולים הגרי תרי צנתרי דדהבי, הגראי"ה קוק זצ"ל בספרו „שבת הארץ", הגאון בעל „החזון איש" זצ"ל בספריו, לא באנו במאמר זה אלא לעורר שתי בעיות הלכתיות גדולות המהוות לפי עניות דעתי מכשול גדול, בהמשכת היתר המכירה של אדמת א"י לנכרי, להתרת איסורי שמיטה, שהיתכן להשתדרר עם תקומת המדינה, כאשר א"י נמצאת תחת ריבונות ושלטון יהודי, ורוב אדמותיה של א"י הן בבעלות יהודית. בשאלת השאלה הגדולה: האם גם בתנאים אלו יש תוקף להיתר המכירה לנכרי, ע"י הפקעת קדושת כל א"י הנמצאת בריבונות של המדינה, כדי להתיר את העבודה בשדות בשביעית, ומניעת קדושת שביעית מן הפירות ואיסור ספיחים מן הירקות?

3 טעמים למה לא השתמשו בתקופת המשנה והתלמוד בהיתר המכירה בשמיטה

הגראי"ה קוק זצ"ל במבוא לשבת הארץ פ"ה מעורר את הבעיה וכותב: „ומה שאנו סומכים על היתר השמיטה ע"י המכירה, ולא נמצא מעולם ולא נראה שסמכו ע"ז החכמים הקדמונים ז"ל בזמן בית שני; וכל ימי חכמי התלמוד הירושלמי והישוב הנמשך בא"י אח"כ בימי הראשונים". — הגראי"ה משיב על שאלה זו שלוש תשובות: (א) מכיוון שהיו אז רוב הקרקעות בא"י בידי ישראל, היו נוהגים אז איסור פירות שביעית גם בשל נכרים, משום גזירה אטו רוב קרקעות דשל ישראל. הלא לא היה אפשר אז להנהיג באופן זה. משא"כ עכשיו. שכבר אין מניעה זו, מפני שקרקעות של ישראל בא"י הם מיעוטא דמיעוטא. ודוחק המצב הלא הוא גורם בהכרח להתנהג בהיתר של המכירה, מכיוון שיש מקום לסמוך עליו. ע"כ טעמו הראשון.

ובקונטרס האחרון לספרו „שבת הארץ" כתוספת לפ"ד הלכה כ"ט מאריך הגראי"ה זצ"ל בטעם זה. וכן כתב שם: דאפילו האוסרים פירות שביעית של נכרים וסבירא להו דנהג דין שביעית בקרקעות שבא"י, גם זהו אליבא דכולי עלמא איסור דרבנן. ויש לומר, שעיקר הגזירה באה רק כשהיו רוב השדות של ישראל והיתה מתקיימת שבת הארץ כראוי, ורק ע"י מיעוט השדות של הגוים התבטל שבת הארץ, ולא היה ניכר הבדל משל ישראל לשל נכרים. ויבואו ע"י כך לזלזל בפירות של ישראל ובקדושת שביעית של ישראל בקרקעותיהם. אבל בזמננו שרוב השדות עדיין ביד נכרים ומיעוטא דמיעוטא ביד ישראל, ורוב היושבים הם ג"כ נכרים בעונותינו, ואין שבת הארץ ניכרת כלל במיעוט של ישראל נגד הרוב של נכרים, א"כ דאיך מקום לגזור על של נכרים משום של ישראל, על הרוב משום המיעוט. ואדרבה יש לומר שיותר עדיף פה שנהוג כעת בהוראת שעה להפקיע את דין קדושת שביעית גם מהמיעוט של ישראל, ע"י מכירה לנכרים בדרך היתר, כדי שלא ייכשלו בקדושת שביעית של המיעוט של ישראל. עד אשר ישוב ה' שבותנו ויהיה רוב השדות של ישראל ורוב יושבי הארץ מישראל, ואז על ידי זכר לשביעית של המכירה, ושל פרטי הדינים שיהיו נשמרים כפי האפשר, תשוב לנו כל קדושת השביעית לנהוג בהם כדינם ולהחמיר גם בשל נכרים, לפי המחמירים בשל נכרים, שכפי הנראה ממשמע של דברים בכמה מקומות, כך היו נוהגים בימים מקדם כשהיה רוב ישוב א"י בידי ישראל.

רבנו הקדוש ניסה להתיר את איסורי שמיטה לגמרי

בדרך זו אפשר ליישב את התמיהה הגדולה על היתר המכירה, הרי גם בתקופת המשנה והתלמוד לאחר חורבן הבית השני התלבטו חז"ל מאד בבעיית השמיטה. במצב הכלכלי שהיו נתונים בו הכבידה עליהם שנת השמיטה מאד, עד כדי כך שרבנו הקדוש רצה להתיר את איסורי שמיטה. כמו שמצינו בירושלמי במס' דמאי פ"א הל"ג ובבבלי תענית פ"ג הל"א שם נאמר: רבי בעא מישרי שמיטתא סלק ר' פנחס בן יאיר לגביה. שאל אותו רבי מה עיבוריא עבידין? כלומר מה מצב התבואה בשדות, וענה לו ר' פנחס בן יאיר עולשין יפות, כלומר: עשב הארץ יפות הן. וחזר רבנו הקדוש ושאל אותו מה עיבוריא עבידין? ושיב צנה לו ר' פנחס בן יאיר: עולשין יפות. וידע רבי דלית הוא מסכמת עימיה. כלומר מזה הבין רבי שאין ר' פנחס בן יאיר מסכים אתו להתיר שמיטה.

הגר"א בפירושו למס' דמאי מפרש שלא היתה כוונתו של רבנו הקדוש להתיר איסורי שמיטה בכל השנים, אלא שהיתה שנת רעב ורצה להתיר שמיטה בבצורת. סליק ר' פנחס בן יאיר לגביה דרבי רצה שיסכים ר' פנחס בן יאיר עמו להתיר. ואמר לו רבי מה עיבוריא עבידין. כלומר מה לעשות בתבואה שיהיה לאכול בזו השנה. והשיב לו ר' פנחס בן יאיר עולשין יפות, שעשב הארץ טובים. וסבר רבי אולי לא הבין מה בקשתו, ואמר עוד פעם מה עיבוריא עבידין. השיב לו עוד פעם, עולשין יפות. ע"כ לשון הגר"א.

ברם, מהירושלמי במס' תענית משמע לא כפירוש הגר"א, אלא דעתו של רבי היתה שיש להקל באיסורי שמיטה בכל השמיטות לאחר חורבן הבית, לא רק בשמיטה אחת שהיתה שנת רעב. שכן שנינו שם לעניין התרעה על צמחים שקמלו ועל הפסקת הגשמים: תני בשם שמתריעין עליהן בשאר ימי שבוע, כך מתריעין עליהן בשביעית מפני פרנסת אחרים. ושאל הירושלמי, מה מפני פרנסת אחרים? חברייא אמרי מפני פרנסת עכו"ם. ר' זירא אמר מפני פרנסת החשודים על שביעית. לאכול ספיחי שביעית ולעבוד בשדות בשביעית. כמו שפירשו שם המפרשים. וממשיך הירושלמי ואומר: אתיא דר"ז כרבי וחברייא כר' פנחס בן יאיר. כלומר, שר"ז סובר כרבי וחברייא כר"פ בן יאיר. דר' זירא כרבי. חד ספר היה חשיד על פירות שמיטתא. איתעניה גבי רבי. אמר לון ומה יעביד עלובא ובגין חייו הוא עבד. ופירושו שאנשים הביאו את הספר לרבנו הקדוש שיעניש אותו על שנחשד על השביעית. ורבנו הקדוש הצדיק אותו ואמר ומה יעשה עלוב זה שאין לו מה לחיות. לכן סובר ר"ז שיש להתפלל על התבואה שתצליח בשנת השמיטה בגלל עוברי עבירה הזורעים בשביעית. אחרי כן מביא הירושלמי את העובדה הנ"ל ממס' דמאי שרבי בעא מישרי שמיטתא וסלק ר"פ בן יאיר לגביה וכו'. והחברייא סוברים כר"פ בן יאיר, שאין מקום להתיר שמיטה לאחר חורבן הבית, לכן אין להתפלל על התבואה ועל הצמחים של יהודים החשודים על שביעית, כי אם על שדות הגוים.

משמע מכאן שלא רק בשנת שמיטה אחת שהיה בה רעבון ניסה רבי להתיר שמיטה, אלא בכל שנות השמיטה. שלכן מפרש ר"ז את הברייתא שמתריעין על הצמחים ששנו ועל הפסקת גשמים בשנת שמיטה, כדי שהחשודים על השביעית יוכלו להתפרנס מספיחים ומפירות שביעית, על אף האיסור שבדבר, כדעתו של רבי שרצה להתיר שמיטה. הברייתא הזאת הרי אינה מכוונת לשנה מיוחדת של שמיטה אלא לכל שנות השמיטה. כדעתו של ר"ז. גם העובדה עם הספר שנחשד על השביעית, שהובא לפני רבי ודן אותו לכף זכות משום שעשה זאת כדי חייו. גם היא לא היתה באותה שמיטה מיוחדת של שנת רעב. כמו שפירש הגר"א. ובכל זאת רואה הירושלמי שיטה אחת בדעתו של רבי שבקש להתיר שמיטה. ומשמע מכאן עוד, שלמרות שר' פנחס בן יאיר לא הסכים עם רבי להתיר שמיטה, המשיך רבנו הקדוש להקל באיסורי שביעית. כמו שהירושלמי מסתמך על ניסיון זה של רבי שביקש להתיר לגמרי איסורי שמיטה, כדי לדאוג לחשודים שמעבדים את השדות בשמיטה, ואוכלים ספיחים ולא מפקירים פירות שביעית. כמו ששנינו בברייתא לפי דעתו של ר"ז. זה נוגד את פירושו של הגר"א במס' דמאי.

השמיטה הכבידה מאד על חיי הישוב בארץ-ישראל עד כדי פיקוח נפש

על כל פנים ברור שהשמיטה היתה בימיו של רבי קשה מאד לקיימה, עד כדי כך שניסה להתיר אותה לגמרי. וזה משום שרבי הולך בשיטה שסובר שמיטה בזמן הזה מדרבנן. כמו שאמרו במס' גיטין ל"ו א': בשביעית בזמן הזה ורבי היא דתניא רבי אומר „וזה דבר השמיטה שמוט" (דברים ט"ו), בשתי שמיטות הכתוב מדבר, אחת שמיטת קרקע ואחת שמיטת כספים. בזמן שאתה משמט קרקע אתה משמט כספים, בזמן שאי אתה משמט קרקע אי אתה משמט כספים. ובפי' רש"י שם שהמדובר בשמיטת קרקע גם לעניין חרישה וזריעה, שאינה לרבי בזמן הזה אלא מדרבנן. כמו שאמרו בירושלמי בגיטין פ"ד הל"ג: אפי' כמאן דאמר מעשרות מדברי תורה מודה בשמיטה שהיא מדבריהן. וזה דבר השמיטה שמוט. רבי אומר שני שמיטין וכו'. לכן ניסה רבי לבטל לגמרי את איסורי שמיטה מדרבנן בגלל דוחק הפרנסה.

כן מצינו גם בבבלי סנהדרין כ"ו א' על מה ששנינו שם במשנה: משרבו האנסין חזרו לקרותן סוחרי שביעית. ומאי ניהו ארנונא, כדמכריז ר' ינאי פוקו וזרעו בשביעית משום ארנונא. ופרש"י לומר אספסן כשרין, סוחרין פסולין. והקשו שם בתוס' ומשום ארנונא התירו לחרוש ולזרוע בשביעית דההוא איסור מדאורייתא? ותירצו שני תירוצים. הראשון דמיירי בשביעית בזמן הזה דרבנן, והשני דפיקוח נפש הוא ששואל מהם המלך מס, ואין להם מה לפרוע, ומתים בתפיסת המלך. והכי איתמר בירושלמי משום חיי נפש. עכ"ל התוס'. וכן אמרו בירושלמי במס' סנהדרין פ"ג הל"ה על המשנה שם: בראשונה כשהיתה המלכות אונסת הורה ר' ינאי שיהו חורשין חרישה ראשונה. משמע ששמירת שנת השמיטה היתה כרוכה בסכנת נפשות גדולה וגם בפיקוח נפש. בשאלת השאלה אם אפשר ומותר להפקיע עפ"י ההלכה את איסורי השמיטה ע"י מכירת א"י לנכרים למה לא עשו כן רבנו הקדוש ור' ינאי, הם ביקשו להתיר שמיטה ללא הפקעה, כאשר היתה המכירה ניתנת לבצעה בקלות ועפ"י דין ההלכה. עיין כתב הגראי"ה קוק זצ"ל „כי אז כשהיו רוב או לכה"פ חלק גדול מאד מקרקעות של ישראל, היה נוהג איסור שביעית לכה"פ מדרבנן. משום גזירה מיעוטא אטו רובא. לכן לא היה אפשר להתנהג בעצה זו של ההפקעה ע"י מכירה". וכן כתב בקונטרס אחרון, „ורק כשיבא הדבר לידי כך שישוב מצב הישוב לכמו שהיה בעת שחלה הגזירה ויהיה רוב הקרקעות שבא"י של ישראל, אז יהיה צורך לדון בדבר, אם הגזירה שנתבטלה ע"י ביטול הישוב חשיבא מבוטלת, באופן שצריך מניין חדש עליה, או שהיא תשוב ותחול מאליה כאשר שהיא ראויה לחול מצד הישוב, שחזר להיות כמו בזמנה".

עם תקומת המדינה התערער כל היסוד של היתר המכירה

הנה כיום כאשר רוב רובן של אדמות א"י נתונות ביד ישראל, מתערער כל היסוד של היתר המכירה לנכרי. מכיוון שבמצב שלנו כאשר רוב אדמת א"י שייכות ליהודים, הן מבחינה שלטונית והן מבחינה אזרחית, חל איסור שמיטה גם על פירות של גוים לפי דבריו של הגראי"ה קוק זצ"ל. ואין במכירה לנכרי להפקיע את כל הארץ מקדושתה. ולא רק מטעם גזירה מיעוטא אטו רובא כמו שכתב הגראי"ה קוק זצ"ל, כי השאלה הנשאלת על דבריו היא למה מדובר על מיעוט אדמות של נכרים בימיו של רבנו הקדוש ור' ינאי; אם נכון הדבר שע"י המכירה לנכרי אפשר להפקיע את כל אדמת א"י מקדושתה לעניין שמיטה, למה לא מכרו בימי רבי ובימי ר' ינאי את כל א"י לנכרי כמו שעושים כיום; ואז לא היתה הגזירה של מיעוט של נכרי אטו רוב של ישראל קיימת. כי ע"י המכירה עברה כביכול כל א"י לידים נכריות, וכי אי אפשר היה לעשות בימי המשנה והתלמוד בא"י, כמו שאנו עושים היום? ולמה כתב הגראי"ה קוק זצ"ל הטעם שלא השתמשו בימי המשנה והתלמוד בהיתר המכירה „מכיוון שהיו נוהגין אז איסור פירות שביעית גם בשל נכרים, הרי אפשר היה גם אז למכור את כל אדמת א"י לנכרי ולמה בחר רבנו הקדוש ור' ינאי בהתרת שנת השמיטה בכלל ללא כל הערמה, בגלל שהיו דחוקים לפרנסה, כמו שאמר רבנו הקדוש או בגלל הסכנה באי תשלום הארנונא למלך בימי ר' ינאי? אלא בוודאי שאין כל היתר מבחינת ההלכה למכור את כל א"י, או אפילו את רובה לנכרי, ולהפקיע את כולה מקדושת הארץ ולמצוות התלויות בה. אם משום שההפקעה לא תתפוס על כל א"י, או משום שאסור לעשות כן. וכל המדובר הוא רק כשיש צורך למכור רק מיעוט מן האדמות של א"י לנכרים. ואז אין אנו מפקיעים את קדושת כל א"י מן המצוות התלויות בה, כפי שהציע הגראי"ה קוק זצ"ל לעשות כאשר רק מיעוט הארץ היתה בידי יהודים. אבל למכור את כל א"י לנכרי ולהפקיע את כולה מידי קדושתה, אין כלל הווה אמינא להתיר זאת. שאם לא כן חוזרות כל התמיהות הנצרמות נגד היתר המכירה לנכרי למקומן. למה לא עשו כן בימיו של רבנו הקדוש ובימיו של ר' ינאי כאשר צורך בפני פיקוח נפש ממש, כמו שכתבו בתוס' בסנהדרין הנ"ל.

אין להעלות על הדעת מכירת כל א"י לנכרים והפקעת קדושת כל א"י מן המצוות התלויות בה

לכן ברור שמה שכתב הגראי"ה בקונטרס האחרון הנ"ל, „שאם ישוב מצב הישוב לכמו שהיה בעת שחלה הגזירה, ויהיה רוב הקרקעות שבא"י של ישראל אז יהיה צורך לדון בדבר אם הגזירה שנתבטלה ע"י ביטול הישוב חשיבא מבוטלת באופן שצריך מניין חדש עליה, או שהיא תשוב ותחול ממילא" — כל זה מדובר אך ורק על מכירת מיעוט מן האדמות של א"י לנכרי. אז יש לדון בתוקף ההפקעה, אם תחזור הגזירה שהיתה קיימת על אדמת נכרים בשביעית לישנה או לא. אבל בשום פנים ואופן אין לדבר על מכירת כל א"י או רובה לנכרים כדי להפקיע את כולה מקדושתה, אין להעלות על הדעת דבר כזה. נוסף לכל האמור, הגזירה כביכול, שהיתה קיימת על אדמת נכרים בשביעית, משום מיעוטא אטו רובא, אין לה יסוד בתלמוד ובהלכה. הסיבה יכולה להיות אך ורק משום שמותר להפקיע מיעוטה של א"י מקדושתה ולא רובה ככולה. ולכן ברור שבכשאי, שרובה של א"י בידינו, אין כלל לדבר על מכירת כל האדמות או רובן, הכוללות את האדמות המרובות שהן בבעלות מינהל מקרקעי ישראל, המהוות את רוב האדמות בא"י, ולהעביר אותם לידי נכרים כדי להפקיע את כל א"י מקדושתה. אין לזה כל הגיון ודרך בהלכה. גם לפי שיטת מרן הרב קוק זצ"ל. ולהלן יתברר שדברי הרמב"ם שמביא את אשר הורה ר' ינאי, סותרים גם את התירוץ של הגראי"ה בכל הנוגע לגזירה מיעוטא אטו רובא.

התירוץ השני שכתב הגראי"ה במבוא לשבת הארץ, למה לא השתמשו רבותינו בימי קדם בהיתר המכירה הוא משום ששנת השמיטה הלא היתה אז קבועה וקיימת בזמנה, שהיתה חלה בו, ולא נודע אז שום ספק כמניין השנים של שנת השמיטה. ועתה יש לצרף הספק של שנת השמיטה, שבא במחלוקת הרמב"ם והגאונים. וכבר זכר זה המבי"ט שכתב שע"ז אולי סמכו להקל בפירות של נכרי דכיוון דשביעית בזמן הזה דרבנן הוי ספק דרבנן לקולא. גם תירוץ זה אין בו כדי ליישב את התמיהות הגדולות על רבנו הקדוש ועל ר' ינאי שהתירו לחרוש ולזרוע בשביעית, ללא כל אמצעי הערמה דרך היתר ע"י מכירה לגוי. נניח ששנת השמיטה היתה ידועה להם ללא כל ספק, אבל מכל מקום מוטב היה להם להשתמש בהיתר המכירה כדי להקל על האיסור, מאשר להתיר להם איסורי השמיטה ללא כל דרך של היתר בכגון זה היה להם לנהוג כמו בפקחת נפש, ולהתיר הקל הקל, שלדעת הגראי"ה קוק הוא היתר גמור עפ"י דין.

נוסף לכך: יש לתמוה על דבריו בתירוץ זה מן הרמב"ם שהביא את אשר עשה ר' ינאי ופסק בפ"א מהל' שמיטה ויובל הי"א: משרבו האנסין והטילו מלכי עכו"ם על ישראל לעשות מזונות לחילותיהן, התירו לזרוע בשביעית דברים שצריכין להם עבדי המלך בלבד. וכן מי שכפאו אנס לעשות בשביעית בחנם כמו עבודת המלך, וכיוצא בהן הרי זה עושה. למה לא הציע הרמב"ם למכור לנכרי את האדמה שיש בה צורך לעבדי המלך ולאנס, כדי שמותר יהיה לעבוד בשביעית, ולא יעברו על איסורי שביעית ללא כל היתר, כי אם משום הכרח ואונס בלבד; והלא בימי הרמב"ם כבר היתה קיימת בעיית החשבון של שנת השמיטה והיה ספק בה. היה לו להשתמש בהיתר המכירה כדי להימנע מעבודות האסורות בשביעית. הוכחה זו מהרמב"ם כוחה יפה גם לגבי התירוץ הראשון הנ"ל, שהסביר הגראי"ה בדבר שינוי המצב של א"י בין הדורות הקדומים לימינו. כי בימיו של הרמב"ם בוודאי שרובה של א"י היתה נתונה בידי נכרים. א"כ למה לא הציע הרמב"ם להשתמש בהיתר המכירה לנכרי במקום להתיר את העבודה בשביעית לצורך פרעון של הארנונה, ובמקום אונס, בלי היתר כל שהוא; הרי אפשר היה לעשות זאת בהיתר גמור לפי דעת מרן הגראי"ה זצ"ל. ובכוח מה התיר הרמב"ם חרישה וזריעה בשביעית באדמה יהודית, כאשר אפשר היה למכור אותה לנכרי בהערמה ולהמנע מכל איסור?

גם התירוץ השלישי שכתב הגראי"ה קוק זצ"ל במבוא הנ"ל קשה מאד. על השאלה למה לא השתמשו הקדמונים בהיתר זה של המכירה לנכרי כתב הרב: „משום שאז לא היה גדול כל כך הצורך לא נכנסו כ"כ בהיתר הערמה, ואח"כ בדורות האחרונים כשנתגבר ההכרח הוגלו להתיר בזה ולהנהיג כן את הצבור, והיינו שבכל מקום שלא היה ההכרח גדול לא רצו חכמי הדורות לפרסם היתר של הערמה". אלו דברים מתמיהין מאד. וכי הסכנה שהיתה קיימת בימיו של ר' ינאי לשובתים בשביעית שלא יהיה להם ממה לשלם למלך ארנונה והיו צפויים למות בתפיסת המלך, אינו נחשב להכרח גדול? הרי רבנו הקדוש ראה להתיר לגמרי את איסורי השמיטה, בגלל הדוחק הנורא שהיו נתונים בו. וכמו שביארנו לא היתה זו רק שנה אחת, אלא בכל שנות השמיטה, ואם הדוחק האנוש בשנת השמיטה היו בהם בדורות הקדמונים, כדי להביא לביטול גמור של השמיטה, כמו שניסה רבי לקבל את הסכמתו של ר' פנחס בן יאיר. ומן הירושלמי במס' תענית הנ"ל אנו למדים, שגם לאחר שלא קיבל את הסכמתו של ר' פנחס בן יאיר להתרת השמיטה, המשיך רבי לנהוג לקולא כלפי החשודים על איסורי שביעית. וגם הברייתא מצווה להתפלל על הגשמים ועל הצמחים בשנת השמיטה לטובת היהודים שעובדים בשביעית בלי היתר. במצב כזה וכי לא היה עדיף להציע להם למכור בהערמה לנכרי את האדמה בשביעית כדי להינצל מאיסורי שביעית, ולא ללכת על ביטול איסור שמיטה ללא כל הערמה?

גם תירוץ זה אינו עומד בפני הרמב"ם שהביא את ההיתר לעבוד בשמיטה כדי לשלם הארנונה למלך, וכי גם בימיו לא היה הכרח כ"כ גדול כמו בימינו, וכי אנו במצב כלכלי גרוע מכל

(סוף בעמוד 8)

סיכומו של שבוע

פרשת ועננו ויחסי ישראל — בריטניה

„פרשת ועננו" גרמה הרבה הסתבכויות לישראל, ולא קל יהיה לתקן את הנזקים שנגרמו. עם כל שפע הפרסומים בארץ ובעולם בפרשה זו נותרו עדיין נקודות רבות בה כהמות, וספק אם משפטו של ועננו, שיתקיים בדלתיים סגורות, יפענח את כל התעלומות הקשורות בה.

הגורמים הנוגעים בדבר בוודאי יעשו הכול להפקת לקחים ולהסקת מסקנות כדי ש„פאשלות" דוגמת מה שהיה בפרשה זו לא ייעשו בעתיד. אך בינתיים נגרמו נזקים בכמה תחומים.

ההודעה הרשמית של הממשלה על כך שועננו עצור בישראל נתפרסמה ביום ראשון לאחר שהתברר כי השתיקה מול „מבול" הפרסומים בחו"ל גורמת נזק לישראל. בצד ההודעה על עצם הימצאותו של ועננו בישראל נמסר כי כל השמועות כאילו נחטף ועננו על אדמת אנגליה אין להן כל יסוד. ממילא אין יסוד לידיעות כאילו מ"מ ראש הממשלה ושר החוץ, שמעון פרס, התקשר עם ראש ממשלת בריטניה, מרגרט תאצ'ר, בקשר לפרשה זו.

אך מסתבר כי הודעה זו של הממשלה עדיין לא סילקה את הסבך המדיני העלול להתהוות בהקשר עם ממשלת בריטניה. ניכר כי ממשלת בריטניה מבקשת „להוריד פרופיל" בפרשה זו, ודומה היה שההודעה הרשמית של ממשלת ישראל המכחישה כי ועננו נחטף על אדמת אנגליה יש בה כדי לפתור לפחות את הסבך המדיני עם בריטניה. אך בפרלמנט הבריטי יש גורמים שאינם מניחים לפרשה זו לרדת מעל סדר היום. הללו לוחצים על ממשלתה של מרגרט תאצ'ר להבהיר אם אכן נחטף ועננו בהיותו על אדמת אנגליה. הלחץ הפנימי עושה את שלו וממשלת בריטניה ביקשה מממשלת ישראל „הבהרות" על גורלו של ועננו ועל נסיבות הבאתו לארץ. מקורות מערביים בלונדון אמרו כי „פרשה זו גורמת מבוכה גוברת והולכת לבריטניה. היא עלולה להיות בעלת משמעויות ארוכות טווח לגבי יחסי בריטניה—ישראל".

השאלה היא באיזו מידה יצליחו לסלק בקרוב את המשקע שנוצר ביחסי ישראל — בריטניה בעקבות פרשת ועננו, שיש לה השלכות גם על מישורים אחרים.

י. בן חיים

משרד הבטחון ומשרד ההגנה של ארה"ב חתמו על הסכם לפיו משרד הבטחון יבצע מחקר להגדרת מערכת הגנה נגד טילים בליסטיים טקטיים, במסגרת „מלחמת הכוכבים". ההסכם נחתם ע"י מנכ"ל משרד הבטחון, אלוף (מיל.) דוד עברי וע"י סגן מנהל תכנית ההגנה האסטרטגית של ארה"ב, ד"ר גרדון סמית, המבקר בימים אלה בארץ. (צילם: ראובן יהודאי, משרד הבטחון)

מפעל מנועי בית שמש — חשש שיפסיק לנוע

„ארון נישא על כתפי עובדים. הוא מסמל את קבורתה של העיירה". זהו נוסח ההפגנה שעומדים לקיים העובדים במפעל המנועים בבית-שמש.

המפעל הוקם בסוף שנת 1967 ביוזמתו של התעשיין היהודי בצרפת, יוסף שידלובסקי. שר האוצר, פנחס ספיר ז"ל, הפליג בשבחיו של היזם ותיאר את הבשורה של המפעל לתעשיה בישראל ולעיירה בית-שמש, בפרס. הממשלה נכנסה כשותף עם 51 אחוז ממניות המפעל, שנועד לייצר מנועי מטוסים. בשיאו העסיק המפעל יותר מ-1300 עובדים, חלקם הגדול תושבי בית שמש והאחרים מהסביבה, מירושלים ומתל-אביב. התכניות היו: ייצור מנועים גם למטוס ה„לביא".

אלא שהמפעל ירד מהפסים. הוא החל לצבור הפסדים גדולים. במשך הזמן התחלפו בעלי מניות. היו האשמות הדדיות, המנהלים את הממשלה והממשלה את הניהול. הממשלה, קרי מערכת הביטחון, הזרימה מדי פעם סכומים גדולים, אבל הבעיות נשארו בעינן. גם חילופי הנהלה לא הועילו. סכומי ההפסדים שהצטברו עולים על מאה מיליון דולאר — וזה איננו סוף פסוק.

במשך הזמן פוטרו במפעל יותר מ-600 עובדים. אבל נותרו כ-700, מחציתם תושבי העיירה בית-שמש.

החלטת הקבינט הכלכלי למנות כונס נכסים למפעל היא כמעט בלתי נמנעת על רקע מצבו הכספי. מהיכן יקחו כסף לממנו? מינוי כונס נכסים עדיין איננו אומר כי המפעל ייסגר. יש שתי דוגמאות מנוגדות: זו של „אתא" שמינוי הכונס הביא לסגירה, וזו של „אל על" אשר הכונס פעל לשיקום החברה וממשיך להפעילה.

אבל אם מנועי בית שמש יפסיקו לנוע, תהא זו טרגדיה של המקום. זהו הסיכון החמור שיש בהקמת מפעל גדול בעיירה קטנה. מספר כזה של מועסקים במפעל אחד הופך את כל העיירה תלויה באותו מפעל. מבחינה זו צודקים העובדים בשאתם את הארון [illegible].

בפני הממשלה הכרעה אכזרית. קיום מפעל ברמת הפסדים בלתי נסבלת, או חתימה על גזר דין קשה לעיירה אשר כבר סבלה הרבה לפני כן.

ההחלטה שנתקבלה השבוע היא ציון דרך. עדיין לא סוף פסוק. בכל מקום לא הוכנה אלטרנטיבה לתעסוקה בבית שמש למקרה שהמפעל אמנם ייסגר.

י. ד.

שביתות — תגובת שרשרת

„זה נגמר — וזה מוכן שהמשך" — כך, כמדומה, ניתן להגדיר את המציאות שבה מקשור אחד נאבק, תוך ניצול נשק השביתה, ובקשר שני נבנא בעמדת המגנה; וכשזה האבק, מצליח להכניע את מעסיקו ומקבל את ההטבות שביקש, מתייצב הספק מוד השני, הבא בתור למאבק מחודש, תוך הכרזה־אזהרה — שעתה „אנחנו נשבית את המערכת"...

תסריט זה מוכר כבר לכל מי שעוסק במערך יחסי העבודה בארץ, וכשגברה תגובת הזעם של האחיות, ונעשתה נסיגה, החמורה כשלעצמה, של מחלקות בתי חולים. ידעו כולם כי האחיות במציאות כזו, יקבלו את מה שהן רוצות וכי ה„באים בתור" יאמצו את אותה השיטה.

ואמנם, עובדי המינהל והמשק בבתי החולים כבר „מריעים" בהודעות לעתונות ומספרים על היערכותם לפתוח בשביתות, צימצומים והאטות, חרף צו בית הדין לעבודה האוסר עליהם לעשות כן. ומחרים־מחזיקים אחריהם גם הרופאים, התובעים להמשיך ולצמצם את פער השכר בינם לבין שאר העובדים במיגזר הרפואי הרגיש...

כך בתחום מערך הרפואה, ובשדה החינוך — „הצגה" דומה. המורים פתחו בצימצומים, נכשו את כיתות הלימוד, עד שיקבלו את שכרם. והוויכוח שבין משרד האוצר למשרד החינוך, על רקע של קיצוצי תקציב, נמוג. השכר הגיע, המורים חזרו לעבודתם, ועתה מכריזים הבאים בתור — ראשי רשויות מקומיות, המאיימים מצידם להשבית את בתי הספר.

וכל כך למה? כי לדעתם אין משרד החינוך צריך להתערב רק כשלמורים אין מעבירים את שכרם, אלא לגלות מעורבות גם כשהאוצר מעכב העברת כספים לרשויות המקומיות להבטיח את סדרי התשלום של שכר השרתים, העובדים המינהליים בבתי הספר, הפסיכולוגים וכו'. ששכרם, במקרה או שלא במקרה, משולם ישירות על ידי הרשות המוניציפלית.

ראשי הרשויות המקומיות קיימו איפוא כנסי חירום, חזרו והתריעו מול מציאות קשה של עיכוב בהעברת הכספים ולקראת תחילת השבוע, כך הם אומרים, עתידים אנו להתבשר על „תרגיל חוזר" של סגירת בתי הספר...

חיים פיקרש

חריקות ראשונות

אפשר היה לצפות לחריקה ראשונה לאחר ההרכבה. החריקה באה בצורת ראיון עם מנכ"ל משרד החוץ, אברהם תמיר, לעיתון „ג'רוסלם פוסט", שפתח בהתנגחות הפוליטית הראשונה.

בראיון זה ערך תמיר התקפה אישית על כמה שגרירים ישראליים בחו"ל, שהשקפותיהם לא נראות לו, או נראות לו כ„קו קשוח" המזוהה עם עמדת הליכוד. הוא נקב בשמו של שגריר ישראל באו"ם, בנימין נתניהו, וכך אמר: „לא נכריח את נתניהו ואת האחרים לדגול בוועידת שלום בינלאומית למזרח התיכון, שעדיין לא אושרה בקבינט. אבל הם יצטרכו לחדול מלהלעיג על עמדות שונות של פרס, כגון „תכנית מרשאל" שלו למזרח התיכון וגיוס הקהילה הבינלאומית נגד הטירור. לפני כמה חודשים לגלגו על כך בשגרירויות. אך הביטו נא עכשיו, אפילו הסובייטים מדברים על מאמץ בינלאומי להדברת הטירור".

בנימין נתניהו הוא מחברו של הספר „טרור — איך יכול המערב להתגבר עליו", שהוא החיבור החשוב ביותר בזירה הבינלאומית בנושא שנכתב עד כה. יש להניח שתמיר מעולם לא קרא את הספר הזה, שכן אם יש כיום מומחה בינלאומי לנושא הטרור, הרי זה בנימין נתניהו. להאשים אותו שהוא הלעיג על המאמץ לגייס את הקהילה הבינלאומית נגד הטירור — זה היה יותר מדי. נתניהו הביע תדהמה מדברי תמיר. „קשה לי להאמין שדברים אלה נאמרו" — אמר.

ייתכן שזו הירייה הראשונה במאבק על תפקיד השגריר באו"ם ועל תפקיד השגריר בוושינגטון. ידיעות שהגיעו אומרות, שפרס מתכנן למנות את עוזרו נמרוד נוביק לשגריר בוואשינגטון ואת ד"ר יוסי ביילין לשגריר באו"ם. מארה"ב הגיעו ידיעות, שפרס דיבר על כך עם כמה ממנהיגי יהדות ארה"ב בעת ביקורו שם. מקורבי השגריר באו"ם דיברו על „חריגה מהנורמות המקובלות בדיפלומטיה ובנוהל תקין", ועל „חוסר אחריות לאומית ובורות דיפלומטית". ההתקפה עוררה זעם גם אצל אישים יהודיים בארה"ב, אשר טענו כי זה בבחינת „שירות דב" לא רק לשגריר אלא למדינה כולה.

המנכ"ל החדש של משרד החוץ הבטיח באותו ראיון ש„יחול שינוי של סגנון ושל טון במשרד החוץ". השגרירים שאלו: האם זהו הטון והסגנון החדש, להתקיף שגרירים ישראליים בחו"ל שעומדים בחזית הקדמית של המערכה?!

ראש הממשלה, יצחק שמיר, פנה אל מר פרס וביקש ממנו לרסן את תמיר ולנזוף בו. פרס הביע מורת רוח מדברי תמיר והעביר בשמו של תמיר הכחשה. הוא לא הזכיר בראיון את שמו של נתניהו — אמר. אך במערכת העיתון עומדים על כך שהנוסח שפורסם מן הראיון הוא הנוסח המקורי והנכון. במשרד החוץ אמרו הפקידים: חוסר נסיון של מנכ"ל חדש, בעל בטחון עצמי מופרז, שטרם למד את הנושא ומצהיר הצהרות מבלי להכיר את רגישות החומר.

י. א.

השבוע בקו

התחיה - עכשיו...

עט לשחוק

עלייה בסנטימטרים ללא כל סנטימנטים: גשמי הזעף שירדו השבוע הביאו אומנם לעלייה המיוחלת במפלס הכנרת, אך גרמו בצד זה גם נזקים כבדים ליבולים. לפיכך, כשהגיע הגשם והרטיב את כולנו, היה הגשם עצמו רטוב, דהיינו גם רע וגם טוב.

* * *

טל ומטר לבריכה: הישראלי המצוי, שנקעה נפשו מימי השרב, פלט השבוע אנחת רווחה. סוף סוף זכה בקורטוב של קור טוב.

* * *

עם ירידת הגשמים הודיע ראובן גרוס, הבעלים של „סנדלי דנוור", כי יפסיק לסנדל בתל-אביב. לדבריו, נכנס לברץ.

* * *

נסיעתו של הנשיא חיים הרצוג למנילה מוטלת בספק לאחר שנפוצו שמועות על השיחה הצפויה בפיליפינים שעלולה להביא להדחתה של הנשיאה קוראסון אקינו. מארגני הביקור הודיעו כי תהיה נסיעה רק לאחר שיתברר שתהיה נשיאה.

* * *

הקש בדלת: האגודה למלחמה בסרטן פתחה במבצע לגיוס תרומות והציבור נקרא לתת את ה-CASH (המזומנים) בדלת.

אילן בומבך

עיטורי סופרים וספרים

חקרי חינוך עברי בארץ ישראל

מאת י. עמוס

רחל אלבוים־דרור, החינוך העברי בארץ־ישראל, כרך ראשון 1854—1914, הוצ' יד יצחק בן־צבי, ירושלים, תשמ"ו.

הכרך שלפנינו הוא הראשון משלושת הכרכים המובטחים לחקר החינוך העברי במאת השנים שבין 1854 לבין 1949. המחקר מהווה מפעל עצום, אשר למרבה הפלא נעשה בידי אדם יחיד, והוא מגולל את מערכת החינוך של היישוב היהודי — להוציא את החינוך המסורתי ב„חדרים" ובישיבות — לכל פרטיה ודקדוקיה.

העבודה הרבה אשר החוקרת השקיעה במשך שנים נשאה פרי הילולים, שכן חיבורה מלא למדנות ובקיאות כירבית בחומר הראיות ובהסברתו. הספר מלא ציטטות כרימון, והביאורים הנלווים אליהן מאירים ובהירים. ולא זו, אלא שגישתה של רחל אלבוים־דרור — ובצדק — שאפה להרחיב את היריעה ולהעמיקה ולתת לספרה אופי של אנציקלופדיה לתולדות היישוב בתקופת מחקרה. ובכך הגדילה לעשות בתשפה, למעשה, את תולדות היישוב ומאבקיו החברתיים התרבותיים־לאומיים. כל הדברים האלה נכתבו בלשון מרשימה ובסגנון עירני, המשווים לדברים אישת מעודכנת ומשחזרת את האירועים הרחוקים בחיוניות רבה.

אמצעי ומטרה

המחברת קובעת, ובדין, כי החינוך העברי בארץ ישראל ינק מן המהפכה התרבותית־הלאומית שחלה במאתיים השנים האחרונות בקהילות ישראל באירופה. ההשכלה האמנציפציה, מזה, וההתעוררות הלאומית והחברתית, כזו, שזעזעו את אושיות הקיומיות היהודית, ראו בחינוך היהודי מסרה ואמצעי גם יחד להבשרת הדורות לקראת כוונותיהן ויעודיהן. היו אלה משימות לאומיות, סוציאליות, פוליטיות וחינוכיות, שאין להפריד בחשיבותן. המאבקים הכרוכים בהן הושפעו מן ההתחרות עם מוסדות המיסיון, שהחלו לפעול בארץ במחצית המאה שעברה, ומהתנגדותם של אישי היישוב הישן ומוסדותיו, אשר נלחמו במגמות החדשות עד חרמה. אך הם לא יכלו לעמוד בפרץ ולעכב את „רוחות הזמן", שפעלו למען התעוררות רוחנית חדשה בכל משכנות ישראל בארץ ובגולה.

האירועים ה„מחריפים" החלו עם מעורבותם של ארגונים יהודיים במערב אירופה בחיי היישוב היהודי בארץ־ישראל. חברת „כל ישראל חברים" בפריס, חברת „עזרה" בברלין, „אגודת אחים" בלונדון, ומאוחר יותר — חברת יק"א, ארגון „אורט" וארגונים נוספים פעלו מתוך כוונות משכיליות מובהקות, ששמרו אמנם על המסורת הדתית, אבל גישתן חוצנת מכל גורם לאומי. החדרת ההשפעה המערבית לאיזור הים התיכון החלה עם ייסודם של בתי־ספר מטעם חברת „כל ישראל חברים" בארצות המזרח התיכון וצפון־אפריקה. הכוונה היתה להפיץ את התרבות הצרפתית, אך מדעת או שלא מדעת הפכו גם מפעלים אלה לכלי שרת של המדיניות הצרפתית, שביקשה להרחיב את השפעתה. בבתי הספר לימדו עברית ולימודי קודש, אך אופים הכללי היה צרפתי מובהק. אלא שהמורים והמחנכים, ברובם הגדול, היו בעלי שליחות יהודית משכילית־לאומית דווקא, והם פעלו לפי דרכם ולא תמיד לפי הוראות שזרמו מפאריס. אחרי חברת כי"ח באה חברת „עזרה" מגרמניה, שדאגה גם היא להשפעה הגרמנית באיזור. שתי החברות היו הראשונות שתקעו יתד במערכי החינוך וחיפשו דרכים כדי להגיע להבנה עם המוסדות המסורתיים, אשר ניסו להילחם בהם בחרי אף, בחרמות ובנידויים. כאמור יותר השלימו אנשי היישוב הישן בדיעבד עם המציאות החדשה, שלא יכלו לעקרה מן השורש או לשנותה.

לראשוני הנצנים ל„מהדרנה" היו הספרדים, שהיו פתוחים יותר לפי אורח־חייהם ולפי המורשה התרבותית שלהם, לתמורות ולשינויים. היה להם כבר ניסיון בבתי ספר שהקימו יוצאי ספרד ופורטוגל האנוסים. כבר בשנת 1616 הוקמה באמסטרדם „חברא קדישא דתלמוד תורה", אשר יסדה בית־ספר ולימדו בו תנ"ך, לשון עברית ודקדוקה, שפת המדינה ומקצועות כלליים. במאה הי"ח צירפו אפילו בנות לכלל התלמידים ואף דאגו לחינוך גופני. הוציאו גם ספרות פדגוגית. תלמוד התורה „עץ חיים" באמסטרדם זכה לפרסום רב על מעמדו והצלחתו בחינוך. מוסדות דומים הוקמו גם בצרפת.

את הספרדים הקדימו יהודי איטליה, אשר כבר בשנת 1475 הקימו תלמוד תורה מיוחד לבנות ברומא. עסקני החינוך דנו אפילו בתוכניות של הקמת אוניברסיטה יהודית. תכנית הלימודים נסבה בעיקרה על לימודי קודש. במאה הי"ז היתה קיימת באיטליה מערכת מסועפת של חינוך יהודי, שדאגה לספרי לימוד עבריים, אשר נדפסו לפני כן.

במאה הי"ט נתרבו הסימנים המבשרים, לאור התמורות החברתיות, תקופה חדשה בחינוך היהודי ברוסיה. אבל רוב התלמידים למדו עדיין במסגרת החינוך המסורתי. במחציתה השנייה של המאה חוזקו מגמות של הפרודוקטיביזציה והמודרניזציה, שנצדדו גוון לאומי גם הן. וכך יוצא ש„עד לשנות השמונים נעשו בעיקר מאמצים להביא את היישוב היהודי בארץ־ישראל למצב של „גולה נורמאלית"..."

הקרנה ורתיעה

הרבה עוסקת המחברת בחלקה של ההסתדרות הציונית בחינוך העברי בארץ־ישראל. רעיון שיבת־ציון הקרין על מערכי החינוך מעצם מהותו והשפעתו. אך הציונות המאורגנת בימי חיבת־ציון ולאחר הופעתו של הרצל נרתעה מן העיסוק המעשי בחינוך, שכן הדבר היה קשור עם „מלחמת התרבות" המסורתית, אשר המנהיגים ציונים בחלקם הגדול ביקשו למנעה. גם אנשי הציונות הדתית והרבנים, אשר הצטרפו לתנועה הציונית, עמלו הרבה כדי להרחיק ממנה כל עיסוק חינוכי. הם ידעו, כי במישור זה קיימים חילוקי־דעות אידיאולוגיים קיצוניים בין החילוניים לבין הדתיים, והם ביקשו להעמיד את הפעילות הציונית על יסודות מדיניים בלבד. כנגדם עמד המחנה הלא־דתי, ובראשם אחד העם, אשר ראו בציונות בראש וראשונה תנועה חינוכית. אחד העם העדיף מרכז רוחני על פני התיישבות רחבת־ממדים. „לא מקלט בטוח לעם ישראל אלא מרכז קבוע לרוח ישראל", כתב בפירוש, למרות החיכוכים הקשים בגרירה תנועת חובבי ציון לסיוע לפעילות החינוכית בא"י וגם דאגה למעמד הבכורה של הלשון העברית ולאופיו הלאומי־ציוני של החינוך, בניגוד לבתי הספר שנתמכו בידי הארגונים היהודיים בגולה ובניגוד לראשי היישוב הישן.

כבר בקונגרס הציוני הראשון נמנע הרצל מקביעת עמדה לגבי שאלת החינוך. הוא ידע, כי בנושא זה טמון חומר נפץ רב, העלול לפוצץ את אחדותה של התנועה הציונית. ייתכן גם, שכל הנושא הזה היה לדידו נושא שולי בלבד לעומת התעדוים המדיניים, שהם הם שעמדו בראש מאוויו. האופוזיציה להרצל, וחיים וייצמן בראשה, שימשו מוקד של תביעה חוזרת ונשנית של הכללת מערכי החינוך במסגרת העשייה הציונית. נחדדי מאה ולילינבלום מזה תמכו, כל אחד מנימוקים שלו, בעמדתו של הרצל, שזכה גם לתמיכתם המלאה של הציונים הדתיים. אך רובם של מנהיגי הציונות ברוסיה חלקו על הרצל. בכל אשר הצליחה התנועה הציונית הפוסט־הרצלאנית בהתיישבות ובכלכלה, כן התמידה בשאיפתה להימנע מהכרעות בנושאים של חינוך ותרבות בגלל הרצון לשמירת האחדות והשיתוף בשאלות מדיניות.

הבדיב הידוע, אדמונד רוטשילד, דאג לחינוך דתי במושבות שנתמכו על ידו. לאחר שהמושבות יצאו מרשותו, עסקו ועדי המקום בענייני חינוך, המורים היו תלויים בהם לטוב או לרע. במוסדות שנתמכו על ידי חובבי ציון היו המורים נושאי הרעיון האידיאולוגי ובשליחותו. מתלות זו לא רוו המורים נחת רב, והיות שראו עצמם בעלי שליחות לאומית ציונית ותרבותית החלו לנקוט יוזמות לשיפור מצבם בחומר וברוח. בסוף המאה שעברה היו בארץ בין עשרים לחמישים מורים. המובחרים שבהם — נסים בכר, דוד ילין, יוסף מיוחס, יהודה גרזובסקי, ישראל בלקינד, ואחרים ראו את מלאכתם כעבודת קודש למען עמם ותרבותם, והם הם שהניחו את יסודות החינוך העברי בארץ.

אסיפות המורים הראשונות היו ניסיון רציני „לגיבוש מוקד עצמה יישובי, המבקש ללחום על עמדת הבכורה של החינוך הלאומי". עשר האספות נתקיימו בשנים 1892—1895. ביטול האספות בא כתוצאה מן הוויכוחים הקשים על מקומם של לימודי הדת בבתי הספר. היו כעשרים מוסדות, שבהם לימדו „עברית בעברית" כשפה חיה ומדוברת, והללו היו מיצוג קטן בכל המערכת החינוכית בארץ. הקמת הסתדרות המורים בשנת 1903 גיבשה את כוחה של ההוראה, בסיועם של אנשי העלייה השנייה שקשרו את המורים עם תנועת העבודה הציונית.

הפועל, המורה והספר נהלכו יחד בברית של תחיית האומה במולדתה על בסיס העבודה. מפלגת „הפועל הצעיר" במיוחד קירבה אליה את המורים. אנשי „פועלי ציון" לא דגלו בבלעדיותה של הלשון העברית ולא ראו בה יסוד מרכזי באידיאולוגיה שלהם. הם החשיבו את לשון יידיש כשפה, שבה היו מדברים ההמונים היהודים הרבים, ובאמצעותה שאפו להחדיר לתוכם את רעיונותיהם.

יסוד לפעולתו החינוכית של „המזרחי"

בתנועת „המזרחי" היו חילוקי דעות בדבר העיסוק החינוכי בין הרב י"י ריינס, שביקש לנתק את שאלת החינוך והתרבות מן הפעילות הציונית ולהעמידה על פעילות מדינית בלבד, לבין הרב י.ל. פישמן (מימון) וזאב יעבץ, שנתמכו ביוזמות חינוכיות של המזרחי. אך לא עבר זמן רב, והמזרחי נרתם בעול החינוך. בקונגרס הציוני השמיני הכריז על כך הרמן שטרוק. מנהיגי המזרחי נוכחו לדעת, כי על אף המאמצים שלהם „למנוע את ההסתדרות הציונית מלפתח חינוך עברי באי"י, הולכת ונוצרת מערכת חינוכית שלמזרחי אין כל חלק בה". הרב פישמן נשלח לארץ ישראל לשם בירור המצב והוא נפגש בין היתר עם הראי"ה קוק. הרב קוק הכין דו"ח על מצב החינוך בארץ והציע להתחיל את פעולתו החינוכית של המזרחי בבית הספר „תחכמוני" ביפו. הרב קוק עמד בראש הוועד הציבורי של אותו בית ספר. ואכן מוסד זה שימש שדה ניסוי חשוב והגם ראשון לחינוך של המזרחי בארץ ישראל.

הרב קוק, אשר שימש כרבה של יפו והמושבות בשנים 1904—1914, שאף להרחיב את החינוך הדתי כיסוד לחיים יהודיים מקוריים, שיסודם בהררי קודש ואין סיפוקם בנחלת העבר בלבד. הוא התכוון להשפיע על החוגים החילוניים בכיוון המסורת והתורה. הרבה משאיפותיו של הרב קוק נתגשמו מאוחר יותר עם הקמת ישיבת „מרכז הרב" בירושלים. אירגון „בני עקיבא" והישיבות התיכוניות. „הרעיונות והגישות שהפיץ הרב קוק בראשית המאה נבטו ופרחו לאחר הקמת המדינה".

מלחמת השפות בשנת 1913 גרמה לשינויים היסודיים של מערכת החינוך בארץ ישראל. לאמיתו „נרצבה התפתחותו של החינוך העברי בעיקר בהשפעת תהליכים פוליטיים, התארגנויות מפלגתיות, אידיאולוגיות ואינטרסים קבוצתיים, אשר פעלו במסגרת ההסתדרות הציונית". לדברי אחד העם, ניצח במלחמת השפות המורה העברי. ואכן מלחמה זו, שהיה בה חלק לא קטן לתלמידים רבים, היתה גולת הכותרת של הסתדרות המורים. לאחר מלחמת השפות עברה השליטה במוסדות החינוך לידי המוסדות הלאומיים, שקיבלו על עצמם את האחריות הציבורית התקציבית.

המחברת סוקרת בחיבורה רב־הכמות וגדול־האיכות בחינות ובעיות נוספות של החינוך העברי בארץ, ובהן שאלות פדגוגיות ודידקטיות, יחסי מורים ותלמידים, תכניות לימודים וספרי לימוד. ובסיכומו של הכרך הראשון היא מסבירה היטב את מקומם של בתי הספר העבריים בחיי היישוב בשבעים השנים שקדמו למלחמת העולם הראשונה. לא רק על מערכת החינוך בתקופה ההיא יצאה רחל אלבוים־דרור ללמד, כי אם על כל מערכי החיים הקשורים בחינוך. הודות לכך אנו לומדים על החינוך העברי בארץ־ישראל ומתמצאים בהיסטוריה הכללית של היישוב, שכן אין בחינוך אלא מה שיש מסביבו ובהיקפו.

הוראת המקרא

מאת הרב יחיאל וסרמן

הוראת המקרא, קובץ מאמרים, ד"ר חיים חמיאל (עורך), המחלקה לחינוך ותרבות תורניים בגולה, ירושלים תשמ"ו, 371 עמודים.

הקובץ „הוראת המקרא" בסדרת מעיינות, מאסף לענייני חנוך והוראה, מפגיש אותנו עם עשרים וארבעה מאמרים המאירים את הנושא של הוראת המקרא.

המאמרים פרי עטם של מחנכים ואנשי חינוך, מהארץ ומהתפוצות, פורש לפני הקורא כיוון דידקטי ומתודי, של פרקים רבים במקרא. הוא מתרקק לחמש חטיבות, אשר כל אחת בוחנת אספקטים אחרים של הנושא. מטרתו העיקרית של הקובץ, להציג למורה ולמחנך היבטים חדשים ולהזכיר ישנים, בהוראת המקרא. במבנה הספר הגיון רב. המאמרים מצטיינים ברהיטות לשון והצגה נאה וברורה של הדברים.

חטיבה אחת בקובץ מהווה יסוד לכיוון הפרשני־דידקטי־מתודי של תכנית הלימודים. בחטיבה זו תשעה מאמרים. נציין שניים מהם. מאמרו של פרופ' נחמה לייבוביץ, הכולל עיון במבנהו של ספר במדבר, ועיון בנושא „גול הגר". נושא זה מובא כדוגמא לשיטתה של המחברת, המרצה ומבארת את הנושא, תוך הצגת דעותיהם של פרשנים שונים ודיון בדיוקיהם וחידושיהם. במאמר אחר, מציג ד"ר שמחה פישר דרך מקורית לחזרה על ספר שופטים. בכתה ה', תוך שיתוף הורים בלימוד בניהם. במאמר „מוזיאון לתקופת השופטים", מציע המחבר חזרה בעזרת עשרים ושבע משימות.

חלק אחר בקובץ כולל ארבעה מאמרים, המוקדשים להוראת חלקי ההלכה שבתורה, וארבעה מאמרים אחרים דנים בשימוש בכלי עזר בפרשנות המקרא ובהוראתו.

חטיבה אחת בקובץ יוחדה לתכנית הלימודים להוראת המקרא, בבית הספר העברי היומי, הן היסודי והן התיכון, בארץ ובחו"ל. בחלק זה, לקט מאמרים נאה, הבא להציג תפיסה כוללת, לנושא, וכן סיוע דידקטי ומתודי למורה.

בחלק החותם של הקובץ שלושה מאמרי הערכה לספרי עזר בהוראת המקרא. ד"ר י. צ. מושקוביץ, מהפרשנים של „דעת מקרא", המפעל הפרשני הגדול של מוסד הרב קוק מציג לפני המורים, את המפעל ובמה המפעל יוכל לסייע להם. ד"ר משה ארנד מעריך את „מעייני המקרא" פרי עטו של ד"ר חיים חמיאל, ושלמה שמיר מסיים בביבליוגרפיה מוערת של פרסומי המחלקה לחינוך ותרבות תורניים בגולה, בנושא פרשנות המקרא ודרכי הוראתו.

עיקר חשיבותו של המאסף הוא בנסיון לאגוד בקובץ אחד מאמרים רבים, העוסקים בהוראת המקרא. ההבחנה במאמרים השונים מבהירה נקודות רבות בהוראת המקרא. הבוחן את המאמרים, אחד לאחד, עומד פעמים נוכח מול חשיבה יסודית בעבודה ספרותית נאה, שהוציאו מורים ומחנכים אשר להם נושא משותף, אך בכיוון תוור ניכר מהוהו ייהודי וחדשני.

קובץ זה מכיל מבחר מאמרים בהוראת המקרא עם משב רוח רענן וראייה חדשה ובוחנת. ביחוד המגמות בהוראת המקרא.

„מבחר אמרים" אנציקלופדי

מאת משה בן זאב

תלמידי חכמים כל זמן שמזקינים חכמה מתוספת בהם — מאמר זה המובא במסכת שבת מתקיים בו בידידנו וחברנו לעט הסופר התורני ר' אברהם בר אוריין נ"י, המקדיש את זמנו ללקט אמרים מובחרים מתוך ספרות הדרוש והפרשנות על פרשיות התורה לפי סדר קריאתן בבתי הכנסת ובכל בית ישראל. כוונתנו לכרכי „מבחר אמרים", שהוא מוציא בשקדנות זה כשש שנים על פרשיות השבוע. עד כה הופיעו כבר חמישה כרכים ועתה מונח לפנינו „מבחר אמרים" כרך ו'.

אמרנו על פרשיות התורה וזה אינו מדויק. שכן המחבר מר בר אוריין, עשה „קפיצה וצירה" כאשר הוציא שלושה כרכים עבי כרס, שניים על ספר בראשית ושלישי על הפרשיות הראשונות של ספר שמות, לא המשיך וגמר את כל פרשיות הספר, אלא הקדיש את הספר הרביעי למגילת אסתר, פורים ומסביב לכך, ומשגמר נפנה להשלמת ספר שמות וזה היה איפוא הכרך החמישי בסדר הופעת ספרי „מבחר אמרים".

והנה גם הכרך השישי אינו עוסק לפי הסדר בספר ויקרא, אלא כל כולו מוקדש להגדה של פסח ולימים מיוחדים שלפני החג ולאחריו וכבו בספרים שקדמוהו יש גם בכרך שלפנינו „ליקוטי מאמרים, אמרות, מדרשות הלכה ומסכת החסידות, דברי הגות, סיפורים ומשלים ודיוקי לשון — מן המקורות ודברי חכמים".

כל הליקוטים הללו מקיפים את הגדה של פסח, ספירת העומר, המימונה, יום השואה והגבורה, יום העצמאות, פסח שני, ל"ג בעומר, יום ירושלים — ואפילו מקראה לחודש ניסן ואייר.

יש כאן מלאכת נמלים שקדנית, וכפי שציינתי למעלה, עבודת האיסוף, הכיון והעריכה של ר' אברהם בר אוריין מעוררת התפעלות: מנין הכוח והסבלנות לאדם שאינו עוד על ימים לקחת על עצמו משימה כזו, לעבור על מאות ספרים וכמו אותה הדבורה העמלנית, המולגת מפרח לפרח ומוצצת מהם את הצוף, שממנו היא מייצרת אח"כ את הדבש המתוק — להוציא מהם את הדברים המוגנים לנושא? עם זאת נרשה לעצמנו לומר: המחבר קורא לסדרת ספריו „מבחר אמרים". המלה מבחר היא דו־משמעית: מבחר, כלומר סלקציה, הנשחת הטוב ביותר, ומבחר — היינו ברירה, לקט, מעין אנתולוגיה, שהדברים המובאים בה, הם לא בהכרח הטובים והמובחרים ביותר.

הלקט האוסף של מר בר אוריין הוא רחב בגבולים, ממש אנציקלופדיה. הוא מבקש כמעט כל דבר שנאמר בנושא מסוים, לא רק דברים שבכתב, שמצאם בספרים אחרים, אלא גם מעשים ודברים שבעל פה שהמחבר שמע אותם בעצמו או קיבלם מפלי שני. ויסלחו לנו המחבר אם נעיר שלא תמיד שמורים הנושר וההבקיאות לשונתו. ויש לפעמים שהכמות מקפחת את האיכות.

הנה, למשל, רצה המחבר להקל עלינו והעתיק בהגדה של פסח ועיטוריה, הכולל בספר כל הטקסט של ההגדה יחד עם מגילת שיר השירים, באותיות מנוקדות. לדעתנו, זה דבר מיותר, משום שהספר אינו נועד להעתיק של שולחן ליל הסדר, כך שאגב עיון בו נמצא את טקסט ההגדה מסכן לפנינו ולא נצטרך לחפש אחריו. אבל זה כמובן אינו פוגם ב„מבחר אמרים".

בנקודה זו בצינון שיש ב„מבחר", קטעים רבים, אמרות, סיפורים ומשלים, דברי הגות ומחשבה, מאלפים, מוגים ומרהיבים את הדעת. ושוב, כנראה להשלים לנו טורחה, מביא המחבר בספרו את כל דיני חג הפסח והלכותיו, מנהגי ליל הסדר והשלחן ערוך, החל בפסוקים שכתובים בתורה, וגמור במדרשים עליהם ומה שנאמר בעיון בפוסקים הראשונים, ראשונים ואחרונים, הכל בליווי סיפורים, עיטורים ומשלים שנאמרו על ידי רעל גדולי הדור, גאונים רבנים האמורורים חסידיים בכל הזמנים ועד ימינו אלה.

עבודה חלוצית ודשנית עשה המחבר, בהביאו בספרו בפרק על אירועי חודש אייר לא רק את ספירת העומר ודיניה; את השמועות ההיסטוריה, אלא גם כהמשך טבעי, את מנהגי יום השואה והגבורה בבתי הכנסת, את יום הזיכרון לחללי צה"ל, וכגולת הכותרת לפרק זה את כותרו של יום העצמאות, פרקי קריאה מבקשות שונים על הגאולה והנסים, ועל הימים שקדמו להכרזת המדינה ומלחמת הקוממיות. ובנקודה זו, כפיע פשוט יישר כוח לר' אברהם בר אוריין המגלה בספרו המוכיח כיצד נולדו דגלנו הלאומי וסמליו, המנורה בסמל למציאה, ויש לו אף הצעה, שדגלנו הלאומי עצמו יהיה לא כחול לבן אלא תכלת לבן וסמל מגן דוד שבאמצעו יהיה מצבע זהב ולצידיו שני אריות אף הם רקומים בזהב.

תיתמים את הכרך השישי של „מבחר אמרים" קטעים על פסח שני, ל"ג בעומר ההילולות במירון, עם אגדות הכרוכות בתנא האלקי רבי שמעון בר יוחאי. הפרק יום ירושלים — בירת הבצת והדרה של ארץ ישראל, הוא אפילוג הולם לספר שמוקדש כולו לימי הזיהוי של עם ישראל, החל בחודש ניסן בפרוס חג הפסח ועד כ"ח באייר, יום שירושלים הגברה לה יחודי.

ספרי „מבחר אמרים" כבר זכו לשבחים רבים מפי רבנים, רבנים, סופרים ופרופסורים, ולא נהיה אלא „קרחה ושר לקראי" אם נצטרף למשבחים. לא נותר לנו איפוא אלא לאחל למחבר ר' אברהם בר אוריין שהקב"ה יתן לו כוח האומץ רצון ולב, להשלים את מבחריו על כל ספרי תורת משה, עד לעיני כל ישראל, חזק, חזק ונתחזק.

זכרונות אימים מימי השואה

מאת שלמה זמרוני

„אמונה שעמדה במבחן", מאת רחל הורק בתי"ם, 140 עמודים

ספר זה הוא מסמך אנושי מזעזע עד עומק הנפש, מנקודת מבטה של נערה דתית המתקרבת לגיל 18, חברת „בני־עקיבא" בצ'כוסלובקיה, שעברו עליה כל אימי השואה, עברה את נתיב הסבל והייסורים, וכדבריה האמונה והביטחון בה' נתנו בה כוח להתגבר.

המחברת מתארת את התקופה בכשרון ספרותי מיוחד במינו. היא מספרת על תהלוכת המוות לאורך 300 קילומטר בשלג ובקור עז, כאשר נעל אחת בלבד לרגליה, הנעל השנייה נדבקה לקרח ואבדה. פותה להתכופף ולהרימה כי „כלבי־השמירה" הנאציים צעדו קרוב אליה וירו ורצחו לכל עבר בלי כל הבחנה. כך המשיכה בצעדה עד שנתקלה בנעל בודדת של גבר שנקבר בשלג מאפיסת כוחות.

המחברת מתארת את פגישתה עם „מלאך המוות" מאושוויץ, ד"ר מנגלה ימ"ש, שעמד עם שרביטו בידו, מבלי להוציא הגה מפיו, רק מראה: שמאלה, ימינה, שמאלה, ימינה. החיים והמוות בידי השרביט...

היא מספרת על כריך עם מרגרינה שהיה מיועד לקצינים בלבד שמצאה על הסף הכניסה. ליקוטה של אחותה. יש להבין שהמעשה היה מבויים. מיד הוכרז על „מיפקד" תוך צעקות והכאות על ימין ושמאל. חיפשו את „הגנבי" תוך השמעת איומי רצח. הגניבה נמצאה באמתחת אחותה שהדיבור נעתק מפיה ולא ידעה מה לצעוק. רחל הורק יצאה מן השורה והודתה שהיא הכניסה לה את הכריך. הצינגיים התחילו. כל הלילה לא הניחו לה לישון. את מנת האוכל היומי נטלו ממנה, הופרדה משאר הבנות ושמרו עליה כפל לרצחת. שיסו בה שני כלבים גדולים ומפחידים שאומנו במיוחד לעינויי האסירים. באחד המקרים הפרידו מהם, ללא כל סיבה מיוחדת, 50 נערות וכלאו אותן במשך שלושה ימים ללא לחם ומים. הצעקות שבקעו משם היו נוראות, ואין מציל.

הסופרת מתארת בספרה עוד עשרות רבות של מעשי זוועה שהשכל האנושי אינו תופס. היא משוכנעת כי רק האמונה והביטחון בה' החזיקו בה את נשמתה בימים שחברותיה חשבו כי הנה היא על הסף...

לימי השחרור הגיעה באפיסת כוחות, לא היתה מסוגלת לעמוד על רגליה, עברה ממקום למקום בחזילה על ארבע. המשחררים הבריטיים לא עבדו על המצב וזרקו לאסירות מצרכי אוכל שונים. הן אכלו בהתנפלות, כאשר מהן נפטרו את נשמתן כשהאוכל בפיהן. היא חלתה בטיפוס, וכשהבריאה מכך קיבלה דלקת ריאות ואיבדה את ההכרה לתקופה ממושכת והתעוררה לחיים בבית־חולים. הקורא את הספר מתקשה להאמין. לא יאמן כי יסופר...

הספר התקבל ע"י מפקח המרכז להוראת היסטוריית השואה בשרד החינוך והתרבות ומשמש כחומר־עזר למורים המלמדים את נושא השואה.

רחל נישאה אחרי השחרור לידידי הצבי ר' צבי אלימלך הורק ז"ל. שימי השואה עברו עליו כלוחם־פרטיזן ביערות סלובקיה. אחרי עלותו ארצה היה מפעיליה הראשיים של המפד"ל בבנימים, חבר הע־ירית ובמשך שנים שימש סגן יושב ראש המועצה הדתית בעיר. היה המסור למצוות ולמעשים טובים.

הספר הוא מעין מערות של סיפורים של אמא לצאצאיה ולנכדיה על כל האימים שעברו עליה בשואה.

יישר כוחה של רחל הורק על עבודתה המצויינת אך מזעזעת, למען נדע, נזכור ולא נשכח!

„מרא דאתרא" של בן ישיבה

מאת מרדכי אבידוב

ב„הצופה" מיום כ"א תשרי פורסם מאמרו של דוד תמר, „חתן תורה או חתם תורה", בו מתרעם הכותב על שבני ישיבות הנושאים אשה, מכבדים ל„סידור קידושין", ראש ישיבה או ר"מ צעיר, ואילו את „מרא דאתרא" מכבדים בקריאת הכתובה או בברכות.

הכותב הנכבד מביע תרעומת על כך, ומציין בין השאר: „תוקפני צער ורוחי נעשתה עכורה עלי, שהרגשתי בעלבונו של הרב".

נראה לי, שצערו של דוד תמר, לא במקום, ויתר על כך: לא נראה לי עלבונו של הרב ממין הסכנה העלבון, ואסביר את דעתי.

לית מאן דפליג, שאנו חייבים בכבודו של כל תלמיד חכם. ביותר אנו מצווים לדקדק בכבודו של מרא דאתרא, מה גם שהוא גדול בחכמה ובמניין. בני הישיבות מקדקים על כך במיוחד, וחזקה עליהם שהם יודעים וזהירים בכיבוד „מרא דאתרא", בייחוד שהוא ת"ח מובהק ונשוא פנים ועתיר בשנים ובשימוש.

השאלה הקרדינלית היא: מי הוא ה„מרא דאתרא"? ואולי בשאל ראשית, על מי מוטלת החובה של סידור „הכיבודים" בנשואין, על אבי החתן והכלה או על החתן?

שנינו ב„אבן העזר" סימן ל"ד סעיף א': „כל המקדש אשה — מברך". וברמ"א: „וי"א דאחר מברך, וכן נוהגין". ובט"ז נתבאר: „הטעם שאין החתן מברך, שלא לבייש מי שאינו יודע, וכן בקריאת התורה". במרדכי ובמנהיג מובא טעם אחר: „משום שנראה כיוהרא". „שהחתן טרוד ולא יכוון את לבו", לכן יברך האחר ולא החתן.

מן הדברים האמורים לעיל למדנו לדעת, כי מעיקר הדין, החובה על החתן לברך ברכת אירוסין. המנהג, כפי שפסק הרמ"א, „דאחר מברך", בשליחות החתן. כלומר: החתן הוא הבעלים על כל מערכת הברכות והכיבודים. כל „המתכבדים" והמברכים באים מכוחו של החתן. הרבנים והנכבדים עושים שליחותו של החתן.

דוד תמר מתרעם שמזלזלים בכבודו של מרא דאתרא או רב בית הכנסת „שבו מתפלל עשרות בשנים אבי החתן או אבי הכלה". לאור האמור לעיל, בדברי הפוסקים, אבי החתן או אבי הכלה אינם „הבעלים" על „הכיבודים", כך שאין כל חובה לכבד במיוחד את מרא דאתרא של אבי החתן או הכלה, שאין חובת הברכה עליהם אלא על החתן.

נכון הדבר שבני הישיבות מעדיפים „לכבד" ר"מ צעיר על פני רב ת"ח „מרא דאתרא". האם נכון הדבר לעשותו? וכי בני ישיבה אינם מצווים בכבוד רב ותיק המשמש בהוראה בחום ובנאמנות? האם הצעירים חובשי בית המדרש, אינם מודעים לחובה על כיבוד „רב עיר"?

בדרך כלל „גולים" בני ישיבה למקום תורה. אם ההורים גרים בתל־אביב או בחיפה, לומד הבן ומתגורר פיזית וחוקית ב„קריית משה" בירושלים; ואם ההורים גרים בירושלים, הבן לומד ונמצא ב„כרם ביבנה". כך ש„המרא דאתרא" של האב אינו ה„מרא דאתרא" של הבן. רב בית הכנסת של ההורים אינו רב בית הכנסת של תלמיד הישיבה.

מי הוא „המרא דאתרא" של הבן החתן?

בני הישיבות המכתופפים בישיבה מספר שנים, שותים מבעיין חכמתו ויראתו, הליכותיו ומסילותיו של ראש הישיבה והר"מ. בני הישיבה דבוקים וקשורים לראש הישיבה ו/או לר"מ, ממנו ספגו יראת ה', והוא אשר סלל לפניהם מסילות חיים ואורחות ישרים. לאור המציאות האמורה, ה„מרא דאתרא" של בני הישיבות הוא ראש הישיבה והר"מ, ועל בני הישיבה להעדיף את ראש הישיבה, מרא דאת"א, אף שהוא בן תשחורת, על פני רב גדול בחכמה וותיק בהוראה, שהקשר אתו מאוד רופף, נפגשים בימי חופשה בלבד.

דוד תמר מביא במאמרו מעשה בגאון ר"ש פלונסקי שעמד להשיא את בתו, ואמר למרן הראי"ה קוק זצ"ל, שבסידור הקידושין הוא חייב לכבד אדמו"ר אחד. הראי"ה קוק אמר לו שהוא לא יוכל להשתתף בשמחתו, כי אין הוא יכול למחול על כבוד הרבנות.

לדעתי, המעשה בא לסתור את התרעמותו של ד.ת. כנגד בני הישיבות. לוא היו פני הדברים כפי שחושב ד.ת. היה הראי"ה אומר לרש"פ, כי הוא קודם לאדמו"ר ובוודאי שרש"פ היה נשמע לו. ודבר נוסף ועיקרי: הגרש"פ שהיה גאון ופוסק ידוע ושימש בהוראה, גם ידע עד כמה ועד היכן יש לכבד את מרא דאתרא, ואם הגאון הנ"ל, כיבד אדמו"ר ולא את מרא דאתרא, הרי שהיו לו אסמכתות על כך. מה שהראי"ה לא רצה להשתתף בנישואי בתו של הגרש"פ, הרי יש קו מבדיל וניכר בין מרא דאתרא בשכונה אחת בתל־אביב, או רב בבית כנסת באחת המושבות ובין מעמדו של הראי"ה שהיה מרא דארעא דישראל והיה מגדולי הדור ומיחידי סגולה, ואכן הוא חייב היה לומר „שאין הוא יכול למחול על כבוד הרבנות, שהוא כבוד התורה ולא כבוד שלו". וראויים הדברים למי שאמרם: רב ראשי לישראל, רב רבנן, גדול הדור, חסיד שבכהונה.

גם מן המעשה הנוסף שמביא דוד תמר על ראי"ז מלצר ז"ל, ראש הישיבה, שויתר על כבודו — סידור קידושין לטובת ר"י"צ דושינסקי זצ"ל, רבה של העדה החרדית, והורה לתלמידו לכבד בסידור קידושין את רבה של העדה החרדית אין כל ראיה, כי יש להעדיף ולכבד ב„סידור קידושין" את ה„מרא דאתרא" של אבי החתן או הכלה על פני ראש הישיבה, מורו ורבו של החתן.

גם כן המעשה הנוסף, בו נאמר שראי"ז סיפר לתלמידו, כי הוא ויתר על „סידור קידושין" לטובת רב שכונה צעיר, אין מכאן ראיה למסקנת דוד תמר, כי בכל מקרה יש להעדיף רב שכונה, מרא דאתרא על פני ראש ישיבה, ר"מ ומרביץ תורה ברבים, מלמד לאלפי צעירים בינה ודעת, תלמוד ודרך ארץ, הליכות עולם ואסוקי שמעתא אליבא דהלכתא. האנמק את האמור.

א. אמרנו לעיל, כי ראש הישיבה הוא מ"א דאתרא של בן הישיבה, כך שגם ראש הישיבה הוא מרא דאתרא לבן הישיבה, ואין בין זה לזה אלא שהרב בקי יותר, כותי חל ר"ח...

ב. ראי"ז אמר מה שאמר, כי הכלה היתה „בת להורים יוצאי הונגריה", וכידוע הרב דושינסקי אף הוא היה מיוצאי הונגריה, וראי"ז הבין, שאם לא ישו אוזן לבקשת משפחת הכלה, קיים חשש רציני ייסוד בירור, כי ריב ומדון יפרצו בין משפחת הכלה לבין משפחת החתן, ולכן אמר ראי"ז לחתן: שיכבד את הרב דושינסקי בסידור הקידושין. כידוע, השכנת שלום בין איש לאשתו, היא כן המצוות היותר חשובות ונעלות, וכותב שייכתב שם הקב"ה ואל תהי מריבה בין בני הזוג. כידוע, היה ראי"ז מלצר זצ"ל מיחידי הדור בענוותנותו היתירה, וכדאי לוותר על סידור קידושין למען שלום־בית ומניעת ריב בין מחותנים. אין לך כלי יותר מבורך מן השלום, ואין לך אדם יותר מכובד ממשכין שלום בין חתן וכלה.

ג. אכן נכון הדבר שראי"ז מלצר הסכים שרב שכונה צעיר יכובד ב„סידור קידושין", והוא עצמו יכובד ב„ברכות", ולא בטעם שציין דוד תמר אלא בסיבה שונה. כך מסופר בדברי ידידי הרב ידעאל מלצר שליט"א, מחבר הספר המצויין „בדרך עץ החיים": „בגילי ובמעמדי, הנני יכול להרשות לעצמי לבא לחתונה אפילו אם לא אקבל בירכה בשעת החופה, אולם צעיר, כך אמר רבנו לרבי אפרים ברודייאנסקי. אל תנהג כך. לב צריך במידה מסויימת של שררה" (ח"ב עמוד 380).

ראי"ז היה גאון לא רק בתלמוד אלא גם בהליכותיו ובהתנהגותו עם הבריות, ובכל דרכיו והליכותיו, היה ענוותן לכל בריה, ובוודאי לתלמידי חכמים. מגמתו היתה שהציבור יכבד גם ת"ח צעירים.

בחלק אחר של מאמרו מצטט דוד תמר בהרחבה פסקי דין מגדולי החולות, כי אין רשות לשום אדם לסדר קידושין מבלעדי רב מ"א דאתרא. חבל שהכותב לא ציין בהדגשה כי לפנים היתה פרנסתו של הרב תלויה בסידור קידושין. לעומת זאת היום, הרב מקבל משכורת מסודרת ונאה מן המועצה הדתית ומשרד הדתות. יתר על כן, אסור לרב לקבל כל תמורה בעד עריכת קידושין, כי הוא מקבל משכורת מן הרשות המקומית, כך שאין כאן עניין של פרנסה, וההבדל בין העבר להווה בהוראה ובהנהגה את מי לכבד בסידור הקידושין, הוא גדול וניכר לעין.

אסיים בדברי נגיד בשדה המחשבה הישראלית, הרב אליהו בר־שאול זצ"ל: „רצונך לקיים: ובו תדבק — והי כקיים: ובה תדבק. בה — בישיבה, בה — בחכמיה־תלמידיה, בה — בחייה, בה — במעיין היוצא לתוכה מקודש הקדשים, מבית ה' ושכינת עוזו" (נצח ויבא, ה"א, 214).

חכמים היוהרו בלהגע במעיין היוצא מקודש הקדשים לתוך הישיבה, ומפרה את תלמידיה בניה ובנותיה.

שיחה עם איתמר יעוז־קסט להופעת ספר שיריו „צינורות מוליכי אש"

בין שני עולמות /

מאת נעמי גוטקינד

„ואני איש יהודי שבכוחו להתעטר בטלית ובתפילין רק בעת חולמו על משכבו בלילה" — וגם, אוסיף אני, בעת כותבו את שיריו. איתמר יעוז־קסט בספר שיריו החדש, „צינורות מוליכי אש", מוליך את עצמו צעד נוסף קדימה אל חיבור שירה דתית אותנטית גדולה. בינתיים — הוא עוד בדרך, אבל יותר קרוב מרחוק.

את תחושת הקיום המורכבת המלווה אותו מאז נעקר מנוף מולדתו באירופה והתאמץ להכות שורש בארץ הזו כינה בעבר בשם „דו־שורשי". זו היתה ההגדרה האישית שלו למצב נפשי מוכר ומתואר על־ידי משוררים רבים אחרים (לאה גולדברג, אברהם שלונסקי, ועוד) שדימו את עצמם לצמח ששורשיו בפלגים, חציים פה וחציים מעבר לים. אלא שהם השתמשו בדימויים אחרים.

ביקור מחודש בהונגריה, אחרי עשרות שנות נתק, ביקור שנערך לפני כמה שנים והפגיש אותו עם ילדותו ועברם של אבותיו, הוכיח כנראה ליעוז־קסט שהוא נרפא מ„מחלת" הדו־שורשיות. פרט לשורש „שבמי־חלומי", הוא אומר, לא חש שום קשר למציאות ההונגרית העכשווית, ילדותו נותרה מאחוריו כחלום רחוק, ולמעשה צריך היה לשוב לישראל, מן „השיבה המאוחרת" אל מחוזות הולדתו בהרגשה של שלמות והשלמה גמורה עם ה„כאן ועכשיו". אבל הדואליות, הקריעה הפנימית, האבחנה כי־עם פסיכולוגית, של חיים בתווך, בין שני עולמות, והעיקר — הגעגועים העזים להשתייך אל מישהו או משהו שייכות ללא סייג — לא נטשו אותו. אבל הפעם, כחוז החפץ של הגעגועים הוא עולם האמונה התמה, עולמם של אבות אבותיו שומרי המצוות (בגם לכל ארבעה דורות של יהודים מתבוללים נוכר לכתוב בר' יוד יהודא ז"ל קרוב ורחוק מן המאה ה־19 שעלה לארץ ישראל ו„בצדיק" חסידי, מאבות משפחתו, שקברו משמש מוקד לעליה לרגל עד היום).

ספרות יהודית דתית מודרנית

בכתב העת שלו „ספירה", בעת־יחוד, שבעצלים של הוצאת הספרים „עקד", נהגה יעוז־קסט להיות הרוח המרכזי הבלעדי (שלפעמים הוא מארח בה אורחים אחרים), פריודיקה יקרת ערך, הוא מתכוון לפרסם בקרוב מאמרים תחת הכותרת: „לאומיות וטרנס־חילוניות בספרות הישראלית". החברה בישראל, אומרת התזה שלו, בשלה לקבלה של שירת מסתורין יהודית־ישראלית דתית. ציבור גדל והולך דוחה כליל את החילוניות כפי שהיא, אבל גם אינו מסוגל לקבל את הדתיות המבוססת כפי שהיא, ולציבור זה, השואף לדתיות כלאוטופיה, הוא מקווה אולי להיות למה. „הגיע הזמן ליצור ספרות יהודית דתית מודרנית", פוסק יעוז־קסט. ב„מודרנית" הוא מתכוון לאותנטיות, לזו המשתמשת בלשון ובמושגים של התקופה. לזו שאינה מעתיקה צירופי־נוסח מן התפילה ומן המדרשים באופן מלאכותי ומתוך התפיסה המוטעית שדי להשתמש בשפה דתית כדי לכתוב שירה דתית. שירה דתית אמיתית יכולה להיכתב אפילו בסלנג של הרחוב, אומר יעוז־קסט. ושירה דתית אמיתית היא מה שהדור לא רק זקוק לו אלא מתגעגע אליו. ב„צינורות מוליכי אש" נעשה ניסיון ראשון, לדעתי מוצלח, לממש את האופציה החדשה, הפתוחה בפני השירה העברית. האש שמוליך משורר זה בצינורות השירה, היא אש החיים (בנוסח ויפח באפיו נשמת חיים) שהוא מנסה להפיח בסמלים שביבילו הם שרידים מאובנים וקפואים בלבד.

השיר לבו המאמץ להחזות אמונה רדימה וקפואה באמצעות סמלים וחפצים (תשמישי קדושה) בא לידי הביטוי הברור ביותר בקריא: „תחיית המתים של חיות הקודש". המשורר מבקר בבית הכנסת סגור ועזוב באירופה. יהודים אין בעיר. הם „נמנו בעשן אי פנו הלכו לים לכל כנפית הבלי". מה נשאר איפוא? „היכות בשקים, פמוטות, סידורי תפילה / וכן היקים לסליחות ולתפילין... / היות לוריד הרוטיות בחזת ציצת הגשם והשלג היורד / והן מיוחדות למיצת קטם ותפנוקים שחציות בהן שניה את הלהקהל".

בעומדו מול תשמישי הקדושה הצמובים, מול ספסלי התפילה המאובקים, מול מקום שיקק חיים שהיום הוא בודד יותר מ„עצמות שלד בשכוי" (כל מי שביקר ברובי אירופה ובקרא לבתי הכנסת לשעבר הללו יזהה מיד את התחושה הקשה תחושה אבל ושכול שהם מעוררים) נדמה למשורר שהחפצים מדברים אליו, שהם נאחזים בשולי בגדיו ואומרים לו בהתחננים: „שאר תפילה לסעננו, עד אשר נוכל להיות עצמים של דמעה, ונהיה שוב „צינורות מוליכי אש"", „העצמים מבטיחים לו אפילו להצטרף אליו לבניין, לגאול אותו מיתמותו ובדידותו בכך שהם ישמשו לו קהל כתפללים ובלבד שיחזר אותם יוכלים לומר — „על תחייה הבלים של חיות הקודש".

נסיון לרדת מעל הגדר

„רק אל תבטע את עצמך באותנו כביה ההיציון וההרגל". אלא שההגיית, ההרגל, והמצב הקיומי של מי ש„יושב על הגדר", לא פה ולא שם — הקים כבנו. כל שירי הספר הזה הם נסיון לרדת מעל הגדר. כך הוא נוגע במו זה מנסה לבעקה — ולא יכול, „ריק פוצע ידי במחווה / אך נוגע בלנשק כנגילת קלף קמט". כך הוא מתבונן אחזו כיפופים בבני. בעל התשובה, בעת תפילתו ולא מסוגל (עדיין?) להצטרף אליו.

אכן, גם איתמר יעוז־קסט שייך לקבוצת ההורים הישראלים שבניהם חזרו לקיים מצוות וללמוד תורה. (ארבעה דורות על יהודים מתבוללים. הסבא של הסבתא היה רב. אבל הסבתא עצמה כבר התרחקה כ"כ מן היהדות והנה הנין שלה הוא תלמיד ישיבת „מרכז הרב" ותושב קריית־ארבע, ומי שרוצה שינסח לעצמו בעצמו את מוסר ההשכל ההיסטורי הטמון בסיפור). „אב מדבר אל בנו בעל התשובה", זו כותרת המשנה של השיר. „הבטתי כך / בעיניך מתנועע דשה הנה...", כותב המשורר, שמן הדלת, כמו מעבר למחיצה, הוא רואה בבוקר את בנו עטוף בטלית ובתפילין — „שעה שאפשה נועץ בימיך בספר שפידך ומתנועע קדימה האזורה / מן ההזה אל העבר. בעוד ה„ארבע כנפות" שעל גופך / בתנלגבלת ברוח הפנים כנכת פגיעת הדלת בזד עשמי / בלי לענדר את השי... / ... קרויתי שתשא עיניך אלי ותאמר „אבא שב"..."

ולו גם בשמעה קריאת ההזמנה של „אבא שב", האם היה נושא המשורר את עמדתו ב„רוח הפרצים" ונכנס פנימה?

בספר הזה, תשובה האופטימית ביותר האפשרית היא: אולי. פעמים כבשת יעוז־קסט, כמוהו לייד, את פרנק רוזנצוייג, מחבר „כוכב הגאולה", הוגה בתשובה מפורסם ופילוסוף גדול. כשנהגו לשאול את פרנק רוזנצוייג האם הוא מניח תפילין, היה עונה „עוד לא" אפילו שכבר כן הניח, משום שלא רצה להתחייב לשיגרה ולא רצה לנטוש את מצב הפתח ההתהוות של מי שהולך לקראת. גם יעוז־קסט מבטא כמה פעמים במהלך שיחתנו רתיעה מאנשים שעושים את תפילתם קבע ולא ערטים אותה תחנונים. מכל מקיימי המצוות האפוריים, שעושים מצוות ומלמלים מלים בשגרתיות חברת חיים.

בבוקר שאחרי לילה סוער לבטים וגעגועי אמונה הוא רואה פתאום את השכן התל־אביבי, בשאבו מבית הכנסת, ומראהו המשמש קוטל בבת אחת את כל הניצנים הרכים של געגועי התפילה שנולדו בו.

אבל בעיר אחר, מול קברו של „הצדיק" הוא מתחנן: „תן אות... ועכשיו תן אות...". ואחרי כמה שורות, כמתעשת: „אולי האיזוהו האות: עצם בואי אליך...".

דיאלוג עירוני

אפילו בפרק אחר של ספר השירים הזה, פרק הנקרא, עם היפוכה תיבת המשפחה", נמשך הדיאלוג העירוני עם עלילה של היהדות והיה ציליה עבר המשתוקק להפוך להווה. כך מבקשת דודה זקנה שישלחו לה אדמה מהר הבית. כותבת הדודה גוילה במכתבה „שלח נא יקיר. אנא שלח לי רק קומץ עפר מעיר הקודש / אף כי רואקתי מות ואפלה וציני הצנת בקומץ עפר מירושלים / שכן קרבו ימי למות...".

ועוד מופיעים כאן הדוד אימרוש המוכר הזר בסנטיאגו דה צ'ילה, וסבא אלכסנדר „אשר השכיל לצאת בעוד מועד", כלומר „בטרם אש ובטרם עשן...".

וסבא יוליוס שנטמן בתוך קבר אחים, קבר לכולו עומד המשורר שנסע למולדת הוריו כדי לחפש את „ירושתו שאיננה, שנמוגה בתוך ארבעים עונות קיץ וחורף...".

מן הפרק הזה שבו הוא מדמה את עצמו „לנוף זבכך גע הג"" מן הקברים של איד־צה, מן הערים הריקות מיהודים שבאופן סמלי צריך למענם המשורר את שולחן ה„סדר" למרות שמעולם לא ערך את הטקס הזה בעצמו קודם לכן, ואפילו גונב את האפיקומן „לכמן ילד אחד שלא הגיע" מובילים השירים, בדינמיקה פנימית, בעלילה פיוטית הגיונית אל פרק ה„צינורות מוליכי האש".

תרופה למכה

מאחר שהמהלך הוא כה בירור ומוחדד — בהחלט ביותרת, הפתיחה של איתמר יעוז־קסט, פתוחה בפרוזה שהקדים לקובץ שלו. כמי שמקדים תרופה למכה, כמי שכותב בעצמו רצנזיה לקובץ או עונה על התקפות ביקורת בטים גוטתו ע"י המבקרים, כמסביר פה יעוז־קסט את מטרתו. מספר על הויאגרים בהם השתמש ומנתח את מבנה השערים. בשיחה שבעל־פה הוא מוחו: „אני חושש שלא אובן נכון, מה שאינגו אומר, הוספת שלי, זה שהמימסד הספרותי הכוהני, האנטי־דתי (בינתיים) בסובבק, עלול אולי להעמיד אל עמוד הקלון או להדרים משאלית בשל כה שייחס במצוות כילי־ביותית וחדשה או הצטרפות אל הקלריקלים. פרחה של אורי וזהר של השיר — היא לא מה שנוגע לי. מה גם שלמרות העיבוד הביוגרפיה שהוא מקיים כמה מצוות מעשיות, הוסטוני (בגילוי ראש) חילונית לחלוטין).

והנה כך מסביר יעוז־קסט את עצמי דדבה: „השירים הכלולים פה צבחו באותו אזור גבול הנושרע בין עולם החילוניות לבין עולם הדת והמסורת, תוך אינטראקציה פעילה ודינמית ביניהם, כשהניצנים נישאות מן החילוני אל הדתי...".

ובהתייחסו אל ה„צדיק" החסידי, מאבות משפחתו הוא מוסיף: „נסיון ה„התחברות" עם דכות דיוקנו על שאר בשרי הרחוק מן ה„אורתודוכסיה" הוא שחולל אותה תפנית כנעונית הדייה בהוסיבות שונה של ספר זה — אב כי דילים מן הפתח היו קרצים ומוכנים זה בשבר...".

هكذا عن الأصل

בין הדף והמדף

● יהדות מרוקו — תרבות והיסטוריה

אלף שנות חיים יהוד־ יים במרוקו, היסטוריה ותרבות, דת ומיסטיקה. ב־ ספר המקורות. מאת חיים זפרני. הבאה לדפוס: יעמי ואנה. מכון הברמן למח־ קרי ספרות, לוד 559 עמ' + 8 עמ' בצרפתית.

פרופ' חיים זעפרני מאוניברסי־ טת פאריס הוציא בשנים האח־ רונות סדרה של ששה ספרים העוסקים בנושאים מרכזיים ב־ תולדות יהודי המזרח ותרבותם. אחד מהם הוא „אלף שנות חיים יהודיים במרוקו". „ספר המקו־ רות" הוא מצד אחד נספח לספר זה, אך מצד שני הוא יצירה בי־ פני עצמה ונפרדת בה ייצוג ר־ חב של תולדותיהם ותרבותם של יהודי מרוקו, כפי שהיא עולה משפע של דוקומנטים ועדויות, חוקים ומשפטים, הקדמות והסכמות לספרים, דרשות ומדרשים, טקסטים קבליים ומפרוטאי־ים, שירה צבאית ועוד. הטקסטים מוב־ אים בצילומים מהמקוריה, ביניהם כתבי־היד והספרים נדירים, והם אוצרים בחובם בידע מגוון על חייהם של יהודי מרוקו.

בהקדמה כותב פרופ' זעפרני על ההיסטוריה והתרבות היהודית ועל היצירה הספרותית כמקור להיסטוריה. הוא שם דגש בתיאור המציאות ההיסטורית של עולם התרבות היהודי ספרדי המזרחי כפי שהוא עולה מן המקורות השונים. כך, למשל הוא מציין כי החיבורים בתחום הפרשנות המקראית והתלמודית, בספרות הדרוש, ראוי לבררם גם מתוך נקודת־ראות היסטורית ובמטרה לשרת את תולדות התב"ה בה נוצרו. כך ר' חיים בן עטר, בעל „אור החיים", בפירושו לבראשית א', ב' מביא בקשר למלה „חשך" תיאור הגלות ונטל המסים, תוך ציון מפורש „במערב שלנו". וכותב: „,חשך שיחשכו לב' דברים, האי לשעבוד העמים וכובד עול המסים עד כי חשך משחור תארם, זה רוצח וזה מרצה, אשרי מי שלא ראה בפרט במערב שלנו...".

לאחר מכן באים המקורות כמחולקים לששה פרקים והם מקיפים את יהודי מרוקו וגורלם, הדבית עצמם בהשתקפותה בכתביהם; החינוך היהודי בארצות האיסלאם בכלל ובמערב המוסלמי בפרט, ההוראה המסורתית היהודית; היצירה ההלכתית וסביבתה החב־ רתית, כלכלית ודתית — חיי המשפחה (על פי ספרי תקנות ושו"ת); הקהילה — דרכי ניהול ומוסדות; החיים הכלכליים; החיים האינ־ טלקטואליים. התרבות הדת. לפני כל פרק באים דברי מבוא המרחיבים את הדיבור על התחום שהמקורות עוסקים בו. מחקרו זה של פרופ' זעפרני עוסק באופן מיוחד ביהדות מרוקו, אך ניתן ללמוד ממנו רבות גם לגבי תפוצות אחרות. וכפי שהוא מציין, חשיבותה של העדות על החברות היהודיות במערב המוסלמי נער־ צה בעובדה שניתן להחילה על כל שאר הקהילות הספרדיות המזרחיות. שכן, ניתן לומר שכל הקהילות הללו היו קשורות קשר בל־יינתק לא רק באשר לגורלן המשותף, אלא גם באשר לזהותן החברתית־תרבותית ולתשתית מצמדן הפוליטי והמשפטי. המערב המוסלמי יכול להיות דגם מייצג מובהק; ניתן למצוא בכל רחבי הצילם היהודי הזה, שחי למעלה מאלף שנים תחת שלטון האיסלאם, אותן תוצאות של ציוויליזציה ותרבות.

*

● פרקי עלייה

עם שב למולדתו, פרקי עליות תרצ"ט־תש"ם (1939—1980), מאת יונה כהן. הוצאת המחלקה לעלייה ולי קליטה של הסוכנות היהו־ דית לארץ־ישראל, ירושלים. 112 עמ'.

„הווה מקבל כל עולה בסבר פ־ נים יפות והקדם לו שלום; תן לעולה הרגשה כבהן שלבך פ־ תוח להבנת בעיותיו; זכור כי העולה רואה במדינת־ישראל את ביתו והוא זכאי למצוא בו יחס ביתי והארת פנים; אל תא־ מר: תבוא מחר, השתדל לטפל בעניינו בו ביום; אל תראה את עצמך כמייצג אינטרסים מנוג־ דים לאלה של העולה. לכולנו עניין אחד: קליטתו המלאה של העולה בישראל". אלה הם כמה מכללים לעובדי מחלקת העלייה של הסוכנות היהודית שפרסם בשנת תשט"ו (1955) ראש המחלקה דאז, ר' שלמה זלמן שרגאי. אופייניים הדברים למי שכתבם, איש חזון ומעש, מראשיה ומחותרי דרכה של הציונות הדתית, שעמד בראש מחלקת העלייה 14 שנה, משנת 1954 עד 1968. הוא קיבל את ראשות המחלקה בתקופת שפל בעלייה, וזמן לא רב לאחר מכן קיבלה העלייה, בעיקר מארצות המצוקה, תנופה חדשה. ספר זה מוקדש לר' שלמה זלמן שרגאי ליובלו ה־85, כאות הערכה לאישיותו ולפועלו בתחום העלייה.

יונה כהן מגולל בספר שלפנינו את הסיפור ההירואי של העלייה לארץ בעיקר מאז העלייה החמישית לאחר יסוד הסוכנות היהודית ב־1929. בלשון רהוטה וקולחת ובהתפייטויות הוא מספר את קורות העלייה לארץ הן על סמך מקורות תיעודיים והן מתוך זיקה אישית, כשליח עלייה לשעבר וכעתונאי ותיק. הפרק הראשון סוקר עליות חשובות בתולדות עמנו. ובהקשר עם פרשת השבוע, פרשת לך לך, מזכיר את דברי המחבר כי מאז נצטווה אברהם אבי האומה, „לך לך מארצך וממולדתך ומבית אביך אל הארץ אשר אראך", הוא העולה הראשון לארץ כנען, הארץ שה' אמר לאברהם: „לזרעך אתן את הארץ הזאת", רבה הכמיהה לעלות לארץ. הדחיפה לעלייה, ביחידות ובחבורות, בעיקרה היתה ממניעים דתיים־לאומיים, מהם עלו בהיתר, כשהישיבה בארץ היתה מותרת והדרכים אליה היו פתוחות. מהם עלו באיסור, כששערי היציאה מארצות הגולה, או שערי הכניסה לארץ, ולפעמים אלה ואלה כאחד, היו נעולים והדרכים היו בחזקת סכנה. מכאן הוא עובר לסיפור תמציתי של העלייה, בין השנים 1882 — 1929. מהמשך סיפורים קורות העלייה החמישית, העלייה, בימי מלחמת העולם השנייה, ההעפלה בימי המלחמה ולאחריה ההעפלה לארצות המזרח. מקום רחב מוקדש, כטבע הדברים, לקורות העלייה מאז קום המדינה ועד ימינו. בין השנים 1948—1981 עלו לארץ 1.7 מיליון יהודים, יש שנים שבהן היה זרם אדיר של עלייה ויש שנים שבהן היה קילוח דקיק. יונה כהן מתאר תקופות שונות בתולדות העלייה למדינת ישראל, עומד על ההבדלים שביניהן ואינו מסתיר נקודות צל כמו גזירות ה„סלקציה" כטעמים רפואיים או סוציאליים, בעיות חינוך ועוד. מקום נכבד הוא מקדיש לתיאור היקלטותם של בני גלויות שונות במדינה, התקדמותם ותרומתם להתיישבות במדינה, כמה פרקים מוקדשים לתיאור העלייה מארצות ספציפיות — בריה"מ, גרוזיה, רומניה, מרוקו, איראן, הודו, צפון אמריקה ודרומה, צרפת ועוד, והוא מגיע עד עלייתם של יהודי אתיופיה ב„מבצע משה". לאחר תיאור מפעל העלייה אדיר־הממדים של עם ישראל בארצו המתחדשת מגיע יונה כהן למסקנה אלה: שבהם העלייה היא בירידה והירידה בעלייה, ובפרק החותם את הספר כותב, בין היתר: „ישראל היא מדינתו של העם היהודי; העלייה היתה ונשארה נשמתה של הציונות ואין ציונות בלי עלייה. דווקא עתה, כששערי היציאה פתוחים ושערי המדינה פתוחים, המדינה כשותפת לבנים בונים, דווקא עתה העלייה בירידה. ואתה עומד ותוהה: לכה עוד לא באו? מה יתמהמהו? למה עמד מלכת? דווקא עתה העם היהודי זקוק לגאולה מדינית ורוחנית והמדינה זקוקה לעם, לבנייה, למרבה הצער, המצב הוא כדברי הפסוק: „וירא העם, וינועו ויעמדו מרחוק...".

*

● מבצע סיני — מלחמת אין ברירה?

סואץ 56 במבט חדש, מאת יוסף עברון. מודן, הו־ צאה לאור 191 עמ' + 16 עמודי תמונות.

במלאות שלושים שנה למלחמת סיני היתה העתונות גדושה ב־ מאמרים וסקירות, שבחלקם ב־ לטה המגמה להדגיש את נקו־ דות־התורפה שבמבצע זה ואף לתארו כ„הרפתקה" שלא היתה מחוייבת המציאות המדינית וה־ בטחונית באיזור. הספר שלפנינו עוסק בעיקר במהלכים המדיניים שקדמו למבצע ששהיו במהלכו ואחריו, ואת שיתוף הפעולה בין ישראל, צרפת ובריטניה. דגש מיוחד מושם בשחזור המהלכים שהביאו לברית הידידות בין צרפת וישראל, אשר הולידה את מבצע סואץ. הדברים מבוססים על חומר תיעודי רב ועל שיחות עם אישים בישראל ובצרפת שהיו מעורבים בשלבים שונים של המבצע.

ספרו זה של יוסף עברון הוא מהדורה מורחבת ומעודכנת של „ביום סגריר", שיצא לאור בשנת 1968. הספר סוקר בעיקר את הרקע שהוליד את המבצע ואת המהלכים המדיניים בשלביו השו־ נים. המחבר מציין כי ניתוח מהלכיו ודרכי השיבתו של שליט מצרים דאז, גמאל עבדול נאצר, לכל אורך שנות שלטונו אינו מותיר כיום צל של ספק: אילו רק ניתנה לו השהות להשלים את היערכותו הצבאית ב־1956 — היה נסחף במוקדם או במאוחר למלחמה כוללת נגד ישראל. „מבצע סיני" מנע מערכה כבדה מזו של 1948, ומה שאירע ב־1973 אך המחיש ביתר שאת את מה שעלול היה לק־ות ב־1956 או ב־1957. בחלק השני של הספר באים ראיונות שנערכו ב־1968, לאחר מלחמת ששת הימים עם אישים ישראליים וצרפתיים שהיו מעורבים במבצע. לאחר מכן נדון מבצע סיני 30 שנה אחרי — במבט לאחור, בסדרה של ראיונות. הדעות אינן אחידות, למשל, בשאלה אם המבצע היה כורח המציאות. כיום ראש הממשלה, שמעון פרס, מאדריכלי המבצע, שהיה אז מנכ"ל משרד הביטחון, אומר: „אני עדיין סבור שמבצע קדש היה מבצע של אין ברירה. לא זו בלבד שהמבצע הזה עמד בכל הקריטריונים שלנו, אלא גם הניב את הפירות שציפינו מסני". המזרחן פרופ' שמעון שמיר אומר לעומתו כי „במבט לאחור מסתבר שלא איימה על ישראל סכנת השמדה ב־1956 והמלחמה היתה, לדעתו, מלחמת ברירה מובהקת, מלחמה עם מטרות מדיניות — תוצאה של מחשבה אסטרטגית שהתפתחה בשנים שקדמו לכך".

ש. יהושע

התנ"ך בשידורי ישראל / מאת הרב בנימין צביאלי

במוצאי שבת פרשת בראשית שודרה ב„קול ישראל" תכנית מיוחדת על פרקי היום בתנ"ך במלאת חמישים שנה לשידור העברי. באותה תכנית השתתפו אחדים מוותיקי המשדרים, מאנשי המקרא ומן הקריינים ואף כותב שו־ רות אלה, שהיה אחראי למשדרי התנ"ך במשך שנים רבות. דרכם של דברים שבעל פה, שהם משופעים במלים ולעתים גם מעוררים את השאלה „מה לתבן את הבר", כל שכן אם קצר המצע מהשתרע והדברים ניתנים לשיעו־ רין ומבקשים השלמה.

יש להדגיש מיד בראשית הדברים כי מקומו של התנ"ך בשידור העברי מזמן ממשלת המנדט, כלומר, לפני קום המדינה, נקבע במידה מכרעת על־ידי הצרכים הלאומיים־ הציוניים, בשאלה־עוד היו משחזורים מן ההרצאות שפגעי הזמן וגלגולי המאורעות ההיסטוריים הכניסום למגינת לבנו לתוכם. דברים אלה אמר באותה תכנית פרופ' יהודה אליצור, אמנם במלים אחרות, כשדיבר על תחושת השליחות שהיתה לאנשי המקרא שהשתתפו בפרקי היום בתנ"ך. הדברים נשמעים לנו מוזרים היום. וכי איזו תחושת שליחות יכולה להיות בשידור פרקי מקרא?!

ראשי היישוב באותו הזמן, שנקראו „הוועד הלאומי", ראו לעצמם חובה, או חשו תחושה פנימית, להכריז על סדר קבוע של קריאה בספר הספרים, הוועדה מיוחדת החליטה על קריאת שני פרקים ליום מספרי הנביאים והכתובים (נ"ך), מתוך הנחה שכל יהודי עובר בכל שבת על פרשת השבוע שבתורה ובכך משלים את מעגל התנ"ך כולו במשך שנה.

משמעות השידור העברי, הפך התנ"ך להיות אלמנט המובן מאליו בהעמקת הרעיון הציוני, בחיזוק הלבבות ובחיזוק האמונה במאבקו של היישוב הקטן (אל נשכח, במלחמת השחרור ובקום מדינת ישראל היו בארץ כ־650 אלף יהודים בלבד) מול האימפריה הבריטית ומול העולם הערבי כולו. לקונצפציה זאת לא היו מתנגדים, ואיש לא הרים את קולו נגד בחירתו של ש.ז. שרגאי כיו"ר המועצה לתכניות רדיו, ובחירתו של יהודי שומר מצוות, הוא ר' פייבל מלצר ז"ל, כפרשנו הבלעדי של התנ"ך ברדיו „קול ירושלים" של אותו הזמן. המסר הדתי והמסר הלאומי־ הציוני היו לאחדים בפיו של מלצר, והוא השכיל לתת פרשנות פוליטית אקטואלית במסווה של הסברת פרקי מקרא היסטוריים מזמן כיבוש הארץ ולאחריו. האנגלים שהפעילו באותו הזמן את הצנזורה ביד רחבה לא היו כל כך תמימים כדי שלא להבין את זאת, אך קצרה ידם מלצאת נגד ה„ביבל" המקודש גם בעיניהם ובעיני העולם כולו. בדרך זו הלכה גם לאחר זמן נחמה ליבוביץ, היא סיפרה על כך והדגימה את הדבר בקריאת פרק בירמיהו והסברתו באותה תכנית מיוחדת ששודרה במוצאי שבת. כי נשכח, כי באותה תקופה היו החדשות ב„קול ירושלים" המנדטורי תרגום מאנגלית של בולטין ממשלתי, שניסח את המשורה לפי צרכיו ולפי כוונותיו של השלטון הזה.

החדשות האמיתיות בקעו מתחנות השידור של המחתרות השונות, ההגנה, האצ"ל והלח"י.

מעמדו המיוחד של התנ"ך באותה תקופה בא לידי ביטוי לא רק בפרקי היום בתנ"ך. גם בשידורים לבתי הספר שבהם הסכיתים משכי לב על גיבורי התנ"ך, על הנסים ועל הנפלאות בימי המקרא. ואין צורך לומר, שכל פרק תפילה שמקורו בספר הספרים זכה לתשומת לב מיוחדת. וייזכר לטובה ד"ר שאול ברקלי (קלקו) ז"ל, מנהל בית הספר בית החינוך של זרם העובדים דאז, איש רוח ותלמיד חכם ומשכיל, שכתב ועיבד את הדרכות התכניות האלה שהעבירו רטט בלב שומעיהן. אחריו המשיך בכתיבת התסכיתים התנ"כיים כותב השורות האלה, והם שודרו מתוך מסירות נפש ממש בהשתתפותם של כמה קריינים בשידור חי (הטכניקה של הקלטות על סרט צור לא היתה מפותחת אז), תוך כדי יריות ההגיונרים מחוץ לאולפן בירושלים.

בעיית הקריאה

הבעיה הראשונה של שידורי התנ"ך למיניהם (ועוד נראה שמלבד פרקי היום בתנ"ך היו עוד שידורים) היתה בעיית הקריאה. בעולם האבות, בעיקר בעולם האנגלו־סכסי, היתה מקובלת קריאת התנ"ך כטקסט דרמטי (השח־קן צ'רלס לוטון), בעוד בעולם הדתי הנוצרי היתה ידועה הקריאה „ההספדית" של הכומר בכנסייה.

את המגנון הזה סיגלו לעצמם גם הרבנים הרפורמים בטמפלים שלהם. ולהבדיל אצלנו. ידענו על קריאה בטעמי המקרא בבית הכנסת, אם בנוסח אשכנז או בנוסח ספרד או תימן. שום סגנון כאלה שמצינו לא התאים לצרכי השידור, אף שבמרוצת הזמן התחלנו לשדר גם קטעים מתוך פרשת השבוע ומן ההפטרה בטעמי המקרא בתכנית „קבלת שבת".

הקריאה של פרקי היום בתנ"ך היתה צריכה להיות קריאה אינטליגנטית, מסבירה, המחדדת עמוק לתודעת השומע. גם שחקנים אומנים מתיאטרון „הבימה" ניסו את כוחם בקריאה לפי סגנונם (וביניהם חנה רובינא, יהושע ברטונוב, זלמן לביוש), אך לא היו אלה קריאות שיכלו לספק את צרכיו של משדר יומי. הראשון שהצליח היה שלמה ברטונוב ז"ל. הוא שסלל את הדרך בקריאה פתטית, אמנם, בפרקים הנבואיים והדרמטיים — בפרקים הסיפוריים ובקריאה לירית במזמורים התפילתיים בתהילים ובספרים אחרים. כמעט כל הקריינים שבאו אחריו השתדלו לחקותו, אך איש לא הגיע למידתו.

שלמה ברטונוב, אף שלא היה מעצמו שומר מצוות בדקדוקנות, התייחס למקרא ברטט של קדושה. „לפני הקריאה היה לומד את הפרק על מפרשיו העיקריים, רש"י, אבן עזרא, רד"ק וכו', היה בודק את טעמי המקרא, היה קורא קריאה מוקדמת ומקבל הערות. לפעמים גילוי של שינוי בלשון לפי טעמי המקרא ביחס לפרשנות שהשפיע על אופן הקריאה, הסב לו הנאה מרובה. למשל, לא „קול דודי דופק" (בשיר השירים, ה') ברציפות, שהרי הקול אינו דופק, אלא, „קול — דודי דופק". אני שומעת קול, ומהו? דודי דופק. או „והיא יושבת תחת תומר דבורה" (שופטים ד' ה') אין לקרוא „תומר דבורה" ברצי־פות, שהרי במלה דבורה יש טעם רב"ע, ולכן הוא כאילו כאמור מוטעם „והיא יושבת תחת תומר, (ומי?) דבורה" וגו'.

במרוצת הזמן התעוררה גם בעיית ההגייה המזרחית בקריאה. שלמה ברטונוב השתדל אמנם להגות את החי"ת ואת העיין באותיות גרוניות, אך הדבר לא עלה יפה. הוא השלים עם ה„תיסרוקי" הזה. קריינים מעדות המזרח השתדלו גם הם ומשתדלים עד היום ללכת בדרך שנסללה על ידו. אסכולה אחרת בקריאת התנ"ך, קריאה שקטה, „אינדיפרנטית" כביכול מייצג מר משה קוסובסקי, תלמיד חכם ועורך הקונקורדנציות.

שלושה שלבים

בשיטת ההסברה של פרקי היום בתנ"ך ברדיו יש להב־חין בשלושה שלבים. בשלב הראשון המסביר היחיד היה ר' פייבל מלצר. נועם דיבורו ולשונו השוטפת ריתקו רבים לשמוע את שיחותיו, כה עד שהיו אלה שיחות „אקטוא־ליות" שדובר בהן למחרת בין ידידים ובמפגשים חברתיים. מלצר נטה להסברה ספרותית־רעיונית־לירית בהשתמשו הרבה במדרשי חז"ל ובקטעי ספרות. הוא נמנע מלהיכנס לבעיות מחקריות שעוררו חילוקי דעות בין אנשי המדע, והתקופה אכן לא היתה צריכה להסברה אחרת. כה שנת־בקש אז היה משהו „אל הלב", ואת זה ידע ר' פייבל לעשות באמנות גדולה.

בשלב השני הוצאה הבלעדיות מרשותו של פייבל מלצר, ההסברה חולקה לפי ספרים. לכל ספר מספרי המקרא הוזמן מומחה לאותו ספר שהסביר את הספר כולו.

אך גם שיטה זו הגיעה למצב של רוויה, ואז בא השלב השלישי הנמשך למעשה עד היום, זו שיטת הנושאים. כל ספר מחולק לנושאים שונים הראויים להסבר מיוחד, ולכל נושא מוזמן מומחה המטפל אך ורק בנושא האמור, אם זה בתחום הלשון, הארכיאולוגיה, ההיסטוריה, הריאליה, תרבות עמי הקדם שעל רקע ההווי שלהם נאמרו הנבואות, אמונות ודעות בתקופת התנ"ך, וכו'.

גורם חשוב בשידור הוא שידור מ„כלי ראשון", כלומר, שבעל השיחה עצמו קורא אותה במיקרופון. אך לא כל בעלי השיחות הם גם „כנישים" נעימים, ואז יש צורך להזמין קריין מקצועי שיקרא את השיחה הכתובה. אך הלה לא תמיד מבין את ההדגשים השונים ואת הדיוקים הלשוניים ונמצאת השיחה מקפחת והעניין נפסד.

כבר הזכרנו ש„הוועד הלאומי" הכריז בזמנו על קריאת שני פרקי היום בנ"ך מתוך הנחה שעל פרשיות התורה עובר כל יהודי בביתו בשבת, ואם לא שניים מקרא ואחד תרגום כנדרש, הרי לפחות — אחד מקרא. במערכת השי־דורים שנקבעה במשך הזמן שיחה שבועית על פרשת ה־שבוע, והיא בדרך כלל נמסרה למסביר(ה) למחזור שנתי ונמשכה יותר זמן משיחה רגילה על פרקי היום. כך הושלם המעגל השנתי של תורה נביאים וכתובים, בשידורי „קול ישראל".

אך נשאר עוד קושי אובייקטיבי שהוא מנת חלקו של כל מישדר שזמנו קצוב. באותו רבע שעה של פרקי היום בתנ"ך (או בעשר הדקות בתקופה מסויימת) נכללה גם הקריאה וגם ההסברה, ומובן מאליו שלא היה די זמן לקריאת שני הפרקים בשלמותם ובוודאי לא להסברתם. התכנון היה איפוא רב־שנתי, והפרק שנקרא בפי הקריין בשנה אחת לא היה זה שנקרא בשנה הקודמת וכן נושאי השיחות. באורח פרדוקסלי פרק ארוך הותיר מעט זמן להסברה, בעוד פרק קצר איפשר הסברה מפורטת יותר. לאחר זמן בוטלה החלוקה של שני פרקים ליום, והיום נקראים פסוקים אחדים בלבד לפי הצורך ומוסברים לפי הצורך.

בעיות פרשנויות

היחס המיוחד שלו זכה ספר הספרים בזמנו של „קול ירושלים" המנדטורי הלך ונגוז לאט לאט עם יסוד המדינה ועם הקמתו של שירות השידור העצמאי היהודי „קול ישראל". המאבקים התרבותיים שהיו מנת חלקה של המדינה מראשיתה, הם הולכים וגוברים מיום ליום, עוררו גם את בעיית אופיה של פרשנות פרקי היום בתנ"ך. והתחילו להישמע טענות נגד מישדר זה שהוא מסור בידים „דתיות" ונגד הצמידות לפרשנות מסורתית. הלחץ היה גם מבפנים וגם מבחוץ ולא זה המקום להיכנס לפרטים. עד להקמת הטלוויזיה היו זמני השידור של פרקי היום בתנ"ך זמני שיא בהאזנה, סמוך למהדורת החדשות בערב (ובאותו זמן עוד לא שודרו חדשות כל שעה ולא היו „יומנים" בעולם). נמצאו רבים שראו עובדה זאת בעין צרה והשתדלו להצר את צעדיו של מישדר זה, לפחות על ידי הזזת מועדו לסיום מערכת השידורים מאוחר בלילה. מאמצים עליונים היו דרושים כדי שלא לשנות את המצב הקיים. היו גם נסיונות לבטל את ההסבר כליל בטענות שונות, וגם זה לא עלה בידי המזכים. אם ירד כבודו של מישדר זה בימינו, הרי זה בראש וראשונה בגלל הופעתה של הטלוויזיה, שהכניסה מהפכה במועדי השידור „הטוב ביותר" („הלא טובים"). אין ספק שהרבה מאוד נשתנה גם ביחסו של הדור הצעיר להתנ"ך בכלל. בבואה נאמנה לכך היא מעמדו של מקצוע התנ"ך בבתי הספר, ואין מרבים לדבר על כך. לכאורה, מתרגשים כאן מכל גילוי ארכיאולוגי בתקופת המקרא, אך למעשה משמש התנ"ך חומר להצגה אוונגרד וכופעי מחול ופזמונים קלים לעיניהם. המקרא חדל להיות, לדאבון לבנו, כה שהיה קרוי במשך דורות כתבי הקודש.

שידורי פרקי היום בתנ"ך והשיחות על פרשיות השבוע הניבו יבול עצום של חומר פרשני שמן הראוי להנציחו בדפוס לאחר סלקציה קפדנית. ואמנם מתוך השיחות של פרקי היום יצאו לאור שני כרכים ששמם „שיחות במקרא" (בהוצאת החברה לחקר המקרא ו„קריית ספר"), הראשון על נביאים ראשונים ודברי הימים, והשני — על נביאים אחרונים. מתוך שיחות הפרשנות על התורה יצאו ספריהם של ד"ר יהודה מוריאל („עיונים במקרא"), הרב יששכר יעקבסון ז"ל („בינה במקרא") ועוד. גם יוסף ברסלבי ז"ל ותלח"א הגברת הבה בייליך אספו את עשרות שיחו־תיהם בפרקי נ"ך והוציאום לאור בספרי קובץ נכבדים.

אך אין אלה אלא טיפה מים הידע המחקר הגלום בשיחות על פרקי נ"ך המשודרות ב„קול ישראל" עד היום. חבל שהנהלת „קול ישראל" לא השכילה לנצל עושר זה לטובת הציבור הגדול הצמא למידע פופולרי בתחום היה־דות. ועדיין לא מאוחר לעשות זאת.

שני ספרים שהם אחד

מאת אמירה שנפלד

במלאת שלושים שנה לפרוץ ההפיכה ה־ אנטי־קומוניסטית בהונגריה, הגיעו במקרה לידינו שני ספרי־זכרונות, המשלימים זה את זה, בדבר ה„קונטרה־רבולוציה" ותוצ־ אותיה בהונגריה ובצ'כוסלובקיה. האחד — „בשם הפרולטריון" — נכתב ע"י שנדור קופצ'י, שאמו נכריה ושם אביו אלכסנדר פריד; השני — „משפט ההוראה" — נכתב ע"י יהודי, אאוז'ן לבל. שתי האוטוביו־ גרפיות תורגמו מהונגרית ומצ'כית לצרפ־ תית, הופיעו בפריס, וזכו להצלחה לא־רגילה הודות למקוריותם.

מבחינה יהודית, ספרו של קופצ'י מעניין אותנו פחות. הוא כיהן כראש משטרת בודפשט ב־1956, ובניגוד לרצונו — ניתנה לו הפקודה לדכא את המרד. למרות כוונה הפרולטריוני התיר לעצמו לבקר את הציונות הקומוניסטית, שאותה הוא על בשרו בעקבות המזימה להלהו על הצוק. בהתרברבות ראש הממשלה דאז, אימרה נאג'י, מצליח הסופר להימלט כ„פורש" מהונגריה לקנדה. הוא מתקבל בסבר־פנים יפות אצל רבה הראשי של קהילת טורונטו, בקריאה: „ברוך הבא בשם ה'!". קופצ'י קורא לו „אבא", כאילו היה זה כומר, ומתנצל בפניו, כי לא היה יהודי מעולם, אם כי נתן לבתו את השם „יהודית" כדי להדגיש את מוצאה, הגם שלא נולדה לאם יהודייה. לכל אורך העלילה אנו נתקלים בדמויות יהודיות שהשתתפו ב־מהפכה, כגון רקושי המפורסם, זורלד (גרו) ואנגייל (אנגל).

הסופר השני, אאוז'ן לבל, היה שר בממשלת צ'כו־ סלובקיה בימי דובצ'ק. הוא נולד למשפחה מתבוללת בפראג, לאם חולת־סכרת ולאב שהקפיד לחנכו ברוח קוסמופוליטית מובהקת. המחבר מציג לפנינו את ידידיו החשודים בריגול לטובת ארצות־הברית, רובם ככולם יהודים: האחים הרמן, קלמנט גוטוולד, רודולף סלנסקי, בדז'יך גמינדר, שומספר, רובינזון, קלוזר, איינשטיין, אינפלד, אוטו פישל, וורו היידן, לאפו־דובק, פריצי, רודולף מרגוליוס — קצתם ילידי צ'כיה, וקצתם אפילו כבצר יהודת סלובקיה החרדית... הם היו מלוכדים באמונה עמוקה למשטר הסובייטי ובהאשמת העולים לארץ־ישראל בסימון אשיות הדיקטטורה של הפרולטר־ יון. לבל שם לב לכך, כי הזהר"ם אינם רושמים אלא את הנאשמים היהודיים בלבד, באשמה שאך ורק ליהודים יש קרובים וידידים רבים בארצות המערב, ואלה מסיתים אותם נגד השלטון. היהודים, לדבריהם, מבקשים להחזיר לצ'כוסלובקיה את הקפיטליזם, כי הם כפויי־טובה כלפי הקומוניזם, שהרים את קרנם בשוויון־זכויות וקירבם למלכות. לבל מתאלק בתאו עם פושע־מלחמה נאצי, שהסגיר את כל יהודי סלובקיה בידי הגרמנים, ובימי אביב פראג 1968 הפיץ כרוזים נגד יהודים. המספר אינו תופס, כי אותו נאצי נשפט על היותו „פשיסט", ולאו דווקא על שנאתו לישראל. אחד האסירים מנהל עם לבל שיחה, ומתחיל לגנן על המיתרים היהודים־בורגניים שלו. הסופר עונה לו ב־פקחות וברוח טובה: „וכי מרנו ורבנו, קרל מרכס, לא היה יהודי בורגני במוצאו, ואף נשא לאשה בת־אצילים, בכל־זאת נחשב לקלאסי שבאידיאולוגים שלנו? ואנגלס, שלא היה מזרע ישראל, היה מנהל בית־חרושת והצטיין במנטליות יהודית, כביכול! וכה על סופרי צרפת: מאסכולת הריאליזם־הסוציאליסטי, אשר היו בור־ גנים מבלי להשתייך לעם היהודי?" מאידך גיסא, משתדל לבל להצדיק את הקומוניזם שהתנהג על־ברכיו, ואף מתווה את דעתו על הציונים. „שהם הם האנטי־ שמים האמיתיים". תפיסה זו מתמיהה אפילו את שונאי ישראל עצמם! הסופר דבק עדיין באמונה הקומוניסטית כבאמונה דתית ממש, מפני שלקומוניסטים יש אידיאל, ולקפיטליסטים אין.

עיקר הישגו של הספר הוא בניפוץ הרומנטיזם המהפכני. לבל מלמד את קוראיו, כי לאמיתו של דבר, לא הקומוניזם ולא הקפיטליזם יפתרו את בעיות החברה, אלא אהבת האדם בלבד. הוא מסרב, כאמור, להגיע אל התשובה הציונית, מפני שעדי צעד זה הוא נוטש את תורת־אמו ומתנכר לכל עברו. הוא נהנה אפילו מ„חג המולד" כנוצרי לכל דבר, ואינו עומד על הסתירה בין האתיאיזם המרכסיסטי לבין אי־היעלמותה של הנצרות מן הארצות שמעבר למסך הברזל.

אמנם כן, אפילו יהודים שומרי־מצוות מובהקים, כגון יצחק נחמן שטיינברג, שני לקומוניזם, התפללו מנחה בין ישיבה לישיבה, ולא יצאו לתרבות רעה בהשפעת המטריאליזם הדיאלקטי. יוסף ברזילי־ברגר, שישב 22 שנה בסיביר, חזר בתשובה שלמה, ואין הוא היחיד. אולם לבל, שסבל מן המשטר הקומוניסטי ועדיין ממשיך לדגול בו, אינו יכול להגות אידיאל בשבילו. הטיהורים שביצע סטלין בשנות השלושים, כאשר רוב גדולי־הרוח שהוצאו להורג היו יהודים, הוכיחו, כי שלטון הולך ושלטון בא, ושנאת ישראל לעולם עומדת.

ביוגרפיה של „סתם אוהב אדם"

מאת בת שלום

חובבי הספרות ידעו שזה צפוי. אחרי שאנדרי מרוא כי־ תב את הביוגרפיות של פו־ שקין, גוגול, טולסטוי ודוס־ טויבסקי — הגיע תורו של אנטון צ'כוב.

בעוד ארבעת קודמיו הגדולים הם בני המאה ה־19, צ'כוב הוא ברוחו בנה של המאה ה־20, ד־ בר שהתבטא בגישה האירונית־ צינית של רבים ממאות הסיפו־ רים שכתב, מהמחזות הגדולים („גן הדובדבנים", „הדוד וניה", „שלוש אחיות", „השחף") וב־ עיקר, במכתביו הפרטיים. צ־ כוב, כותב מרואה, סירב לשחק את תפקיד החכם הקלאבי המי־ סטיקאן, תפקיד שהתלבש כל כך יפה על טולסטוי ודוסטויבסקי. כל אותם חכמים גדולים ומכוב־ דים, כתב פעם, בהתכחשו אל טו־ לסטוי, מתגלים במבט מקרוב כרודנים לא פחות מן הגנרלים, מפני שהם חסרי רגישות או הת־ חשבות בזולת, ובנוסף לכך הם עוד סבורים שמותר להם להיות כל כך גסי הליכות...

על צ'כוב עצמו — אי אפשר היה לומר דברים ביקורתיים ש־ כאלה. כרופא בהשכלתו, התפר־ סם בעדינות הליכותיו ובהתחש־ בות המקסימאלית שגילה כלפי כל הסובבים אותו.

ילדות קשה גורמת, על פי ה־ פסיכולוגים, לעיצוב של אישיות קשה וברוטאלית. לא במקרה של צ'כוב. לעומת טולסטוי ה־ אריסטוקרט שעיצב מושגים וד־ מויות בלתי מציאותיים על „ה־ איכר הרוסי הקדוש", צ'כוב היה הנכד של איכר כזה, ובן של אב תגרני. חסר השכלה, עסקי ורחוק כרחוק מזרח ממערב מן הכישגים הטולסטויאניים על ה־ „עמך". אבא צ'כוב היה יהודי ש־ ר בולבלי נוקשה שהירבה מאוד להלקות את ששת ילדיו ובהגיעם שרק היו מסוגלים לכך, שלח אותם לעבוד בחנותו הזעירה ש־ לא נהג להסיק אפילו בחורפים הקשים של העיר טגנרוג על ש־ פת ים אזוב. „הייתי ילד שלא זכה לילדות", כתב צ'כוב במ־ שפט המזכיר את חיים נחמן ב־ יאליק.

מה שהעניק לצ'כוב כוח ל־ צאת מתוך בית כזה בלי פגיעות נפשיות ואפילו לרכוש השכלה אקדמאית, היה, לדעת הביוגראף חוש ההומור הנפלא. גם טוב לב ונטייה לסלחנות אפיינו אותו. כשסיים פקולטה לרפואה החל להתפרנס כרופא — שלח את משכורתו הביתה ובמשך כל חייו הקצרים (הוא נפטר משחפת ב־ גיל 44) המשיך לתמוך בהוריו ובאחיו המיכה כספית. צ'כוב התברך בכישרון כתיבה טבעי ושופע. הוא כתב בקלות ובמהי־ רות. פעם, בחדרו של עורך כ־ תב־עת ספרותי, הרים בהיסח הדעת מאפרה מן השולחן והעיר: רו־ צה סיפור על מאפרה כזו? אני אביא לך אותו...

כסטודנט לרפואה — החל ל־ פרסם את סיפוריו ה„צ'כוביים" הקצרים, מרקחת מקסימה של אבחנות פסיכולוגיות, הומור, אהבת אדם וראייה מפוכחת של חולשותיו, תחת הפסודונים: א־ נטושה צ'כונטה. רק כאשר מח־ זהו הראשון, „איוואנוב", הוצג בתיאטרון, גילו העורך וקוראיו שהמתמחה הצעיר מבית החו־ לים אנטון צ'כוב הוא הוא אר־ תו צ'כונטה. עתון הערב המו־ סקוואי פסק אמנם שהמחזה לו־ קה בחוסר מוסריות ובציניות, אבל כאשר התפרסם סיפורו „ה־ ערבה" שנה לאחר מכן, זכה צ־ כוב להערכה הלכוניסיק ומיד ה־ שוו אותו לטולסטוי ולגוגול. מן הבמה הנישאה הזו לא ירד עוד.

מבקרים, מבקרים ספרותיים וידידים — הקיפוהו. כולם חיפ־ שו אצלו את המחויבות הפולי־ טית. חיפשו בין השורות כדי לדעת אם הוא ליבראל או סו־ ציאליסט, קונסרבטיבי או מתק־ דם. צ'כוב כעס על הניסיון ל־ כנסו אותו בתוך הגדרה פוליטית חד־משמעית, העדיף להיות ס־ תם אוהב אדם".

מחלת השחפת, שבה חלה בהיותו כרופא, קטעה כאמור את הקריירה המזהירה של „אוהב האדם" הזה. ושוב התגלה צ־ כוב כותב אנרי טרויא, כסותר את הקלישאות הפסיכולוגיסט־ יות. חולה כרוני הסובל שנים

ספריית העולם

רבות, קובעות הקלישאות ה־ ללו, הופך בהדרגה למיזנטרופ, לאדם ממורמר ושונא את הבר־ יות. צ'כוב, על אף מחלתו ה־ קשה, לא איבד את האמפטיה שחש לכל הסובבים אותו. הוא אפילו נענה וגייס את עצו, ל־ מרות שהמשימה לא נעמה לו כדי לכתוב את „האי סחלין", סיפור שנועד להוקיע את תנאי החיים במושבת עונשין קשה של שלטון הצארים. את „האי סח־ לין" כתב צ'כוב כדוגמה של כ־ פרות מגוייסת. הוא פשוט גייס את כשרונו לטובת האסירים ה־ מסכנים. ואכן בהשפעת הסיפור — הוטבו התנאים בגולאג הצא־ ריסטי של סוף המאה ה־19. כי אמר שלספרות אין כוח ל־ השפיע על המציאות?

*

הסטודנט באמריקה — החוויה וההוויה

בספק גדול אם בישראל היו ממצאי מחקר כזה שונים מ־ אלה שבארה"ב; בספר חדש ששמו „הוויית הסטודנט באמ־ ריקה" נשאלו השנה אל־ פיים סטודנטים, ארבעת אלפים ו־ חמש מאות מרצים ואלף ו־ שלוש מאות נשיאי מכללות וראשי מחלקות [illegible] אל האוניברסיטה. ב־ להיות מצוידים לגמרי באמצ־ עות ההשכלה מרחי המתחברים הפנו שאלותיהם הגיעו גם אל אלף ומאתיים היכויטוטים.

התשובות? כתשעים אחוז מן הנוער הפ־ נה: „הולכים לאוניברסיטה כדי לעשות כסף ולהיות חיים קלים". תשובות דומות מאוד (88%) ע־ נו גם הוריהם של הצעירים ה־ ללו, כשרק מעט למעלה מעשי־ רים אחוז מתוכם האמינו לומר שבנם או בתם הופכים לסטודנ־ טים כדי שבעזרת ההשכלה ה־ גבוהה יהפכו לאנשים חושבים ומשכילים יותר.

הסטודנטים שלי, אמר נשיא אוניברסיטה אחת בשלווה גמו־ רה, אינם יודעים כלל מה זו ח־ ריצות בלימודים. עורך המחקר וכותב הספר „הוויית הסטוד־ נט..." הוא נשיא קרן קרנגי, אר־ נסט בואייה. לפי ניתוחיו ה־ עתידניים בחיבור הזה רק 19% מבוגרי המגמות ההומניסטיות עתידים למצוא עבודה בתחום ה־ לימודים לעומת 90% של בוג־ רי מגמת ניהול העסקים, הכל־ כלה והסטטיסטיקה. מה פלא איפוא אם כמספרם של בוגרי ס־ פרות ופילוסופיה בארה"ב ירד בעשור האחרון לחצי (מכ־57 א־ לף לכ־26 אלף) ואילו בוגרים בעלי התואר ראשון בניהול עס־ קים עלו מכ־115 אלף ב־1971 ל־ כ־230 אלף בשנת 1984. יותר מ־ זה — הרבה מן האוניברסיטאות האמריקאיות מקצצות בתקציבים המוקצבים ללימודים ההומניסטיים ופותחים לצורכם „פקולטאות" לניהול מסעדות, למשל.

יפה וטוב לדבר על מדע ו־ פילוסופיה, אמר בגלוי נשיא אחד הקולג'ים, אבל אנחנו ת־ לויים ברצונם של הסטודנטים ו־ אם בודדים בלבד נרשמים לס־ פרות ואלפים גודשים את אול־ מות הכלכלה וניהול העסקים — המסר ברור.

במהלך פרקי הספר מצביע ה־ מחבר על חמש בעיות בולטות במיוחד. הראשונה — פער בין ה־ דרישות האקדמיות לבין חוסר־ כנות של הסטודנטים ללמוד „את עיקר מאמצי עלי להשקיע ב־ שכבת תלמידי פשוט לקרוא או לכתוב", התלונן אחד המרצים. השנייה — ספציאליזציה מוגזמת המאפשרת, בחוגים מסויימים, להתמקד בתחומים צרים מאוד של ידע (בעיקר בתחום מדעי הטבע) בלי שהסטודנט מקבל תמונה השכלתית רחבה. השלי־ שית — התנגשות המטרות בין הסטודנט הזקוק למורה המר־ צה המתמקד בהוראה שכן את קידומו ישיג ע"י מחקר ופר־ סום מאמרים מדעיים. הרביעית — חוסר התאמה בין הידע הכללי של בוגר התיכון ל־ בין דרישות הידע של האוני־ ברסיטה. והחמישית — המבוכה המתלוקת באשר ליעדיה של ה־ השכלה הגבוהה. יו"ר אגודת ה־ סטודנטים באחת האוניברסיטאות אמר למחבר: „אם יש יעד לאו־ ניברסיטה — אף אחד מהמרצים לא ציין אותו באוזנינו".

דברים אלה מדגישים ביתר שאת את ביקורתו של שר החי־ נוך האמריקני לשעבר, ויליאם בנט, אותם הפנה אל נשיא אחת המעולות והיוקרתיות שבאוני־ ברסיטאות בעולם — אוניברסיטת הרווארד. הבוגרים שלכם, פסק, נעדרים תחושה של מטרה והבנת יעדי ההשכלה. נכשלתם בניסיון להעניק להם „חינוך מוסרי".

איך מתקנים את המצב, שואל בואייה ומיד משיב — אוניבר־ סיטה חייבת, בבחינות הכניסה שלה, לדרוש מכל סטודנט לכ־ תוב מאמר ברור וברמה סבירה על נושא כללי. מי שלא מסוגל להתבטא בבהירות ובדייקנות אין לו מה לחפש במוסד של השכ־ לה גבוהה.

כאמור, ארה"ב היא מצבר ל־ אשלגכי, אבל הדברים מצטל־ לים כמוכרים מאוד מן המציאות הקרובה אלינו יותר. על רקע ה־ שיבושים בפתיחת שנת הלימודים באוניברסיטה העברית והדיבו־ רים הקודרים על עתיד האקד־ מיות בישראל — ל„הוויית הס־ טודנט באמריקה" — רלוונטיות מיוחדת.

לפרשת השבוע — לך לך

למען ייטב לי בעבורך

מאת הרב חיים פרדס

אמרי נא אחותי את, למען ייטב לי בעבורך וחיתה נפשי בגללך (י"ב, יג). ומפרש רש"י **למען ייטב לי בעבורך**, יתנו לי מתנות. ואף שנאמר במשלי ט"ו, כז: ושונא מתנות יחיה, פירשו בעלי התוספות על התורה בשם הריב"א, כי לא דיבר הכתוב שם אלא במקבל מתנות מישראל, אבל במקבל מאינו יהודי הדבר מותר. וכאן הרי קיבל אברהם מתנות מן המצרים, ולכן לא היה כל חשש של איסור בדבר. אך כמה עמוקים ומאלפים הם דבריו של זקננו הגאון הצדיק מרן רבי יעקב משה חרל"פ זצ"ל, בפירושו „נימוקי המקראות" לתורה שם, שכתב: מעשה אבות סימן לבנים (עיין בראשית רבה פרשה מ': כל מה שכתוב באברהם כתיב בבניו). „למען ייטב לי בעבורך", וברש"י: „יתנו לי מתנות", הוא רמז למה שהבטיחו הקב"ה [לאברהם בברית בין הבתרים בבראשית ט"ו, יד:] „ואחרי כן יצאו ברכוש גדול". [ומה שנאמר כאן:] וחיתה נפשי בגללך [כלומר, בגלל שרה ובזכותה], הוא רמז, שלא יגאלו ישראל ממצרים אלא בזכות נשים צדקניות (עיין סוטה י"א, ב). עד כאן דבריו. ולפי זה, אמנם לא היה אברהם נוטל מתנות מן המצרים, אם לא היה בכך משום „סימן לבנים" ש„יצאו ברכוש גדול" לעתיד לבוא.

אמרו חכמים במסכת חולין מ"ד, ב: אמר רב חסדא, איזה תלמיד חכם, הרואה טריפה לעצמו. ואמר רב חסדא. איזהו „שונא מתנות יחיה" (שהכתוב במשלי שם מדבר בו), זה הרואה טריפה לעצמו (ואוסר ומטריף את בהמתו, כשנמצאת טריפה). והמהר"ל בספרו „נתיבות עולם" נתיב התורה פרק ד', מסביר את המאמרים הללו כדלהלן: תלמיד חכם שלם ואמיתי העוסק בתורה, ביראה, בטהרה ובאמת, הרי הוא נעשה מתוך דבקותו בתורה שהיא השכל האלוקי, לבעל שכל מופשט־מרצק־איתן־יציב ועומד ברשות עצמו. ומכיון שכל מהותו של המופשט והנעלה מן החומריות, היא היותו נותן, מעניק ומשפיע לאחרים, לכן אין הוא מסוגל כלל לקבל מתנות מאחרים. שהרי עצם הקבלה מאחר וההזדקקות לו ולממונו, עושה את המקבל להלוי וקשור ומחובר לנותן, וממילא פוגע הדבר במופשטותו הרוחנית הבלתי תלויה. לאמר, כי החומרי־הגשמי הוא מקבל, והרוחני־הנבדל הוא נותן ומקרין לאחרים. ומשום כך אמרו שם, כי מי שהוא מסוגל להטריף ולאסור את בהמתו שלו, ואינו מחפש ומצדד בהיתרים מלאכותיים מתוך נגיעתו ופנייתו האישית, הוא הוא בלבד נחשב כתלמיד חכם. וכן מי שאינו מקבל מתנות, והוא סולד מקבלתן ודוחה אותן בכל לבו וטבעו הנפשי, הרי זה סימן של חיים אמיתיים ושל תלמיד חכם שלם. שהרי אמרו במסכת נדרים ס"ד, ב. כי העני חשוב כמת, משום שהוא זקוק לחסדי אחרים ותלוי בהם, כשם שהמת זקוק לאחרים שיביאוהו לקבר ישראל ויטפלו בקבורתו. ואילו המעיין להבדיל מבור מים, שבימיו נובעים ממנו ואין הוא זקוק למים זרים שייתנתנו בו, הרי הוא נקרא בשם „מעיין מים חיים". משום שהחיים המקוריים, הרעננים והזכים, הם מי חיי המעיין הבלתי תלוי. ואילו העני, וכן מקבל המתנות, וכן הבור שמימיו אינם נובעים מן המעיין הנובע מתחתיו, נחשבים הם כמת. שונא מתנות יחיה, ואילו עני חשוב כמת.

והמהר"ל מסיים שם: ואשרי חלקו (של מי) אשר זוכה אל המדריגה (ואל) המעלה הזאת (של תלמיד חכם שאינו מקבל מתנות). אבל בעוונותינו לא רבים הם אשר הם בגדר תלמיד חכם. אשר לתלמיד חכם, על כל (ויותר מכולם) ראוי לו מידת הפשיטות (והמופשטות מערכים גשמיים). ומידת הפשיטות (משמעותה) שאינו מקבל (ואינו תלוי באחרים) כלל. כמו שהוא ידוע, כי כל מקבל הוא חומרי־גשמי, שהשכל הוא פשוט (ומופשט, ולכן) אינו מקבל.

לעומת זאת, מבחין המהר"ל בפירושו „דרך חיים" למס' אבות פרק ד' סוף משנה ו' במהדורתו עמ' תכ־תכא, בין שני סוגי נתינות, האחת הפסולה והשניה המותרת. ואלו דבריו: אבל אם מהנים אותו (את תלמיד חכם) או נותנים לו מתנות בשביל כבוד תורתו, אין זה בכלל (מי שנהנה מן התורה, שאמרו עליו במשנה שם, שהוא נוטל חייו מן העולם), רק שראוי (בכל זאת) להרחיק (ולהתרחק מזה) בשביל שנאמר (שם) ושונא מתנות יחיה. והקיצבה (שהיא המשכורת) שנותנים לרב, או מה שמקבל (הרב: מן (סידור) הקידושין, אפשר (שהוא מותר), כי זה שכר בטלה, שבשביל כך הוא משועבד ללמד אחרים ואינו עוסק במלאכה. עד כאן דברי המהר"ל, בעניין ההרחקה מקבלת מתנות ומן התלות באחרים, שהיא היפך החיים האמיתיים התודרתיים השלמים והמלאים. ושונא מתנות יחיה. ועל כך אמרו במסכת מגילה כ"ח, א: שאל רבי עקיבא את רבי נחוניא הגדול במה (ובזכות מה) הארכת ימים. אמר לו, מימי לא קיבלתי מתנות. וכמו שנהג רבי אלעזר, שכאשר היו שולחים לו מתנות מבית הנשיא לא היה מקבל, וכאשר היו מזמינים אותו לביתם בתורת אורח לא היה הולך. והיה אומר להם, וכי אינכם רוצים שאחיה, והרי נאמר: ושונא מתנות יחיה. ולעומתו היה רבי זירא מתארח בביתו של הנשיא כאשר הוזמן לשם. משום שלדעתו היה הנשיא מתכבד בנוכחותו של רבי זירא. ואם כן, לא קבלת כבוד וכיבוד היתה כאן מצד ר' זירא, אלא להיפך, נתינת כבוד לנשיא.

גם במסכת קידושין נ"ט, א, אמרו, כי רב גידל לא רצה ליהנות מן השדה שביקשו לתת לו, משום שנאמר ושונא מתנות יחיה. ובתלמוד הירושלמי למסכת ברכות פרק ד' הלכה ב', נזכרת בקשה מפורשת לקב"ה: ואל תצריכנו לידי מתנת בשר ודם, שמתנתם מעוטה וחרפתם מרובה. ומכאן הנוסח בברכת המזון: ונא אל תצריכנו ה' אלקינו לא לידי מתנת בשר ודם ולא לידי הלואתם, כי לידך המלאה הפתוחה הקדושה והרחבה. וכמו שאמרו במס' עירובין י"ח, ב שהיונה אמרה לנח: יהיו מזונותי מרורין כזית בידו (ומידו) של הקב"ה, ולא מתוקין כדבש בידי בשר ודם. ובמס' סוטה מ"ז, ב אמרו: משרבו מקבלי מתנות נתמעטו הימים ונתקצרו השנים, דכתיב (שם) ושונא מתנות יחיה. והמהר"ל בפירושיו שם חלק א' עמ' פד־פה, מסביר את הדבר כדלהלן: כאשר הוא שונא לקבל דבר מזולתו, מפני כי המקבל דבר מזולתו אינו עומד בעצמו (כלומר, שאינו עצמאי ובלתי תלוי), שהרי הוא מקבל (מתנות) מזולתו. ודבר זה מורה על חולשת מציאותו (של המקבל), כאשר אינו עומד בעצמו. אבל מי שאינו מקבל מתנות הוא מקיים (ואיתן) בעצמו, וזה מורה על המציאות החזקה אשר יש לו. ולכך ראוי לו החיים אשר החיים הוא הקיום. וזה שאמר, ושונא מתנות יחיה. כלומר, כאשר שונא לקבל מתנות, וזה מפני כי יש לו קיום (ועמידה) בעצמו, ולכך הוא יחיה כאשר הוא מרחיק (ומסלק) את הקבלה, רק מציאותו בעצמו, וזהו עצם החיים. כוונתו של המהר"ל לומר, כי עצמיותו ועצמאותו של האדם ואי תלותו המוחלטת באחרים, מעמידה ומציבה אותו על מבוע מעיין החיים הזכים והטהורים. ואף אברהם אבינו לא היה מקבל את מתנותיהם של המצרים, אלמלא היה בכך משום סימן לבנים, העתידים לצאת ברכוש גדול.

מורי ורבותי, אחי ורעי

מאת משה קרונה

שליחות לאמריקה והחוויות שבדרך

יומיים לפני ראש השנה תש"ה (1945) נפלה עלי „כרעם ביום בהיר" הידיעה־ההודעה כי לאחר יום הכיפורים עלי לצאת לארצות הברית בשליחות הסוכנות היהודית — התנועה לשם הרחבת העלייה החלוצית לארץ.

כלל וכלל לא הייתי מוכן לכך, לא מבחינה נפשית ולא מבחינה עניינית. את הידיעה מסר לי משה שפירא והתברר לי מיד כי כל הבהלה נובעת מכך שסוף סוף נמצאה איזו חברה פורטוגזית שנטלה על עצמה להוביל על סיפוניה מספר נוסעים מהארץ לליסבון שבפורטוגל ומשם — לארצות הברית. זוהי ההזדמנות הראשונה לקשר ימי עם ארצות הברית לאחר שנות הניתוק הארוכות של מלחמת העולם. אמנם, הימים עדיין ממוקשים „במקצת" שהרי בסך הכל עברו רק כמה חודשים מסיום הקרבות האכזריים באירופה ועדיין פתוח כיס — מסיום המלחמות במזרח הרחוק. אולם „הזדמנות" נדירה כזו ליצור קשר חי וחדש בין שליחים מן היישוב ליהדות אמריקה אסור להחמיץ. הוברר לי מיד כי המדובר הוא לא בי בלבד אלא בכמה שליחים מטעם התנועות החלוציות העיקריות שיצאו יחד עמי וכי עדיין לא ברור אם כולנו נהווה „משלחת" או שכל אחד מאתנו יפעל ביחוד בתוך התנועה שלו.

ואכן, מחמת הבהלה והדחיפות שבדבר לא היתה שהות מספקת לעשות את כל הדברים שהיה מקובל לעשותם לצורכי כל שליחות וביחוד — לצורך שליחות חשובה כזאת, כגון, ישיבות בירור, אסיפה כללית בקיבוץ ש„יסכים" לכך, הכנות אישיות כספיות וכיוצא בזה. ובכן — אתה יוצא או לא? — כך נשאלתי ואת התשובה צריך היה לתת כעבור יום.

לבטים מול „ביטוחים"

אמרתי לעצמי: „איזיל ואימליך בדביתהו" (אלך להימלך ברעייתי), הן ממנה ומבתנו הפעוטה שאך זה לפני זמן קצר נולדה לנו — צריך אני להיפרד לתקופה די ממושכת ואם אמנם הן נשארות בקיבוץ והבדידות לא תהא כל כך נוראה הן אנו עדיין כולנו נושאים על גופותינו את הצלקות ואת הכאבים של מוראות השואה. עשיתי כאשר אמרתי. באתי הביתה ו„ההתייעצות" היתה קצרצרה מאד. צעירים היינו וההרגשה היתה משותפת לגמרי: אין מסרבים להוראת שעה.

ואמנם, האמת הוא כי במעמקי הנפש כבר טמון היה איזה רעיון בדבר יציאה לאמריקה לשם עבודה תנועתית. הרב מאיר בר־אילן וחברים אחרים היו מאיצים בי מזמן רב לקחת שיעורים באנגלית ובעצתם כך עשיתי במשך זמן מה. אנגלית כבר קראתי באופן חפשי והרי הייתי כבר מתרגם „בקצוצי" של מאות מאמרים אנגליים בשביל „הצופה", אולם „דיבור" באנגלית לא מיניה ולא מקצתה. ועוד היו היסוסים אחרים: מעבודתי בתנועה העולמית שלנו ידעתי היטב, כי לכמה וכמה שליחים תנועתיים שקדמו לי בעבודתם באמריקה לא נתמזל המזל. היו „אי־הבנות" — ואני נוקט כאן לשון המעטה — בין שליחינו לבין גורמים שונים בתנועה שם. לא עלה בידי אף פעם לברר אל נכון את הסיבות האמיתיות. אולם למיחש מיבעי!

בנידון זה היססתי אך מעט מאד. ידעתי כי בכל אשר אפנה בארצות הברית יהא לי גיבוי חזק מאד מאת הרב בר־אילן, משה שפירא ושאר חברינו בתנועה בארץ ואף ברור היה לי כי יעקב גרינברג, שעשה כבר בשליחות הפועל המזרחי באמריקה במשך כל שנות המלחמה וגם זרח ורהפטיג, שעדיין „טירון" היה שם — „יסוככו ויגנו" עלי בכל כוחם, אם חלילה וחס אצטרך לזה. נזכרתי אז בעוד דבר: באחד מימי הקונגרס הציוני בערב המלחמה בג'נבה זימן אותי הרב בר־אילן והציג אותי בפני כמה ממנהיגי המזרחי באמריקה ואמר להם (עדיין לא ידענו אז כי תפרוץ המלחמה) כי סבור הוא שבאחד הימים יצא „הצעיר הזה" בשליחות לארצות הברית והנה הוא — הרב בר־אילן — מתרה ומזהיר אותם כי יתנהגו עמי כהוגן... על „אזהרה" של הרב בר־אילן למנהיגי המזרחי — כך משוכנע הייתי — צריך לסמוך, שכן הוא היה באמת רבם ומורם ובדרך כלל היו מקבלים ומכבדים את הדרכתו.

ובכן — היו לי „ביטוחים" שונים ואף על פי כן היו הלבטים וההיסוסים הפנימיים שבים ורצים ולא אכחיש כי בין השאר הייתי שוקל את מחוייבותי המיוחדת כלפי חברינו משארית הפליטה באירופה שבעת ההיא החלו להתגבר מאבק הבריחה הגדולה ונשאו עיניהם לבוא לארץ. אני, שבמשך כל שנות המלחמה עבדתי בכל רמ"ח איברי ושס"ה גידי למען עלייה ב' — עכשיו שהולכת ובאה לידי ההזדמנות לעזור בפועל לחברינו — כלום אחמיצנה? כלום רשאי אני לעשות כן ולהתחיל באיזה נושא אחר וחדש לחלוטין שאף איני יודע בדיוק מהו?

למזלי הטוב לא היה זמן רב להסס ולהתהסס. עשיתי כמה הכנות חפוזות; ארזתי מזוודה קטנטנה ובה אתרוג ולולב, שכן ברור היה שבחג הסוכות אשהה באנייה, אגרתי ואספתי כמה וכמה קופסות שימורי בשר ישנות שיוצרו בהונגריה עוד לפני המלחמה ושחברנו הנלבב חיים אייזנר מקבוצת יבנה מצאן באיזה מחסן מסחרי בחיפה שהרי ברור היה כי באנייה פורטוגזית לא יהיו מאכלות כשרים. עוד פריט ועוד פריט ומזוודה שלמה בידי. לא נשאר זמן כדי להיפרד מהרבה חברים ורק חברנו היקר ר' יעקב לפלוי, שהיה בימים ההם מנהל כללי ב„קופת מלוה" של הפועל המזרחי, הספיק בחופזה לערוך לפני במשרדו המצומצם איזה „צאתך לשלום" שבו השקנו — החברים שנמצאו אותו זמן במשרד — כוסיות „לחיים". רצתי בכל כוחי לתחנה המרכזית בתל־אביב כדי לתפוס אוטו ולשוב הביתה, ליבנה, ערב נסיעה גדולה וערב — — — ראש השנה. והנה בדרך תפסני חברנו בנימין שהוד. עמו כבר הייתי בימים ההם מקושר בחבורות רבה ובעניינים תנועתיים רבים. שאלני: „מה לך רץ?" הסברתי לו „על רגל אחת". בנימין התחנן כי אואיל בטובי להמתין רגע קט כי „מוכרח" הוא לגשת „לרגע" למקום סמוך ו„מוכרח" הוא עוד להגיד לי משהו. עשיתי כדבריו והנה הוא חוזר אלי במרוצה וכל עוד נפשו בו ובידיו ספר תנ"ך יפה מאד שהספיק לקנות בחנות ספרים סמוכה ולתת לי כמתנה מאת הנהלת בני עקיבא. נרגש הייתי מהצורה ומהאופן של רכישת המתנה ומסירתה.

אותו ראש השנה עוד שימשתי כשליח ציבור להוסף בקבוצת יבנה, כמנהגי זה שנים. תפילתי היתה „חמה" ומשולבים בה היו ניגוני ברסלב הנוגים ומרטיטי את הלב והמבטאות של נוסח אשכנז שהיו מקובלות על רוב חברינו ה„ייקים" ונעמו גם לאוזני.

למחרת ראש השנה יצאתי לחיפה כדי לעלות לאנייה. שאול אביגור נהג בי בחברות רבה: הוא שלח ליבנה את המכונית המיוחדת של ה„מוסד" ובה שליח מיוחד מטעמו שהביא עמו מתנה לדרך והעיקר: עליו היה לדאוג לכך כי אעבור „בשלום" את בדיקותיהם של אנשי הביקורת הבריטיים. אמנם „דג שמן" לא הייתי מבחינה בריטית אולם מי יתן לנו ערובה שהבריטים הללו לפתע לא יתאוו תאווה גם לדג לא כל כך שמן?

והנה דעת לנבון נקל כי אנייה זו שיצאה מחופי הארץ, הראשונה במסע אורחי לאחר כמה שנות מלחמת עולם — לא היתה איזה אניית פאר. ספק אם היתה זו אנייה בכלל. השם „סירה" התאים לה יותר: כלי שייט זעיר מאד. צפיפות רבה, תנאים סאניטאריים גרועים ביותר. היא חתרה על פני הים התיכון באיטיות בולטת ובקושי. היו שאמרו כי בכוונה היא מאטה את דרכה מחמת המוקשים הרבים שהים התיכון היה „מלא" מהם אחר שנות המלחמה והיו שאמרו כי יש עוד סיבה לכך: אין לה כוח סחיבה חזק. היא חלשה. ראייה לדבר: חמישה־ששה ימים שלמים יצאו לנו עד שספינתנו עגנה בנמל אלכסנדריה של מצרים.

בצאתנו את הארץ כסבור הייתי שאולי אוכל לרדת באלכסנדריה ולהתפלל עם הציבור בבית הכנסת „אליהו הנביא" שאותו הכרתי מאחד הביקורים בנמל אלכסנדריה. אך המצרים כבר החלו בזמן ההוא להכביד את ידם ולא הרשו לנו לרדת. רק נוסעי המחלקה הראשונה יכלו לרדת למספר שעות. ואילו אנו — היינו, כל השאר, נאלץ להישאר על סיפונה של האנייה לכמה ימים, חשופים לחום ולחמסין כבד ואף לעשות את יום כיפור בתוך הרעש המחריש אוזניים של המכונות הכבדות אשר פירקו וטענו ללא הרף משאות כבדים.

הצלחנו לגייס מניין ליום הכיפורים

ואמנם הצלחנו בתנאים המסויימים שבהם היינו נתונים „לגייס" מניין יהודים לתפילות יום הכיפורים. אמנם היו באנייה יהודים הרבה יותר ממניין אולם אלה היו ידידים, חברים ומוכרים לי משכבר הימים — הן כבר כתבתי למעלה שנסענו כמעט כ„משלחת" ועוד היתה עמנו באנייה משלחת־זוטא שנסעה לארצות הברית כדי לגייס כספים בקרב בוגרי הגימנסיה „הרצליה" בשביל הפרוייקט להקמת הבניינים הגדולים שהגימנסיה עמדה להקים בצפון תל־אביב. והיו עוד כמה יהודים. אולם ל„מניין" — ואפילו ביום הכיפורים — היה צריך לזרז ואפילו „לגייס". מזל שהיה עמנו באנייה איזה אברך ירושלמי זריז ופעלתן והוא אשר עשה בעיקר את מלאכת הארגון. יתירה מזו: אך עבר יום הכיפורים והאברך הזריז החל לשתף אותי לעניין העמדת סוכה בראש הספינה בדומה למה שמוזכר במסכת סוכה.

וכך הווה: הקמנו סוכה וזה באמת היה הודות לאברך המוצלח. סבלי הנמל באלכסנדריה שהיו באותם הימים ברובם סודאנים היו לעזר רב. בשפת המזים וסמלים משובצת בכמה מלים ערביות הצליח אברכנו להסביר ל„ידידיו" הסודאנים לאיזה חמרים הוא צריך ובכוח ה„בקשיש" שהיה מוריד באמצעות חבלים כלפי מטה לעושי דברו — הועלו בחבלים כלפי מעלה כל החומרים הנצרכים להקמת סוכה כהלכה. שנינו קידשנו ואכלנו בסוכתנו שעל הסיפון העליון את סעודת יום טוב הכשרה (והעלובה) שלנו כדת וכדין. זו היתה חוויה של ממש.

נהנינו מאד עד... שלכעבור יומיים באה סערה בים ובאישון ליל העיפה את סוכתנו לאשר יילך הרוח.

והנה, אין אני מתכונן לתאר בפרטות את מסענו מחיפה לפורטוגל ורק פה ושם אתעכב לרגל איזה פרט שנראה לי אופייני וראוי לאזכור. נסיעתנו בים ארכה כאחד עשר יום והגענו סוף סוף לנמל ליסבון למחרת יום טוב שני של גלויות, היינו לאחר שמחת תורה. נסיעתנו הארוכה היתה מאוד מאלפת בשבילי: היא החלה לחשוף לעיני באופן מוחשי וריאלי את תמונת הפערים הרוחניים־הדתיים ביישוב היהודי שאמנם ביישוב היהודי הייתי מודע להם יפה היטב אבל לא הוויתי אותם הרבה בפועל. כל שנותי בארץ מצוי הייתי בתוך ה„חממה" הקיבוצית־הדתית ולא היה לי קל לחוש עד היכן הדברים מגיעים. לא שיערתי כי בפועל צריך לגייס מניין לתפילת יום הכיפורים, כי יימצאו בתוכנו מי שיום קדוש זה הוא להם כמעט כשאר ימי השנה וכי — — — אולם למה לפרט עוד ועוד דברים שהייתי, באותם הימים, משתאה לראותם. חשבתי לעצמי כי אם אצלינו בארץ כך, הרי בגולה שאני נושא עכשיו את עיני אליה — על אחת כמה וכמה! והנה הגענו לליסבון וכבר נכונו לי תמונות מצב חדשות ולקחים נוספים. כבר באנייה נסע עמנו אחד מ„פני" הקהילה היהודית במצרים, וקצת קרוב למלכות שם... שמו היה ידוע לנו כעשיר מופלג. האיש, מהרגע שבו עלה לאנייה באלכסנדריה, החל מסתגר ומתבודד. כשניסו חברים להיכנס עמו בשיחה אמר להם במפורש: „לא זו בלבד שאין אני צריך אלא שאין לי שום רצון אפילו לדבר עימכם"... והנה כשבאנו לליסבון נוכחתי כי יש רבים הדומים לו.

כאשר ירדנו לליסבון ידענו יפה כי יהא עלינו להמתין „מספר ימים" כדי להשיג קשר משם לאמריקה. לא שיערנו כי נצטרך להמתין שם לא פחות מאשר חמישה שבועות. אמנם כן — המלחמה נגמרה אולם תנאי המלחמה עדיין ערים וקיימים והיו ואתה „השליח הנכבד", יחד עם חבריך, התכבד ותשב בליסבון ותמתין ככל הנצרך שחברת הנסיעה „המפורסמת" שלך תשיג קשר נוסף. בינתיים תוכל — על חשבון החברה לעסוק בתיירות בארץ היפה והענייה הזו וביחוד — בעיר הבירה שלה, הריהי ליסבון, שבוודאי ידוע לך עליה הרבה מתולדות ישראל בדורות עברו. ואמנם מחוסר ברירה עשינו כך.

בבואנו לליסבון קידמה אותנו מיד „בשורה" שדיכאה אותנו לגמרי. ראש הממשלה החדש של בריטניה, קלמנט אטלי, הודיע בפרלמנט הבריטי כי מדיניות הספר הלבן תמשיך להיות מדיניותה הרשמית של הממשלה. האמת היא כי הידיעה הזו לא הפתיעה אותנו לגמרי. עוד לפני שעזבנו את הארץ סיפרו לי משמו של ד"ר וייצמן הגדרות כאלו: צ'רצ'יל הוא אולי „חסיד" ואילו אטלי ידוע כ„מתנגד". על כל פנים הרי ידענו מתוך הניסיון הכללי בעבר כי ממשלת ה„לייבור" באנגליה תמיד השביעו אותנו מרורים; השמרנים האנגליים אמנם לא היו גומלים עמנו חסדים גדולים אולם אנשי הלייבור, כל אימת שהגיעו לשלטון רק „צרות" גרמו לנו.

אלא הפעם הזאת אף על פי שלא היתה במדיניות אנטי ציונית זו איזו הפתעה הרי כאב צורב מאד היה בדבר. סערה מאד הנפש —: האם גם עכשיו, לאחר המלחמה האיומה, תמשיך בעולם המדיני מידת האכזריות כלפי הציונות ועם ישראל? הגם עכשיו כשמאות אלפי פליטים של עמנו באירופה — ימשיכו ב„ספר לבן"? הייתכן?! ונוסף על סערת הנפש מתחילות לחלוף בראש מחשבות שונות בדבר השליחות שלי עצמי: מילא בארץ ברור הדבר שיתחילו לעת הזאת „להרעיש עולמות" בכל הכיוונים כדי לבטל את רוע הגזירות — אולם אמריקה מה תאמר היא? ומה יאמרו יהודי אמריקה? וכיצד יגיב שם הדור הצעיר שלנו שלמעשה אליו בעיקר שליחותי מכוונת? אכן, סברות, תקוות והיסוסים היו משמשים בערבוביה במוחי מדי לכתי לטייל בשדרותיה הרחבות והיפות של העיר ליסבון. כל הזמן ניקר במוחי סיפור המעשה שהיו חוזרים ומספרים אותו במרכז תנועתנו העולמית: מעשה בשליח שלנו שכתב באחד ממכתביו מארצות הברית לאמור: „זה עתה חזרתי מביקורי בעיר ס. שהייתי שם שבוע שלם וברוך השם לא פעלתי מאומה". היקרה גם לי, חלילה, כך?

אלא, בינתיים מטייל אני ברחובות הקריה ליסבון, מתבונן ולמד, רוצה להכיר משהו מחיי אחינו בני ישראל בכל שהם נמצאים שם, „בודק" כל יום את חברת הנסיעות שלנו שמא נתמזל המזל ואיזו אנייה עומדת להגיע לשם „בטוח משנה" — הולך גם למשרדי חברת התעופה האמריקאנית שמא יזדמן אצלם איזה מטוס שיקח עמו אורחים סתם. בסך הכל הייתי עושה „עבודה רבה" שעליה צריך להוסיף שתי משימות, היינו — להתחיל לשלוח רשמי מסע ל„הצופה" כפי שהבטחתי נאמנה וגם לשמש כגזבר של המשלחת שלנו ש„נתקעה" בדרך והיא זקוקה לאיזה כספי אשראי במקום.

(המשך יבוא)

הערות הלכתיות להשתלת כבד

מאת הרב חיים דוד הלוי

שמו של המאמר מעיד שאין בכוונתנו לחוות דעה כל שהיא בבעיה הלכתית זאת, מטעמים השמורים עמנו. כוונת המאמר היא להעיר הערות מספר לשימת־לבם של חכמי התורה בדורנו העוסקים בכך.

ביום ששי כ"ח תשרי תשמ"ז פורסם ב„הצופה" מאמרו של הגר"ש גורן שליט"א „השתלת כבד לאור ההלכה", ובו קבע מהבחינה הרפואית שלושה שלבים במוות: א) מות המוח על כל התאים שבו כולל השורש... רק אז נחשב המוח למת והוא במצב בלתי הפיך על כל האיו. ב) השלב השני של המוות הוא המוות של הלב וכו'. ג) השלב השלישי של המוות הוא הפסקת הפעילות של כל אברי הגוף גם יחד, המוח, הלב, הדופק וכו'. וממשיך הגר"ש גורן: המוות של המוח עד הגזע שלו נחשב למוות של האדם לפי ההלכה מכיוון שכאמור לפי ההלכה הפסקת הנשימה באף היא אשר קובעת את מותו של האדם... ומרכז הנשימה של האדם נמצא בגזע של המוח, ממילא יוצא שלפי ההלכה המוות של האדם למרות שהלב ממשיך לפעום נחשב האדם כמת מן הסיבה דלהלן: יש להבדיל בין הלב הפונקציונלי „ללב הביולוגי"... המוות של המוח הוא המוות של כל הגוף, למרות שהלב ממשיך לפעום או אברים אחרים מפרכסים אין אלו חיים לפי ההלכה כי אם פרכוס וכו'. עד כאן.

מכאן נובע לפי הגר"ש גורן יסוד ההיתר לנטילת כבד, אחרי מות המוח על כל התאים שבו כולל השורש, אף שהלב עדיין פועם.

הנה ברור שהגדרה זאת אינה מוכרת כלל בהלכה. בהלכה נזכרה הפסקת הנשימה כסימן מוות, כמבואר במסכת יומא (פ"ה. עיין בספרנו „עשה לך רב" חלק רביעי סימן ס"ו, ששם ביארנו סוגיה זאת באורך), על יסוד מקרא מפורש, כל אשר נשמת רוח חיים באפיו (בראשית ז—כב). אלא שלפי הגר"ש גורן, אם אנו קובעים „שמרכז הנשימה של האדם נמצא בגזע של המוח ממילא יוצא שלפי ההלכה המוות של המוח הוא גבול המוות של האדם למרות שהלב ממשיך לפעום". כאמור אין לזה שום יסוד בהלכה, ובנוי הוא על יסוד סברת „יש אומרים" במדע הרפואי.

*

עיין במאמרו של הד"ר א. שטינברג בבטאון „הרפואה" של ההסתדרות הרפואית בישראל (כרך צ"ח חוברת ס'), שהביא דעה זאת, ובהשגותיו שם שהן מאלפות ביותר. נצטט אך מעט מן המעט: „קודם כל יש צורך במיסוד ומימוש מוחלטת מבחינה רפואית־מדעית לקבוע באופן ספציפי ואינדיבידואלי שהרס המוח הוא מוחלט ובלתי־הפיך (ההדגשה במקור), ויביא בעקבותיו בקרוב וללא כל ספק דום־לב והפסקת פעילותן של כל מערכות הגוף ללא כל אפשרות למנוע הידרדרות זאת, וטרם הגענו למצב זה מבחינה מדעית...". להלן כותב עוד ד"ר שטינברג: „עד היום הוצעו ונוסו יותר משלושים שיטות לקביעת קריטריונים למות המוח. חלק מהדרישות והקריטריונים משותפים לכולם, אך קיימים הבדלי גישות יסודיים בכמה תחומים בין השיטות השונות. משותפת למרביתם הדרישה להעדר נשימה עצמונית".

עוד כותב להלן: „בעיה מעשית בהגדרה הרפואית של מות המוח היא הצורך להוכחת אי הפיכותו של המצב. לצורך זאת קיימת הדרישה לחזור על מערכת הבדיקות כעבור פרק זמן מסויים ולוודא שאכן לא חל כל שינוי לטובה בתפקודו של המוח. גם בנקודה זאת אנו מוצאים מיגוון רחב של דיעות וגישות רפואיים [illegible] לעצור (שדור בנושא זה) שבין 1—72 שעות".

יאריכו הזכרים לצטט יותר ממאמרו הגדול של הד"ר שטינברג, אך זאת עוד נצטט: „לבסוף יש לציין את החשש שהועלה ע"י חוקרים אחרים מפני המגמה לחפש קריטריונים לקביעת רגע המוות חדשים לבקרים, כשהמוטיבציה לכך היא משנית לחולה עצמו. לכן יש להקפיד כאן בבחירת הקריטריונים שיתייחסו לחולה עצמו ולטובתו הבלעדית ללא התערבות שיקולים זרים ומשיקים אף אם חשיבותם גדולה וניכרת".

„שיטת הביניים — מבחינת הזמן — לקביעת רגע המוות הוא המערכת הקלאסית של העדר נשימה, העדר פעילות הלב בנוסף להפסקת פעילות המוח". עד כאן.

כל הנ"ל הוא אך מעט מן המעט ממה שנכתב בספרות המדעית־רפואית בנושא זה. ועיין עוד באנציקלופדיה התלמודית ערך גוסס. נציין עוד מה שפורסם ב„הצופה" כיום כ"ט טבת תשכ"ח: „ארבעה ימים לאחר מותו הקליני של האדם אפשר עדיין לגלות גלים חשמליים במוחו. דעה זו הביעו בראיון טלפוני שני רופאים בבית החולים האוניברסיטאי של המבורג. [illegible] שני הרופאים ד"ר בוסהארט וד"ר ריטנאייר כי תגלית זו משורת בעיות נוספות הקשורות בהשתלת אברים". ועיין עוד מה שכתבנו בספרנו „מקור חיים השלם" חלק חמישי פרק רפ"ג בהערה [illegible] (ובדרך אגב נציין, שעניין המוות בשלבים כבר מוזכר בזוהר פרשת נשא דף קכ"ו עמוד ב', אך כמובן ללא כל קשר לקביעת רגע המוות).

ציינו כל הנ"ל כדי להוכיח שאף לשיטה זאת, הרואה במות המוח מות האדם, אין זה עדיין פשוט כל כך להחליט מבחינה רפואית שאכן מת המוח, וכאמור יש חוקרים שלדעתם רק העדר נשימה עצמונית קובע מוות סופי של המוח. וכל־שכן כאשר מדובר במות ורופאי המועמד בפני בעיה קשה של דחיפות בזמן, כדי להספיק להוציא את האיבר המיועד להשתלה כשהוא עדיין טרי ורענן.

זאת ועוד, כיצד יכולים אנו לסמוך על קביעה רפואית־מדעית, שעלולה להתגלות מחר כבלתי נכונה עם התפתחות מדעית נוספת, כפי שכבר הוכח בעבר פעמים רבות בשטחים שונים.

*

לשמת זאת ידועה ומפורסמת דעת ההלכה הקובעת את הפסקת הנשימה כמוות של האדם. הם דברי רבותינו בש"ס (יומא פה.): מי שנפלה עליו מפולת בשבת... מפקחין עליו את הגל. עד היכן הוא בודק עד חוטמו וכו'. וכן פסקו הרמב"ם והש"ע: בודק עד חוטמו ולא מצאו בו נשמה מניחין אותו שם שכבר מת ע"כ. ופשוט ביותר שבזמננו, שישנה אפשרות רפואית להשיב נשימתו של אדם בעזרת מכשירים רפואיים, יש היתר להמשיך לפקח עליו את הגל גם אם לא מצאו לו נשימה בחוטמו (ואכמ"ל).

ורבינו החתם־סופר (בחיו"ד סימן של"ח) כתב וזו לשונו: „אבל כל שאחר שמוטל כאבן דומם ואין בו שום דפיקה ואם אחר־כך בטל הנשימה אין לנו אלא דברי תורתנו הקדושה שהוא מת". ונמצא שלושה תנאים התנה הרב: א) מוטל כאבן דומם. ב) אין בו שום דפיקה. ג) הפסקת הנשימה, ואז נחשב כמת.

והנה הגר"ש גורן כדי שלא יסתרו דברי החתם־סופר את שיטתו, כותב וזו לשונו: „וייתכן שאין שני התנאים האחרים שקבע החתם־סופר לעיכובא אלא לרווחא דמילתא, כי מאותה סוגיא (דיומא) די שאין נשימה באפו הוא נידון כמת ואין צורך לבדוק שאר התנאים שקבע החת"ס. שאל"כ אלא היותו כאבן דומם והעדר דופק מונעים את מותו של האדם, למה כשגילו רק את ראשו וראו שאין לו נשימה באף אסור לפרק מעליו את כל הגל, שמא לבו פועם עדיין, או שמא יש בו דופק באיזור אחר שבגוף ודינו כחי. אלא ברור שהפסקת הנשימה באף ולאחר הזמן הקריטי של המוח, מהווה את גבול המוות לפי ההלכה ללא כל צורך בסימפטומים אחרים". עכ"ל.

וזה תמוה ביותר, שרבינו החתם־סופר יכתוב שני תנאים בקפידא רבה בלשון דווקאית פעמיים: „אחר שמוטל כאבן... ואם אחר כך בטל הנשימה: הרי הוא כמת", וכל זה לא לעיכובא ולא לכל צורך, אתמהה.

ומה שנראה לי כברור מהבנת דברי רבינו החתם־סופר הוא, שיש מקרים שהפסקת הנשימה אינה נובעת ממוות אלא מסיבות אחרות, והזכיר וחזרת הנשימה לפעול, וכמו שהרב עצמו כתב בהמשך תשובתו (ועיין מה שכתבנו בזה ב„עשה לך רב" שם). ולכן וודאי שאין הפסקת הנשימה בלבד סימן מוות, וכמו שעינינו רואות כיום שפעילות עיסוי הלב והנשמה מלאכותית, שייתכן שגם העלים הקדמין הכידים או הגבתם, מפעילות חוזרת את הדופק והנשימה. ולכן התנה הרב שתחילה יהיה מוטל כאבן דומם, כלומר, מות העצבים שלא תורגש שום רגישות ותנועה בגופו. ואח"כ יתברר שאין לו דופק יותר, ורק אחר־כך הפסקת הנשימה היא סימן למוות (וכל זה כמובן ללא שום קשר עם מות המוח שאף הוזכר בדברי החת"ס).

ובזה מתורצת היטב קושיית הגר"ש גורן מסוגיית יומא פ"ה. שכאשר הגיעו המחלצים עד לחוטמו ואין בו נשימה, הרי שכבר הגיעו לדופק, או דרך פינוי מרגליו לדופק לבו או ידו, או דרך פינוי מראשו לדופק שבצדעי הראש, וכבר ראו שאין לו דופק, ונותר להם לבדוק בחוטמו אם גם נשימתו פסקה, וזה ברור ביותר.

בכל זה לא עסקה ההלכה במוות המוח כלל. ואם אמנם נקבל אנו את השיטה המדעית הסוברת שמות גזע המוח הוא מות האדם משום שהוא קשור עם הנשימה, הרי שההלכה קבעה ברורות שיש צורך בנוסף למוות המוחלט של המוח עד שנפסקה גם הנשימה לגמרי, וגם נדם הלב ללא דופק, ורק אז נחשב למת.

*

כיוצא בזה נאמר במסכת ערכין (ז.), א"ר נחמן אמר שמואל האשה שישבה על המשבר ומתה בשבת מביאין סכין וקורעין את כריסה ומוציאין את הולד, ונפסקה להלכה ברמב"ם (הלכות שבת פ"ב הט"ו) ובשולחן־ערוך (א"ח שבת סימן ש"ל), והטעם שמא יימצא חי שספק נפשות דוחה את השבת אפילו לזה שאינו מוחזק חי. ובוודאי שאין מי שיעלה על דעתו להתיר קריעת האם כדי להציל חיי ולדה, אם עדיין לבה פועם, משום שנקבע לה מוות מוחי, ומכאן שמות הוא דום־הלב והפסקת הנשימה דווקא כהגדרת החתם־סופר.

ואעפ"י שהרמ"א כתב שם וזו לשונו: ומה שאין נוהגין כן עכשיו אפילו בחול משום דאין בקיאים במיתת האם בקרוב כל כך שאפשר לולד לחיות עכ"ל — אין כוונת הרמ"א לחלוק על קביעת המוות בהפסקת הנשימה, שהוא הגדרה המפורשת בש"ס ובגדולי הראשונים, אלא כוונתו כמו שפירש המגן־אברהם דבריו: דשמא רק נתעלפה ואם יתחילו בה ימותה וצריכין אנו להמתין ואדהכי מיית הולד ע"כ. וזה מדויק היטב בלשון הרמ"א דאין בקיאים במיתת האם „בקרוב" כל כך וכו' ודוק היטב. הרי זה ברור שקשה לצמצם בבדיקה זו לכוון מות האם בדיוק שמא נתעלפה, והזמן הדרוש להמתנה לבירור כדי להיות קריטי לחיי הולד. ולא עלה על הדעת להסתפק במוות מוחי, היינו הפסקת הנשימה [illegible] הלב פועם וכאמור לעיל. ופשוט שהוא הדין בנדון דידן.

לחיי שעה לא חיישינן

אלא שחידושו הגדול של הגר"ש גורן הוא בהנחתו „שאין לחשוש לקיפוח חיי השעה של החולה האנוש", כאשר מדובר בהשתלה להצלת חיי אדם.

ואכן, חידוש זה גדול ונועז הוא, וניתן היה לחשוב על פתרון בדרך זאת בשני תנאים: א) שתהיה הסכמה רפואית כללית לכל ספק שחייו של התורם־החולה [illegible] בוודאות שאין לו שום סיכוי להוסיף לחיות יותר (כבר נוכחנו שזה צריך להיות אינדיווידואלי לכל חולה וחולה ואין הדבר קל כל עיקר). ב) שנמצא לכך הוכחה במקורות ההלכה, שאם לא כן תעמוד בפנינו בעיה מוסרית כבדת משקל.

כי הנה הראיות שהביא הגר"ש גורן שאין לחוש לחיי שעה של החולה־התורם, הן שלוש: א) ממה שנפסק בהלכה שאין לקבל טיפול מרופא עכו"ם אלא אם כן הוא מת בוודאי דלחיי שעה לא חיישינן (שו"ע יו"ד סימן קנ"ה ס"א). ב) בתשובת החתם־סופר (יו"ד סימן ע"ו) להתיר ניסוי רפואי (בטיפול רפואי) בחולה מסוכן גם כאשר הניסוי עלול לקפח את חיי השעה של החולה במידה וקיים סיכוי שיתרפא לגמרי. ג) פסקו של ה„שבות־יעקב" (הובא בפ"ת יו"ד סימן קנ"ה סק"א, ושיל"ת סק"א), בחולה שהוא מסוכן למות תוך יום יומיים, ויש רפואה שאפשר שיתרפא מכנה וגם אפשר שימות מיד, ופסק שאין חוששין לחיי שעה. מכאן למד הגר"ש גורן לנדון דידן.

ולענ"ד אין משם ראיה כלל, ששם אנו מקצרים חיי שעה של אדם כדי להעניק לו־עצמו חיים ארוכים אם הטיפול יצליח, אך ללמוד מכאן שניתן ליטול חיי־שעה של אדם אחד כדי להעניק חיים ארוכים לזולתו, אין משם שום ראיה.

אך, כאמור, הנקודה המוסרית היא קשה וחמורה עד מאד, שכן נטילת חיי־שעה גם היא נטילת־חיים. ולכן הדבר צריך הכרע ברור בראיות חותכות מגופה של הלכה.

שכ"מ יצויין שזה חידוש נועז, והוא אליבא דאמת המפתח לפתרון הבעיה ההלכתית של השתלת כבד (וככל הנ"ל הוא הדין גם ללב).

תשובה להשגות

מאת הרב שלמה גורן

הועברו אלי ע"י מערכת עתון „הצופה" השגותיו של הרב הראשי, וראב"ד לת"א יפו, הרה"ג ר' חיים דוד הלוי שליט"א, על מאמרי ולתמהוני הגדול ראיתי שהוא משיג על דברים שלא אמרתי, לא כתבתי ולא עלה על לבי לעולם. וכתב מה שכתב בשמי מהרהורי לבו ללא דיוק והיזהרות.

כוונתי לכל הקטע האחרון של מכתבו, בדבר „החידוש הנועז" כביכול במאמרי תחת הכותרת „לחיי שעה לא חיישינן". כבוד הרב הלוי מביא את דברי במרכאות כפולות „שאין לחשוש מקיפוח חיי שעה של החולה האנוש", והוא מוסיף מעצמו ומלבו את הקטע „כאשר מדובר בהשתלה להצלת חיי אדם". והנה כל הקורא את מאמרי יראה בעליל שכוונתי לחולה האנוש המושתל, שאם לא ישתילו בו את הכבד אין לו אלא חיי שעה, ואם ישתילו בו את הכבד יש סיכוי להבריא אותו ולהאריך את חייו, בדיוק כמו שפסקו החת"ס ביו"ד סימן ע"ו והשבות יעקב. ובא הרב הלוי והפך את דברי ותלה בי בוקי סריקי שכוונתי לחולה התורם, שמותר כביכול לקפח את חיי השעה של התורם כשהוא חולה אנוש, כדי להציל את החולה המושתל. לא ייזכר ולא ייפקד ולא יעלה דבר שכזה על הלב לעולם. איך אפשר להעלות על הדעת דבר שכזה? היכן אני מוציא במאמרי את התורם בתור חולה אנוש? וכי יעלה על הדעת שאדם הוא חולה אנוש, מותר להמית אותו כדי להחיות כאיבריו אדם אחר? וכי דוחין נפש מפני נפש. זיל קרי בי רב הוא. ולית דין צריך בשש. הבעיה היא להוציא את הכבד כשהתורם מוגדר לפי ההלכה כבר כמת, כדי להציל חולה אנוש של המושתל וכל שכתבתי במאמרי זה הוא, שאין לבוא בטענה שלא להשתיל את הכבד בחולה האנוש הזקוק להשתלה, כדי לא לסכן את חיי השעה שלו. שגם בלי ההשתלה יכול לחיות שבועות וחודשים. על זה כתבתי שבמצב כזה אין להשגיח לקיפוח חיי השעה של החולה האנוש, בכבד המועמד להשתלה מכיוון שיש סיכוי להאריך את חייו לגמרי. לכן יש לבצע את הניתוח.

לאור טעות חמורה זו של כבוד המשיג על דברי, אין צורך להשיב על יתר השגותיו, מכיוון שמאמר זה עונה על כל שאלותיו. כי הוכחנו כאן כבבאה הוכחות שהמוות המוחלט של המוח מהווה את המוות של האדם ושל הבהמה, גם אם הלב פועם. כמו שמוכח מדברי הרמב"ן והרשב"א בחולין הנ"ל, ומדברי הרמב"ם בפ"א מהל' טומאת מת הל' ט"ו.

מה שנתלה הרב המשיג במה שכתב רופא צעיר בבטאון „הרפואה", אין בדבריו ממש. וכבר כתב רש"י במס' חגיגה ג' ב' בד"ה „פרנס אחד אמרן", „אין לך מביא ראיה מדברי נביא הבא לחלוק על משה רבינו". ונגד הרופאים הללו כתב רבנו הגדול החתם סופר בתשובה ביו"ד סימן של"ח שהזכרנו במאמרנו, „ששיעור מיתה אם לא היה להם מסורת מהטבעיים ע"כ קיבל משה רבינו ע"ה השיעור הלכה למשה מסיני. וכל הרוחות שבעולם אם לא ימלאו חפניהם רוח לא יזיזונו ממקום תורתנו הקדושה".

באשר לשלושת סימני המוות של החת"ס, שהבאתי במאמרי, כבר כתבתי במאמרי שהתפרסם ביום שישי שעבר, שמהסוגיא ביומא מהרמב"ם ומהשולחן ערוך ברור, שאין בתורה ובהלכה אלא קריטריון אחד למוות, והיא הפסקת הנשימה. ושאר שני הסימפטומים שכתב החת"ס לבסוף הם לרווחא דמילתא, כי אינו מזכירם כלל בעיקר תשובתו ואינו מביא מקור להם. וזה הוכח במאמר זה מסוגיית המשנה באהלות פ"א והגמ' בחולין ומכל הראשונים הלא הם רבנו הרמב"ן והרשב"א ז"ל והרמב"ם, שאין המוות של אדם ושל בהמה וחיה ושרצים שדינם שווה, מותנה שיהא מוטל כאבן דומם, ולא יהיה בו שום דפיקה. אדרבה, הרי מפורש במשנה שאע"פ שמפרכסין או כדברי הרמב"ם בשלהי פ"א מהל' טומאת מת „אע"פ שעדיין הוא מרפרף באחד מאיבריו, הרי זה מטמא באהל כמת". ברור איפוא שכדי להתיחס כמת מן התורה דיו במותו של המוח שהוא ניתוק גמור בין הראש לגוף וללב. ואז דינו כמת, גם אם הגוף מפרכס ומפרפר, בתנאי שהמוות של המוח, שם מרכז הנשימה, הוא עד הגזע. אלו הם הדברים הברורים שכתבתי בעזרת החונן לאדם דעת והסקתי להלכה ולמעשה, והם עולים בקנה אחד עם דברי רבינו הגדול החת"ס זיע"א.

תוקפו של היתר המכירה

(סוף מעמוד 5)

הדורות שלפנינו, שרק אנו רשאים להשתמש בהיתר הערמה ע"י מכירה לגוי?

הריבונות של המדינה על הקרקע מהווה בעלות־על ומונעת הפקעת קדושת הארץ ע"י מכירה פרטית לגוי

נוסף לכל זה לאחר תקומת המדינה, כאשר כל אדמות א"י הן תחת הריבונות של ישראל, זוהי בעלות־על על כל א"י, באשר כל בעלי האדמות חייבים לשלם מס על האדמות למדינה. כדברי התוס' במס' קידושין ל"ו ב' בד"ה „כל" שכתבו: לפי שנכבשו בחו"ל אין הקרקעות שלהן שהרי משועבדות הן למלך ואנו נותנים מהן מס למלך, אם כן אין להם דין קרקע להפריש תרומה ומעשר. ואע"ג דבא"י נמי משועבדות הן למלך ואפילו הכי מפרישין תרומה ומעשר. וי"ל דאין קנין לעכו"ם בא"י להפקיע מן מעשר עכ"ל התוס'. לפי"ז כאשר המלכות היא של ישראל ומשלמין בא"י מס למדינה, בוודאי שיש בריבונות ובבעלות זו של המדינה על הארץ, כדי למנוע הפקעת קדושתה ע"י העברת הבעלות הפרטית שלנו לנכרים. מכיוון שגם לאחר המכירה לנכרי נשארות האדמות תחת הבעלות־על של השלטון היהודי, המהווה רשות עליונה על כל אדמות המדינה לפי שיטת התוס'.

אמנם קצת מרבותינו הצרפתים, כמו שכתב הר"ן בנדרים כ"ח א' בשם התוספות וכן הרשב"א בתשובותיו, „תולדות אדם" סימן קל"ד, סוברים שבא"י אין אומרים דינא דמלכותא דינא לפי שא"י כל ישראל שותפין בה, והיא ירושה לנו מאבותינו להדיוט כמלך, כלשונו של הרשב"א בתשובתו. לפי שיטה זו אין בריבונות הממשלתית כדי לקבוע בעלות־על על אדמות א"י, או תיתכן הפקעה ע"י מכירת הבעלות הפרטית לנכרים. גם לאחר קום המדינה, משום שלפי חכמי צרפת אין בהטלת מס על האדמות בא"י, משום הוכחה לבעלות עליונה של השלטון על האדמות. אבל הרי הרמב"ם ורוב רובם של הפוסקים, ביניהם גם רוב חכמי צרפת, סוברים שדינא דמלכותא יש לו תוקף גם בא"י. כמו שכתב הרמב"ם בפ"ה מהל' גזילה ואבדה הי"א „שדין המלך דין הוא לא עוד אלא שהוא [illegible] מפני שהוא גוזל מגת המלך, בין שהיה המלך עכו"ם, בין שהיה המלך ישראל". לפי שיטת פוסקים זו, ייתכן שאין תוקף להפקעת קדושת הארץ ע"י מכירות האדמה לנכרי, לאחר שכל א"י נשארת בריבונות יהודית עליונה. והממשלה והכנסת אינה שותפה למכירה זו של כל אדמות א"י לנכרים, ואין בה כדי להפקיע את קדושת הארץ.

מכל האמור ברור שלאחר קום המדינה כאשר רוב א"י נתונה בידי יהודים, אין תוקף להיתר המכירה כפי שכתב הגראי"ה קוק בעצמו. אף שההיתר נחלש לגמרי ואין לסמוך עליו, בייחוד כאשר מדובר על מכירת כל א"י לנכרים כדי להפקיע את קדושתה.

יש להוסיף ולומר שגם אם המכירה מועילה להתרת איסור ספיחין, דהיינו מהירקות, ואולי גם הפקעת קדושת שביעית מהפירות, לפי שיטות הפוסקים ששמיטה בזמן הזה מדרבנן, ולכן יש קניין לעכו"ם להפקיע מאיסורי שביעית בניגוד לדעת הרדב"ז — אין זה אלא כאשר האדמה נעבדה ע"י נכרי. אבל להתיר עבודה בשביעית לישראל על סמך היתר המכירה כיום אין לכך בסיס הלכתי גם לפי הגראי"ה קוק זצ"ל, מכיוון שכיום רוב א"י נתונה בידי יהודים ולא מועילה המכירה של כל א"י לנכרי.

בשעתו, בשנת השמיטה הקודמת כאשר נזדקקנו לנושא זה בשם הרבנות הראשית קבענו במפורש, כי יש ספיקות לגבי שימוש ב„היתר המכירה של הקרקעות" בשל הנסיבות שנשתנו מאז נקבע. גם הצבענו על הדרכים, החלופות והפתרונות ההלכתיים כיצד להתגבר על הבעיות המתעוררות בשנת שמיטה. (ראה בחוברת מאורות א' בהוצאת הרבנות הראשית (תשמ"ם).

מה שאין כן אם קונים מתוצרת שמיטה שכל הירקות שבהן גדלו ונעבדו ע"י נכרים, אין שום חשש איסור עליהם, כמו שפסק הרמב"ם. ואין כל דמיון בין ירקות ופירות שגדלו באדמות נכרים ועבדו בהם נכרים, לבין אדמה שנמכרה לנכרי ועבדו בה יהודים. שלפי דעת הרמב"ם שהוא יסוד ההיתר ע"י מכירה, וכן סוברים רוב הפוסקים שמצווים על איסור העבודה בשביעית. גם אם האדמה היא של נכרים, ממילא נתקדשו פירותיה באיסורי שביעית. נוסף לנ"ל מופסמה הידועה, „אלו שמחמירין על עצמם לאכול רק מפירות הגויים יצא שכרם בהפסדם שלמעשה אוכלים מפירות שביעית ממש שלא נמכרו ברבנות". הידיעה זו תמוהה. אלא גם יותר השם הנאלצים להשתמש בהיתר המכירה בשעותיהם בגלל פרנסתם, עליהם להדר ולקנות לעצמם לצורך ביתם מתוצרת שמיטה שאין עליהן שום חשש ספקות.

יהודה ושומרון וחבל עזה אינם זקוקים להיתר המכירה כל עוד לא החילו שם את הריבונות היהודית

דברים אלו אמורים לגבי אדמות א"י בתוך שטח המדינה שאינן נתונות לממשל הצבאי. אבל אזורי יהודה ושומרון וחבל עזה, הנמצאים תחת ממשל צבאי, והחוק הישראלי לא חל עליהם, ובבחינת הסטטוס החוקי שלהם אין למדינת ישראל ריבונות על אזורים אלו, לצערנו הרב נוהגת בהם ממשלת ישראל לפי החוק הבינלאומי, שמגדיר את האזורים הללו כשטח כבוש בידינו, אוי לאותה בושה ואוי לאותה כלימה, אבל זו המציאות החוקית בשטחים אלה. ולא עוד אלא שהחוק הירדני הוא התקף ביהודה ושומרון. באזורים אלו כל שהמתגוללים מכרו אדמתם לנכרים תוקפו של היתר המכירה תקף שם יותר מאשר בא"י עצמה, שיש בה ריבונות יהודית שהיא בעלות־על על אדמותיה. כמו שביארנו לעיל.

החלטנו לפרסם מאמר זה לאור ההודעה של הרבנות הראשית לישראל שהודיעה בפתיחת „כי הרוב המוחלט של אדמות ארץ ישראל נמכרו לנכרי לקראת שנת השמיטה עפ"י תקנת רבותינו שבארץ ישראל. לכן אפשר לקנות ירקות ופירות בכל רשתות השיווק, ואין לקנות דווקא ירקות מנכרים".

והנה לפי מה שנוכחנו לראות מדבריו של בעל היתר המכירה עצמו, מרן הגראי"ה קוק זצ"ל בעצמו, אין תוקף למכירה. והרי ההודעה כשהבוהת „כי הרוב המוחלט של אדמות א"י נמכרו לנכרי". כאילו שזה למעליותא, ואין זה אלא לגריעותא ובוודאי שאין לסמוך על כך להתיר עבודות האדמה בשביעית ולאכול ספיחיה ופירותיה, כשנעבדו ע"י יהודים, כמו שכתב הרדב"ז בפירושו להרמב"ם בהל' שביעית פ"ד הכ"ט, על דברי הרמב"ם שם שכתב עכו"ם שקנה קרקע בארץ ישראל וזרעה בשביעית פירותיה מותרין. שלא גזרו על הספיחין אלא מפני עוברי עבירה. והעכו"ם אינם מצווין על השביעית כדי שנגזור עליהם. וכתב עליו הרדב"ז: „אם עבדה העכו"ם. עכו"ם לא נצטוה ולפיכך מותר לאכלו. הלכך אם עבדה ישראל אע"פ שהיא של עכו"ם, כיוון שנעשה איסור בעבודתה אין אוכלין את פירותיה". נמצא שאלו שדורשים להיזהר מאיסורי שביעית, כיוון שתוקפו של ההיתר פג עם הקמת המדינה, האוכל מירקות של יהודי שעבד אדמתו לנכרי, הירקות אסורים לא רק משום ספיחין אלא משום שגדלו באיסור, כמו שכתב הרדב"ז.

בנוסף לכך כיון שלפי החוק הירדני השולט שם אין תוקף למכירת האדמות ליהודים, ייתכן שאין צורך כלל להשתמש בהיתר המכירה, אלא דין האדמה מבחינת החוק כדין אדמה בבעלות נכרים לפי הסוברים שבא"י ג"כ אומרים דינא דמלכותא דינא. ולכן פוקעת ממנה קדושת הארץ לפי השיטות ששביעית בזמן הזה מדרבנן, שעל שיטה זו בנוי כל היתר המכירה לשיטתה.

לפי"ז כל הירקות והפירות המובאים מאזורי יהודה ושומרון אין עליהם איסור ספיחין, וקדושת שביעית, ומותרים הם באכילה בכל דרך שהיא.

באשר לרמת הגולן גם לאחר צירופה לא"י ע"י חוק הכנסת, וגם בכל הנוגע לחבל עזה, מכיוון שלפי שיטת א"י של הרמב"ם אין אזורים אלו כלולים בגבולם עולי מצרים עם כל התמהות שבדבר, ולדעת רוב הפוסקים אינם כלולים באיזור הכיבוש של עולי בבל, אפשר להקל עליהם גם באיסורי העבודה בשביעית לדעת הרמב"ם. ולדעת הר"ש וסיעתו אין על הירקות שם איסור ספיחין וגם אין על הפירות קדושת שביעית, משום שאין האיזור כלול בכיבוש עולי בבל. יוצא איפוא שבאזורי יהודה ושומרון וחבל עזה, אין על הירקות איסור ספיחין ולא על הפירות קדושת שביעית, כל עוד שיהודה ושומרון וחבל עזה נתונים תחת ממשל צבאי והחוק הישראלי אינו שולט שם. כאשר תחיל ממשלת ישראל על אזורים אלו את החוק הישראלי ותחיל עליהם את הריבונות היהודית, רק אז תחזור קדושתם של אזורים אלו לכל המצוות התלויות בארץ.

هكذا عن الأصل

הצופדיס

ב"ה

יום שישי, י"ב מרחשון תשמ"ז (14.11.1986)

גיליון מס' 257

בעריכת עפרה ורד

משיב הרוח ומוריד הגשם

שלום, ילדים

בפרשתנו, פרשת „לך־לך", אנו קוראים על הבטחת ארץ־ישראל ל־אברהם אבינו ולנו, לזרעו כאמור: „וירא ה' אל אברם ויאמר: לזרעך אתן את הארץ הזאת".

ואכן, מאז בוא אברהם אבינו לארץ־ישראל, עלפי מצוות ה', לא נותק הקשר הנצחי בין עם ישראל וארץ־ישראל.

ארץ־ישראל איננה כשאר הארצות, היא ארץ מיוחדת — ארץ הבחירה. כשם שאנו, עם ישראל, עם שהקדוש־ברוך־הוא, בחר בו להיות עם סגולה, עם קדוש, כן בחר ה' בארץ־ישראל כארץ מקודשת, וציוות עלינו לשבת בה, ליישב אותה ולקיים בה את מצוות התורה ורק אז מושגת שלמותנו כעם.

יש מצוות שניתן לקיימן אך ורק כשעם ישראל יושב על אדמתו. מצוות אלה קרויות „מצוות התלויות בארץ", כמו מצוות השמיטה שחלה השנה, שנת תשמ"ז.

יישוב ארץ־ישראל לא פסק מעולם, תמיד ישבו יהודים בארץ, גם כשהארץ הייתה תחת שלטון של עמים זרים בזמן שגלינו מארצנו בגלל חטאינו.

בתקופות הקשות שעברו עלינו בגלות, ידענו והשנו שכאן ביתנו. הגעגועים לארץ והכמיהה לשוב אליה — לא פסקו.

אף כיום, כשיש לנו, ברוך השם, מדינה והארץ נמצאת תחת שלטוננו היהודי, יש עדיין יהודים רבים הנמצאים בגולה והרוצים לעלות ארצה, אך אינם יכולים, כמו יהודי ברית־המועצות, הנאבקים למען זכותם לחיות בארץ. השבוע ראינו בטלוויזיה את האמהות של האסירים היקרים הללו. האמהות החזיקו את תמונות יקיריהם. דמעות זלגו מעיניהן. „בני נמק בכלא הרוסי, רק משום שאמר לחברו שצריך לעלות לארץ־ישראל", אמרה קשישה בכבת 90.

אנו רואים, ידידיי הצעירים, שהעלייה לארץ נעשית בייסורים. גם הישיבה כאן, בארץ בצל מלחמות, לא קלה. וכפי שאברהם אבינו עמד בניסיונות קשים והצליח, כך אנו, בעזרת השם, נתגבר על כל הקשיים והמכשולים, ונגיע לימים בהם נוכל לשבת בארצנו בשלווה, להמשיך לבנותה, ולקיים בה את מצוות התורה, ותקויים בנו הבטחת ה' לאברהם אבינו: „ונתתי לך ולזרעך אחריך... את כל ארץ כנען לאחוזת עולם והייתי להם לאלוקים" (בראשית י"ז, ח').

שבת שלום,
שלכם, עפרה

פרשת השבוע — לך לך

ויאמר ה' אל אברם: לך לך מארצך וממולדתך ומבית אביך אל הארץ אשר אראך (בראשית י"ב, א')

„לך־לך", שואל רש"י, מדוע התורה לא הסתפקה במלה אחת בלבד „לך מארצך", ומשיב הוא: מלת „לך" הראשונה היא מלשון הליכה. ומלת „לך" השנייה פירושה — בשבילך ולהנאתך. כלומר, ה' אומר לאברם, עזוב את ארצך ולך לארץ אשר אראך — ארץ־ישראל, וזאת לטובתך. כי שם אעשך לגוי גדול.

* ● *

ושמתי את זרעך כעפר הארץ (בראשית י"ג, ט"ז)

אמר הקדוש־ברוך־הוא לאברהם: מה עפר הארץ מסוף העולם ועד סופו, כך בניך יהיו מפוזרים בעולם כולו. ומה עפר הארץ שכולם דורכים עליו, כך בניך יהיו לדריסה תחת אומות העולם. ומה עפר קיים לעד, כך ישראל: כל אומות העולם בטלים ואילו ישראל קיימים לעולם.

(עפ"י מ. בקר „פרפראות לתורה")

דבר בשם אומרו

אמר הקדוש־ברוך־הוא למשה:
הארץ חביבה עלי וישראל חביבים עלי — אכניס את ישראל שהם חביבים עלי לארץ שחביבה עלי.
(במדבר רבה כ"ג)

שְׁנֵי מְעִילִים
מאת שושנה צפורי

לְאָחִי הַגָּדוֹל נָחוּם
קָנוּ מְעִיל בְּצֶבַע חוּם,
כִּי חָלְפוּ עָבְרוּ שְׁנָתַיִם
וְגָדַל הוּא בֵּינְתַיִם.

מַה יָּפֶה הוּא הַמְּעִיל
מְחַמֵּם הוּא וּמוֹעִיל —
וְנָחוּמִי מַה רָגֵשׁ
כָּל הַיּוֹם אוֹתוֹ לָבֵשׁ.

אָז אִמָּא לִי קָרְאָה —
יוֹרָם, קְחָה הִיא אָמְרָה:
„מְדֹד אֶת הַמְּעִיל הַכָּחֹל
שֶׁל אָחִיךָ הַגָּדוֹל".

לִלְבֹּשׁ אֶת הַמְּעִיל הַכָּחֹל
שֶׁל אָחִי מֵאֶתְמוֹל
וְאִמָּא קָרְאָה בְּשִׂמְחָה:
„הַמְּעִיל כֻּלּוֹ שֶׁלְּךָ".

אֵיךְ גָּדַלְתִּי — כְּמוֹ מַמָּשׁ
הַמְּעִיל הוּא „כְּמוֹ חָדָשׁ"
וְעָלַי מְגַמֵּד הוּא — „יָפֶה"
לְלֹא פְּגָם וּבְלִי כָּל דֹּפִי.

וְהַמְּעִיל הֶחָדָשׁ — הַחוּם
שֶׁל אָחִי הַגָּדוֹל נָחוּם,
יִהְיֶה שֶׁלִּי בְּעוֹד שְׁנָתַיִם
כִּי שְׁנֵינוּ עוֹד נַמְשִׁיךְ לִגְדֹּל —
בֵּינְתַיִם.

מַרְחֶשְׁוָן
מאת רחל שילוני

מַרְחֶשְׁוָן
מָה אַתָּה?
סְתָו אַתָּה?
חֹרֶף אַתָּה?
וְקַיִץ שֶׁעוֹד
אוֹחֵז בְּךָ?

וּכְבָר הַנַּחְלִיאֵלִי
מְטַיֵּל לוֹ.
מְנַעְנֵעַ רֹאשׁוֹ וּזְנָבוֹ
בְּבִרְכַּת שָׁלוֹם
לַחֲבֵרָיו פֹּה.

וְאָז מָה אַתָּה?
סְתָו וְחֹרֶף אַתָּה?
וְקַיִץ שֶׁעוֹד לֹא
אָרַז אֶת עַצְמוֹ
וְאוֹחֵז בְּךָ?

מתי תבוא אימא? / מאת יצחק בון

מלכה עמדה בקצה פרוזדור בית הספר ועפתה לרחוב, בתקווה לראות את אמה. אמה הטובה של מלכה מוכרחת לבוא. תמיד היא באה לקחת אותה הביתה ביום גשם כשהמעיל נשאר בבית. ואז כשהילדות יוצאות בריצה מן הכיתה, נוכרת מלכה, רואה היא מעל ראשי הילדות את אמה, עומדת בפרוזדור ומביטה לכיתה. עיני שתיהן נפגשות במבט קורן, בחיוך, באהבה.

מלכה רצה ונופלת לתוך ידיה של אמה. רוצה לנשק לאמה, אך היא מתביישת מחברותיה. וזאת בגלל צפורה „המפונקת". הילדות ראו את אמה של צפורה מלווה אותה לבית הספר, ליד השער, לפני שאמה נפרדה ממנה, התרוממה צפורה על בהונותיה, תפסה את אמה בראשה ונשקה לה. באותו רגע לא אמרו לה, לצפורה ולא כלום, רק בהפסקה כששיחקו ב„קופאת" וצפורה טענה: „עכשיו תורי", הטיחה ילדה בפניה: „פה לא אמא של דשאת מפונקת".

ואחרת סיננה מבין שיניה: „מפונקת!"

מאז דבק בה, בצפורה, הכינוי „מפונקת". מלכה יודעת וגם החברות יודעות שצפורה לגמרי לא מפונקת, והשם כיוון שדבק בה — דבק.

מלכה איננה נשארת חייבת לאמה נשיקות. היא משלמת חובותיה, ומוסיפה קצת „על חשבון".

הבוקר אמרה לה אמה: „קחי מעיל גשם".

— „מלכה, שמעי בקול אימא, לא תתחרטי, אני אומרת לך שתקחי מעיל. ריח גשם באוויר. ובכלל, בחורף אי־אפשר לדעת, יכול להיות יפה בבוקר, ותוך זמן קצר משתנה מזג האוויר ויורד גשם".

— „אימא, אין דבר. שלום, אני הולכת".

בתחילת השיעור הרביעי הבריקו ברקים. הרעימו רעמים. החלונות נקשו. הילדות נבהלו. המורה בירכה בקול רם על הברק: „ברוך — עושה מעשה בראשית", ועל הרעם: „שכוחו וגבורתו מלא עולם". הילדות נרגעו. מלכה חשבה: עכשיו תבוא אימא. היא חיכתה לגמר השיעור בקוצר רוח והתאכזבה. אמה לא נראתה בפתח. היכן היא אימא? מלכה חיפשה לכל אורך הפרוזדור, הציצה לחדר המורים ולחדר החנהלה אך את אמה לא ראתה. הלכה ועמדה בקצה הפרוזדור ועיניה לרחוב.

— „חשכחת שיש לך אח בגן? הלכתי להביא מעיל לרוני. הוא מחקה אותך. את לא לקחת מעיל, גם הוא לא לקח.

„הגשם פסק. בואי נרוץ".

אך נכנסו לבית ומטר חדש ניתך ארצה. אמה של מלכה פשטה מעילה שהיה רטוב ותלתה אותו על קולב. ואחרי כן לקחה מלכה את מעילה ותלתה גם אותו. מלכה נזכרה. „אימא, למה השארת את רוני בגן? איך הוא ילך לבדו בגשם כזה?"

— „הגננת הבטיחה לשלוח אותו עם חברו יוסי, במכונית של אביו".

מתחת למעיל של אמה נקוותה שלולית מים. מעילה של מלכה היה כמעט יבש.

מלכה הכירה באשמתה. היא לא צייתה לאמה. לא כיבדה אותה. גרמה צער לעצמה וטורח לאמה. מלכה רצה אחרי אמה שהלכה למטבח: „אימא, אימא טובה, אל תכעסי עלי", הייתי צריכה לשמוע בקולך בבוקר, ולקחת את המעיל. וכדי לפייס את אמה הציעה: „אמא, את רוצה שאערוך את השולחן?"

אמה הייתה עסוקה בבישול, בחשה וטעמה. לפתע האזינה לקולות שהגיעו מחדר המדרגות ואמרה למלכה: לכי, בתי, פתחי את הדלת. רוני הגיע".

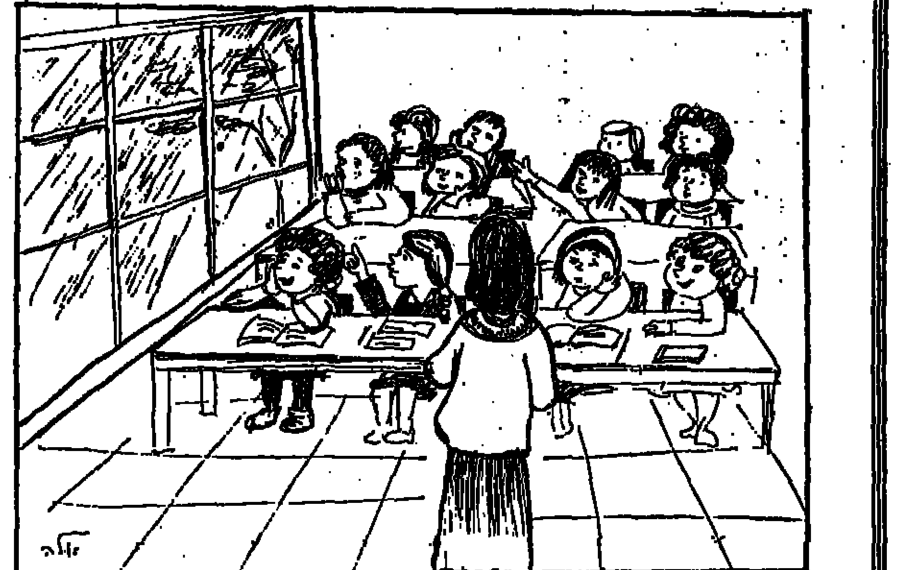

הגשם נחלש. הילדות שהביאו מעיליהן בבוקר, רצו לרחוב. אמה של מרים הביאה לבתה מעיל ולקחתה הביתה. אמה של צפורה „המפונקת" באה גם היא. כשראתה את מלכה עומדת ומחכה, ריחמה עליה ואמרה לה: „מלכה, אין לך מעיל? אל תצאי החוצה, נעבור ליד ביתכם, ואגיד לאמך שתביא לך מעיל".

כל הילדות הלכו. אולי הן כבר בבית, רק מלכה נשארה מכל בנות כיתתה. הגשם גבר, אימא צדקה, אמרה מלכה בלבה. ואולי אימא כועסת עליה? דמעות עמדו בעיניה. מלכה מחתה דמעותיה בידה. ומי זה לוטף ראשה?

— „מלכה, את בוכה? בתי, חשבת ששכחתי אותך?"

— „אימא, אני לא בוכה". ולא יכלה מלכה לעצור בעד דמעותיה. אמה הלבישה לה את מעילה ולחשה באזנה, „אל תבכי טפשונת".

— „למה לא באת קודם? אני מחכה ומחכה. כולן כבר הלכו".

עת לקרוא

החטופים לצבא הצאר

„המחשבות התרוצצו במוחי ללא סדר. ידעתי שהראשונים להיחטף לצבא הם ילדי העניים, שידם אינה משגת לשלם את מיסי הקהילה והממשלה. אבל גם בעבר, לפני שאבי הלך ומצבנו היה טוב, לא פסחה עלינו אימת החטופים, שנפלה על היהודים מדי שנה בבוא האביב".

מחשבות אלה מתרוצצות במוחו של משה, הדמות המרכזית בספרה החדש והמרתק של הסופרת דורית אורגד „החטופים לצבא הצאר" (הוצאת „מרכז זלמן שזר", ירושלים).

משה הוא נער יהודי, אמיץ לב, בגיל בר־מצווה, מהעיר מוהליב שברוסיה. הוא לומד בבית־המדרש של רב שמואל ומצטיין בלימוד התורה.

הסיפור מתרחש ברוסיה לפני כמאה ושלושים שנה, בתקופת שלטון הצאר ניקולאי הראשון (מלך), ומבוסס על פרשה היסטורית קשה ונוראה בתולדות עמנו. הצאר ניקולאי גזר על יהודים מגיל 12 עד 25 לשרת בצבא הרוסי. על כל קהילה יהודית הוטל לגייס מיכסה מסויימת של צעירים לשירות הצבאי. כדי להשלים את המיכסה היו חוטפים נערים וילדים יהודים. גם ילדים מתחת לגיל 12, בעיקר בני־עניים. הילדים הורחקו מבתיהם, הם ובני־משפחותיהם עברו סבל רב. גזירה איומה ונוראה זו התקיימה קרוב ל־30 שנה. היא בוטלה שנה לאחר מות הצאר ניקולאי.

גזירה זו לא פסחה אף על משה, גיבור סיפורנו. הוא הסתתר מפני החוטפים, אך נתפס לבסוף. אמונתו החזקה וביטחונו בה' והחינוך היהודי־הדתי שקיבל בבית־הוריו

ב„חדר" ובישיבה בה למד, היו שעוזרים לו ומחזקים אותו לשאת יפה את הקשה העוברת עליו. כיצד? על הקורות אותו מרגע חטיפתו ומה עלה בגורלו — תוכלו, ילדים, לקרוא בספר „החטופים לצבא הצאר".

הספר אינו מנוקד ומיועד לילדים מגיל 10 ולנוער.

קריאה מהנה
עפרה

חידון ? ושעשועי

את הפתרונות יש לשלוח ל„הצופה לילדים" רחוב המסגר 66, תל־אביב

תשבץ המטריה
מאת צפרה

בין הפותרים יוגרל אלבום תמונות

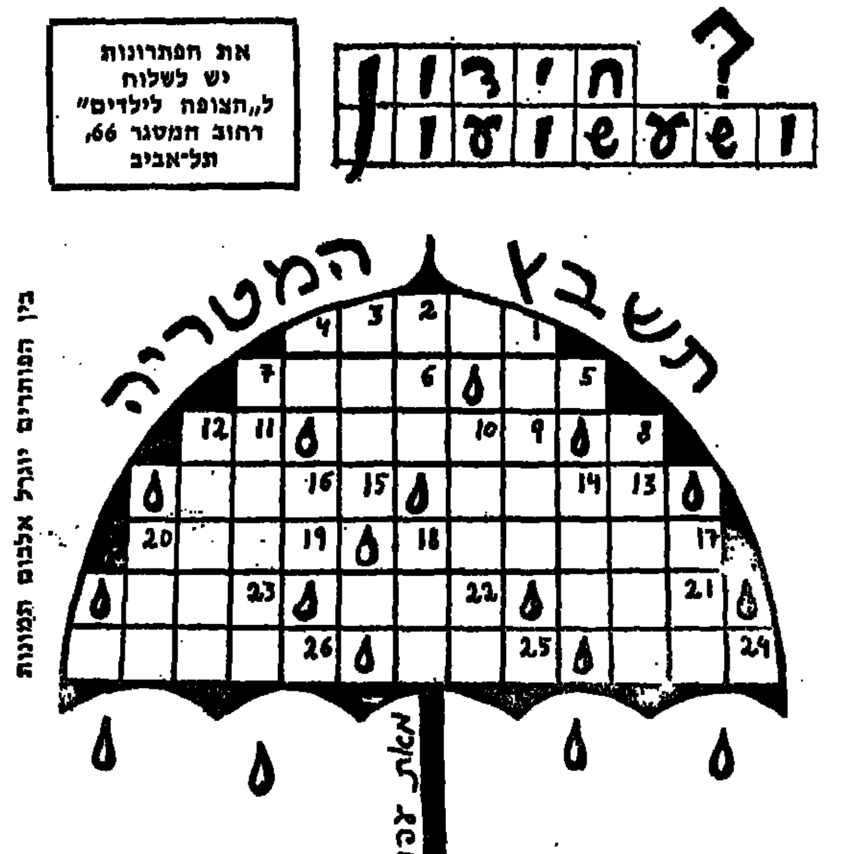

במאוזן — מימין לשמאל:

1) משמשת להגנה מפני הגשם; 5) בעל־חיים החי במים; 6) העונה בה יורדים גשמים; 9) סביבה, שכונה; 11) מקווה מים טבעי גדול מאוד. 13) שליח ה', חוזה; 15) „ו——— לבי תבונות" (תהלים מ"ט 4); 17) „מרעידים על הדבר ומ———" (עזרא י' 9).; 19) אפס מעשה; 21) בגר, התארך; 22) טפטף, נזל; 23) מוט, עמוד; 24) פיזר, הפיץ; 25) החיפך מחום; 28) חבורה, בני־לוויה.

במאונך — מלמעלה למטה:

1) נועלים אותם בימות הגשמים; 2) גדול, נרחב; 3) הגשם הראשון; 4) רכס, גבעה; 7) שירי־קודש; 8) עימות, התנגדות; 10) הסתכלנו; 12) מסולסל; 14) פרי שהגיע לגמר התפתחות; 16) אחור, חיצון; 17) אם ישמעאל; 18) גשם; 20) „——— מנחלי געש„ (שמואל ב', כ"ג 30).

בחוג המשפחה

בעריכת נעמי גוטקינד

תינוקות סובלים בקרה

ראיתם את תשדירי השירות בטלוויזיה המזהירים מפני סכנות הקור לתינוקות הרכים. אבל אותיות מחכימות, ומה מזיק לקרוא וללמוד שנית את כללי שמירת הטמפרטורה הנכונה בגופם של תינוקות וילודים?

אם בשפלת החוף הדבר לא כל כך חמור (אם כי גם בתל־אביב היו כבר בשבועיים האחרונים לילות צוננים ביותר) הרי באזורים ההרריים של הארץ חייבים להקפיד על כמה כללי זהירות אלמנטריים.

למשל — מדידת הטמפרטורה של חדר התינוק ביום ובמיוחד בלילה. צריך לתלות מדחום קיר ולוודא שהוא מראה על 22 מעלות אפילו בשליש לפנות בוקר.

לחמם **בחשמל** (במיוחד בשעות הלילה) את החדר, כשהתנור ניצב רחוק מוילון רהיט או בגדים העלולים להתלקח. אם אתם מתחממים בכל זאת בתנור נפט או גז — השאירו פתח צר בחלון לכניסת אוויר.

פעם ביום צריך לאוורר את חדר התינוק אפילו כשבחוץ יורד שלג.

בזמן האוורור — העבירו את התינוק לחדר מחומם אחר.

כשחדר מחומם כל היממה האוויר בו יבש מדי. תלו כביסה רטובה — אך לא ליד התנור, כדי לדאוג ללחות.

איפה להציב את המיטה

איפה להציב מיטת תינוקות או ילדים קטנים? ליד אחד הקירות הפנימיים ובמרחק כמה סנטימטרים מקיר זה.

בשום פנים לא ליד קיר חיצוני החשוף לאוויר הקר בחוץ.

במה מלבישים

בבית — רק בבגדים קלים, גרפיה ובגד עליון המכסה גם את כפות הרגליים, ועל זה שמיכה ודי בכך. אם התינוק מזיע — סימן שחם לו מדי. בחוץ — מעיל וכובע ושמיכה.

טיפול בתינוק פגוע

אם חומו של התינוק מתחת ל־36 מעלות (תמיד הורידו את עמוד הכספית במדחום עד למינימום בטרם מדידה) חממו מיד את החדר היטב, חבקו אותו בזרועותיכם עטוף בשמיכה חמה וצלצלו לרופא. אין רופא בסביבה — מהרו לבית החולים הסמוך.

עוד סימנים לתינוק פגוע קרה: הוא מנומנם, מסרב לאכול, אדיש ובוכה חלושות.

חורף חם ונעים לכולכם.

אלרגיה לברושים

האם אתם אלרגיים למשהו? אינכם בודדים בשטח. פרופ׳ יואב ויזל מאוניברסיטת ת״א אומר שבין 4 ל־15 אחוזים מן האוכלוסיה הכללית שייכים לקבוצת האלרגיים ורבים רבים מהם — אלרגיים לצמחים.

עצי זית ועצי ברוש

ועכשיו — שימו לב. שני הצמחים העיקריים הגורמים לאלרגיה הם **עצי זית ועצי ברוש.**

יש צמחים המגינים על עצמם ע״י רעלים, אך מדוע יש לתת להם לצמוח סביבנו, שואל פרופ׳ ויזל. צמח ההרדוף למשל, רעיל מאוד ובכל זאת מקשט הרבה גינות בארץ. גם צמח האקוקרה שהפירות השחורים והקטנים שלו רעילים מאוד ומסוכנים לבני אדם — הינם בני בית בגינותינו.

סכנת הקיקיון

על צמח הקיקיון שפירותיו הרעילו ילדים סקרניים — שמענו לא פעם והרי גם הקיקיון הוא חזון נפרץ בישראל. לפואנציאנה — עלים רעילים. ומאחר ששתלו אותה בכמויות גדולות בבאר־שבע, כל שנה שלושים ילדים בממוצע מאושפזים בבית החולים כתוצאה מלעיסת העלים.

מסקנה — לפני שאתם שותלים צמחים או גדר חיה בגינה שלכם — בררו מראש את אופי הצמחים הללו.

אגב, בתל־אביב התחילו בעשור האחרון לשתול עצי זית כתוצאה מכך. על פי האחוזים הסטטיסטיים, עלולים כ־15 אלף מתושבי העיר לסבול מקדחת השחת, המתבטאת בפריחה על העור ובעיניים דומעות.

אז כשתתכוננו לעבור לדירה חדשה, אם אתם טיפוסים אלרגיים, חפשו ברושים ועצי זית בחצר או בגן הסמוך. אלה — לא בשבילכם.

שעשועי בדים

עודד גרא סומך השנה, יותר מאשר אי פעם בעבר, על בדים מעניינים שיספרו בשבילו את הסיפור האופנתי. הרבה ברק של זהב וכסף, קטיפה ופייטים.

משי מלאכותי ומראה רטוב, מעניקים ליצירות הלבוש שלו מראה כמו־ריוקרטי ומצדיקות את המחירים המפולפלים שהוא מבקש.

מבחינה אופנתית טהורה, כבשו את לבנו בקולקציה שהראה השבוע שמלות נטולות צווארון, קצרות ומכופתרות לאורכן, עם כיסים מוכנסים בעלי דשים (שמלות־מעיל) שאל חלק אחד של החזית שלהן תפורה מחצית של חליפה, המתכפתרת אל השמלה.

התוצאה — שמלה שהיא כאילו חליפה (ראי בתצלום המצורף).

אם תעיפי עין לעבר הכובע הענק של הדוגמנית המצולמת — תראי דבר נוסף (פרט לאיכות הבדים) שהיה הכוכב של התצוגה. כובעים כאלה, המתאימים למסיבת הכובען המטורף של עליסה בארץ הפלאות, בצורה של מיגדל מגלגלי מכונית, [illegible] בעזרת צמר גפן מדוגמת בסיכה ונוצות מעל מלבן רשת המוצב על הפנים, הכינה לעודד גרא קרי מנוסי, בתם של צמד העתיקאים דייוד וצילה מנוסי.

מה עוד מושך את העין בתצוגה הזו, חליפה שני חלקים מנוקדת בצהוב על רקע שחור, שחצאיתה קצרה וצרה ועליה מקטורן ארוך עד הירכיים.

הדפס כחול על בד כסוף מבריק בשמלה צרה עם שרוולים תפוחים באורך של מעט למטה מן הפרק ומטפחת ראש דמויית ברדס שכאשר מסירים אותה היא מתגלה כצווארון־צעיף מתנפנף של חולצה רחבה מודפסת בגוונות שוקולד ושמנת. מתחת לחולצה עליונה זו לבשו הדוגמניות חצאית וחולצה בסריג בהיר (גוון של שמנת) שהקרינו איכות יותר מאשר בגדי הערב הנוצצים.

שידוך בין ג'ינס לסאטן

מה עוד אפשר לעשות עם בד הג'ינס שלא עשו איתו? התבנו איתו בבליר כדי להשיג מראה של תכלת מדוהה, הפילו עליו כתמי צבע וקמו אותו בחוטי זהב וכסף, קישטו איתו במסמרים ובפייטים ובאבנים נוצצות [illegible], תפרו ממנו חליפה בגזרה של בגדי ערב הצאית [illegible], ולבסוף [illegible] את הראש איך להדר אותו הדוגמים [illegible].

אנדריאה אלין [illegible] הג'ינס [illegible] במקום [illegible] גם הבד עצמו [illegible] איתו [illegible].

היא הכינה [illegible] בצורת [illegible] [illegible] בהיר בגוון החרדל. [illegible] בצוור.

היא [illegible]

ג'ינס אפור [illegible] עם [illegible] בצבע החרדל [illegible] ג'ינס [illegible] סאטן.

[illegible] אפור. [illegible] [illegible] ג'ינס.

לא כל [illegible] — [illegible]. סטין עם ג'ינס — לא [illegible]. מאידך — הצאית ג'ינס ארוכה [illegible] בבד גובלן — היא [illegible] כם באשר החליפה [illegible] יקרה [illegible] בחליפה עם הצאית ג'ינס [illegible] — היתה התוצאה [illegible] — ג'ינס [illegible]

אגב, [illegible]

מה נצפה מה צפוי

ברדיו ✱ בטלוויזיה

בעריכת שולה מיסטיק

בטלוויזיה

✱ „מאני ואלכסנדר" [illegible] (22.30) — [illegible]

✱ „צד פיש" (א׳ 20.02) — [illegible]

✱ „הילדה?..." (ג׳ 23.06) — [illegible]

✱ „תצפית" (ד׳, 20.30) — [illegible]

✱ „היה צפקים" — [illegible]

✱ „האוצר של סרה סוהוה" — סרט תעודה אנגלי (ה׳, 21.30) — [illegible] כ־500 [illegible] 1983 [illegible] כ־60,000 [illegible]

✱ „ראול ואלנברג" (ה׳, 22.20) — הדרה כבוללת את סיפורו של השודד ראול ואלנברג, חסיד אומות העולם, אשר בימי ההשמדה הנאצית של יהודי אירופה התנדב לפעול בבודפשט למען הצלת שרידי הקהילה היהודית שם. הפרק השני: ואלנברג פוגש את אייכמן פנים אל פנים. אייכמן מבהיר לו, כי דעתו נחושה להרוג את כל יהודי הונגריה. ואלנברג ממשיך בפעולתו למצוא להם בתי מחסה ולהשפיע על שליטות הונגריה לעכב את משלוחי המוות. בתחילה נראה כי מאמציו נושאים פרי.

לרקור על...

✱ **בעקבות „שידור חוקרי"**

„אם התכנית „בשידור חוקר" תגרום ללכידתו של אחד מהרוצחים הבעורים בפרשיות הרצח של התיירות ומסרה האנוס של תחיית בדוים הארץ — זו תהיה הצלחה של מאה אחוזים", מסכם רפי גינת, מפיק ומנחה את תכנית הטלוויזיה החדשה שזכתה לפופולריות גדולה. זו היתה הצלחה גדולה מאוד מבחינת שירות טלוויזיה, כמו כן מבחינות יחסי ציבור — משטרה. התכנית עשתה שירות למשטרה כמו שלא עשו לה הרבה שנים של יחסי ציבור — כך רפי גינת.

תשואות ושבחים זכתה התכנית גם מסמנכ"ל רשות השידור, אורי פורת, ומנהל הטלוויזיה, חיים יבין. „כל השבחים למפיק ולמגיש התכנית, רפי גינת, ולבמאי יוסי צמח, שהצליחו לרתק עם שלם במבצע טלוויזיוני" אמר פורת, וחיים יבין אישר בשקיקה על לחוץ של רפי גינת.

תכנית טובה — גם להערכת הצופים. לפי שיתוף הפעולה לאורך התכנית וגם לאחריה. מידע רב, מעבר לכל הציפיות — לפעמים רב ערך, לדברי גורמים במשטרה — ממשיך לזרום אל המשטרה מאז התכנית. כמו פנקס הטלפונים של החיילת שנמצא ע"י אזרח בקרבת מקום ההתרחשות מקרה האונס, ופרטים על אנשים הדומים דמיון מפתיע לקלסתרון של תוקף החיילת ששודר בטלוויזיה ויש להם מכונית סובארו לבנה...

„אם לא תהיה פריצת דרך בעקבות התכנית הזו, ספק אם אי פעם יפוענחו הפשעים המזעזעים בנגב" — אומרים קציני במחוז דרומי של המשטרה, והציבור מצידו עושה מאמצים שתהיה כזו.

✱ **הטלטקסט לשירות לקויי השמיעה**

ציבור של 160 אלף איש — לפי ההערכות — יוכל מעתה מן שירות חדש של הטלטקסט המיועד לציבור לקויי השמיעה.

השירות החדש של כתוביות למשדרי הטלוויזיה בעברית מבקש לפתוח בפני אותו ציבור פתח אל עולם התקשורת ולתת בידיו אפשרות חדשות להנאה ולימוד בבית הספר במעון ובבית.

בשלב א׳ של הפרוייקט ישודרו כתוביות לחמש סדרות לימודיות של הטלוויזיה החינוכית. בשלב ב׳ ישודרו כתוביות גם למשדרי אקטואליה: „קשר משפחתי" ו„זהו זהו" בשידור התחול. בשלב ג׳ תיבדק האפשרות לשדר כתוביות בשידור חי. הכתוביות „מתרגמות" את הפסקול של מישור הטלוויזיה למלים כתובות. באמצעות הכתוביות ניתן להעביר דיאלוגים, קריינות ומלים של שירים. באמצעותן ניתן לתאר גם את הקולות והצלילים המושמעים במשדר. הכתוביות מופיעות על המרקע בד בבד עם הסרט המשודר תוך מתחלפות מאליהן, לפי מהלך העלילה.

האפשרות לקבל את הכתוביות ניתנה לבחירתו של הצופה המחובר לערוץ השלישי.

✱ **יחס מעליב**

אם יש מחיר לקריאה בתורה, הרי זה לפי תעריף „קול ישראל", בסופו של חשבון — 2 ש"ח!

קורא נפגע שהשתתף בתכנית „קבלת־שבת" באחד מימי שישי פונה ליו"ר ועד המנהל של רשות השידור, מיכה ינון: „האינך חושב שזוהי בושה, העלבה, יחס של זלזול משווע ולעג לתכנית עצמה ולי הקורא בתורה לכל המשתתפים בתכנית? אם לא היו משלמים לי כלל על הקריאה לא היה אפילו מעלה את הנושא, הוא טוען בפניותו, אך מאחר שכך אין לו אלא להעלות את הסכום הזה תרומה למחלקה ליחסי ציבור ברשות השידור...

זה לא הלק הראשון שחוזר אל משרדי הרשות, ויש להניח שגם לא האחרון.

ברדיו

✱ „קבלת־שבת" — פרשת „לך־לך" — בעריכת שבתאי בר־בי (א׳) שישי, 15.00 — הרב יוסף גליקסברג ישוחח על פרשת השבוע [illegible]

✱ „בהוה כולכה" (ב׳) כתריה, 22.10 — „בגלל אבותי" — על האבות בסיפורי בראשית, עם הרב מנחם בקר. העורך: שבתאי בר־בי.

✱ „התקבת ישראל" — הדרה קיהות מפי פרופ׳ איתמר גרינולד (א׳) ראשון, 19.05.

✱ „הנה דעתי" (א׳) ראשון, 22.05 — הפעם: „ההתפתחות פסח וחיבור אצל הנביאים".

✱ „ציונים בפרשת השבוע" — פרשת „וירא" — בפי הרב יונה מבר (א׳) שני, 19.05.

✱ „אתנה ותשבחות" — [illegible] בריאת 50 שנה לרדיו העברי (א׳) שני, 22.05 — הפעם: „בין ההדרים" — שיחה על כפריית התקליטים הדתיים של „קול־ישראל" (שיח).

✱ „אצבע על הדופק" — השבוע בענייני בריאות הרפואה (ב׳) שלישי, 18.06.

✱ „עיוני בהלכה" — במסכת „ברכות" — כפי הרב שבתאי סבטו (א׳) שלישי, 19.05.

✱ „שבעי יחד וכל אחד להורי" (א׳) שלישי, 22.05 — הפעם: „דור שני לניצולי השואה" — בצוות יעל גרין [illegible]

✱ „עד מאה אהבה" (ב׳) שלישי, 22.05 — הפעם: „[illegible]".

✱ „קשר ראשי" — יהודים מגולים בהתהדמות הספרים — עם שכר ליק רותן (ב׳) שלישי, 23.05.

✱ „שואל בענייני" — שאלות בענייני הבריה והלכה עם רב בישראל (א׳) רביעי, 19.05.

✱ „כבוס לפולקלור" (ב׳) רביעי, 20.05 — הפעם: „לאור הכרכורות" — עם הרב מרדכי ברויטפוס.

✱ „ציונים ושקיעה" — מבחר שירים ביידיש (ב׳) רביעי, 21.05 — הפעם: שירים הצנים לשמות פרטיים.

✱ „שיעור בתנאי" — בגיש: הרב עדין שטיינזלץ (א׳) חמישי, 19.05.

פרקי היום בתנ"ך

קריאה מפי עקיבא נורביץ רשת א׳ 18.50

יום א׳: ירמיהו פרק כ"ד (פסוקים כ"א — ס"ו).

יום ב׳: ירמיהו פרק כ"ד (פסוקים מ"ז — ל׳) שיחה מפי מול ויינגרט על הנושא „דברי ירמיהו אל כל הגויים".

יום ג׳: ירמיהו פרק מ"ג, כל הפרק, שיחה מפי ד"ר יחיאל ברגמן על הנושא דברי ירמיהו אל ברוך בן נריה הסופר.

יום ד׳: ירמיהו פרק מ"ו (פסוקים א׳ — י״) שיחה מפי יחיאל ברגמן על הנושא „דברי ירמיהו הנביא אל הגויים".

יום ה׳: פרק מ"ו (פסוקים י"א — כ"ח) שיחה מפי עמוס חכם על הנושא הנבי שרק על אבון מגוג.

לילדים ולנוער בטלוויזיה הכללית והלימודית

✱ **יום שישי**

15.00 מפגשי בראשית — פרשת „לך לך" — המרצה שעיהו ליבוביץ משוחח על התפתחות אמונתו של אברהם אבינו. הפילוסוף החוקר פורש זוג מאור בשדים ומכוונת צמם על משמעות המעבר מאור כשדים לכנען באותם ימים. ד"ר בועז עפרת יציג את התפתחות שבמצאי אומנים שונים בציורים מרשגים מופשטים כמו הברית המוביקה.

✱ **יום ראשון**

16.30 אי האלמוגים — פרק 8 — שודדי הים מתקיפים את כפר הילדים. ראלף יאחד משודדי הים נכלטים משודדי הים לספינת, אך אחד מהם נבצע אנושות.

✱ **יום שני**

15.15 קשר משפחתי — בתכנית הפעם משפחה בראון. הפרים הילדים — קרן בת 15, איתמר בן 11 ואיל בן 7. מיצוחים עם הפסיכולוגית דיית אברמסון על בעיות סדר נקיון ומבצי ריב בבית.

16.00 הפונדק בעדוך חמשת המייל — סדרה עלילתית הזהה בת 39 פרקים המציגה את ימי ההתיישבות הראשונים באוסטרליה. בפרק הראשון „הקרים עקבות" אנו מתוודעים אל הכששות הפועלות: קוף ביינגן האמריקני ישותפו האוסטרלי ג'יק ויילר מקימים את קו המרכבה הראשון כפרט גלסון לדילכה. קייט שנגשה ע"י אחיה

באלצת להקים ולנהל את הפונדק בעדוך חמשת המייל בבחות עצמה.

✱ **יום שלישי**

17.55 „הגמה הי" — שלישיית „הוממה הי" יוצאת לבלות, הופשה באמצע הכניות. סמוך אליהם נערך באתר זה הפסטיבל השנתי של סברה. ההדבר משבש את תכניות הבמה. עלהם, איממים אורחים בתכניה הפעם: איל גבאי ואבי מרלדנו.

14.15 אתגר של חיים — אלופת סטורט לשעבר מהמוסטת לאחר גירושיה, עד שבבה בן ה־15 מחליט להיות המאמן שלה ולהכין אותה לתחרות תובבים המורכבת משחייה, רכיבה על אופניים וריצת מרתון. שוב ניסע בה ביטחון עצמי ביכולתה ובה רצון. בזכות אלה היא משקמת את חייה ואפילו פוגשת בחור לבבה.

16.15 האמרון אגדות עם — האבירום — מתילדה ואלי, בניתיו של אביר ידיע, מחליטות לצאת להרפתקה: חיפוש אדרת הכסף ששייכת למלכה לירה. הן נתקלות בקשיים רבים, מתגברות עליהם, ואפילו מגיעות ליעד. הן זוכות להערכה רבה אפילו מצד הקוסמת שהחביאה את האדרת.

17.55 „שובה של האנטילופה" — הפרק הרביעי: „ציפור מכנהרי". הליליפוטים מתאמנים בגיבה בפסנתר במקום הילדים. המשרתת כולי סבורה שהבית מכושף: האוכל נצלם, והנה הפסנתר מנגן מאליו.

✱ **יום רביעי**

14.15 מנהרת הזמן — קץ העולם — דאג וטוני נקלעים לאיזור ויילס, בשנת 1910, השנה שבה כוכב הכביס „האליי" איים להתנגש בכדור הארץ ולהשמידו.

17.30 „שמיניית באוויר" — הבבית העסוק הפעם בנושא של פתחים וציפיות בכלבר כב ה׳ כ׳ הייסודי לביסוס התיכון.

✱ **יום חמישי**

17.30 מקרין 1 — בם הפרק „זיויה ביסודי". המחסב יוגו מצב את בסיס במקרין להיבר. שם גילה בעבר ד"ר ברגר עקבות על כוכב ענקי, המשמש במקור של קרינה. גם כוחותיו של חשבון מבצעים לשם וכבבים לגלות את מקורות האנרגיה של בסיס מקרון.

17.55 „ג'יין אייר" — הפרק השני: בפניכיה מתאהבת ג'יין אייר על הכל. אך מנהל המוסד, שהוא ידיד של דודתה, צולב בה בפומבי. מיס טמפל, מורה צעירה וטובת לב, מצליחה למתר את שמה של ג'יין. כעבור זמן עוזבת מיס טמפל את הפנימייה, וג'יין אייר מתמנה למורה שם.

שים עין

✱ „תביעות קטנות" — תכנית חודשית חדשה (א׳, 20.30) — כדי לפשט ולזרז הליכים משפטיים, שעניינם תביעות הנוגעות בסכומי כסף עד 3,000 שקל, הונהג בישראל ב־1977 בית משפט לתביעות קטנות. אחת לחודש יועתק הדיון בתביעות האלה אל בין כותלי אולפן הטלוויזיה, והוא ישמש בית משפט. אזרחים המתמינים לדיון בתביעותיהם יוזמנו לפני השופט בדימוס בנימין כהן. השופט כהן יכריע בשעת השידור בין שני הצדדים, ופסוק תחייב את הצדדים. הכוונה איננה שחזור, אלא המשפט עצמו. המשתתפים בתכנית אינם שחקנים, אלא אזרחים אשר סיפוריהם מובאים במקור בפעם הראשונה באולפן „תביעות קטנות".

✱ „כבוד בת מלך" (ד׳, 20.02) — מגישה נשים הדנות על שילוב האישה בחיי הדת במדינה. בעקבות האירועים האחרונים: בחירת אישה למועצה הדתית בירוחם, נשים בגוף הבוחר לרב הראשי בתל־אביב, ועוד. משתתפות: הרבנית אילה גליקסברג, אשתו של רבה הראשי של גבעתיים; נג׳ טובה אילן מן הקיבוץ הדתי; והגב׳ שמחה סיאני שתביא את דעת הנשים המקורבות למסורת ואינן מרדנות כחותיות.

בול זכרון לתיאטרון הלאומי הסרבי

פינת הבול

ביה. הגבינה להוצר ניצפה מיוחדת לציון יום הופעת הבול, שיראה אור ב־28 ביולי 1986.

בית, כי ביוגוסלביה, היקף הבולים [illegible] והבולים [illegible] בארצנו.

תערוכת בולים בינלאומית יוהנסבורג „100"

בתאריכים 6 באוקטובר 1986 עד 11

מאת חיים לנגלבן

התיאטרון הסרבי בנובי־סאד, נוסד ב־28 ביולי 1861, והוא התיאטרון המקצועי הוותיק ביותר ביוגוסלביה.

בהלאת 125 שנה לייסודו, הוציא מינהל הדואר של הרפובליקה היוגוסלבית בול זכרון מיוחד לציון האירוע. הבול בן 40 דינאר, נושא עליו את סמל התיאטרון, הבניין של „תאליה" [illegible] אחת מהבמות [illegible] הקדמה.

עיצובי האמנותי של הבול נעשה בידי [illegible] אקדמי בבלגרד. הבול הודפס בבית הדפוס „[illegible]" בבלגרד, באופסט רב־צבעי, בגליונות דואר בני 25 בולים כל אחד. גודל כל בול 29X35 מ״מ. הפרה „יוגוסלביה" [illegible]

ב. התקיימה ביוהנסבורג, דרום אפריקה, תערוכת בולים בינלאומית, במלאת 100 שנה לעיר יוהנסבורג.

מאחר שדרום־אפריקה אינה חברה בפדרציה הבינלאומית לבולאות — פ.י.פ. — בגלל מדיניות ההפליה כלפי הכושים, לא היתה זו תערוכה בחסות הארגון הבינלאומי, ומספר המדינות המשתתפות היה מוגבל. התערוכה הקיפה 1850 מסגרות, כאשר כיסוי נרחב ניתן לבולי דרום־אפריקה, על גלגוליה השונים.

ישראל ייצגה בתערוכה זו על־ידי 15 אספנים, חמישה של אספנים בוגרים והשאר אספנים צעירים. כפי שמסר לכתבנו מר יצחק בלק, המשמש כנציב בפקיד כראש ההנהלה לתערוכה צעירים בארצנו, האספנים הצעירים בלטו בתערוכה „יוהנסבורג 100" ברמתם, והציון הגבוה ביותר באגף הנוער ניתן לציור הישראלי שי שכהאי, עבור אוסף „תולדות הציונות". שי שבהאי זכה במדליית הזהב והזכייה שניתנה לבני נוער, שניתנה לבני נוער בתערוכה זו. כל הכבוד לשי שבהאי!

גם לשל ארגוב הוענקה מדליה מכובדת: כסף מוזהב, אחת המדליות מתוך שתיים כאלה, שהוענקו לבני נוער, עבור האוסף „ירושלים" גם זאת בתוספת פרס כבוד.

ד. ברק גם טרח להעביר את תוצאות יתר אספני ישראל: מ. שמואלי שקיבל מדליית כסף; מ. כהן — ארד מוכסף; י. בר — ארד מוכסף; ק. בר־אילן — ארד; י. סלתקי — ארד.

בני הנוער: בנוסף לאלה שצויינו לעיל, קיבל אלוני צור — מדליית כסף; הילה ברק ויעל ארגוב ארד מוכסף; שרית כהן, ליאור אברהם, י. אברהם, ויעל מסיקה — מדליית ארד כ״א.

כן הראוי לציין, כי בולאות ארץ הקודש יוצגה בתערוכה בכבוד על־ידי שמונה אספנים נוספים. מדרום־אפריקה וממדינות אחרות, אשר הציגו בולים בנושאים פלשתינה, ישראל ויודאיקה.

כפי שספקיים המציגים שהשתתפו בתערוכה, איכות התערוכה היה בדרגה גבוהה, וארוע הסיום („פלמרס") היה אירוע מרגש, בהשתתפות ראש העיר היהודי של יוהנסבורג — מר הרולד רודולף.

12 אספנים קיבלו מדליות זהב גדולות, ו־32 אספנים קיבלו מדליות זהב קטנות. בפרס התערוכה זכה מר גולדשלג ממערב גרמניה, על אוסף „באדן".

חידוש מעניין הנהיגו מארגני התערוכה. האוספים נתלו ארבעה ימים לפני פתיחת התערוכה, והשופטים, שהיה מאוד מקצועי, הספיקו בתקופה זו. עם פתיחה התערוכה היו כבר התוצאות ידועות, והמבקרים יכלו לצפות באוספים בהתאם לכך. כדאי אולי ללמוד מחידוש זה.

صكا من الأصل

21/11/86

מגמה מעורבת

מאת מרדכי זפט

שבוע המסחר במניות הסתיים אתמול במגמה מעורבת, כלומר, בעקבות פתות אופטימיות מהאווירה ששררה בבורסה ביום המסחר הקודם.

אתמול בבורסה

הדבר בא לידי ביטוי בקיפון משמעותי, בביקושים, בסיפוק בי־קוים ב„בכדות" ללא שינוי בשער ובאווירה כללית של „יובש".

בין התנודות החדות שנקבעו אתמול: איכות (+10%), אלרש (ק), המסלול 1.0 (+10%), סנו 1.0 (−10%), חמן (+10%), פולק 1.0 (מ), בנק ספנות 0.5 (+10%), קינסורטיום 5.0 (−10%), כטווייה 5.0, פקר, קינג 1.0 ולבייש 1.0 על בי"ב ב־10% כ"א.

בהנפקה החדשה, מכר בנק ישראל את מרבית המכמים, בישגיא ל־6 שנים נמכרו 19.6 מיליון ש"ח ע"נ מתוך 20 מיליון ש"ח ע"נ שהוצעו במחיר 88% ובגליל ל־9 שנים נמכרו אג"ח ב־7.2 מיליון ש"ח ע"נ (מתוך 10) במחיר 83%.

בשוק המישני של אגרות־החוב התאזנו שוקי הביקוש עם עודפי ההיצע והאג"ח נסחרו ביציבות כמעט ללא שנ.

הודעות הבורסה

* **אזורים** — החברה תכנס להתקשרות עם קונסורציום בינ"ל לביצוע פרויקט מאגרי דלק תת־קרקעיים שיוקמו בנגב. היקף הפרוייקט 80 מיליון דולר והוא יימשך 4 שנים.

* **פי.בי.** — החברה תחלק דיבידנד במזומן בשיעור 73%, „אקס" ב־1/12 התשלום ב־22/12.

* **אלקטרה** — החברה תחלק בי"ת הטבה בשיעור 500% „אקס" ב־10/12 וההקצאה ב־14/12. כן תהיה הנפקת זכויות בהיקף 4.7 מיליון ש"ח.

* **רוגובין** — רווח נקי מיתוס של כ־104 אלף ש"ח באפריל—ספטמבר 86' לעומת 134 אלף ש"ח בתקופה המקבילה אשתקד. יחייקר מניות הטבה בשיעור...

* **חוף אלמוג** — רווח נקי בר"ב של 15.3 אלף ש"ח בתחילת 86' לעומת הפסד מתואם של ... מיליון ש"ח בכל 85'.

שערי המניות

המניות	השער	השינוי בנק	השינוי ב־%
ספנות 0.1	1180	+ 75	+ 6.8
הבינלאומי	3540 *		
פ.י.בי.	4254	— 50	— 1.2
אי.די.בי. רג'	80350 *		
איגוד	59800	— 20	(—)
דיסקונט א'	102400 *		
מזרחי ש	33000 *		
פועלים ש	54500	— 90	— 0.2
כללי	139400 *		
בליל	34719 *		
מימון 1.0	46300 *		
אדנים	19740	+940	+ 5.0
לאור משי ש	6655	+250	+ 3.9
פתמיש	2455	— 20	— 0.8
משכן	2450 *		
עצמאות	9570	+130	+ 1.4
ספנות ש	17559	+850	+ 5.1
מירב	6150	+ 50	+ 0.8
שלטון	492	— 20	— 3.9
לאור תעשי' ש	8500	+ 50	+ 0.6
הסנה	340	+ 1	+ 0.3
סקוייטס	939	— 28	— 2.9
שופרסל א'	6900	—207	— 2.9
ד ל ק	3195 *		
אורדן 1	850 *		
אזורים	הפסקת מסחר		
אפריקה 1.0	32500	+ 10	(+)
נכסים	3180	— 60	— 1.9
גב ים 0.5	3149 *		
הכשרה	59000 *		
ישפרו	3500	— 19	— 0.5
כלל בנלוין	435	+ 3	+ 0.7
מגדב	1329 *		
נאות אביב	7620	+220	+ 3.0
פולגת 4	2495	+ 45	+ 1.8
פוליגון	8200	— 5	— 0.1
אורדן 1.0	6840	+ 10	+ 0.2
כבלים	26100	+1000	+ 4.0
קופר פח 1.0	2680	+ 20	+ 0.8
אלקו ש	3200	— 30	— 0.9
אלקטרה 5.0	הפסקת מסחר		
כלל אלקטר'	2010	+ 21	+ 1.1
אי.פי.	930 *		
תעשיות מודול	5620	+102	+ 1.8
דשנים 5	1380	— 30	— 2.1
חיפה כימיקל'	421	+ 1	+ 0.2
ט ב ע	7880 *		
ים־המלח	4645	+ 40	+ 0.9
פטרוכימיים	556	+ 1	+ 0.2
פרוטארום	14600	—400	— 2.7
מפעלי נייר	259100 *		
פולק 5	1080	— 80	— 6.9
מרכנות	7700	—100	— 1.3
כלל תעשיות	1418 *		
אי.די.בי. פי'	4775 *		
התחברה	9600 *		
אמפא	15550	+150	+ 1.0
פועלים השי'	5900	— 96	— 1.6
דיסקונט השי'	2798	— 3	— 0.1
מזרחי השי'	15080	+ 10	+ 0.1
יצוא	10800 *		
ידין	3100 *		
כלל ישראל 10	872	+ 2	+ 0.2
פז השקעות	6900	—169	— 2.4
עזר 0.5	1949 *		
פמה 0.5	5602	+ 1	(+)
פז נפט	17000	—1250	— 6.9

אוקטגון תעשיות 74 בע"מ

הודעה לכל בעלי המניות

החברה מודיעה כי ביום 11.12.86 בשעה 8.30 תתקיים במשרד הרשום של החברה ברח' הלפיד 16 קרית מטלון פ"ת אסיפה כללית יוצאת מן הכלל של בעלי המניות בחברה.

על סדר היום:

ביטול תוכנית החברה לבניית מפעל בשדרות.

עובד אברהם
יו"ר מועצת המנהלים

אוניברסיטת בר־אילן

המחלקה לספרות עם ישראל ע"ש יוסף תהום כרמן
הקתדרה ליידיש ע"ש רינה קוסטה

אנו מתכבדים להזמינכם לעצרת אקדמית לזכרו של

לורד פישר מקאמדן

ביום חמישי, י"ח במרחשון תשמ"ז
20 בנובמבר 1986 — בשעה 16:00
באולם ארגנטינה

העצרת מוקדשת לשנת ה־100 להולדתו של משה־ליב הלפרן

התוכנית:

— ד"ר יוסף בר־אל:
בין בכי אמת ושחוק של כזב בשירת הלפרן
— ד"ר אריה פילובסקי:
ניו־יורק ביצירתו של המשורר
— מיכאל בן אברהם: פרקי קריאה

• אוטובוסים מתל־אביב: 64, 68, 70, 45 • מירושלים: 400

בתי מרקחת

ירושלים: קופ"ח של ההסתדרות מרפאת רוממה, רח' הבי"ג 28, 523191.

תל־אביב: ריטנה — ציון 16, נחלת יצחק, 257678. שדה דב — האונור 2, תבנית ל', 428510.

נתניה: תרופה — הרצל 2, 28656.

פתח־תקווה: קופ"ה הכללית — חיים עוזר, 905271.

חולון: קופ"ח עין יהב — עין יהב 4, 884854.

חיפה: נוה שאנן — התיכון 37, 235530.

ב"ב—ר"ג: אסותא — ז'בוטינסקי 41, 7511874.

שבת

ירושלים: הר הזיתים — הר הזיתים, 287480.

מוצ"ש: ביוח"ה הר הצופים — הר הצופים, 818111.

תל־אביב: בס — פרישמן 66, 237326. ארלוזורוב — ארלוזורוב 76, 230746.

מוצ"ש: בס — פרישמן 66, 237326. ארלוזורוב — ארלוזורוב 76, 230746.

נתניה: הנשיא — שדי הנשיא 36, 33639.

פתח־תקווה: קופ"ת הכללית — חיים עוזר, 905271.

חולון: תקוה — ככר סטרומה, 842428.

חיפה: ק. אליעזר — ככר מאיר הוף 6, 511707.

ב"ב—ר"ג: פינצי — היבת ציון 43, 782821.

בתנועה

אמונה — תאדי"ל
תל־אביב

בפרשת השבוע

בהמשך שיעקין רח' המרכבה 40 ת"א המרצה: הרבנית סגל.

במנין הנעור הדתי קרית שלום ה' מרצה: מר משה גלידאי.

בדרך הנצחון בבית הכנסת בשעה 11.15 למנח"צ ע"י הרבנית גולדשמידט.

יום שני

בבצרון יתקיים חוג התנ"ך בשעה 8 בערב ע"י הרבנית גולדשמים.

יום שלישי

שעור התנ"ך עם הגב' עקרויש

יתקיים אי"ה ט"ז חשון תשמ"ז 18.11.86 בשעה 5 אחה"צ במועדון רח' דיזנגוף 209 תל־אביב.

דוג לאר

יתקיים אי"ה ביום שלישי 18.11.86 בשעה 8.30 בערב בביתה של החבי אביבה בלום רח' אהבת ציון 20 ת"א המרצה: ד"ר וכסלר.

הנ שרה נוי

יתקיים אי"ה ביום שלישי 18.11.86 18.11.86 בשעה 5 אחה"צ בביתה של החב' מרקוזה טובה רח' חיסין 4 ת"א דירה 5 כניסה ג' ת"א.

חוג גורן

יתקיים אי"ה ביום רביעי 19.11.86 בשעה 5.30 אחה"צ בביתה של החב' יפה רדליך רח' קורולנקו 1 ת"א המרצה: החב' ע"ד תיה ויס.

שעור התנ"ך עם הרבנית רבינוביץ יתקיים אי"ה י"ז חשון תשמ"ז 19.11.86 בשעה 4.30 אחה"צ בסניף אמונה אחד העם 110 ת"א הנושא: בהמשך נבואת ירמיהו ורעיונות מפרשת השבוע.

חוג כבלי הנה פולק

יתקיים אי"ה ביום רביעי 19.11.86 בשעה 8.30 בערב בבית החב' בירנביים בבלי 11. המרצה מרים דוד על שירתו של אורי צבי גרינברג.

חוג דורסקס

יתקיים אי"ה ביום שלישי ט"ז חשון 18.11.86 בשעה 5 אחה"צ בבית החב' שטיינביך נהמה רח' ידידיה רמת־גן.

המדור לקליטה

הבריגית רוזהית של עולים

יום ראשון

בשעה 6.00 בערב במועדון אמונה, רח' אחוזה פגישה בין ארגונית ל־

ענייני המאבק למען יהודי ברית המועצות בהשתתפות משפחות מסור רבי עליה.

יום שני

בשעה 9.30 בבוקר במשרדי אמונה, רח' אבן גבירול 166, ישיבת ועדת קליטה ארצית, סדר היום בהזמנות.

תל־אביב

בבית הכנסת הגדול בתל אביב, רח' אלנבי 110

יעבור לפני התיבה חזן אורח. לפני קבלת השבת, השיעור ברמב"ם מפי נשיא בית הכנסת אברהם חרותי שליט"א בהלכות נשיאת כפים. פרק יד, הלכה יא — יד בנושא „כה יהיה זרעך".

מנחה 4,05 שחרית 8.00.

עונג שבת
אוהל שם

השבת בשעה 16.00 אחה"צ ירצה העו"ד מר גרשון גרמן בנושא ציונים בפרשת לך־לך.

הרב ש. זלמן הוכמן ירצה בהלכה והגדה. זכירות ישמ"ע ההזן מר משה ציטרין.

חיפה

בבית הכנסת לנוער

בבהיה"ש „י" — „יה ישראל"

התפילות בליל שבת לפי זמני הדלקת נרות, ובשבת בבוקר ב־8.15 לפני התפילה ב־7.30 שיעור בתלמוד ע"י הרב ישעיהו נגר, רבו של בית הכנסת. לפני הקריאה לימוד משניות לזכרם של תלמידי ביהי"ס שנפלו במערכות ישראל.

בית הכנסת הפועל המזרחי (רח' ההלוץ 59)

בשבת בשעה 7.00 בבוקר יתקיימו 2 שיעורים בתנ"ך ובגמרא מפי הרב מנחם הכר, ובשעה 10.30 שיעור בהוג רמב"ם מפי החב' יוסף קרייבר.

דרגין (רדיו)

קול המוסיקה

07.07 „בוקר טוב"; 07.30 „שחרית מוסיקלית"; 09.30 „קונצרט בוקר"; 12.35 „במחצית אמנים"; 13.00 „כרסיקה קלאסית"; 14.00 קרל מריה פון וובר; 15.00 „מאולמי הקונצרטים שלנו".

מוצאי־שבת

20.05 „אופרה"; 23.00 „מוסיקה קאמרית".

רשת א'

07.30 „פעמי המזרח"; 09.30 „מפגש"; 11.05 רגע של עברית; 11.30 „השכלה הדת לכל"; 12.05 „הזמר לינגר"; 14.06 „לבה ולבן ולכל התענייה".

מוצאי־שבת

22.05 „מוסף רדיו לספרות"; 23.05 „ניגונים".

רשת ב'

06.06 „שמע ישראל", „מה טובו אהליך יעקב" וסיכום המשנה היומית; 06.12 התעמלות בוקר; 06.22 „להקלאי"; 06.30 סקירת מאמרי העיתונות של עתוני הבוקר; 06.53 „אורלוק"; 07.00 „הבוקר הזה"; 08.05 „כל צבעי הרשת"; 12.05 הדשות מכוניות; 12.10 „שריקת פתיחה"; 13.00 „בחצי היום"; 14.06 „שעה כחיוכת"; 15.05 הודעה על זמני כניסת השבת; 15.06 „אלף־אלף" ב„בית".

מוצאי־שבת

20.05 יומן השבוע; 21.05 „הכבדילו"; 21.08 „פרח בגני"; 22.05 פרקי היום בתנ"ך; 23.05 „ציונות 86"; 00.10 „לילה טוב".

טלוויזיה

טלוויזיה חינוכית

08.00 טלטקסט; 08.03 שעת בוריש; 08.15 קשת וענן; 08.40 כסף לספרות; 09.00 מוסיקה ד־ד; 09.20 לשון ותקשורת ג"ה; 10.05 חשבון י; 10.30 הגיל הרך; 11.00 מדעי הטבע; 11.15 חברה ותרבות; 11.45 אזרחות חטה"ב; 12.15 חברה ותרבות; 12.45 מוסיקה; 13.30 טלטקסט; 13.35 זהו זה; 14.30 האוניברסיטה הפתוחה; 15.00 מפגשי בראשית; 15.30 ערב חדש.

טלוויזיה כללית

מוצאי־שבת

19.00 בידור חוץ לארץ; 19.30 חדשות; 20.00 „מי הבוס"; 20.30 „צ'יריפיס"; 21.00 מבט לחדשות; 21.30 ספורט; 22.30 „פאני ואלכסנדר"; 23.25 „פסוקו של בקוש" וחדשות.

ניגון דוד

טלפון חירום 101: ירושלים, בית־שמש, תל־אביב, חיפה, נהריה, עכו, חדרה, הרצליה, כפר־סבא, נתניה, קרית־שמונה, צפת, ראשון לציון, באר־שבע, אופקים, דימונה, ערד, אילת.

ירושלים — טל' 523133, בית־שמש — 811288, תל־אביב — 460111, רמת־גן, גבעתיים, בני־ברק — 781111, פתח־תקוה — 9231112, קרית־אונו — 344442, חולון — 803133/4, בת־ים — 585555/6, חיפה — 512233/4, נהריה — 923333, 979333, עכו — 912333, קרית־טבעון — 931401, קרית־ביאליק — 721817, חדרה — 063-22333, הרצליה — 541333, כפר־סבא — 33222, טבריה — 067-90111, קרית־שמונה — 067-44334, בית־שאן — 065-8722, עפולה — 065-93333/4, חצור הגלילית — 067-36333, קצרין — 067-61333, נצרת עלית — 065-73333, מגדל־העמק — 065-4006, רחובות — 054-451333, אשדוד — 055-51332/3, אשקלון — 051-23323, לוד — 054-229133, רמלה — 054-221027, קרית־גת — 051-881333, קרית־מלאכי — 055-8233, ראשון־לציון — 942333, שדרות — 051-97074, באר־שבע — 057-78333, אופקים — 923022, נתיבות — 941033, דימונה — 59333, ערד — 957222, ירוחם — 80133, מצפה־רמון — 88333, אילת — 059-72333, צפת — 067-30333.

שערים יציגים

להלן השערים היציגים ל־13.11.86:

סל	1.4940
דולר ארה"ב:	1.4924
מר"ג:	0.7387
ליי"ש:	2.1170
פר"צ:	0.2257
ין יפני: (100)	0.9290
פר"ה:	0.6541
פר"ש:	0.8897
כת"ש:	0.2147
כת"נ:	0.1992
כת"ד:	0.1958
דולר קנדי:	1.0793
דולר אוסטרלי:	0.9625
רנ"ד:	0.6629
פר"ב: (10)	0.3552
שי"ל. אוס': (10)	1.0495
לירה איטלקית: (1000)	1.0666
לירה אירית	2.0138
פזטה ספרדית: (100)	1.0972
יחידת מטבע אירופית	1.5384
דינר ירדני:	4.2235
לירה לבנונית: (10)	0.2898
לירה מצרית:	0.7835

בתי חולים

ירושלים: שערי צדק (ילדים, פנימית), הדסה עין כרם (נשים, כירורגית, אורטופדית, עיניים, א.א.ג.).

שבת — — —

ירושלים: ביקור חולים (ילדים, נשים), הדסה עין כרם (פנימית, כירורגית, אורטופדית, עיניים, א.א.ג.).

תל־אביב: לויקח (ילדים) איכילוב (פנימית, כירורגית).

נהריה: לגיאזה.

שערי חליפין במט"ח

בנק המזרחי המאוחד

שערי קניה ומכירה של בנקנוטי „העברות במטבע־חוץ ליום 13.11.86 עד למחרת בשעה 12.30 לעסקות בדולרים עד לסך 1,000 דולר וביתר המטבעות עד שווי 500 דולר, יהיו במפורט להלן:

יתוסף לשערים דלהלן יש לגבות עמלה בשעור של 0.75%

המדינה	המטבע	יחי'	שער קניה (שקים והעברות)	שער מכירה (שקים והעברות)	שער קניה (בנקנוטים)	שער מכירה (בנקנוטים)
ארה"ב	דולר	1	1.4842	1.5028	1.46	1.53
בריטניה	לישט	1	2.1053	2.1317	2.07	2.17
גרמניה	מרק	1	0.7352	0.7445	0.72	0.76
צרפת	פרנק	1	0.2246	0.2274	0.21	0.23
הולנד	גולדן	1	0.6492	0.6574	0.63	0.67
שוייץ	פרנק	1	0.8850	0.8972	0.87	0.91
שוודיה	כתר	1	0.2136	0.2164	*0.20	*0.22
נורווגיה	כתר	1	0.1982	0.2007	*0.19	*0.21
דנמרק	כתר	1	0.1946	0.1971	0.18	0.20
פינלנד	מרק	1	0.3003	0.3041	0.29	0.31
קנדה	דולר	1	1.0758	1.0894	1.04	1.11
אוסטרליה	דולר	1	0.9610	0.9731	0.91	1.60
דרא"פ	רנד	1	0.6582	0.6665		
אוסטריה	שילינג	10	1.0422	1.0553	1.02	1.07
איטליה	לירה	1000	1.0539	1.0773	**0.99	**1.10
יפן	ין	100	0.9207	0.9323	0.90	0.95

* רק לגבי בנקנוטים בערכים של עד 100 כתר
** רק לגבי בנקנוטים בערכים של עד 10,000 לירטות
לגבי בנקנוטים בערכים גבוהים יותר יש לקבל את השער ... לעסקות אלו.

לוח הצפה

● **דרושה** אשה מסורתית כעזרה לאשה קשישה 03—412007.

● **דרוש** אדם לסידורים ולעבודה פיזית בקייטרינג בשעות הבוקר והערב + רשיון נהיגה 03—766161.

● **לשיק מודל** בית הרושת לבגדים החליפות צמר לנשים, דרושים חייטים ותופרות לעבודות יד. וגזרן עם נסיון. תנאים טובים טל. 03—659118, 03—657186.

לוח ירושלים

● מעוניין לשכור דירת 3 מרוהטת — טלפון לחודשים מדצמבר עד פברואר 87. רצוי באזורים הדתיים!!! טל. 02-221967.

● בקרית משה ע"י מרכז הרב 4 חדרים ק"ג נוף מיידי. 92,000 טל. 02-431133—4.

מכשיר החייאה לכירורגיה בבית־החולים „מאיר"

המחלקה לכירורגיה א' בראשותם של פרופ' אורי פרוינד, קיבלה מכשיר החייאה לעזרת מנותחים.

המכשיר נתרם בעזרתו האדיבה של מר סוסנבצקי לזכרו של בנו יונתן הנהיר הי"ד אשר נפל במערכות ישראל.

בטקס צנוע בו נמסר המכשיר צמד פרופ' פרוינד בדברי תודתו על החשיבות המיוחדת של מכשיר החייאה ועל הקשר הרצוף שאנו מקיימים בין אלו שאינם עוד ואשר ציוו לנו את החיים.

☜ 2200 מנות הרואין נתפסו ביום ד' בשעות הלילה ע"י בלשי מחלק הסמים של משטרת מרחב חיפה. הסמים נתפסו בדירה ששימשה לפי החשד כתחנת סמים.

השוטרים עקבו אחרי 2 צעירים היפנים המוכרים למשטרה כעבריני סמים.

סיום הש"ס לזכר הנופלים הי"ד ברחובות

הרבנות והמועצה הדתית ברחובות מקיימת מדי שנה מסיבת סיום לימוד הש"ס לזכר הנופלים הי"ד.

השנה התקיימה סעודת המצוה במעמד הרב הראשי ואב"ד, רבני העיר, לומדי הש"ס ובהשתתפות המשפחות השכולות.

פתח את המעמד — צבי לוינגר ראש המועצה הדתית ונשאו דברים: רב העיר הרב גולדויכט — ראש הישיבה כרם דיבנה.

הרב משה איזקוביץ — אמר את ההדרן, והרב נהן שרעבי — אמר קדיש.

מזל טוב באסותא

טובה ומרדכי שטיין	— בן
אודית ואבנר סלנס	— בת
חוה ועוזי ברק	— בן
דינה וזאב גבעון	— בן
רחל ואלמר לוביץ	— בן
חוי ויהודה מזרחי	— בת
לאה ושלמה אהרון	— בת
רבקה וגבי בן עזרא	— בן
אולה וחכרה אהרון	— בת
ויקי וחיים והדוה	— בת
אולגה ואליעזר אבינדב	— בן
יעל ואליהו דהן	— בית
שלי וישראל וישליצקי	— בן
גולי ויורם נגלר	— בן
ריטה ודוד פרץ	— בת
שרה ואורי כהן	— בן
דבורה וקוין לובלס	— בן
נורית וחיים גרין	— בת
אביגיל ואפרים כהן	— בת
עדנה וגלברט כהן	— בן
מלכה ויעקב אליעזר רוטנברג	— בן
בנות ושלמה רואימי	— בן
רות ודניאל אפלברג	— בת
יפה ופנחס בן דוד	— בן
אמירה חן רודי	— בן
מירי ושמואל הורביץ	— בן
מרינה ומיכאל יעקובזון	— בת
אוה ורפי אוחנה	— בת
דורית ואילן לוריא	— בת
רות ואלכס פילשנברג	— בן
סוזנה וולדמיר פרידין	— בת
שולמית ומרדכי בוקאי	— בן
סיגל ומיכאל יפרח	— בן
בתי ומשה בן אלעזר	— בן
תמר ושמואל ארנגאוס	— בן
אסתר ויששכר שפיגנהרט	— בת
דינה ורפי טמס	— בן
אסתר ושמואל הלברברג	— בן
ענת ואלכסנדר גוראל	— בן
רבקה ויצחק סלונצפק	— בן
נעמי ויצחק רגב	— בן
מיכל ויורם רוזנברג	— בן
דבורה ואברהם קריבוס	— בן
חוה ויעקב גוטפריד	— בן
אילנה ומאיר מוקדס	— בת
שולמית ומשה גרונדה	— בת
מזל ויהודה נחום	— בן
ד"ר יהודית ודוד שחם	— בת
רות ואבי רוין	— בן
גלית ומיכאל תורג'מן	— בת
עליזה וחיים דבח	— בת
ליזה ויהודה אלסטר	— בן
לבנת וגבי ליפוביצקי	— בת
יהודה ואורלי זמברוס	— בת
דב וחנה פרנק	— בן
יצחק וחנה בן אבי	— בן
שלמה וחנה גרוסמן	— בן
עמוס וריקי זרקא	— בן
עמוס ושירה אפלברג	— בן
צילה וחריב זיק	— בית
שולמית ואליהו רומנו	— בן
יפה וגורש הורש	— בת
ענת ויובל צחוראת	— בת
בינתר ושמי תבורי	— בן
זהבה ומצליח בראל	— בת
נאוה ואלון אושרי	— בת
מיה ומאיר שני	— בת
רחל ודוד קורן	— בת
אסתר ומשה נפתלי	— בן
חנה ונחו קופלוביץ	— בן
רבקה ואליהו מנהיימר	— בן
אורלי וגלעד גורי	— בן
לאורה ועמי מגור	— בת
טובה ומרדכי שטיין	— בן
דקלין ובריאן מוליגר	— בן
עדינה וגבי אביטל	— בן
פנינה ויוסף ארביב	— בת
יוסף ואסה שומר	— בת
טובה וחנן פטוצקי	— בת
הדסה ושלום גיאן	— בן
אורה ויעקב יגל	— בן
סימה ואילן חפץ	— בת
תמר ועומר שמיר	— בן
שרה ומרדכי פרוד	— בן
יפה ואריה הראל	— בן
עדינה ויצחק גלוקסברג	— בן
וכבוד וזאב אהרון	— בן
יהודית ושלמה אוחיון	— בן
תהילה ויעקב קורונה	— בת
תמר ויוסף שרף	— בן
טוהי ויעקב רונבכן	— בן

גם לך מגיע אסותא
240185

הרבנות הראשית לישראל
הודעה לציבור

א) הרינו להודיע כי הרוב המוחלט של אדמות ארץ ישראל נמכרו לנכרי לקראת שנת השמיטה עפ"י תקנת רבותינו שבארץ ישראל, לכן אפשר לקנות ירקות ופירות בכל רשתות השיווק ואין לקנות דווקא ירקות מנכרים. כל מפעל מזון יכול לפרסם שבתוצרתו אין איסור שביעית.

ב) בידי הרבנות הראשית רשימה מעודכנת של כל המגדלים שמכרו את אדמותיהם לנכרי. כל רבנות ומפעל המעוניינים ברשימה בכדי שיוכלו לבדוק ולבקר את מקורות תוצרתם יפנו לפי הכתובת: ועדת השמיטה של הרבנות הראשית בישראל, „היכל שלמה" ירושלים.

ג) כל מגדל שמכר את אדמותיו יקבל בימים אלה אישור לביתו שעם הצגתו יוכל לספק תוצרתו לכל המעונין.

ד) במידה ויהיו משווקים אשר ישווקו תוצרתם שלא על פי הרשימות הנ"ל נודיע לציבור הצרכנים על הדבר בכדי שלא יכשלו באיסורי שביעית.

ה) לכתחילה יש להשתדל לקנות ירקות ופירות מאוצר בית דין של אדמות יהודים ששמטו קרקעותיהם ולסייע בידי גיבורי כח עושי דברו ובכדי להרבות שמירת שביעית וגם קיום מצוות אכילת פירות שביעית.

ו) כיון שבתקופה זו עדיין יש תוצרת מועטה של אוצר בית דין ולכן במידה ולא תספיק תוצרת זו יש לקנות תוצרת מיהודים שמכרו אדמותיהם עפ"י הוראות הרבנות הראשית לפי תקנת גדולי הדור מקדמת־דנא.

„אלו שמחמירים על עצמם לאכול רק מפירות הגויים יצא שכרם בהפסדם שלמעשה אוכלים מפירות שביעית ממש שלא נמכרו ברבנות ולכן הרבה מהיראים, מטעם זה לא סומכים לקנות מחנויות שומרי שביעית, פן יבואו לידי מכשול לאכול מפירות שביעית ממש שלא נעשה בהם תיקון מכירה וסומכין סמיכה מעליא על המכירה כפי שתיקנו רבני הדור בדורות קודמים והנה להם בישראל שלא לערער אחרי המכירה ושלא לפרוש מן הציבור שרוב שככל סומכים על הפוסקים שתנהיגו ענין המכירה בשופי וה' לא יביאנו לידי מכשול ועוון".

מתוך ישכיל עבדי יור"ד חלק ח' סימן ק"ח:

בברכה
ועדת השמיטה
שליד הרבנות הראשית לישראל

מרכז מוסדות „התורה" באוה"ק

ברכות נאמנות לידיד מוסדותינו הנכבד
הרופא הדגול ברוך הכשרון

ד"ר ר' ליפא בודנר הי"ו

לרגל פתיחת המרפאה
בבני־ברק, ברח' רש"י 3
לרפואת הפה והלסת

יהי ד' עמו ויזכה להיות שליח נאמן לרפואת חולי ישראל וכל אשר יעשה ישכיל ויצליח

ההנהלה

כל בעל השכלה יכול לקבל פנסיה מגרמניה

אגוד מקבלי גמלאות מגרמניה בע"מ פותח בפני כלל צבור המשכילים (לאו דווקא נרדפי הנאצים) תוכנית פנסיה מהביטוח הסוציאלי בגרמניה, בהתאם לאמנה שנחתמה בין מדינת ישראל והרפובליקה הפדרלית הגרמנית, ניתן לממש זכויות לקבלת פנסיה לקבוצת אנשים אשר יעמדו בקריטריונים הבאים:

● התוכנית מיועדת למשכילים אזרחי מדינת ישראל אשר למדו אחרי גיל 16 בבית־ספר תיכון ו/או מקצועי ו/או גבוה, לפחות 4 שנים שהסתיימו בקבלת תעודת גמר, ומתכוונים לעבוד בישראל לפחות 50 חודש מהיום.

● התוכנית מיועדת גם לאלה אשר נרשמו ב־1983, ולא ממשו את זכויותיהם, אם הינם עונים על הקריטריונים הנ"ל.

● על מי שלא שהה תחת הכיבוש הגרמני לשלם, בנוסף, התשלום חובה חודשי אחד לביטוח הלאומי הגרמני, הניתן לביצוע ע"י חודש עבודה אחר בגרמניה עד לגיל הפרישה.

לדוגמא: אקדמאי אשר למד אחרי גיל 16 שמונה שנות לימוד, יקבל בגיל פרישה רנטה של כ־240 מ"ג לחודש, (צמודה לשכר בגרמניה), תמורת השקעה חד פעמית של —.1000 ש"ח פלוס מ.ע.מ. בלבד.

המשרד הראשי ת"א: בנין מגדלור, בן־יהודה 1, ק"א. הרשמה כל יום בין 8.00—19.00, יום ו' 8.00—12.00. טל. 03-659155/6.

באר־שבע: אסיפת הסברה והרשמה — מוצ"ש 15.11.86, משעה 19.00, במלון „נאות מדבר".

תחנות הרשמה קבועה: בבית ההסתדרות הרפואית באר־שבע, רח' השלום 20, בימים ב', ד', בשעות 15.00—20.00, יום ו' 8.00—12.00.

ירושלים: אסיפת הסברה והרשמה — מוצ"ש 15.11.86, משעה 19.00, בבית הרופא, רח' הנביאים 72.

תחנת הרשמה קבועה: בית הרופא, בימים א', ג', ה', בשעות 15.00—19.00.

חיפה: תחנת הרשמה קבועה: בית המהנדס, רח' שבתאי לוי 24, בימים: א', ג', ה', בשעות 15.00—20.00.

ההרשמה תסגר בתאריך: 17.12.86

איגוד מקבלי גימלאות מגרמניה/הלשכה לאקדמאים

משרד החינוך והתרבות
המחלקה לחינוך מבוגרים
האגף לתרבות תורנית

„בית המדרש הפתוח"
ירושלים

„אורי צבי גרינברג"
פרופ' ישראל אלדד (שייב)

מיהו אורי צבי גרינברג? משורר... נביא זעם...
מתעד חורבני עמו... לאומן נוקשה...
מהי שירתו? פאתוס... נפש סוערת... שנאה... געגועים...
רוגז ורחמים... אמונה וקטרוג... דת ואהבה...
את מי אהב ומפני מי סלד? מדוע נלחמו בו כה רבים?
מנין צמח ומה רקעו התרבותי?

על אלה ועוד יעמוד הפרופ' ישראל אלדד (שייב), בקורס על שירתו של „טורך מלכא" — אורי צבי גרינברג.

המועד: הקורס יתקיים בימי שלישי בשבוע, בשעה 18.00.
תחילת הקורס: יום ג', י"ד כסלו תשמ"ז, (16.12.86).

המקום: „בית המדרש הפתוח", רח' שבטי ישראל 23, ירושלים. (מול בית הלני המלכה).

פרטים והרשמה: „בית המדרש הפתוח", רח' שבטי ישראל 23, ירושלים.
טלפון: 02/286749

כמו כן נמשכת ההרשמה לקורסים הבאים:
— „פרקי אבות" — הרהורים על המוסר היהודי, פרופ' ישעיהו ליבוביץ.
— „הייתכן?" — סדרת הרצאות על הבעיות הקיומיות בישראל (באנגלית).
— „התנ"ך שלי" — טרימסטר ב'.

חוק התכנון והבניה תשכ"ה 1965

הועדה המקומית לתכנון ולבניה תל־אביב־יפו

הודעה לפי סעיף 149 לחוק התכנון והבניה תשכ"ה 1965

הרינו מודיעים בזאת כי הוגשה לועדה המקומית לתכנון ולבניה תל־אביב־יפו בקשה ליתן אשור להקלה לשינויים בתכנית הבינוי כוללים שינויים בהיקף השצ"פ והצבעת השטח החסר לקצה השני של הכביש. שינויים בטבה קומת המרתף ובנית — מקלט ציבורי בציבור לקבין חדר גרנטור ואשפה ברצפת הפליה לחניה מחוץ לקו בנין. ברחוב ארלוזורוב מס. 62 — ברחוב אדם הכהן מס' 7 — ברחוב איציק מנגר מס. 6—2, גוש 6954 חלקת 153 תיק בנין 062—2/193.

בעל קרקע או בנין או המחזיק בהם שיש לו התנגדות להוצאת היתר/אשור הנ"ל במקום זה רשאי להגיש התנגדות לועדה המקומית לתכנון ולבניה תל־אביב־יפו. שדי בן גוריון 68, את התנגדותו המנומקת ולציין כתובתו המדוייקת ומספר טלפון.

ההתנגדויות תתקבלנה במשך 14 יום מתאריך פרסום מודעה זו ותידונה לדיון בפני הועדה הנ"ל.

י. כספי
סגן ראש העירייה
יו"ר הועדה המקומית
לתכנון ולבניה
תל־אביב־יפו

חוק התכנון והבניה תשכ"ה 1965

נתנה בזה הודעה בהתאם לסעיף 149 (1) לחוק האמור, כי הוגשה לועדה המקומית לתכנון ולבניה שבצעוניה בקשה לשימוש חורג, היינו: הקמת מתפרה בשכונה 24 במגרשים 3, 49 ברהט.

כל המעונין רשאי לעיין בבקשה הנ"ל במשרד הועדה המקומית שמעונים הנמצא במועצה האזורית בני־שמעון, בימים ובשעות שהמשרד האמור פתוח לקהל.

כל הרואה עצמו נפגע ע"י אישור הבקשה הנ"ל, יוכל להגיש התנגדות בנימוקה למשרד הועדה האמורה בכתובת הנ"ל תוך 14 יום מיום פרסום הודעה זו.

לאחר מועד זה תובא הבקשה לדיון בפני הועדה הנ"ל אשר תחליט בדבר.

אברהם רוזנמן
יו"ר הועדה המקומית
לתכנון ולבניה שמעונים

הצפה
עיתון יומי
HATZOFE DAILY

המו"ל: הצפה בע"מ. העורך: משה אישון. מערכת ומנהלה תל־אביב, רח' המסגר 66 טל' 336393, ת"ד 2045. חשבון בנק דואר 441144 ● סניף ירושלים: רח' בן־יהודה 3, ת"ד 1148 טל. 02—234910, בערב טלפון: 02—639524 ● סניף חיפה: רח' ארלוזורוב 1, טל' 04—663628 ● דפוס העשור בע"מ תל־אביב

אין המערכת אחראית לתוכן המודעות והפרסומים

הפועל המזרחי יבחן דרכים להגברת מעורבות בבתי הספר בתל אביב

בעקבות פעילות עניפה בביה"ס מטעם ההסתדרות

מאת חיים מיקרס, סופר „הצופה"

ההסתדרות הפועל המזרחי תבחן הדרכים להגברת מעורבותה בין כתלי בתי הספר העל יסודיים הדתיים בתל-אביב, במתכונת הפעילות המבוצעת כיום על ידי שליחי ההסתדרות. זאת מסר ל„הצופה" שמואל גפן, חבר מועצת העיריה ומרא"ש פועלי מנים ההנהגה בתל-אביב.

סופר „הצופה" מוסר כי על פי הידוע הקיים, פועלה מועצת פועלי תל-אביב להידוק הקשרים עם בתי ספר על יסודיים במרחב תל-אביב, ובמסגרת זו מתקיימים אירועים משותפים להסתדרות ולתלמידי בתי הספר בהתאמים שונים.

באחרונה התקיימה פגישה עם מנהל בית הספר העל יסודי „תיכון הדשי" שמואל שמעוני, במהלכה הועלה מזכיר מועצת פועלי תל-אביב, חדי קאופמן, את תכנית הפעולה ל„לילוב הלבבות" בין תלמידי בית הספר העל יסודי לבין נציגי ההסתדרות.

האירועים שיופעלו, יתמקדו בנושאי הסברה לרעיונה של ההסתדרות והנועת העבודה. ההסתדרות תשגר מרצים לטיפוח הפעילות.

כמו כן קיימה באחרונה מועצת פועלי תל-אביב דיון עם נציגי התנועה הקיבוצית (התקים) בענין שיתוף הפעולה בעבודת הדרכה בין תלמידי בתי ספר תיכוניים בתל-אביב. בפגישה זו השתתפו יונה אייל, מטעם מרכז הנוער העובד והלומד, מיקי הדי — הנוער לענינים הברותיים של מזכ"ל ההסתדרות, בן עמי ארליך חבר מזכירות מועצת פועלי תל-אביב ויו"ר הנוער לקהילה ורווחה ועופרה ציוק — מנהלת המחלקה לנוער.

סופר „הצופה" מוסיף, כי עד כה נמנעה פעילותם של גורמים הסתדרותיים וארגונים בין כתלי בתי הספר בטענה כי פעילות זו גובלת בפעילות פוליטית. גם לתנועות הנוער החלוציות סירבו עד כה לאפשר פעילות בקרב תלמידי בתי הספר. בסטנה דומה, אך לצופים התירו כי צלת העדירו עצמם כ„גוף לא פוליטי".

הלגיטימציה לפעילות של ההסתדרות החליטו לעשות גם שליחי סניף התנועה בתל-אביב ליטול יוזמה כבמקומות אחרים בארץ.

הפעילות ההסתדרותית של הפועל המזרחי בקרב תלמידי בתי הספר העל יסודיים הדתיים בתל-אביב תפעל במסגרת ההיערכות המחודשת של הסניף.

שמואל גפן הוסיף כי עתה, לאחר שנבחרו הועדות השונות לסניף הפועל המזרחי בתל-אביב, יעמוד על סדר יומן נושא המעורבות בפעילות בקרב בני נוער. צעירים וכאמור, גם תלמידי בתי הספר העל יסודיים הדתיים בעיר.

250 עובדי „פרי זה" יקבלו משכורות בשבוע הבא

250 עובדי מפעל השימורים „פרי-זה" יקבלו את משכורותיהם עד ליום 22 באוקטובר שנה זו, כך מסר מינוי כונס הנכסים למפעל.

על כך החליט אתמול סגן נשיא בית המשפט המחוזי בתל-אביב השופט ד"ר אליהו וינוגרד.

תשלום המשכורות יתאפשר לאחר קבלת הלוואה מיוחדת מבנק לאומי.

כונס הנכסים של המפעל עו"ד ליפא מאיר ציין בבית המשפט כי בתשלום המשכורות, תיפתר בעיית מרבית העובדים התוצאה זו מסתכמת בכ-100 אלף דולר. הנוכחים מצידם, התחייבו לשתף פעולה, להפסיק את ההתבצרות בשטח המפעל ולשמור על שקט תעשייתי.

כתבת עתיים מציינת כי כונס הנכסים של מפעל פרי-זה ינסה ביסים הקרובים לחדש את הייצור במפעל כאתר וקונים רבים באירופה מפתיים לתוצרת המפעל שהומנה מראש.

בין האפשרויות שהועלו השבוע לחידוש עבודת הייצור, היו השגת עירבויות מתאימות או נסיון למכור את המפעל.

מחסור בעובדים בכל מגזרי המשק

מאת סופרנו בתל-אביב

המחסור בעובדים מקצועיים במגזורי המשק השונים, נמשך, וחרף מצב האבטלה אין אנשי שרות התעסוקה יכולים להיענות לכל הפניות.

המחסור המורגש בכמה אלפים גדרם לכך שמפעלים רבים אמנם ממלאים ההזמנות וחלק ניכר מהצויוד הבכני מושבת. עיקר הדרישה היא — לעובדי מתכת, אך מחסור מורגש גם בענפי יצור אחרים.

המחסור, מסתבר, אינו רק בערים הגדולות, כי אם גם באזורי הפיתוח, חיפה, הגליל ועוד.

בית המשפט העליון ידון היום בערר המדינה לשחרר את מנכ"ל „דובק" בערבות

מאת דוד פרידמן, כתב „הצופה"

מנכ"ל דובק הורה זהל ישאר במעצר עד היום בשעות הבוקר, מועד שבו ידון בית המשפט העליון בערר שהגישה המדינה על ההחלטה לשחררו בערבות.

שופט בית המשפט העליון השופט בייסקי, החליט אתמול כי זהר שקיבל לידיו את נוסח ערר המדינה, לקבוע את הדיון בפניו היום בשעה 08.00 בבוקר.

הערר הוגש על ידי פרקליט המדינה עו"ד יונה בלטמן, על החלטת בית המשפט המחוזי בתל אביב לשחרר את גהל בערבות. פרקליט המדינה טוען, כי חקירת הפרשה מורכבת ומסועפת ונמצאת עתה בשלב מכריע של איסוף הראיות, על כן יש לאפשר לחקור את גהל בעודו מוחזק במעצר.

„סגה בית המשפט המחוזי בקבעו כי המשיב (שנזקק להשגחה רפואית), זכאי היה, בנסיבות הענין, לאיזשהו בתנאים ההולמים את מעמדו ועושרו, אף בהיותו עצור", נטען בערר.

פרקליט המדינה טוען, כי לא היו כל סיבות לבית המשפט המחוזי להתערב בהחלטת בית המשפט השלום ועל כן מבקש פרקליט המדינה מבית המשפט העליון להורות על הבשך מעצרו.

פרס לספרות תורנית — לרב ידעאל מלצר

הפרס לספרות תורנית לשנת תשמ"ו על שם הרב א. א. מר שאול זצ"ל — הרב הראשי ואב"ד לרחובות, ניתן השנה לרב ידעאל מלצר על ספרו „בדרך עץ החיים" — העוסק בחייו ופעליו של הרב איסר זלמן מלצר זצ"ל.

בטקס חלוקת הפרס נשאו דברים הרב הראשי ואב"ד שעמד על הקשר המיוחד בין המחבר לסבו וכן על דמותו של הרב זצ"ל בהגשמת ערך הדאגה לזולת.

את נימוקי הפרס ערך והקריא הרב עזרי קלכהיים חבר ועדת השופטים. פתח את הערב הרב בנימין בר ארי חתן הרב זצ"ל.

אמונה — תנועת האשה הדתית לאומית

אירועים במסגרת חודש הארגון

יערכו בשבוע הקרוב במקומות המפורטים:

שבת פ' לך-לך, י"ג מרחשון, 15.11.86

ירושלים —
מוצ"ש בבית וגן בבית אריאל בשעה 8.00 בערב ערב מוקדש לשנת השמיטה, בהשתתפות הרב רפאל אורבך. פתיחה ע"י הגב' ביהה פנטון, יו' הנהלת הסניף.

תל-אביב —
שעור בפרשת השבוע יערך בהמשך שינקין, רח' המערכה 40 ת"א. המרצה: הרבנית סגל.
שעור בפרשת השבוע יערך במבנין הנוער הדתי, קרית שלום. המרצה: מר משה גליזאר.
שעור בפרשת השבוע יערך בדרך הנצחון בבית הכנסת בשעה 11.15 לפנה"צ ע"י הרבנית גולדשמיט.

גדרה —
קרית עקרון. שבת במדרשת הבריון, במסגרת הפעילות של חודש הארגון.

רמת-גן —
חוג לפרשת השבוע בשעה 4.00 אחה"צ במועדון החברה, רח' הבעש"ט 13, הרצה הגב' מאשה לנדמן.

קרית-שמואל —
בשעה 7.30, בביה"ס הרוא"ה, תשוחח הגב' יפה פריץ בחוג לספרות.

יום ראשון י"ד מרחשון, 16.11.86

ירושלים —
במעון מקסיקו, בשעה 8.00 בערב, פגישה עם הגב' מתילדה כהן.

פתח-תקוה —
בסניף, בשעה 10 בבוקר, סדנה ללמוד ספרות עם הגב' עדה קרל.

נהריה —
בחוגי התנ"ך, באולמי המועצה הדתית, בשעה 4 אחה"צ. תרצה הגב' חוה פיתלר.

חדרה —
בתחנה לבריאות המשפחה, בבית אליעזר, בשעה 10 בבוקר, תשוחח הגב' מרים קליטובסקי, מזכירת הסניף.

יום שני ט"ו מרחשון, 17.11.86

ירושלים —
מסיבה במלון „מנורה" — רח' המלך דוד 24, בשעה 6.00 בערב לחוגים בטפולה של הרבנית ברכה קאפח. בהשתתפות יו"ר הסניף הגב' חנה טל. מרצה-אורח הגב' אהרון כהן. תנחה הגב' מתילדה כהן. הזמרת כרים צפרי.

רמות —
אצל הגב' פו-לוס, רח' אבן שמואל 15/2, בשעה 8 בערב סקירה על פעולות אמונה בשנה זו — הגב' אדריאנה דורי, מרכזת הסניף.

הרצליה —
במועדון רח' אחד העם 26 בשעה 16.30 פגישת חברות עם הגב' לידיה זוהר. ישיבת מועצה פתוחה.

פתח-תקוה —
בסניף בשעה 5 אחה"צ, חוג מלאכה לוותיקות, בהשתתפות הגב' ברכה שטרנברג — חודש הארגון.

בני-ברק —
פתיחת קורס דינמיקה קבוצתית להורי אבות, במועדון ע"ש הגב' מלכה כהן ע"ה, רח' אסתר המלכה 8 בשעה 5.00 אחה"צ בהשתתפות הגב' שרה כפיר, מזכירת הסניף.

חדרה —
בסניף המפד"ל, רחוב הנשיא 27, בחוג הזהב תרצה הגב' הדסה ינאברג.

חיפה —
במועדון, בשעה 10 בבוקר, במסגרת מועדון „גיל הזהב" תשוחח הגב' שושנה צהרית.

תל-אביב —
בצרון, יתקיים חוג התנ"ך, בשעה 8 בערב ע"י הרבנית גולדשמידט.

ראשון-לציון —
במרכז „אמונה", רח' מולכו 12, בשעה 4.30 אחה"צ במועדון החברה הותיקה, בהשתתפות ליד שוהתנה קרוביה. על אמונה חודש הארגון תשוחח הגב' שושנה גולדברג, הנהלת הסניף.

יום שלישי ט"ז מרחשון, 18.11.86

סניף רמת-גן — יערוך במלון כפר המכביה, בשעה 8.00 בערב הצגת אופנה לדבשי פתי-תקוף 7—1986, בהשתתפות: יהודה צור — אופנאי; גאדרון — בגדי עור, אנה גרנפור — פרוות, כובעים „לה כדם".
נותרו מספר מצומצם של כרטיסים, ניתן להשיג בסקום ובמיבדד אמונה ברמת-גן, טלפון: 732857.

קרית-שמואל —
בבית הרב הכרמי, בשעה 8 בערב, רח' תורה ועבודה, תשוחח הגב' שרה גנץ.

קרית-שמואל —
בבית משפחת צוקר, בשעה 5 אחה"צ, רח' שביל האמונה, תשוחח הגב' אהובה יורב.

חיפה —
ביה"ס רכבים, נוה-שאנן, בשעה 4.30 תשוחח הגב' רבקה אפריאט ושולי ינאי.

חיפה —
בבית הגב' הילדה לוסטיג, במסגרת חוג אחוות נוי בשעה 8.30 בערב, תשוחח הגב' שולי ינאי.

תל-אביב —
שעור התנ"ך עם הגב' עין-חיים יערך בשעה 5 אחה"צ במועדון, רח' דיזנגוף 209 תל-אביב;
חוג לאי יתכנס בשעה 8.30 בערב בביתה של החב' אביבה כהן, רח' אהבת ציון 20 תל-אביב. המרצה: ד"ר הסלר.
חוג נוי יתכנס בשעה 5 אחה"צ בביתה של החב' סובה מרקוזה, רח' חיסין 4 דירה 5 כניסה ג' תל-אביב.
חוג הדרכים יתכנס בשעה 5 אחה"צ בביתה של החב' נחמה שפיגלביץ, רח' ידידה 9 רמת-גן.

יום רביעי י"ז מרחשון, 19.11.86

פתח-תקוה —
בבכון הפועל המזרחי, בשעה 8.30 בערב, חוג מלאכה לצעירות, בהשתתפות הגב' עדה אלבז.

ראשון-לציון —
במועדון „אמונה", רח' מולכו 12, בשעה 16.40, במרכז לגיל הרך ע"ש רחלה גולדברג ע"ה, על חודש הארגון — הגב' רחל בן-גדליה. הצגה: „יין לקידוש" (מתוך מסכת תענית: הגב' פנינ' ינאי.

חדרה —
בביה"ס ההכבוני, בשעה 8 בערב, תרצה הגב' ביהודה סימה, בחוג למלאכת יד.

נהריה —
בחוג לימוד הפמזרי, באולמי המועצה הדתית, בשעה 4 אחה"צ, תרצה הרבנית קלר, יו"ר סניף אמונה.

תל-אביב —
חוג גנין יתכנס בשעה 5.30 אחה"צ בביתה של החב' יפה ידידיה, רח' קודולנקו 1 ת"א. המרצה: החב' עו"ד חיה זיב.
שעור התנ"ך עם הרבנית ויבלוביץ יתקיים בשעה 4.30 אחה"צ בסניף אמונה, אחד העם 110 ת"א. הנושא: המשך בנבואת ירמיהו ורעיונות מפרשת השבוע.
חוג הגה פולק יתכנס בשעה 8.30 בערב בביתה של החב' בירנבוים, בבלי 11. המרצה: החב' מרים דוד, על שירתו של אורי צבי גרינברג.

מרכז לחינוך הדתי בישראל

מעמד מיוחד לכבוד

הוצאת הספר: 80 שנה

לחינוך הדתי הלאומי בא"י

והקרנת הבכורה של

סרט וידאו

על הישגי החינוך הדתי הלאומי ביום

יתקיים אי"ה ביום רביעי כ"ד בחשון תשמ"ז — (26.11.86), בשעה 19.00, ב„היכל שלמה", רח' המלך ג'ורג' 58, ירושלים.

אורח הכבוד:

חה"כ ד"ר יוסף בורג

נשיא התנועה העולמית של המזרחי והפועל-המזרחי

בתכנית:

פתיחה: מר מאיר הלברטל — יו"ר המרכז לחינוך הדתי

ברכות: מר יעקב הדני — מנהל החינוך הדתי במשרד החינוך והתרבות

מר שמריהו בן צור — מ"מ יו"ר הסתדרות המורים ויו"ר ארגון המורים הדתיים

דברים: מר משה קרונה — יו"ר המרכז העולמי של המזרחי והפועל-המזרחי

מר יצחק מאיר — ראש המחלקה לחינוך ותרבות תורניים בגולה

✶ „הצגת הספר"

✶ הקרנת הסרט: בהפקת אדיר ז'יק

בתכנית האומנותית: מקהלה ותזמורת אמי"ת — כפר בתיה

נאמני החינוך הדתי: ראו הודעה זו כהזמנה אישית

בית החולים בקור חולים ירושלים

ברכות מזל-טוב

להולדת הבנים/הבנות

אוולאי אברהם ושולה	בת	לוי אברהם ועדנה	בת
איזנברג ברוך ואסתר	בן	מזרחי עובר ומיכל	בת
אורבך איתמר ונינה	בן	משקוביץ חיים ופנינה	בת
אסיה נחום ויפה	בת	מזרחי אברהם ולאה	בן
בן דוד חביב וסימה	בן	נסימיאן נוסן וליליאן	בן
בוכ...לד רפאל ומיכל	בת	נעים שאול ושושנה	בת
בוק מאיר ומלכה	בן	נגש שלום ואילנה	בת
בן דוד חיים ותקוה	בן	סלמן גבריאל ורונית	בן
בן משה יורם ושושנה	בת	פוירשטין אשר וברכה	בן
גרוסמן שניאור וזהה	בן	פרץ אלחנן ולאה	בן
גוטקוביץ אריה ומיכל	בן	צרפתי אליהו ותמר	בת
דיסקלוביץ ישראל ורחל	בת	קצבורג ירמיהו ולאה	בת
דרוויש דני ואסתר	בן	קריספין יוסף ויפה	בת
הרוש דן וסימה	בת	קובלסקי משה ורבקה	בת
חכימה יואל ואביגיל	בן	רוזנפלד משה ונוטל	בת
סתן יצחק ורחל	בן	רוזמי שמעון וורדה	בת
יהושע הרצל ותמר	בן	רוס יהושע ומיגדל	בן
יצחק יהודה ואיריס	בן	רחומים רחמים ומרים	בת
יעקב דוד ושולה	בת	רבינוביץ ברוך ורינה	בת
כהן מרדכי ואהובה	בן	רבן אורי ומרים	בן
כהן יוסף ויפה	בת	ששון עובדיה ורונית	בת
לבראו יוסף ותגה	בן	שגב אילן ועמירה	בת
לוק יעקב ואמרת	בן	שמעיה זאב ופנינה	בן
ליזאנו חנוך ושושנה	בן	שיף מרדכי ולאה	בת
לוין יצחק ומרים	בת	שפיים דוד ויפה	בן

יזכו ההורים לגדלם לתורה, לחופה ולמעשים טובים

ההנהלה

אישים ומוסדות

— בנשואי עצרם קורח כנו של רב העיר בני-ברק הרב שלמה קורח עם אורה בת הרב יצחק ישראל שהרבני ראש ישיבת „ישרעת יעקב" בירושלים השתתפו: רבנים, דיינים בבתי-דין וראשי ישיבות. בסידור קידושין התכבד דוד הכלה הגאון הירושלמי הרב בן-ציון אבא-שאול. בקריאת הכתובה אבי החתן הרב שלמה קורח. בברכות התכבדו: הגאון ר' יהודה צדקה, ראש ישיבת „פורת יוסף", אבי הכלה הרב יצחק ישראל שהרבני, הגאון הרב שבתאי אטון ראש ישיבת „ראשית חכמה", הרה"ג ר' יהושע עטיה מישיבת המקובלים והרה"ג ר' יעקב שפירא ר"מ בישיבת מרכז הרב, בנו של הרב הראשי לישראל. בשבת פרשת נח התארח הגאון ר' בן-ציון אבא-שאול בבני-ברק ב„שבע ברכות" ועליה לתורה של החתן. אחרי הצהריים הוא נתן שיעור בהלכות „שמיטה בזמן הזה". בית הכנסת היה צר מהכיל את הציבור הרב של בני תורה ואברכי ישיבות שבאו להאזין לדברי תורה של הרב אבא-שאול הנחשב לאחד מגדולי התורה בארץ. בסעודת „שבע ברכות" האחרונים בביתו של הרב שלמה קורח השתתפו רבני השכונות, חברי המועצה הדתית, סגן ראש העיריה ר' אהרן קופולוביץ וקרובי המשפחה.

— נשיא המדינה בפועל, יושב ראש הכנסת, שלמה הלל, קיבל אתמול מידי הכתב הפרלמנטרי של עתון „הצופה" בכנסת — יונה כהן, את ספרו „עם שב למולדתו" (חמישים שנות עלייה). בפגישה השתתפו גם מר דוד לוין ראש מחלקת העליה בסוכנות היהודית ומר יהודה דומיניץ, ראש המחלקה לשעבר.

— נכדו של המפקח על הנוער הדתי מר יהודה אורון הוכנס בבריתו של אברהם אבינו ע"ה בחוג המשפחה. הרך פנחס נכנס בן שלמה ויהודית אורון נימול על ידי אליעזר שוחט, מוהל בית החולים תל השומר על ברכיו של הסבא. הרב הסב סנדק בברכות.

בס"ד

שפע ברכות ואיחולים לבביים

לידידנו ד"ר ד' **ליפא בודנר** הי"ו

לרגל פתיחת

מרפאת השיניים החדשה

ברח' רש"י 3, בני-ברק

בתקוה להמשך שיתוף פעולה פורה

צפורי **שרותי מזון**

מסעדה ושירותי קייטרינג לשמחות ואירועים

רח' ז'בוטינסקי 16, בני-ברק טלפון: 03-785238

בפתח תקוה רח' הרב אונטרמן

משכנתאות ללא ריבית

עד סוף נובמבר

עד **18,000*** ש"ח **או הטבה חלופית**

משכנות גנים! 440 דירות (280 כבר מאוכלסות) בשכונת מגורים חדשה, המאפשרת למשפחה הדתית מקום מגורים שנעים לגור בו, תוך שמירה על מסגרת ואורח חיים דתי.

דירות מרווחות בנות 3 ו-4 חדרים, 120 – 80 מ"ר.

– גם לכניסה מיידית –

*מותנה בגודל הדירה

כמו כן בונה משהב ב:

• תל-אביב • רעננה • ירושלים • הרצליה • כפר סבא • גבעתיים • בני ברק

משהב 50 תרצ"ז-תשמ"ז 1936-1986 חברה לשכון בנין ופתוח בע"מ

MISHAB NEW YORK 3 West 16th. St. Manhattan. Tel: 891-5950 General Agencies: PARIS, LONDON, ZURICH

תל-אביב: לילנבלום 27, טל' 03-664631 ירושלים: הגידם 1, טל': 02-224181

ערכים ועשיה דרכנו - אמונה הצטרפי אלינו!

אמונה — תנועת האשה הדתית לאומית

למושב נחלה דרוש רב

לפנות למזכירות המושב, 055-81370

הרבנות הראשית לישראל

ועדת השמיטה

טיפול בעציצים בבית

(א) עציץ הנמצא בבית ומונח על הרצפה, לא חלים בו דיני שביעית ומותר לזרוע, לשתול, לגזום ולבצע בו את כל הפעולות כרגיל.
יש המתירים בעציץ זה שיש בו נקב הגדול מ-1 ס"מ רק פעולות לקיום הצמח, אלא אם כן יש דבר החוצץ בינו לבין הרצפה, שאז הכל מותר (ויש שנהגו להימנע מזריעה והנבטה אף בזאת).

(ב) בתוך הבית מותר להעביר עציץ ממקום למקום על הרצפה, אבל אין להוציאו החוצה אלא אם כן העציץ ונופו עטופים בניילון וכדו'.

(ג) בעציץ שאינו נקוב (וקל וחומר נקוב), המחובר לקרקע או לקיר, מותר להשקותו כרגיל וכן מותרות כל הפעולות ההכרחיות לקיומו אבל אין לשתול ולזרוע בו וכן אין לגזום את הצמח הנמצא בו.

למוסד פנימייתי תורני

דרוש ר"מ - מנהל פנימיה

יועדף מועמד בעל נסיון והתמצאות בחיי פנימיה וכן בוגר ישיבת-הסדר

✶

לפרטים נא לפנות: לת.ד. 1354 ת"א, עבור „מוסד"

ועד בית הכנסת „בושאייף"

מודיע על פתיחת

כולל האברכים לעדה הלובית

שייפתח בחודש כסלו

אברכים המעוניינים, יפנו לטל' 03-787237

חדש! חדש!

הודעה חשובה

הננו שמחים להודיע על הופעת

חומש מאירת עיניים

חלק א'

על בראשית — בתוספת באורים

בסגנון מיוחד וקל ובהמחשת כל נושא ונושא על פרשת השבוע ע"י ציורים מרהיבים במיוחד

להשיג בכל החנויות לספרי קודש

למוסד חינוכי דתי

ברחובות

דרושה

מנהלת מטבח

טלפון 08-471067

כובעי „יוכי ויעל"

(לה-מאדם)

רח' מוהליבר 2 פתח תקוה

03-9326962

✶ הגיעו כובעי חורף אלגנטיים ואופנתיים

✶ ניתן להשיג בחנויות מובחרות ברחבי הארץ.

✶ נשמח לעמוד לשרותכם בטלפון 03-9326962 בשעות אחה"צ והערב.

„סלון יוכי" — פאות

רח' מוהליבר 2 פתח תקוה

03-9326962

✶ ניתן להשיג פאות: יפה, בורגיג, ותורסט לייזי

✶ התאמה מיוחדת לכלות.

✶ עיצוב מעולה

במלאת שנה לפטירת יקירנו הבלתי נשכח

ד"ר שמואל שפריירג ז"ל

מוילנה

נעלה לקברו ונתיחד עם זכרו

ביום ראשון י"ד בחשון תשמ"ז (16.11.86)

בשעה 2.15 אחה"צ, בבית העלמין בקרית שאול.

ידידיו ומכיריו נפגשים על יד שער בית העלמין.

המשפחה

לרחל מייזנר

ולילדים

כוס תנחומים

על הולקח מכם בטרם עת, ראש משפחתכם

חברנו אבנר

הנהלת סניף הפוהמ"ז

חולון